

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1927.

Första kammaren.

Nr 39.

Onsdagen den 1 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 25 och den 27 nästlidne maj.

Upplästes följande till kammaren inkomna handling:

Kungl. Tekniska Högskolan, som den 19 september innevarande år kommer att högtidlighålla sin 100-åriga tillvaro, får härmed vördsamt inbjuda riksdagens första kammare att genom representanter deltaga i denna högtidlighet.

Tekniska Högskolan utbeder sig uppgift å namnen på de personer, vilka utsetts att vid festen vara första kammarens representanter.

Å Tekniska Högskolans vägnar:

H. Pleijel,

Tekniska Högskolans n. v. rektor.

Herr **förste vice talmannen**: Jag tillåter mig hemställa, att kammaren behagade besluta att antaga den erhållna inbjudningen och vid ifrågavarande högtidlighet låta sig representeras av en deputation av 3 ledamöter, vilka tillika med 3 suppleanter torde få utses å dag, som därför bestämmes.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 153 och 154.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 155, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående lån till främjande av bostadsproduktionen jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt, för så vitt det angick första kammaren.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 156 och 157.

Föredrogs sammansatt stats- och andra lagutskotts memorial nr 4, i anledning av andra kammarens återremiss av viss del av utskottets utlåtande nr 1 i anledning av dels Kungl. Maj:ts propositioner nr 113 med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 om understödsföreningar och

nr 114 med förslag till förordning om erkända sjukkassor m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

Lades till handlingarna.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att statsutskottets utlåtande nr 157 rörande malmavtalet sättes först bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

*Anslag till
bekämpande
av arbetslösheten.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bekämpande av arbetslösheten jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 18 mars 1927 dagtecknad proposition, nr 236, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till bekämpande av arbetslösheten, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna grunder, under femte huvudtiteln för budgetåret 1927—1928 anvisa ett extra reservationsanslag av 5,000,000 kronor.

I samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts förevarande proposition hade utskottet till behandling förehaft dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 339, av herr *G. Möller* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 456, av herr *P. A. Hansson* m. fl., dels ock en inom andra kammaren av herr *J. P. Dahlén* m. fl. väckt motion, nr 452.

I de båda förstnämnda motionerna hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att till arbetslöshetens bekämpande anvisa ett extra reservationsanslag — att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med i motionerna givna riktlinjer — å 8,000,000 kronor.

I den av herr Dahlén m. fl. väckta motionen hade hemställts,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 236 måtte bevilja ett förslagsanslag å 30 miljoner kronor att användas för understödjande av kommunala och anordnande av statliga produktiva arbeten för de arbetslösa,

att riksdagen måtte besluta, att arbetslöshetskommissionen och de direktiv, som låge till grund för dess verksamhet, skulle avskaffas samt att hjälpverksamheten för de arbetslösa skulle organiseras så, att ledningen därav lades direkt under socialdepartementet och att kommunerna erhöle rätt att driva en självständig arbetslöshetspolitik,

att riksdagen vid beviljande av ovannämnda anslag måtte fastställa sådana direktiv för hjälpverksamheten, att alla oförvällat arbetslösa skulle i möjligaste mån beredas arbete mot avtalsenliga löner vid av kommuner eller stat anordnade produktiva arbeten och att alla arbetslösa, som icke kunde beredas arbete, tilldelades ett understöd, som gäve full försörjning åt den arbetslöse och dennes familj.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å herrar Möllers m. fl. och P. A. Hanssons m. fl. berörda motioner, I: 339 och II: 456, i vad desamma skilde sig från propositionen, samt med avslag å herr Dahléns m. fl. motion, II: 452, till bekämpande av arbetslösheten, i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet över socialärenden den 18 mars 1927 angivna grunderna, under femte huvudtiteln för budgetåret 1927—1928 anvisa ett extra reservationsanslag av 5,000,000 kronor.

Anslag till
bekämpande
av arbetslösheten.
(Forts.)

Reservation hade avgivits av herrar *Nilsson* i Malmö, *Wallés*, *Asplund*, *Johansson* i Hälsingborg, *Petrén*, *Anderson* i Råstock, *Jansson* i Falun, *Törnkvist* i Karlskrona, *Kristensson* i Göteborg, *Nilsson* i Örebro och *E. G. E. Eriksson* i Stockholm, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herrar Möllers m. fl. och P. A. Hanssons m. fl. samt Dahléns m. fl. berörda motioner, I: 339, II: 456 samt II: 452, till bekämpande av arbetslösheten i huvudsaklig överensstämmelse med av reservationerna förordade grunder, under femte huvudtiteln för budgetåret 1927—1928 anvisa ett extra reservationsanslag av 8 miljoner kronor.

Herr Möller: Herr talman! Statsutskottet har behandlat detta ärende på ett sätt, som visserligen inte är överraskande men som i allt fall, såvitt jag förstår, ändå bra nonchalant förbiser, hur den nuvarande arbetslöshetspolitiken verkar. Det säges uti utskottets utlåtande, att socialstyrelsen på anförda skäl uttalat, att det icke skulle vara lämpligt att för närvarande ingå på några mera principiella omläggningar av den pågående hjälpverksamheten, utan ansett, att densamma även under det kommande budgetåret borde bedrivas efter de hittills följda och prövade riktlinjerna. Och sedan anmärkes det, att arbetslöshetskommissionen »synes utskottet med sitt yttrande hava ådagalagt, att förhållandena icke kunna anses vara av den art, att de motivera ett frånträdande av nu gällande principer för verksamheten i fråga». Och sedan säger utskottet mera för sig självt, att utskottet erinrar om, att arbetslöshetsfrågan är föremål för omfattande utredningsarbeten ur olika synpunkter, och att även detta »synes utskottet utgöra anledning till, att någon ändring i nu gällande principer icke utan trängande skäl bör vidtagas».

Ja, mina herrar, var från socialdemokratiskt håll har man föreslagit, att det skall företagas en ändring uti gällande principer för arbetslöshetshjälpens utgående i stort sett? Så, som vi tolka de principer, som gälla, har man ej föreslagit någon sådan ändring. Det är bara i en punkt, som jag senare skall återkomma till, nämligen gällande direktivs förhållande till arbetskonflikterna, där man ifrån socialdemokratiskt håll yrkar en brytning, en verklig brytning med de hittills gällande principerna. Men gudskelov så är ju dock ej arbetskonflikter det normala i samhället. Det är ej konfliktdirektiven, som så att säga ständigt tillämpas, utan de direktiv, som ständigt tillämpas, det är de direktiv, som gälla normala förhållanden, där inte situationen kompliceras genom några arbetskonflikter. Och sedan kan det naturligtvis bero på vad man menar med gällande principer. Äro »gällande principer» de, som ha funnit uttryck i författningen av 1922, eller äro gällande principer den praxis, som arbetslöshetskommissionen använt, då den tillämpat de där i författningen utskrivna principerna? Såvitt jag förstår, så är det ej arbetslöshetskommissionen, som föreskriver vilka principer som skola gälla uti svensk arbetslöshetspolitik. Arbetslöshetskommissionens myndighet måste väl ändå i all rimlighets namn inskränkas till att handhava den tillämpande uppgiften, då det gäl-

Anslag till
bekämpande
av arbetslösheten.
(Forts.)

ler de av statsmakterna utstakade principerna, och i det avseendet vågar jag bestämt hävda, att när vi gå in för en ändrad praxis, så står denna ändrade praxis i fullkomlig överensstämmelse med av statsmakterna beslutade principer — om jag undantager området för arbetskonflikterna — i överensstämmelse med de av statsmakterna givna direktiven och principerna för svensk arbetslöshetspolitik.

Då är det fråga om, huruvida det finnes några »trängande skäl» att redan nu göra ändring i praxis. Statsutskottet synes anse, att det ej är ådagalagt, att det finnes några trängande skäl att ändra praxis, och jag skall tillåta mig att något belysa hur därmed kan förhålla sig. Redan i remissdebatten påpekade jag, att den omfattning, som arbetslöshetshjälpen har i vårt land, icke står i någon som helst rimlig proportion till själva arbetslöshetens omfattning. Om man intresserar sig för ämnet, vilket jag på goda grunder vågar anse, att större delen av riksdagsmännen icke göra — de svära på magistrarnas ord och därmed punkt — det förefaller mig, säger jag, som om den, som intresserar sig för och tager reda på de faktiska förhållandena — vilket som sagt de svenska riksdagsmännen ej själva gitta — ingenting kunde vara mer uppenbart än att den nuvarande arbetslöshetshjälpen har en omfattning, som om det egentligen icke existerade någon nämnvärd arbetslöshet i vårt samhälle. Arbetslöshetskommissionen redogör i sitt yttrande i en viss mån för omfattningen av denna arbetslöshetshjälp. Under januari månad 1925 erhöles av de anmälda arbetslösa 12.1 % arbetslöshetshjälp genom statens försorg. Nästa år i samma månad var antalet 17.7 %, och 1927 var det 18.7 % under januari månad. Om jag går till december månad, så omfattade hjälpen 1925 14.1 %, och 1926 omfattade den 13.1 %. Det innebär, att under januari 1925 var det av 20,600 till arbetslöshetskommissionen anmälda arbetslösa endast 4,031, som genom statens försorg erhöles någon arbetslöshetshjälp under det att, som en enkel subtraktion angiver, det var 16,000, som ej erhöles någon som helst statlig arbetslöshetshjälp. Detta rör sig om januari 1926. Under januari 1927 var det 4,947, som erhöles arbetslöshetshjälp, och det var 27,400 anmälda. Det vill med andra ord säga, att det var omkring 22,000 under 1927 i januari av de anmälda, som ej erhöles någon arbetslöshetshjälp genom statens försorg. Men vi ha sedan den tiden haft en arbetslöshetsräkning, som har ådagalagt, att de arbetslöshetsciffror, som förekomma — vi visste det visserligen förut, fastän vi ej hade det klart utskrivet på papper — i arbetslöshetskommissionens rapporter, upptaga endast en mycket ringa del av de faktiskt arbetslösa.

Om jag tar årets siffror för april månad enligt arbetslöshetskommissionen, så voro i slutet av denna månad, om jag ej misstager mig, något över 22,000 personer anmälda såsom arbetslösa, under det att 5 dagar därefter den företagna arbetslöshetsräkningen visade, att det fanns 60,000 arbetslösa. Även om det nu skulle visa sig vid den närmare granskningen, att vissa element av dessa 60,000 ej böra räknas till de arbetslösa i egentlig mening, utan böra hänföras till andra kategorier, så är det uppenbart, att arbetslöshetskommissionens statistik icke upptager ens 50 % av det faktiska antalet arbetslösa personer i vårt land, och om jag försöker att räkna vad under sådana omständigheter statslöshjälpen betyder, så torde jag komma ned till en siffra, som icke ens uppgår till 10 % av de faktiskt arbetslösa personer i detta land, som genom statens arbetslöshetskommission erhålla någon hjälp.

Ja, jag vet ej, hur herrarna betrakta de andra 90 procenten. Ni säger kanske, att de äro arbetslösa, men de behöva ej någon hjälp, ty alla de, som behöva hjälp, erhålla också hjälp av staten. Eller vad ha ni egentligen att svara på detta? Ty det måste väl ändå vara resultatet av denna arbetslöshetspolitik, att cirka 90 % av de arbetslösa överhuvud taget icke förekomma bland de av staten hjälpta inom hela arbetslöshetsklientelet. Det är för övrigt, det kan man ju

konstatera med en viss tillfredsställelse, uppenbart, att tron på denna arbetslöshetspolitik inte är riktigt lika bergfast, som den var ännu bara för några månader sedan. Socialstyrelsen säger i sitt utlåtande, att det »med visst fog synes kunna göras gällande, att nödhjälpsarbetena bedrivits i jämförelsevis liten omfattning i förhållande redan till det hjälpbehov, som givit sig direkt tillkänna». Det är, såvitt jag vet, första gången man ifrån en svensk myndighets sida har ansett sig kunna giva ett erkännande åt de synpunkter, som framföras från socialdemokratiskt håll i denna punkt, men om det skall leda till någon förbättring, ja därom veta vi i denna stund ingenting. Skall jag döma av arbetslöshetskommissionens eget utlåtande och av statsutskottets underskrift på detta utlåtande, så måste jag ju säga, att förhoppningarna ej kunna vara särdeles stora.

Nu har det svarats — det svarades av herr socialministern i andra kammaren, och det har även i viss mån svarats uti arbetslöshetskommissionens utlåtande — att den arbetslöshetspolitik, som bedrivs nu, är ej i egentlig mening mera restriktiv än den, som har bedrivits under de två föregående åren. Man säger, att uppgifterna giva vid handen, att några förändringar av nämnvärd betydelse i fråga om arbetslöshetshjälpens omfattning icke förekommit under åren 1925—27. En viss utökning av hjälpåtgärderna har likväl ägt rum under de båda senaste vintrarna, såväl i absoluta tal som i procent räknat.

Ja, mina herrar, det är fullkomligt riktigt. Visserligen har arbetslöshetskommissionen ju faktiskt från och med 1927 års ingång ytterligare skärpt sin arbetslöshetspolitik i vissa punkter, ej i fråga om hjälpens omfattning, men i fråga om hjälpens storlek. Det lilla återtagandet, som ägde rum rörande inkvarteringsbidragen, det kan ju visserligen vittna om att eftertankens kranka blekhet i någon mån har efterträtt beslutsamhetens friska hy tidigare, men jag kan ej tillmäta detta återtagande av beslutet om inkvarteringsbidragen någon som helst verklig betydelse jämfört med de anklagelser, som efter min bestämda mening i alla fall och alltjämt kunna riktas mot den nuvarande arbetslöshetspolitiken.

Och socialministern sade i andra kammaren, om jag ej missuppfattade honom, att vissa av motionärerna och däribland naturligtvis framför allt jag kunde ha haft tillfälle att uti regeringsställning åstadkomma förändringar uti denna överklagade arbetslöshetspolitik. Ja, det är riktigt, att åtminstone *formellt* hade den dåvarande regeringen naturligtvis denna makt till sitt föfogande, men jag vill erinra om två saker. *Den ena är, att om en socialdemokratisk regering vågade röra vid arbetslöshetspolitiken sådan som arbetslöshetskommissionen representerade den, då böjdes det mycket snabbt en bekant tumme nedåt.* Vi visste mycket väl, att om vi bara vågade göra våra humana synpunkter gällande i praxis, så skulle vi få veta, att vi bröto mot riksdagsmajoritetens klara vilja om huru denna arbetslöshetspolitik skulle bedrivas. Nå, det skulle med all säkerhet inte i och för sig hava avskräckt den socialdemokratiska regeringen från att åstadkomma förändringar i arbetslöshetspolitiken inom ramen för den gällande författningen, men det var en annan sak, som naturligtvis i hög grad bidrog till att i det avseendet göra den dåvarande regeringen mindre benägen att ingripa och det var, att vi hade verkligt starka förhoppningar på den tiden — det första året nämligen — om att arbetslöshetsförsäkringsfrågan skulle inom en överskådbar och rimlig tid kunna lösas. Det var vår mening, att man då finge taga upp kampen om principerna för vår arbetslöshetspolitik, men det visade sig ju, att när den dåvarande regeringen bebådade förslag i det ämnet, då hade den att räkna med sådana svårigheter, att några utsikter överhuvud taget ej funnos: *vilket förslag den än hade kommit med, så hade det aldrig kommit att godkännas av »saklighetens» representanter i arbetslöshetspolitiken, vare sig i denna kammare eller i kam-*

*Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.
(Forts.)*

Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.

(Forts.)

maren bredvid. Det fanns därför efter min mening skäl den gången för den dåvarande regeringen att gå försiktigt fram i denna fråga. De skälen ha nu helt och hållet förfallit, dels därför, att den tid har utsträckts, inom vilken man överhuvud taget kan vänta sig en lösning av arbetslöshetsförsäkringsfrågan, och dels därför, att om den nuvarande regeringen ville göra något åt dessa ting, så skulle den utan all tvekan hava en betydande riksdagsmajoritet bakom sig — i den mån, som sagt, som den ville söka åstadkomma en humanisering av vår arbetslöshetspolitik. Däri ligger en skillnad, som man efter min mening måste taga hänsyn till, om man rättvist skall bedöma de yrkanden vi nu ställa och den ståndpunkt, som den dåvarande socialdemokratiska regeringen intog.

Vad är det nu, som vi vilja? Jo vi säga, att nödhjälpsarbeten kunna i och för sig vara bra, och vi vilja visst ej beröva den hjälpform, som kallas nödhjälpsarbeten, primatet inom svensk arbetslöshetspolitik. Men måste inte herrarna ändå, om ni vilja vara uppriktiga, erkänna, att arbetslinjen ensam leder ej till några rimliga resultat? Det är arbetslinjen, som har avsatt sig i den statistik, som vi nu åtminstone något så när alla känna till. Det är arbetslinjen, som där är åskådliggjord, men om jag har, låt mig säga tämligen permanent under alla vintermånaderna, över 20,000, som anmäla sitt hjälpbehov, och jag dessutom har en 40,000, som på grund av omständigheter, som jag nu ej behöver komma in på, ej anse det lönt att anmäla något hjälpbehov, så vet ju varje människa, att man ej kan åstadkomma nödhjälpsarbeten i den omfattning, att ens de 20,000, som ha anmält sig, kunna placeras där. I själva verket är detta så geniala svenska system ett mycket otympligt system, ett system, som i hög grad brister i smidighet. Det är väl ändå ej resonligt att ej kunna erkänna, att bland annat nödhjälpsarbetena utgöra ett stort hinder för vad man har betraktat som någonting alldeles väsentligt för all arbetslöshetspolitik, nämligen att hålla arbetskraften rörlig. Det är ej mer än jag skulle tro en 14 dagar sedan, som det hölls ett sammanträde i Stockholm mellan arbetslöshetskommittén och några industriidkare. Därvid var det en ganska stor industriidkare, som klart och öppet sade ifrån: »Ja, när vi på en verkstad behöva folk, så måste vi taga in dem genast. Vi kunna ej ligga och vänta på, att nödhjälpsarbetarna skola resa hem hit till Stockholm för att taga detta arbete.» Detta är bara ett litet exempel på, hur nödhjälpsarbetena betaga arbetarna möjlighet att tillgodogöra sig den öppna arbetsmarknadens arbetstillfällen, och det är självfallet, att i själva verket innebär placerandet på nödhjälpsarbeten — i den mån de äro belägna långt från hemorterna — en fastläsning i stället för en ökad rörlighet hos arbetskraften själv.

Men dessa sidor av arbetslinjen, dem vill man ej tala om. Vad man talar om är det stora moraliska och sociala företrädet hos nödhjälpsarbetena framför kontantunderstöden, och det är klart, att nödhjälpsarbetena innebära vissa moraliska och sociala fördelar för samhället, men de ha också nackdelar, som man efter min mening ej skall bortse från. Och när arbetslöshetskommissionen som en slags trumf mot de socialdemokratiska yrkandena spelar ut, att man under tiden 1 november 1926—19 mars 1927 hade erbjudit 5,181 platser vid statliga nödhjälpsarbeten i kommunerna, men att kommunerna ej kunnat utnyttja mer än 4,475 — det vill med andra ord säga, att 706, eller 13 %, av de utbudna platserna ej kunnat besättas — så måste man för att kunna bedöma, i vad mån den siffran har någon som helst betydelse, veta, av vilka skäl de 706 platserna icke ha kunnat besättas. Ty även med risk att råka i allvarligare tillfälligt nödläge kan det vara för en arbetslös person förmånligare att få stanna hemma och bevaka arbetsmarknadens tillfällen än att gå i nödhjälpsarbete och därmed kanske förlora för en rätt lång tid möjlighet att överhuvud taget få anställning i den privata och fria arbetsmarknaden. Vi säga därför, att vill man

gå in för en human arbetslöshetspolitik, så finnes det ingen annan utväg än att återupptaga kontantunderstöden, och vad har arbetslöshetskommissionen att i den punkten säga? Jo, i polemik mot detta yrkande säger arbetslöshetskommissionen: »Därest emellertid motionärernas förslag om en mera allmänt utsträckt understödsverksamhet vunne riksdagens bifall, skulle detta onekligen innebära en brytning med de principer, som hittills framgångsrikt tillämpats i den statliga hjälpverksamheten.» Ja, mina herrar, missbruk av ord får man ju mycket ofta uppleva, men att kalla denna statliga hjälpverksamhet för »framgångsrik», det måste sägas innebära en definition på ordet »framgångsrik», som jag i varje fall ej kan förstå, ty vari skulle denna framgångsrikhet ha bestått? Ja, om jag läser litet längre ned, så får jag kanske så att säga utgångspunkten för det *egendomliga* — tillåt mig säga det — tänkesätt, som behärskar arbetslöshetskommissionen i frågan om vår arbetslöshetspolitik. Där står det så här:

»Både kommissionen själv och flertalet av de kommuner, med vilka den samma stått i förbindelse, hava samfällt haft ogynnsamma erfarenheter av en icke-restringerad kontant understödsverksamhet, särskilt där denna ej förbundits med något slag av motprestation. Allt talar också för att ett förnyat beträdande av understödslinjen skall ånyo mana fram samma olägenheter, som tidigare gjort sig gällande. Kommissionen har ett aktuellt belägg för denna sin mening. Under större delen av året förekommer icke utlämnandet av kontanta understöd i Malmö, men anses detta likväl nödvändigt under vintermånaderna, då staden också med fattigvårdsmedel upprätthåller en kommunal, kontant understödsverksamhet. Under dessa månader brukar arbetslöshetsciffran starkt springa i höjden, vissa månader med c:a 1,000 personer. Samma förhållande har i år konstaterats beträffande Göteborgs stad. Tidigare hade arbetslöshetsciffran även för denna stad brukat sjunka, sedan högvintern passerats. I år har däremot förekommit ett omvänt förhållande härutinnan, vilket synes helt och hållet bero på, att staden i vinter igångsatt en med kommunala medel finansierad understödsverksamhet. *Kontanta understöd bringa sålunda med sig vissa ur social synpunkt mindre önskvärda följder.*»

Vad står nu här? Jo, här står, att de kontanta understöden höja arbetslöshetsciffran. Och sedan står det, att detta är ur social synpunkt en mindre önskvärd följd. Om det hade stått, att det ur *statistisk* synpunkt är en mindre önskvärd följd, så skulle jag ha kunnat begripa det. Men arbetslöshetskommissionen tyckes inbilla sig, att om siffran å de arbetslösa sjunker i rapporterna, så har kommissionen utövat en framgångsrik verksamhet, alldeles oavsett, hur arbetslösheten faktiskt förhåller sig. Nu förstår jag, vad det är man syftat till, när man talat om att detta geniala svenska system skulle leda till arbetslöshetens avskaffande: det skulle leda till *arbetslöshetsstatistikens* avskaffande, mina herrar, det var egentligen kärnan. Om man bara sluppe ifrån siffrorna, så hade arbetslöshetskommissionens geniala system för svensk arbetslöshetspolitik fyllt sin uppgift på ett »framgångsrikt» och förträffligt sätt!

Ja, det är inte lätt att taga sådana resonemang på allvar, fastän jag erinrar mig, att systemets tidigare huvudman beträffande förhållandena i Stockholm faktiskt har gjort samma resonemang: siffrorna i rapporterna sjunka, när man inte lämnar folk hjälp. Ja, tacka för det, men om man skulle betrakta det som den stora nytta, arbetslöshetskommissionen skulle göra, så finns det en lätt utväg att i mycket hög grad förbättra detta resultat: lägg på litet restriktion till, så skola vi inte få någon arbetslöshetsciffran alls! Och om man betraktar det som plåster för sitt sociala samvete, att man inte får några belägg i siffermässig form på att det finns någon arbetslöshet, så må det vara dem, som äro nöjda med sådant, väl unnat. Det resonemanget är faktiskt det huvudresonemang, det bärande resonemang, som arbetslöshetskommissionen i sin skri-

*Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.
(Forts.)*

Anslag till
bekämpande
av arbetslösheten.
(Forts.)

velse till statsutskottet själv anför emot vårt yrkande, att man skall utvidga arbetslöshetshjälpen till att omfatta även kontant understödsverksamhet.

Jag skall inte återupptaga frågan om principerna, därför att jag inte kan erkänna, att det är kommissionen, som skall fastställa, vilka principer vår arbetslöshetspolitik skall följa. Här resonerar arbetslöshetskommissionen om sina egna beslut, som om det inte vore fråga om den praktiska tillämpningen av författningen utan fråga om principer, som arbetslöshetskommissionen för sin del fastställer för denna politik, när den t. ex. på sid. 26 säger: »Förutom att det alltjämt måste anses böra i första hand påvåla kommunerna att taga sig an de arbetslösas sak, måste avgörande hänsyn tagas till den synpunkten, att statens nuvarande hjälpverksamhet är grundad på vissa principer, som ej utan våda för det tillämpade hjälpsystemet kunna rubbas.» Och de principerna äro behovsprövningen och avstängningen av vissa yrkens arbetslösa. Var i den gällande författningen talas om, att vissa yrken skola avstängas från arbetslöshetshjälp? Ingenstädes. Det är en sak, som arbetslöshetskommissionen ensam står för och ingen annan.

Men sedan visar det sig, att arbetslöshetskommissionen i princip är emot, att alla arbetslösa skola erhålla hjälp överhuvud taget. Det står nämligen: »Hjälpen bör sålunda aldrig enligt arbetslöshetskommissionens mening komma att omsluta alla, vilka anmäla sig såsom hjälpbehövande, utan bör fortfarande räknas med att statens bisträcker allenast en viss begränsad kvot av alla hjälpsökande.» Ja, här ha vi ju fått en uppslagsända. Jag förmodar, att herr statsrådet och chefen för socialdepartementet inte vet — jag känner inte till den — vad det är för en kvot, som ingår i arbetslöshetskommissionens politik? Det kunde emellertid vara en ganska viktig sak att taga reda på, om t. ex. arbetslöshetskommissionen har bestämt sig för att av anmälda hjälpsökande skola 25 % hjälpas, punkt och slut; om alltså $\frac{1}{4}$ är kvoten, eller vilken kvot det är, som arbetslöshetskommissionen har fastställt? Det förenklar naturligtvis i allra högsta grad hela arbetslöshetspolitiken, ty då har man bara att se till, när man undersöker sina böcker, huruvida kvoten är uppnådd eller om den är överskriden. Är den inte uppnådd, så lägger man till några platser; är den överskriden, så drar man in några platser. Jag måste medge, att som blomma i byråkratins ortagård är denna kvot en verkligt storstatlig prestation — om nämligen arbetslöshetskommissionen menar, vad den skriver. Ty att reglera arbetslöshetshjälpen med tillhjälp av en linjal utan hänsyn till hur människorna ha det, det är onekligen en lysande byråkratisk uppfinning.

Nu har kommissionen avgivit ett löfte. Den »har emellertid för avsikt att nu såsom tillföre och om möjligt ännu mera grundligt än tidigare söka planera för kommande vintersäsong, och hyser kommissionen även förhoppning om att dessa åtgöranden skola krönas med framgång och härigenom arbetstillfällena göras tillgängliga i sådan utsträckning, att arbetsvilliga, oförvållat arbetslösa skola äga möjlighet att i vidgad omfattning erhålla anställning vid statens nödhjälpsföretag. Skulle så visa sig ej bliva förhållandet torde medgivandet av kontant understödsverksamhet under begränsad tid och till begränsat antal behövande inom av arbetslöshet mera hårt trängda kommuner vara lämpligt och riktigt.» — Detta löfte må vara värt, vad det vill. Men så länge arbetslöshetskommissionens anda är densamma, så länge inte själva de synpunkter, från vilka arbetslöshetskommissionen utgår, ha undergått någon förändring, så länge detta är fallet, måste jag säga, att jag först vill se detta löfte i verkligheten uppfyllt, innan jag fäster något avseende vid det. Ty ännu in på detta år — med en liten liten svängning under de allra sista månaderna — gick dock arbetslöshetskommissionens hela politik ut på att gå längre och längre i begränsningen av förmåner för de arbetslösa, och det är självfallet, att det icke står i överensstämmelse med vad här skrives. Å andra sidan finns det ingen

möjlighet för mig att tro på någon verklig sinnesförändring hos arbetslöshetskommissionen, förrän jag har sett det praktiska utslaget av denna. Och i vilket fall som helst: så länge arbetslöshetskommissionen — därest nu vad den själv skriver skall tagas för kontant — förklarar sig endast vilja hjälpa en viss kvot, så länge är det uppenbart, att även vad de här säga i själva verket har en ganska ringa betydelse.

Men nu säger kommissionen inte endast detta. Den säger också, att det alltjämt bör anses i första hand påvåla kommunerna att taga sig an de arbetslösa sak. Ja, mina herrar, det är riktigt så tillvida, som det naturligtvis alltid är i kommunerna, som hjälpbehovet måste konstateras. En central myndighet kan ju inte ha reda på hur stort hjälpbehovet i egentlig mening är på varje särskild plats i landet. Men om därmed menas — och det har man anledning att frukta — att det är kommunernas fattigvård, som i främsta rummet skall taga hand om de arbetslösa, så är det efter min uppfattning en fullkomligt oriktig väg att gå. De, som känna till det svenska samhället, veta mycket väl, att det kan hända, att ett samhälle lever utslutande på en eller två industrier, mycket ofta på en. Alla människor i det samhället äro praktiskt taget beroende av huruvida ett bestämt eller kanske två eller tre bestämda företag äro i gång eller ej. Slå dessa igen portarna, så blir det arbetslöshet där. Det innebär, att industrien inte bär sig, att man inte har några skattekällor. Och så säger man: Det är i alla fall i första rummet kommunernas sak att taga hand om sina arbetslösa! Det betyder bara, att man i själva verket extra belastar en kommun, som råkar ut för den olyckan, att en bärande industri inom densamma för någon tid åtminstone måste stänga på grund av arbetsbrist. Det innebär bara, att en sådan kommun överlämnad åt sig själv blir urståndsatt att överhuvud göra någonting.

Såvitt jag förstår, strider även detta uttalande emot hela den föreställning, som man hittills har gjort sig om svensk arbetslöshetspolitik, trots det att den har legat under kommissionens vård. Alla de miljoner, som äro beviljade äro naturligtvis beviljade, därför att man inte skulle kasta över bördorna på kommunerna, utan att man i stället skulle se till att staten räckte även kommunerna en hjälpande hand.

Emellertid, om jag skall taga detta uttalande ad notam och därtill tar i betraktande hela arbetslöshetskommissionens politik, skulle herrarna då anse, att det vore riktigt handlat av oss — *vilket vi kunna bli tvingade till att göra* — att uppmana alla de kommuner, där socialdemokraterna ha majoritet i de kommunalt beslutande församlingarna — det gäller bl. a. alla våra storstäder — att själva taga hand om sin arbetslöshet för att få sådana principer tillämpade, som något så när kunna accepteras även av arbetarnas egna företrädare? Jag skulle betrakta det som högst olyckligt, om vi en vacker dag skulle se oss tvungna, på grund av detta halsstarriga motstånd i den svenska riksdagen mot en human arbetslöshetspolitik, att gå en sådan väg. Men herrarna kunna väl tänka sig, att vi inte i längden äro böjda för att låta statsmakterna föra en arbetslöshetspolitik, som vi under inga omständigheter kunna gilla, och samtidigt sitta med makten i kommunerna med möjlighet att där taga hand om de arbetslösa och ändå avstå därifrån bara av aktning för de åskådningar, stiek i stäv mot våra egna, som finnas företrädade i den svenska riksdagen. Jag vill säga herrarna, att jag tror, att det vore nyttigt, om man ville taga sig åtminstone en liten funderare över på vilka vägar den framtida utvecklingen kan komma att slå in, *därest inte herrarna äro med om en dräglig uppgörelse en gång i hela denna arbetslöshetsfråga.*

Jag skall inte alltför mycket fördjupa mig i studiet av de nödhjälpslöner, som utgå, eller i fråga om kontantunderstödens storlek. När arbetslöshetskommissionen säger, att i genomsnitt för år 1926 ha nödhjälpsarbetarnas effektiva förtjänst på arbetsplatserna utgjort 3 kronor 95 öre, så är det också karakte-

*Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.*

(Forts.)

Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.
(Forts.)

ristiskt för byråkrationens sätt att räkna. Om jag tar det fjärde kvartalet för 1926, finner jag, att där redovisas i arbetslöshetskommissionens utlåtande 2,532 personer, som ha haft nödhjälpslöner varierande mellan kronor 5:40 och kronor 3:20. Men av denna siffra var det 1,540, som hade kronor 3:20; det är alltså 60 % av de hjälpta arbetslösa. De äro mycket litet tröstade med att genomsnittet i alla fall var kronor 3:95. Det har inte det ringaste intresse för dessa människor, vilket medeltal arbetslöshetskommissionen kan räkna ut, utan det, som har intresse för dem, är naturligtvis, vad de själva erhålla i lön, och jag vill säga då, om jag tar dessa, som endast erhållit 3:20 i lön, att det innebär att de hade en inkomst under ett år av knappa, alltså inte fullt 1,000 kronor, därest de voro anställda vid nödhjälpsarbeten, i den mån de inte voro berättigade till ortstillägg. Och ändå kunde de ha familjer. Tro herrarna, att det är möjligt för människor att utan socialt och ekonomiskt förfall draga sig fram på en sådan summa som knappa 1,000 kronor om året med det nuvarande penningvärdet? Ätminstone förefaller det mig ganska orimligt. Om jag tar den lägsta nödhjälpslön, som nu är fastställd 3:45, så ger den i alla fall arbetarna under loppet av ett år inte mer än 1,035 kronor. Jag skall emellertid, som sagt, inte alltför mycket fördjupa mig häri.

Vi hava inte, såsom kommunisterna, begärt, att det skall betalas avtalsenliga löner vid nödhjälpsarbetena — inte därför att vi inte anse, att det inte i vissa fall kan vara berättigat, men därför att det som allmän princip i vår arbetslöshetspolitik näppeligen låter sig genomföra. Men vi ha sagt, att det finnes ett uttalande av 1922 års riksdag, som man i vissa fall icke tar tillräcklig hänsyn till, och det är, att de »arbetslösa skola kunna bereda sig uppehälle på en fastställd nödhjälpslön». Även om arbetslöshetskommissionen har den uppfattningen, att de lägsta nödhjälpslönerna räcka till att bereda arbetarna — och det skall väl gälla även sådana, som ha familjer — uppehälle, så bestrida vi, att det överhuvud taget är möjligt på så ytterligt låga inkomstsiffror, som det stora flertalet har. Hur många understödstagare är det, som komma på de olika lönekategorierna under fjärde kvartalet år 1926? Det fanns en nödhjälpslön på 5 kronor och 40 öre. Men hur många åtnjöto den? Jo, 60 personer! Vidare fanns det en nödhjälpslön på 5:10. Den åtnjöts av 80 personer. En nödhjälpslön på 4:05 var det några fler om, nämligen 469. På 3:45 var det 383. Men sedan kommer den stora siffran: de som endast haft 3:20. Det var 1,540 personer. Det vill med andra ord säga, som jag förut nämnde, 60 % av hela antalet.

Om jag nu frågar er, vilka polemisera mot den ståndpunkt, som vi intagit i motionen och som jag här företräder — och jag ber att få ett svar på den frågan — vad är det egentligen, som gör, att ni ha så mycket emot, att de yrkanden, som vi ha uppställt, i stort sett skulle bli bifallna, vad är det? — så vet jag inte vad svar jag får. Det får kanske den kommande debatten utvisa. Men är *det verkligen herrarnas mening även inom den borgerliga vänstern, att våra yrkanden äro samhällsskadliga*, att det är samhällsskadligt att ge åt oförvitliga, oförvällat arbetslösa en hjälp *antingen* i form av nödhjälpsarbeten *eller* i form av kontantunderstöd, i den mån nödhjälpsarbeten icke äro tillgängliga och i den mån den arbetslöse kan anföra rimliga och giltiga skäl för att önska, att icke komma ut på nödhjälpsarbeten? Ty sådana finnas, mina herrar! Det är inte bara skolkning och arbetsovillighet, om den arbetslöse säger, att han inte önskar komma ut på nödhjälpsarbeten utan föredrar kontantunderstöd. Äro verkligen våra yrkanden samhällsskadliga? Jag kan i varje fall inte inse det. Tvärtom. Våra yrkanden äro faktiskt mycket moderata. Det är ingen överdriven sentimentalitet i den arbetslöshetspolitik, som vi förorda. Så rimliga och moderata som våra yrkanden äro, så vågar jag säga, att deras uppfyllande i stället uteslutande skulle innebära en samhälls-

nytt. Ty, mina herrar, om er arbetslöshetspolitik leder till — vad den redan i viss utsträckning har gjort — att vi i det svenska samhället få ett av många tiotusental personer bestående trasproletariat, som saknar medborgaranda, saknar ansvar för sig själv, för sina familjer, för sina barn, om er arbetslöshetspolitik avkastar dessa sköna samhällsfrukter, då vågar jag säga, att det är edra och inte våra yrkanden, som äro samhällsskadliga. Det är er hållning, som til syvende og sidst går ut över samhällsvärden, alltför dyrbara för att böra äventyras genom denna anslutning till arbetslöshetskommissionens ståndpunkt i alla väder praktiskt taget.

Det kan inte hjälpas, att det sociala förfallet bland människor inte bara blir en olycka, som drabbar dem själva, utan det skapar även frätsår i själva samhällskroppen. Till och med högern har ju i viss grad under några få år visat en smula förståelse för de synpunkter, som jag här har anfört, men tidigare var det högern ensam förbehållet att ställa sig på den ståndpunkten, att det praktiskt taget gjorde alldeles detsamma, hur det gick med människorna. De fingo sköta sig själva, och det har tidigare varit den borgerliga vänsterns ära att underkänna den samhällssynen och att erkänna, att det var nödvändigt för samhället att i vissa fall ingripa för att förhindra, att större skador skulle uppstå genom samhällelig likgiltighet, än de, som skulle kunna uppstå genom samhälleliga ingripanden. När vi yrka på en human och — jag vill helt enkelt säga — liberal arbetslöshetspolitik, är det ingenting annat. När vi yrka på en sådan arbetslöshetspolitik, då äro vi inte stolta över att behöva stå ensamma om de yrkandena. Vi tycka inte om denna undantagsställning.

Herrarna insinuera ju, att vår egentliga mening ingalunda är att skaffa hjälp åt de arbetslösa, utan att vår avsikt endast är att slå mynt politiskt av arbetslösheten. Sådana insinuationer må vara värda vad de vilja. Vi äro icke stolta över vår undantagsställning. Vi skulle gärna se, att man även på borgerligt håll kunde uppskatta synpunkter, som, såvitt jag förstått, förr i tiden ingalunda voro borgerlig vänstern främmande. Jag ber er, att när ni gå igenom den socialdemokratiska motionen — många ting i denna hava lämnats obestridda även av arbetslöshetskommissionen — säga mig, på vilka punkter det är, som vi ställa överdrivna anspråk, på vilka punkter det är, som våra yrkanden äro utan rim och reson, och varför ni sålunda — ty bristen på reson skulle väl ändå vara skälet — inte kunna biträda dem. Detta gäller de allmänna grunderna. Jag undantager fortfarande frågan om arbetskonflikterna, där jag ju åtminstone kan begripa, om herrarna inte anse vår ståndpunkt vara den ensamt riktiga.

Vad är det nu man faller tillbaka på i dessa ting? Jo, man faller tillbaka på att dessa frågor äro under utredning. Ingen skulle vara gladare än jag, om vi nu hade fått en trollerikommitté, som kunde lära oss, hur vi skola undanröja orsakerna till arbetslösheten, så att vi sluppe behandla problemet på det sätt vi nu göra och helt enkelt kunde gripa oss an med att utrota arbetslösheten. Men jag får ju erkänna, att med all aktning för de dugande och skarpsinniga män, som sitta i den ifrågavarande utredningskommittén, misstänker jag, att även när de avlämnat sitt betänkande och regeringar och riksdagar tagit ställning till deras förslag, vi alltjämt komma att dragas med en kanske ganska betydande arbetslöshet, eller i varje fall en viss grad av arbetslöshet, beroende på ekonomiska konjunkturen. Det är därför icke ett skäl att undanskjuta de yrkanden, vi här hava ställt, att dessa frågor äro under utredning. Att det finnes »trängande skäl» att göra någonting, anser ju i vart fall icke statsutskottets majoritet, men det förefaller mig, som om jag dock hade visat på ganska många trängande skäl för att icke längre uppskjuta dessa ting. Det är ju möjligt, att det är arbetslöshetsförsäkringen, som man alltjämt väntar på. Vi trodde, att det skulle vara möjligt att komma fram med denna fråga till 1926 års riksdag.

*Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.*

(Forts.)

Anslag till
bekämpande
av arbetslösheten.

(Forts.)

Nu veta vi, att den i varje fall inte kan komma fram förrän år 1928. Huruvida det går då, får man ju se, när vi komma närmare denna tidpunkt. Men det är inte bara fråga om att lägga fram ett förslag på riksdagens bord; det gäller ju också att få frågorna lösta. Både den nuvarande regeringen och tidigare regeringar hava ju en ganska rik erfarenhet av att det inte brukar bli några positiva beslut åtminstone första gången, när brännande och svårartade komplicerade spörsmål läggas fram. Om det är den nuvarande regeringens mening att lösa arbetslöshetsförsäkringsfrågan tillsammans med högern, blir det väl, såvitt jag förstår, en arbetslöshetsförsäkring, som arbetarna inte vilja veta av. Det finns ju synnerligen stora utsikter till att det blir en lösning, som i själva verket inte har den ringaste praktiska betydelse, därför att den eventuellt kommer att taga upp principer, som gör det omöjligt för arbetarna att överhuvud befatta sig med en blivande statlig arbetslöshetsförsäkring, om den ordnas efter sådana linjer, som man gång på gång i diskussionen har antytt. Det är inte alls säkert, att det går att komma fram till ett positivt beslut 1928. Vi komma då till 1929 — det kan ju hända, att frågan då ligger bättre till, men därom vet ingen något. Man är nämligen inte på något borgerligt håll så angelägen att få arbetslöshetsfrågan löst, att man, såvitt jag har förstått, för den skull är villig att offra ens en tum av tidigare intagna ståndpunkter, om vilka vi haft många skarpa strider bland annat även i denna kammare. Det kan bli en ganska lång historia, innan vi komma fram till en lösning av arbetslöshetsförsäkringsproblemet, som kan åtminstone i någon mån avaktualisera den fråga, vi i dag debattera. Under sådana omständigheter anser jag, att det icke finnes något rimligt fog för att undanskjuta frågan. Statsutskottets yttrande innebär åtminstone i viss grad ett dylikt undanskjutande. Man talar om att en ändring icke bör vidtagas »utan trängande skäl», och betänkandet utmynnar i ett yrkande om avslag å motionerna. Det finns dock icke något rimligt skäl för ett dylikt undanskjutande av frågan.

Detta gäller de allmänna grunderna.

Jag skall nu tillåta mig att även taga upp till belysning frågan om vår arbetslöshetspolitikens förhållande till arbetskonflikterna. Det är klart, att därvidlag innebära våra yrkanden en brytning med hittills tillämpade principer. Att vi hava framställt yrkande om avstängningsregelns avskaffande beror på två saker — för det första därpå, att vi alltid hava ansett den vara orättfärdig, och för det andra därpå, att den kompromiss, som ingicks 1922, år 1926 blev av riksdagen uppriven i och med det beslut, som i fjol fattades, då man införde hänvisningsregeln såsom ett komplement till avstängningsregeln. I det ögonblicket ansågo vi oss lösta från kompromissen. Det är självklart, att vår ståndpunkt har icke varit den, som är uttryckt i avstängningsregeln. Vi kunna inte erkänna, att avstängningsregeln ger ett riktigt uttryck för den neutralitet i arbetskonflikter, som vi i lika grad som någon annan äro måna om att samhället skall iakttaga.

Vad innebär avstängningsregeln? Den innebär, att om en person är arbetslös, då en konflikt utbryter — han kan ha varit det mycket länge — skall hans arbetslöshetshjälp upphöra, därest han är i åtnjutande av sådan — det kan ju inte hända så ofta med den ringa omfattning, arbetslöshetshjälpen har. Men detta vill med andra ord säga, att avstängningsregeln verkar retroaktivt. Den verkar bakåt på personer, som inte ha anställning, och denna retroaktivitet skulle motiveras därmed, att vederbörande arbetare ha, som man säger, alltid en intressegemenskap. Det kan ju vara intressant att konstatera, att denna oerhört strama klassteori, som man gör gällande på borgerligt håll, när det gäller de förhållanden, varom nu är fråga, vill man eljest ingalunda acceptera. Men vad är det för en intressegemenskap, som egentligen råder? Det är tre punkter, i vilka, har man sagt, den arbetslöse har med arbetskonflikten och dess utgång

att skaffa. Den första punkten är, att den arbetslöse skulle kunna utöva inflytande på arbetskonflikten genom att deltaga i omröstningar, huruvida en strejk skall utbryta, huruvida ett avtalsförslag skall godkännas o. s. v. Vidare skulle den arbetslöse, sedan en konflikt är avslutad, eventuellt kunna få anställning på de villkor, som det nya avtalet föreskriver. Och slutligen skulle den arbetslöse väl i något fall kanske kunna lämna kontant understöd åt de strejkande.

År 1923 verkställdes en utredning, vilken visade, att i 14 fackförbund deltaga de arbetslösa icke i några beslut rörande arbetskonflikter. Inom 5 fackförbund är bestämmelsen i detta hänseende en smula svävande, och jag vet beträffande dessa, att i något fall den arbetslöse faktiskt får deltaga i dylika beslut. Det beror naturligtvis väsentligen därpå, att det är typiska säsongarbetarförbund, där arbetslösheten följaktligen har en annan karaktär än inom t. ex. metallindustriarbetareförbundet. De förbund, vilkas stadganden på denna punkt äro litet svävande, äro: måleriarbetareförbundet, skrädderiarbetareförbundet, tobaksindustriarbetareförbundet, träarbetareförbundet och tunnbinderi-arbetareförbundet — det är allesammans. Av dessa är det väl egentligen endast träarbetareförbundet, beträffande vilket man kan säga, att denna sak har någon betydelse. Däremot äger den arbetslöse icke rätt att deltaga i omröstningar rörande arbetskonflikter i, bland andra, grov- och fabriksarbetareförbundet — ett av de största förbunden av alla — gruvindustriarbetareförbundet, järnvägsmannaförbundet, kommunalarbetareförbundet, metallindustriarbetareförbundet, sko- och läderindustriarbetareförbundet, stenindustriarbetareförbundet, sågverksindustriarbetareförbundet, transportarbetareförbundet, väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet — detta kan ju ha sitt särskilda intresse, när vi tala om nödhjulsarbeten — och typografförbundet. Där kan den arbetslöse icke utöva ett dylikt inflytande på frågan, om han skall kunna få arbete. Det är ju möjligt, att han kan få arbete. Men tror man verkligen, att detta är tillräckligt för att man skall kunna karakterisera den arbetslöses förhållande till ett avtal så, att det föreligger en intressegemenskap av den anledningen, att han eventuellt — ingen vet ju, om det kommer att ske — kan komma att få arbete i sinom tid på det nya avtalets grund. Jag får uppriktigt säga, att detta argument förefaller mig vara mycket, mycket svagt.

Såvitt jag vet och så långt jag känner till den svenska fackföreningsrörelsen, äro de arbetslösa praktiskt taget ständigt kontingentbefriade. De ha icke att erlägga någon kontingent till sitt fackförbund, och därmed lämna de ju inte heller några bidrag till vederbörande fackförbunds strejkkassa. Nej, det inflytande den arbetslöse kan hava på arbetskonflikter, ligger på en helt annan punkt, mina herrar!

Vill man undersöka, hur den nuvarande arbetslöshetspolitiken verkar, kan man antaga, att det någonstans pågår ett par mindre strejker. Det kan vara, låt mig säga, 20,000 arbetslösa. Svenska arbetsgivareföreningen finner, att tidpunkten är inne för att företaga en attack på någon punkt mot arbetarnas organisationer. Man gör en lockout. Vad sker då? *Jo, då gör staten sympatilockout.* Det är faktiskt vad som sker enligt avstängningsregeln. Staten gör gentemot sina nödhjulsarbetare en sympatilockout med de lockoutande arbetsgivarna. I själva verket lägger den nuvarande avstängningsregeln i arbetsgivarens hand, huruvida det skall utgå någon arbetslöshets hjälp eller ej under en arbetskonflikt. Det är den prisade neutraliteten, som kommer fram i all sin nakenhet i detta exempel. Herrarna få verkligen ursäkta oss, om vi inte kunna godkänna detta såsom en verklig samhällsneutralitet i arbetskonflikter.

När arbetsgivarna skola försöka segra i en konflikt, finns det ett hjälpmedel, som är det effektivaste av alla — det är att erhålla strejkbrytare. I den mån arbetsgivarna kunna få annat folk i de strejkandes eller de lockoutades

*Anslag till
bekämpande
av arbetslösheten.
(Forts.)*

Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.
(Forts.)

ställe, är det också möjligt för dem att kunna segra i konflikterna. Vad betyder nu avstängningsregeln? Om arbetslöshetshjälpen fortsätter att utgå, bli de arbetslösa naturligtvis inte alls eller i varje fall inte på samma sätt frestade att under en arbetskonflikt taga arbete vid den blockerade arbetsplatsen. Det är klart. Men om arbetslöshetshjälpen indrages, blir förhållandet ett annat. De kunna kanske ha gått arbetslösa under många månader tidigare; de ha icke något konfliktunderstöd. Få de ingen arbetslöshetshjälp, bilda de en naturlig reservarmé, och naturligtvis kunna de vara lättare frestade att taga arbete under en arbetskonflikt — det händer ju dock till de svenska arbetarnas heder inte så ofta, att de göra det. Det är där, mina herrar, som det verkliga inflytandet från de arbetslösas sida på våra arbetskonflikter kan ligga. Det är såsom ett vapen mot arbetarna, som de arbetslösa eventuellt skulle kunna användas. Men att detta skall kunna karakteriseras som ett uttryck för samhällsneutralitet, lär väl ändå vara ganska svårt att visa. Därest arbetslöshetshjälpen innebär en avvikelse från samhällets neutralitet i konflikterna mellan arbetare och arbetsgivare, är all socialpolitik på samma sätt ett partitagande. Hela den idé, som har avsatt sig i avstängningsregeln, är i själva verket född ur ett betraktelsesätt, som till hela sitt väsen är arbetarfientlig och fientlig mot all socialpolitik, icke allenast mot arbetslöshetshjälpen. Det är i de fientliga instinkterna mot samhällets ingripande till skydd för de svagare ställda medborgarna, som avstängningsregeln har sin rot.

Vi känna nu rätt bra till hur det är ordnat i detta hänseende i andra länder, och det är ju ganska karakteristiskt, att det, mig veterligt, icke finns något land i världen mera än Sverige, där en retroaktiv avstängningsregel tillämpas. Jag skall nu inte tala om den snö, som föll i fjol eller för flera år sedan. Men vi hava ju dock sett exempel på hur det tar sig ut i praxis. När avstängningsregeln efter riksdagens beslut i fjol skulle tillämpas i Stripaaffären, måste man skynda sig att se till, att den inte tillämpades. Nämligen för Stråssaarbetarna. Det blev en av de första åtgärder, som man måste vidtaga, att se till, att denna regel inte tillämpades där, ty när det kom till praktiken, visade det sig, hur rosenrasande orimlig den i själva verket var.

Men det är inte bara i fråga om avstängningsregeln, som man säger, att samhällets neutralitet kräver, att man icke understöder strejkande eller lockoutade under en arbetskonflikt. *Principiellt böra de arbetslösa anses stå utanför arbetskonflikterna.* Då när man fram till en neutralitet, som är värd detta namn. Den nuvarande avstängningsregeln är i själva verket ingenting annat än ett angrepp mot samhällets neutralitet i arbetsgivarpartens intresse.

Jag kommer därefter till den beryktade hänvisningsregeln. Jag kan inte förklara, hur man har kommit på den idén att införa en hänvisningsregel i våra arbetslöshetsdirektiv, om inte där bakom ligger den meningen, att även en blockerad arbetsplats skall betraktas som ett arbetstillfälle i den allmänna öppna arbetsmarknaden. Själva den grundläggande satsen i vår arbetslöshetspolitik är ju, att en arbetslös är skyldig att taga anställning, så snart han kan få en sådan i den öppna arbetsmarknaden. Hänvisningsregeln innebär faktiskt, att man betraktar även den blockerade arbetsplatsen såsom ett sådant arbetstillfälle i den öppna arbetsmarknaden, som den arbetslöse icke får underlåta att begagna sig av, utan i den mån han underlåter detta, berövas han sin arbetslöshetshjälp. Jag vet ju, att då denna sak diskuterades förra året, var man mycket angelägen att framhålla, att detta var inte något imperativ, det var inte så, att man *måste* göra hänvisning. Men i själva verket är ju frågan, om hänvisning skall lämnas, lagd i arbetsgivarens hand. Om arbetsgivaren begär hänvisning, om han vänder sig till vederbörande arbetslöshetskommitté och säger, att han önskar få arbetslösa hänvisade till sig, gör arbetslöshetskommissionen detta under vissa förutsättningar. Därmed är det

ju uppenbart, att saken principiellt ligger på det sätt, jag här sagt. Det har framhållits förut, men det kan efter min mening inte tillräckligt upprepas, att hänvisningsregeln är ett slag i ansiktet på en solidaritetsmoral, som visserligen liksom allting annat är på gott och ont, men som i alla fall har tillfört det svenska samhället mycket betydande värden, vilka, förmodar jag, de flesta även i denna kammare numera inte gärna skulle vilja se spolierade. Det är en förödmjukelse, som man vållar de arbetslösa, då man hänvisar dem till blockerade arbetsplatser. Det strider emot hela arbetarklassens naturliga självbevarelseinstinkt, och det är därför, som det, så länge denna regel kvarstår i de svenska arbetslöshetsdirektiven, känns som en brutal utmaning mot mycket av det bästa, som finnes inom arbetarklassen. Och mina herrar, har det verkligen icke givit er något att tänka på, att det är åtskilliga länder — där ingalunda socialisterna utan goda borgerliga hava dikterat direktivens innehåll — där man positivt i lagstiftningen *förbjuder någon hänvisning till strejkbryteriarbete*. I den socialdemokratiska motionen finnes intagen en redogörelse, där hela denna fråga klagöres.

*Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.*

(Forts.)

I Belgien exempelvis, står det ingenting särskilt i lagen beträffande denna sak. Det bör emellertid observeras, att när kontrollen över de arbetslösa huvudsakligen lägges i händerna på de fackföreningar, som handha arbetslöshetskassorna, så ligger häri — såsom arbetsbyråns författare skriver — den starkaste garanti för att ingen påtryckning kan utövas på de arbetslösa genom hot om att draga in understödet, eftersom vägran att taga emot anställning i ett företag, som befinner sig i strejk, är för fackföreningarna en fråga om heder och ära.

Vad den finländska lagen beträffar — förordningen av den 2 november 1917 — förbjuder den uttryckligen de statsunderstödda arbetslöshetskassorna att bevilja understöd till medlemmar, som vägra att taga emot en anställning, som svarar mot deras förmåga och fallenheter, såvida de icke hindras därifrån genom strejk eller lockout. Därmed är undantaget alldeles klart angivet. Den tjeckslovakiska lagen av den 19 juli 1921 säger: »ingen arbetslös kan tvingas att taga anställning i ett företag, där strejk eller lockout blivit förklarade.»

Vad angår den danska lagen, har denna mycket ingående bestämmelser på förevarande punkt, som uttryckligen föreskriva, att arbetslösa icke skola vid det kända äventyret, att de eljest förlora sin arbetslöshetshjälp, hänvisas till platser, där arbetskonflikt råder.

Sedan har man hela raden av de länder, som ha en obligatorisk försäkring, och där man alltså efter min mening har löst denna fråga på det ur socialpolitisk synpunkt bästa sättet. Detta gäller den österrikiska lagen, den engelska lagen, den polska lagen, den irländska lagen samt lagen i Queensland, och det gäller till och med i Italien.

I den österrikiska lagen har bestämmelsen följande avfattning: »Varje arbetslös, som får sig passande anställning tilldelad i ett företag, där strejk eller lockout råder, kan vägra mottaga denna anställning.»

I Tyskland har i december månad 1926 av en borgerlig regering framlagts ett förslag, i vilket äro intagna bestämmelser om att berättigade grunder föreligga för vägran att antaga erbjudet arbete, om detta blivit tillgängligt på grund av en konflikt, så länge denna pågår.

Mina herrar! Vårt land befinner sig i fråga om sin hänvisningsregel i en isolerad ställning. Jag vet ju icke, om herrarna tycka, att det är en »splendid isolation». För min del tycker jag uppriktigt sagt, att det är en ganska utskämmande isolering, vari Sverige befinner sig efter 1926 års riksdagsbeslut. Vi mena därför, att på dessa punkter måste det bli en verklig brytning med hittills gällande principer. Jag vet inte, om man anser, att alla andra länder äro mer eller mindre dåraktiga i sådana här ting och att vi i Sverige i motsats till

Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.^{ka}
(Forts.)

alla andra länder ha lyckats finna den verkliga statsmannen, då det gäller utformningen av vår arbetslöshetspolitik. För min del måste jag säga, att en regel, som för dem, vilka man skall hjälpa, kännes såsom moraliskt kränkande, icke bör ingå i vår arbetslöshetspolitik. Det har man insett praktiskt taget överallt i andra länder. I Sverige synes man ännu anse, att det är höjden av statskonst att så förfara.

Mina herrar! Om man skall betrakta arbetslösheten i jämförelse med annat samhällsont, vet jag ingenting annat, som täcker, än den missväxt, som någon gång, numera ju ytterst sällan kan drabba jordbrukarna. Ur den arbetslöses synpunkt är i själva verket arbetslösheten ett fenomen av samma karaktär, som när köld, regn eller torka förstör grödan för jordbrukaren. Då råkar denne i nöd. Den arbetslöse är ungefär lika ansvarig för sitt nödläge. Om jag undantager enstaka fall, där det kan finnas en personlig ansvarighet för arbetslösheten, är i stort sett den arbetslöse lika litet ansvarig för den missväxt på arbetstillfällena, som skapar hans nödläge, som jordbrukaren är, därest Vår Herre låter vädrets makter bliva alltför oblidla mot honom. Jag tror inte, att man med hänsyn till de faktiska omständigheter, som skapa arbetslösheten, bör driva en arbetslöshetspolitik på det sätt, som arbetslöshetskommissionen nu gör, och sådan denna politik även är utformad av de svenska statsmakterna i konfliktdirektiven. Och det vågar jag försäkra: om herrarna kalla oss för demagoger, om ni säga, att vi vilja slå mynt av landets nöd — vad ni än må säga, mina herrar, så komma vi att kämpa för att det även här i landet skall drivas en human arbetslöshetspolitik, en i ordets egentliga mening liberal arbetslöshetspolitik. Därför att den socialdemokratiska reservationen i detta ärende ingenting annat är än ett, efter min uppfattning mycket gott, uttryck för denna strävan, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till densamma.

I herr Möllers yttrande instämde herrar *Lindley, Carl Svensson, Julin, Wahlmark, Åkerman, Bårg, Björck, Oscar Olsson, Thulin, Larsén, Pauli, Östergren, Johan Nilsson* i Malmö, *Olof Olsson, Jacob Larsson, Carl Johansson, Lindblad, Wigforss, Gustav Hansson, Sigfrid Hansson, Björnsson, Ström, Strömberg, Schlyter, Dalberg, Sandler, Carl Eriksson, Waller och Asplund*.

Herr **Kvarnzelius**: Herr greve och talman! Jag tror inte, att det förhåller sig alldeles så, som herr Möller här utvecklat det, eller att medkänslan för de arbetslösa har hemortsrätt endast inom ett visst politiskt parti. Förståelse för detta mycket allvarliga sociala problem finnes nog överallt, oberoende av politiska partiskrankor och de olika individernas allmänna åskådning. Därför behöver nog aldrig herr Möller vara rädd för att det socialdemokratiska partiet skall bliva ensamt om att hysa medkänsla för de arbetslösa.

När statsutskottet fick till sig remitterad ifrågavarande proposition jämte de motioner, som väckts i anledning därav, infordrades bland annat även yttrande från socialstyrelsen över dessa motioner. Socialstyrelsen sade i sitt yttrande över motionerna, att det icke syntes socialstyrelsen lämpligt att för närvarande ingå på några mera principiella omläggningar av den pågående hjälpverksamheten, utan att denna borde bedrivas efter hittills följda och prövade riktlinjer, men styrelsen tillade: »Detta utesluter emellertid ej, att vissa förändringar i den statliga hjälpverksamhetens omfattning kunna vidtagas, vilka ej behöva förutsätta ändring i de hittills följda grundsatserna, ävensom att dessa kunna underkastas smärre jämkningar, vilka låta sig förena med deras nuvarande huvudsakliga innebörd.»

För någon tid sedan hade socialministern anledning att vid besvarandet av en interpellation i andra kammaren angiva sin allmänna åskådning i detta ärende, och såvitt jag har kunnat fatta innebörden av vad han där uttalade,

visade han en mycket stark förståelse för önskvärdheten av en human tillämpning av de nuvarande direktiven. Inom statsutskottet önskade herr Pers och jag, att man skulle giva uttryck åt denna humana åskådning i anslutning till socialministerns uttalande, men vi förmådde icke vinna gehör för denna vår mening. Vi ville icke reservera oss, men vi förbehöllo oss rättighet att i kammaren göra ett uttalande i sådan riktning.

Nu känner jag den nuvarande socialministern tillräckligt för att vara övertygad om att han, ifall han i fortsättningen har att behandla dessa ärenden, så långt hans förmåga sträcker sig, kommer att se till, att den humana tillämpning av direktiven, som han för sin del anser vara riktig och nödvändig, också kommer att behörigen iakttagas av det organ, som har att organisera understödsverksamheten och anordna nödhjälpsarbeten. Jag vill begagna tillfället att för min del betona önskvärdheten av att socialministern i detta hänseende ser till, att ingenting eftersättes av vad som kan anses vara rimligt och riktigt, då det gäller att undanröja de svårigheter, som de arbetslösa mer än andra ha att kämpa med. Med denna åskådning ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Carlsson, Carl*.

Herr **Winberg**: Herr talman, mina herrar! Den fråga, som vi nu behandla, berör väl ändå ganska nära och ganska allvarligt hundratusental av svenska medborgare, vilka på grund av kastningarna på det ekonomiska området för närvarande icke se någon möjlighet att på vanligt sätt skaffa sig livets nödortf. Det är då ganska belysande, att denna fråga kommer före i riksdagens sista timmar, sedan oron allaredan börjat gripa omkring sig i synnerligen märkbar grad, att statsutskottet ägnar den något över en halv sida och att kammaren är ganska glest besatt, när man behandlar ärendet. Man tvistade i går vid behandlingen av den s. k. sociala arrendelagstiftningen där-om, huruvida kammarens ledamöter överhuvud voro synnerligen intresserade av den fråga, som då förelåg. Ja, man skulle kunna göra det även angående denna fråga, men jag skall gärna medgiva, att kammarens ledamöter äro intresserade av såväl denna fråga som den vi behandlade i går — intresserade nämligen av *att ingenting vidtages, som i nämnvärd grad rubbar de förutvarande förhållandena*. Som ni i allmänhet ha er sak ordnad, ha ni intet intresse av att några ändringar vidtagas, och då ingen egentlig fara finnes för att dylika ändringar skola vidtagas, behöva ni icke vara så oroliga eller intressera er för saken, utan ni kunna taga den ganska lätt. Det är väl ungefär samma förhållande med den fråga vi nu behandla. Ni ha er arbetslöshetsfråga ordnad, eller rättare sagt, ni ha egentligen aldrig drabbats av någon arbetslöshet. När jag satt här i dag och funderade på denna sak, kom jag på en mycket hädisk tanke. Jag skulle för min del ge ganska mycket, om det vore möjligt att ordna det så, att innan denna fråga nästa gång behandlas, samtliga riksdagens ledamöter, statsutskottet naturligtvis inbegripet, samtliga regeringens ledamöter och framför allt samtliga ledamöter i arbetslöshetskommissionen finge lov att under en tidrymd av minst sex månader leva såsom nödhjälpsarbetare på de förläggningar, som staten nu anordnar, och taga sig fram på den avlöning, som utgår till dessa arbetare. Jag tror, att det skulle vara ganska nyttigt, och jag skulle naturligtvis själv gärna underkasta mig samma straff bara för sakens skull. Men herrarna få ursäkta mig, om jag tror, att frågan, när ni komme tillbaka, kanske skulle ligga på ett annat plan. För övrigt skulle det kanske också rent fysiskt vara nyttigt för en hel del personer att vara med om en sådan kur!

Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.
(Forts.)

Jag tillät mig, när vi behandlade denna fråga förra året, att framför allt betona två saker. När man då på visst håll tänkte skapa sig en regeringsplattform på denna fråga och på de riktlinjer och de direktiv, som då genomdrevos särskilt med de folkfrisinnades och liberalernas hjälp, framhöll jag, att den blivande regeringen sannerligen icke vore att lyckönska. Nu har visserligen regeringen i alla fall fått en livslängd av ett år, men jag tror, att den måste erkänna, att det inte var någon så synnerligen solid plattform, som den då skapade sig. Jag tillät mig också säga, att det, trots de skärpningar i fråga om direktiven, som då genomdrevos, var min bestämda uppfattning, att man aldrig skulle lyckas knäcka det svenska fackföreningsfolkets solidaritet, även om de nya direktiven, såsom det ju framgick, komme att innebära en direkt uppmaning i vissa fall till de arbetslösa att lämna sin solidaritetsståndpunkt och icke fästa avseende vid att t. ex. ett arbete vore blockerat o. dyl. Erfarenheten sedan dess har visat, att jag hade rätt, och den har även givit vid handen, att när regeringen skulle tillämpa de skärpta direktiv, som den själv varit med om att åstadkomma, tvekade den att göra det, vilket nog var ganska klokt. Jag har vid ett tidigare tillfälle också tillåtit mig framhålla, att hela den arbetslöshetspolitik, som vi bedrivit under senare tid, har efterlämnat det bestämda intrycket, att man velat föra den på sådant sätt, att nödhjulsarbeten skulle verka i högsta grad avskräckande, så att det överhuvud icke skulle anmäla sig några arbetslösa och man sålunda teoretiskt kunde peka på att arbetslösheten icke är så omfattande. Den gångna tidens erfarenheter ha icke rubbat min uppfattning i detta avseende. Nu levde man i det längsta i den föreställningen, att arbetslösheten var av *övergående* natur och skulle komma att upphöra med det snaraste samt att det därför icke vore någon anledning för staten att engagera sig på ett sådant sätt, som om det gällt en permanent företeelse. I det längsta låg man och laborerade med sina officiella siffror på 16,000, 20,000 arbetslösa. Nu har man emellertid verkställt en ny arbetslöshetsräkning, som visat en siffra av över 60,000. Men det förstå vi alla, som något känna till de verkliga förhållandena, att icke ens denna siffra tillnärmelsevis är riktig, utan det rör sig naturligtvis om betydligt flera. Det framhålls också av socialstyrelsen i dess utlåtande, att det under senare tid har visat sig, att arbetslösheten nu är mer omfattande. Vid sådant förhållande är det på tiden, att man lämnar den gamla föreställningen, att detta är något övergående och att arbetslöshetspolitiken från statens sida kan läggas så, att den icke uppmuntrar arbetarna att komma och anmäla sig utan att de snarare böra avskräckas därifrån.

Det är nu vid verkningarna i två avseenden av den hittills förda arbetslöshetspolitiken, som jag skulle vilja uppehålla mig något. Det första jag vill framhålla är den karaktär av rent *straffarbete*, som hela denna institution har fått över sig, d. v. s. i sina praktiska verkningar. Det är icke nog med att lönen är så oerhört låg, att det icke finnes möjligheter att existera på den, utan förfaringsättet är sådant, att det hela verkar straffarbetsanstalt. Det kan man aldrig komma ifrån. Då därtill som sagt kommer, att direktiven äro av den art, att de försöka underminera och krossa det väsentligaste i hela arbetarrörelsen, nämligen dess sammanhållning och solidaritet, då det för de fackligt organiserade arbetarna gäller att utnyttja de vapen de hava till sitt förfogande för att hävda sina intressen gent emot motparten, är det självklart, att denna arbetslöshetspolitik har framstått som synnerligen aggressiv, sedd ifrån arbetarnas egen synpunkt.

Men det är också en annan fråga, som hittills kanske alldeles för litet har beaktats och som mer och mer kommer att visa sina konsekvenser i den mån arbetslösheten blir permanent. Det är nämligen det förhållandet, att man numera snart försöker lägga allt under nödhjulsarbetenas regim. Man bygger

nu järnvägar som nödhjälpsarbete. Är det någon rim och reson att förfara på sådant sätt? Som nödhjälpsarbeten med de utgångspunkter och de direktiv, som gälla för dem, skola ju sådana arbeten anordnas, som annars icke skulle vara ovillkorligen av behovet påkallade, men som man på grund av de exceptionella förhållandena sätter i gång. Skall man bygga t. ex. en järnväg, är det väl dock inte någon som kalkylerar på det sättet, att man kan bygga den, men man kan också låta bli det. Och gör man sina ekonomiska kalkyler över en järnvägs bärighet eller icke bärighet, kan man väl inte utgå från att man skall få den byggd som nödhjälpsarbete med lägre löner än som annars skulle utgå. Jag kan taga ett annat exempel. Inom Stockholms kommun ha enligt uppgift anställts omkring 300 nödhjälpsarbetare. Samtidigt har den fast anställda arbetarstammen minskats med ungefär samma antal. Det är således bara en tidsfråga, då t. ex. renhållningen i Stockholm kan bedrivas såsom nödhjälpsarbete i syfte att få den billigare utförd. Ni kunna förstå, vilken inverkan det har på de fackligt organiserade arbetarna, om nödhjälpsarbetet på detta sätt skall draga inom sitt område än det ena arbetet, än det andra. Man kan således icke heller från denna synpunkt komma ifrån att hela den arbetslöshetspolitik, som nu bedrivs, med de konsekvenser den har med sig, är ett direkt vapen i arbetsgivarnas händer till att hålla lönerna nere, och det är till men för hela den fackligt organiserade arbetarklassen, då det gäller för dem att tillvarataga sina intressen.

Nu tänker jag här icke alls hålla någon predikan och försöka beveka herrarnas goda hjärtan, ty erfarenheten har lärt mig, att det tjänar ofantligt litet till. För övrigt skall man aldrig vädja till vad som är obefintligt. Jag lämnar därhän, om det är medvetet eller omedvetet, men jag tror, att ni icke ha någon riktig känsla för detta, och det beror på, att de som arbetslösheten närmast drabbar tyvärr sakna någon nämnvärd representation i denna församling.

Jag skall emellertid tillåta mig att säga några ord med anledning av arbetslöshetskommissionens yttrande över de väckta motionerna. Till en början måste jag säga, att det verkar något egendomligt, att arbetslöshetskommissionen blivit en sådan institution i svensk administrativ politik, att den skall avgiva ett särskilt utlåtande över frågor, som behandlas i riksdagen rörande samhällets arbetslöshetspolitik. Men det må nu vara, och det är ju ingenting farligt i den saken. Jag skall blott i ett enda fall uppehålla mig vid vad arbetslöshetskommissionen säger, nämligen då den vid behandlingen av den av herr Dahlén m. fl. väckta motionen, vari man kräver avtalsenliga löner, litet spydigt frågar: »Skola kollektivavtalen för grovarbetare, jordbruksarbetare eller skogsarbetare tillämpas, eller skola de avtal gälla, som reglera lönerna för majoriteten av arbetare på någon ort, dit nödhjälpsarbeten må förläggas, eller skall något speciellt kollektivavtal konstrueras, som generellt reglerar nödhjälpsarbetarnas lönevillkor?» Ja, det tycks vara en nöt, som arbetslöshetskommissionen inte kan knäcka, och dock är det väl den enklaste sak i världen att ge ett svar på den frågan. Lönerna för respektive arbeten skola naturligtvis utgå med de belopp, varmed de skolat utgå, därest icke arbetena utförts som nödhjälpsarbeten. Den saken borde väl vara så pass klar, att till och med arbetslöshetskommissionens ledamöter borde begripa den, men det synas de i alla fall icke göra.

Nu skall jag inte inlåta mig något närmare på detaljer här. Det har redan påpekats, att det utgår löner på 3: 20. Det var på sådana löner, som jag ville, att herrarna skulle få leva under ett halvt års tid — jag tror, att det skulle ha en nyttig inverkan! Men det är andra saker, som jag skulle vilja något litet uppehålla mig vid. Herr Möller framhöll, att man från socialdemokratisk sida visst inte krävde avtalsenliga löner, även om han medgav, att sådana i vissa fall skulle vara att förorda. Nu har jag emellertid den bestämda upp-

*Anslag till
bekämpande
av arbetslösheten.
(Forts.)*

Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.
(Forts.)

fattningen, att någon mellanlinje mellan avtalsenliga löner och de principer, som man nu följer, näppeligen gives. Det finns ingen hållbar grund för en sådan. Är det någon, som kan angiva *med hur stort belopp* nödhjälpslönera böra understiga gängse löner på orten, och varför skola de överhuvud understiga dem, särskilt som förhållandena nu utvecklats sig? Det synes sålunda, att om staten i fortsättningen skall på sätt som hittills skett bedriva sin arbetslöshetspolitik, är det ett ofrånkomligt villkor, därest icke hela denna politik skall bli till förmån för arbetsgivarsidan och till förfång för arbetarsidan, att lönerna anpassas efter de avtal, som för respektive arbeten förut äro träffade.

Beträffande i övrigt de motioner, som i år ha väckts i denna fråga, begäres som sagt i den av herr Dahlé m. fl. väckta motionen, att staten skulle anslå 30 miljoner kronor och att arbetslöshetspolitiken skulle helt omläggas från de riktlinjer den hittills har följt till helt andra samt att hjälpverksamheten skulle direkt underordnas socialstyrelsen och av denna omhänderhavas. Socialdemokraterna hava begärt ett belopp av 8 miljoner kronor. Om jag bortser från olikheten med avseende på de s. k. direktiven, speciellt rörande hänvisningsförfarandet, avstängningsregeln o. dyl., är sålunda den enda skillnaden mellan den socialdemokratiska motionen och Kungl. Maj:ts förslag, att det senare upptager 5 miljoner och den förra 8 miljoner kronor. Det var en socialdemokratisk talare i andra kammaren, som förklarade, att det belopp, som Kungl. Maj:t begär och vartill nu statsutskottet har anslutit sig, d. v. s. 5 miljoner kronor, skulle räcka till understöd åt en tredjedel av de för närvarande arbetslösa under tre månader. Om jag utgår från att detta uttalande från socialdemokratiskt håll i andra kammaren var riktigt, vilket jag icke har någon anledning att betvivla, skulle det betyda, att vad socialdemokraterna nu begärt, nämligen 8 miljoner kronor, skulle räcka för en tredjedel av de arbetslösa i icke fullt fem månader. Då jag för min del inte alls kan begripa, vad det skall ligga för en viktig principskillnad i att Kungl. Maj:t vill hjälpa i tre månader men socialdemokraterna i fyra månader och tjugufem dagar, får man verkligen ursäktas mig, om jag anser, att det icke heller är någon lösning av spørsmålet, som man föreslår från den sidan.

Man har här tvistat om huruvida de nu gällande direktiven överhuvud medgiva förande av en human arbetslöshetspolitik. Då man under dessa direktivs giltighetstid — jag bortser då från en viss skärpning, som vidtogs av förra riksdagen — haft regeringar av olika partipolitisk färg, däribland även en socialdemokratisk, och då jag givetvis utgår från att det icke varit den goda viljan hos den socialdemokratiska regeringen, som har fattats, ifall man icke fört en fullt liberal, som man nu kallar det, arbetslöshetspolitik, måste väl anledningen ligga däri, att detta är omöjligt med de nuvarande direktiven och hela den nuvarande anordningen beträffande arbetslöshetspolitiken. Vid sådant förhållande synes det mig knappast vara någon anledning att till allt för ingående debatt upptaga frågan om vilka möjligheter, som en mer eller mindre human tolkning av nuvarande direktiv för hela arbetslöshetspolitiken innebär, ty det har visat sig, att denna politik under hela den tid, som gått, dock varit ganska utmanande mot de arbetslösa och hela arbetarklassen.

Tidigare har man, som jag förut framhöll, försökt bagatellisera de olycksdiga verkningarna av den nu förda arbetslöshetspolitiken. Man har nästan genomgående, framför allt i den borgerliga pressen, förklarat, att den arbetslöshetspolitik, som förts, är human. Förhållandena på arbetsplatserna vore visst icke sådana, som de utmålades i en hel del tidningar, utan de vore tillfredsställande. Det kan därför vara av intresse att erinra om att på senare tiden en tidning här i Stockholm, nämligen Dagens Nyheter, företagit vissa privata undersökningar vid olika arbetsförläggningar och studerat förhållandena bland de arbetslösa där. Tidningen i fråga serverar en skildring, som är av

den art, att det lär bli synnerligen svårt efter de exempel, som där anförts, att påstå, att allting är bra beställt på de platser, dit nödhjulsarbeten varit förlagda. För mitt vidkommande har jag givetvis icke anledning att utgå från att den nuvarande representationen här i riksdagen skulle tillnärmelsevis förstå, vad denna fråga innebär, och ej heller att den skulle kunna sätta sig in i frågan och hava någon förståelse för en verklig lösning av densamma. Jag begär knappast det. Men vad man möjligen skulle kunna begära är, att man då också hädanefter talar litet mindre om det goda hjärtat, som man alltid hyser och hur uppriktig man är att i det avseendet vilja föra en human arbetslöshetspolitik. Det svår ganska illa mot vartannat, verkligheten, sådan den nu föreligger, och allt detta vackra tal. Det vore mera hederligt, menar jag, att man här erkände: Ja, den här frågan, såsom inte direkt berörande oss, måste vi visserligen syssla med, men den är en obehaglig sak, som vi tillvidare inte kunna komma ifrån. Det är för oss inte heller någon stor fråga, och därför kunna vi givetvis inte hysa något genomgående intresse för den. Det vore betydligt mera hederligt att resonera så. I övrigt är det självklart, som här redan är påpekat, att det inte bara är de rent ekonomiska verkningarna för stora delar av vårt lands befolkning, som nu på grund av omständigheter, över vilka de inte själva råda, ha kommit in i dessa olyckliga förhållanden, som arbetslösheten medför, det är inte bara dessa stora sociala vådor, som man har att räkna med, utan det är även något annat, som kommer att ha rätt så betydande verkningar, och det är den förbittring och den rent hatfulla stämning, som åter sig in i nära nog alla dessa individers hjärtan, när de se å ena sidan, hur vackert man talar om att det svenska samhället sörjer även för sådana, som oförskyllt drabbas av arbetslöshet, och när de å andra sidan se, under vilka infernaliska förhållanden denna hjälp kommer till sin praktiska utformning, hurusom det, som jag sade förut, i stort sett kan liknas vid förhållandena på en tvångsarbetsanstalt. Ni skola inte tro, mina herrar, att ni genom ett dylikt förfarande minska klyftan mellan klasserna i samhället. Ej heller skola ni tro, att ni därigenom bereda möjlighet för en vidare förståelse bland de djupa lagren för den politik, som ni driva, ty även om ni aldrig så mycket tala om, att denna arbetslöshetspolitik följer humana riktlinjer och att ni ha sådan känsla, sådant sinne och hjärta för att tillgodose de krav, som rimligen från det hållet kunna framföras i detta avseende, är verkligheten ett betydligt starkare åskådningsmaterial än allt detta tal om det goda hjärtat, som förekommer den ena gången efter den andra.

Jag är sålunda fortfarande av den bestämda uppfattningen, att den arbetslöshetspolitik, som samhället har bedrivit under de gångna åren med arbetslöshetskommissionen såsom det egentliga verktyget och i stort sett allenarådande myndigheten, är av synnerligen ödesdiger beskaffenhet. Det är inte ett neutralt uppträdande från statens sida, utan det är till sina verkningar ett partitagande för den starkare parten i kriget på det ekonomiska och fackliga området, nämligen arbetsgivarna. Det är vidare, med den tillspetsning, som direktiven numera fått, en direkt utmaning mot hela arbetarklassen, avsedd att träffa och spolia själva grunden för hela arbetarklassens sammanhållning, nämligen dess solidaritetsuppfattning såsom sådan. Jag anser visserligen, att man inte kan begära så synnerligen mycket av det borgerliga samhällets representanter i en fråga som denna, men man torde likväl kunna säga dem, att de i eget välförstått intresse verkligen borde ägna denna fråga en något större uppmärksamhet, än vad de hittills gjort, och inte längre gå i den föreställningen, att detta är någonting som avvecklas av sig självt.

Då jag, som sagt, har denna uppfattning och under senare tiden alltmer blivit styrkt i densamma, anser jag sålunda, att de allra starkaste skäl tala för att, för det första, staten i större utsträckning, än som skett under de senare

*Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.*
(Forts.)

Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.
(Forts.)

åren, anvisar medel för bekämpande av arbetslösheten, men vidare och för det andra, att man uppger de riktlinjer, efter vilka denna arbetslöshetspolitik hittills har bedrivits, det inhumana sätt, som man använt, och avskaffar den institution, som väl torde vara den, som inom den svenska arbetarklassen har det allra sämsta vitsordet ifråga om svenska statsinstitutioner, nämligen arbetslöshetskommissionen, och lägger arbetslöshetspolitiken på sådan grund, att man i verkligheten också kan göra allvar av talet om att bedriva en human arbetslöshetspolitik, vilket hittills ingalunda har varit fallet. Vid sådant förhållande, herr talman, och då jag anser, att en möjlighet att komma in på sådana riktlinjer endast föreligger, därest man anslår tillräckliga belopp och därest man beslutar en dylik omläggning, och då det ju i sådant syfte endast föreligger ett förslag, nämligen det som innefattas i den av herr Dahln m. fl. väckta motionen, hemställer jag sålunda om bifall till det förslag, som denna motion innefattar.

Herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr statsrådet **Pettersson**: Herr talman, mina herrar! Herr Möller utgick i sitt anförande från tvenne satser. Den ena var den, att arbetslöshetspolitiken icke får läggas så, att den utveckling av produktionen, som skulle kunna hjälpa de arbetslösa, försvåras eller förhindras. Den andra satsen innehöll, att herr Möller och hans medmotionärer icke vilja i avseende på de allmänna, av riksdagen förut fastställda grunderna för statens arbetslöshetspolitik föreslå någon principiell förändring. Det föreslås endast, att riksdagen skall föreskriva, att arbetslöshetskommissionen ändrar praxis, och att det inom de gällande grundernas ram skall föras en så human arbetslöshetspolitik, som dessa grunder utan vidare medgiva. På herr Möllers direkta fråga, om jag finner hans yrkanden orimliga, vill jag genast svara, att jag icke alls finner dem orimliga, och jag finner icke heller den utveckling, som herr Möller gjort av sina satser, på något sätt demagogisk, om jag också måste konstatera, att herr Möller i fortsättningen synes glömma bort sina utgångspunkter. Jag skall å min sida hemställa, om icke herr Möller vill medge, att under de närmast föregående åren fastslagits även några andra grundsatser för arbetslöshetspolitiken än de av honom citerade. Särskilt vill jag erinra om, att man från början hållit på, att kommunerna i första hand skola sörja för de arbetslösa och att staten endast skall inskrida hjälpande och stödjande. Jag antager, att herr Möller är villig medge, att även den grundsatsen måste vidhållas. När herr Möller syntes fatta detta så, att kommunerna *med sin fattigvård* skola hjälpa de arbetslösa, vill jag säga, att något sådant alls icke ligger i den angivna regeln. Kommunerna ha nämligen även ändra medel än fattigvården för att hjälpa de arbetslösa.

Herr Möller klandrar nu, att regeringen icke vill vara med om en human arbetslöshetspolitik inom de gamla direktivens ram. Gentemot den beskyllningen kan jag peka på vad jag yttrade i andra kammaren den 23 april i år vid besvarande av herr Sjöströms interpellation. Detta yttrande, som hade regeringens gillande, berörde fyra särskilda punkter. Först och främst fastslog jag, att det var önskvärt, att ett avsevärt större antal arbetare kunde erhålla platser vid nödhjälpsarbeten, än som för närvarande skedde, och jag tillade, att jag hade förvissat mig om, att det fanns utsikt för att detta önskemål skulle kunna förverkligas.

För det andra gick jag in på frågan om arbetslönernas storlek, och i det avseendet vill jag erinra, att jag ingalunda nöjde mig med ett byråkratiskt

konstaterande av lönernas medeltal, utan jag sade, att jag trodde mig ha iakttagit, att fall förekommit, då nödhjälpsarbetare, till följd av oriktig ackordsättning, icke kunnat ernå en skälig arbetsinkomst, och jag förklarade det därför vara synnerligen viktigt, att den största omsorg ägnades åt fastställandet av ackorden — även i det avseendet, att desamma vore tillräckliga att vid normal arbetsprestation bereda arbetaren medel till hans utkomst. Jag tillade slutligen också, att det var av vikt, att från arbetslöshetskommissionens sida utövades en fortlöpande och noggrann kontroll över ackordssättningen och att därvid alla från arbetarhåll framställda anmärkningar bleve föremål för undersökning och prövning.

För det tredje var jag inne på frågan om nödhjälpsarbetarnas bostadsförhållanden. Efter att hava konstaterat, att i flera avseenden allt icke var bra som det var, uttalade jag, att sådana brister borde avhjälpas och att åtgärder borde vidtagas för beredande av tillfredsställande hygieniska anordningar samt större bekvämlighet och trevnad i nödhjälpsarbetarbostäderna.

Slutligen yttrade jag mig om förhållandet mellan staten och kommunerna på detta område. Jag framhöll därvid, att det vore riskabelt, om staten var alltför njugg mot kommunerna vid meddelandet av understöd till deras nödhjälpsverksamhet. Man riskerade nämligen då, att kommunerna skulle finnas mindre villiga att anlita arbetslinjen och i stället falla för frestelsen att hjälpa de nödställda arbetarna med fattigvård. Jag ansåg det därför vara skäl i, att staten med sina större resurser lämnade kommunerna det ekonomiska understöd, som var erforderligt, för att kommunerna skulle finna med sin fördel förenligt att följa den av statsmakterna anvisade politiken för arbetslöshetens bekämpande.

Jag föreställer mig verkligen, att dessa korta antydningar verkligen kunna rubriceras som ett, låt vara anspråkslöst försök att förorda en human arbetslöshetspolitik inom de givna direktiven.

Nu har herr Möller ytterligare upptagit två andra frågor till kritik, nämligen dels frågan om de kontanta fattigvårdsunderstöden och dels frågan om nödhjälpsarbete för de nu avstängda arbetargrupperna. Vad kontantunderstöden beträffar, vågar jag hålla före, att man bör vara ytterst försiktig med användningen av sådana, så länge man har tillfälle att bjuda de arbetslösa arbete. Men därmed är ingalunda sagt, att icke så behjärtansvärda fall kunna förekomma, att man måste undantagsvis även gå in för kontantunderstöd, och jag vill erinra herr Möller om, att detta också skett i flera fall, både i slutet av förra året och i år, då staten bidragit med ända till 90 % av kontantunderstöden. Det är möjligt, att även i framtiden kontantunderstöd måste medges, när icke arbetstillfällena räcka till.

Vad sedan beträffar frågan om de avstängda grupperna, så är herr Möller ingalunda ensam om den meningen, att det kan vara hårt, att vissa grupper skola avstängas från erhållande av nödhjälpsarbete. Det är som bekant säsongarbetare och sådana arbetare, som tillhöra fack, vilka icke anses tillhöra industrien, det här gäller. Nu påstår emellertid arbetslöshetskommissionen, att det är dess bestämda erfarenhet, att denna avstängning i längden visat sig vara till nytta. Särskilt åberopas betydelsen av att man genom tillämpning av denna regel lyckats få de arbetslösa att i större utsträckning begagna sig av arbetstillfällena i skogarna. Det synes mig, att man måste böja sig för denna arbetslöshetskommissionens erfarenhet. Men jag vill fastslå, att man icke får tillämpa denna regel stramt och urskillningslöst. Fall kunna utan tvivel förekomma, då det är lämpligt att i nödhjälpsarbetena samsätta även arbetare, tillhörande de nu avstängda grupperna.

Herr Möller nämnde något om att svårigheter skulle ha uppstått för nödhjälpsarbetarna att få upphöra med sitt arbete, då de blevo erbjudna arbete

*Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.*

(Forts.)

Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.

(Forts.)

i öppna marknaden. Regeln är nog den, att nödhjälpsarbetare omedelbart få sluta, så snart det yppas arbetstillfällen för dem i den öppna marknaden.

Herr Möller påstod vidare, att arbetslöshetskommissionens politik ända tills för några månader sedan endast gått ut på att ideligen skärpa restriktionerna. Herr Möller avsåg förmodligen de inskränkningar, som kommissionen vidtog i slutet av förra året. Men jag vill fästa herr Möllers uppmärksamhet på, att samtidigt med att dessa restriktioner infördes, höjdes också ackorden. Kommissionens mening är, att de förändringar, som gjordes i slutet av förra året — borttagandet av regndagsersättning etc. — ingalunda resulterat i ned-sättning av arbetslönen, utan att arbetslönen i stort sett förblivit oförändrad.

Herr Möller upptog vidare till besvarande frågan, varför icke den socialdemokratiska regeringen tog initiativ till ändring av direktiven för arbetslöshetspolitiken, och han besvarade denna fråga så, att om den socialdemokratiska regeringen vägat taga ett sådant initiativ, så skulle, som han uttryckte sig, »tummen vänts nedåt», d. v. s. det hade varit riskabelt för regeringens existens. Därjämte åberopade han, att den socialdemokratiska regeringen på sin tid hoppades, att frågan om arbetslöshetsförsäkring inom en snar framtid skulle få sin lösning. I detta sammanhang gjorde herr Möller den utfästelsen, att om den nuvarande regeringen ville taga initiativ till en modifiering av arbetslöshetsdirektiven, så skulle en stor och pålitlig majoritet inom riksdagen stå till dess förfogande.

För min del tror jag, att herr Möller härvid nog lovade litet mer än han skulle kunna hålla. Jag har en mycket hög tanke om herr Möllers idealitet, och jag tror givetvis, att han är en pålitlig man. Men jag har under de gångna månaderna iakttagit, att om herr Möller och de med honom liktänkande ha en mening, som de uppriktigt förfäktat, så lyckas det dem icke alltid förmå hela sitt parti att följa dem. Det händer ibland, att partiet eller en del därav sviker herr Möller, och det skulle även kunna hända i det nu antagna fallet. Jag vill erinra om, att det för några dagar sedan hände, att vi i riksdagen behandlade ett förslag om reformering av sjukförsäkringen, vilket bl. a. gick ut på, att väsentligt höjda statsbidrag skulle komma Sveriges arbetare till godo, och som även för övrigt skulle bereda dem rätt stora fördelar i fråga om sjukförsäkringen. I första kammaren antogs förslaget utan allvarligare motstånd. Det inträffade till och med, att en del av högerpartiet röstade för förslaget efter ett mycket klokt och vidsynt anförande av en av högerens främste män. Det framhölls från det hållet, att det i själva verket var klok och samhällsbevarande politik att understödja småfolket i dess självhjälpsträvanden. Men herr Möller vet, hur det gick i andra kammaren. Där röstade visserligen större delen av herr Möllers parti för förslaget, men tillräckligt många röstade avslag, för att det hela skulle stjälpas. Naturligtvis förstår jag, att det var för »sakens» skull, som avslagsrösterna avgavs. Men det skulle nog inträffa, att även beträffande ett sådant förslag, som det herr Möller framkastade, »saken» för somligas uppfattning skulle kräva, att man röstade för avslag.

Herr Möller talade i slutet av sitt anförande också om de förändringar i konfliktdirektiven för arbetslöshetshjälpen, som beslöts i fjol. Jag vill då först erinra, att dessa konfliktdirektiv ju äro i viss mån tänjbara och att regeln om avstängning och hänvisning under det gångna året icke någon gång kommit att tillämpas. Slutligen skola vi icke heller glömma, att det funnits en socialdemokratisk socialminister, som en gång förklarade, att fall kunna förekomma, då man icke kan taga hänsyn till en av en arbetargrupp påbjuden blockad, och att det således även enligt socialdemokratisk uppfattning icke gäller som absolut regel, att hänvisning till blockerat arbete icke skall förekomma. Emellertid vill jag med detta ingalunda riva upp den dis-

kussion, som förekom i fjol. Men jag föreställer mig, att saken är så pass invecklad och svår, att det kunde vara skäl att avvakta den korta tid, som ännu återstår, tills herr Möllers egen kommitté blir färdig med sitt utlåtande. Den kommer ju att under den närmaste tiden sysselsätta sig med just det lämpligaste anordnandet av arbetslöshetshjälpen och i sammanhang därmed också med konfliktdirektiven. Det är ju lättare att, sedan den utredningen blivit tillgänglig, bilda sig en mera rättvis och allsidig uppfattning om vad som här lämpligen bör bestämmas. Även herr Möller torde väl erkänna, att det dock finnes något fog för yrkandet, att samhällets neutralitet i arbetskonflikter nödvändiggör en viss försiktighet vid utbetalandet av understöd till dem, som kunna förväntas hjälpa den ena sidan i en öppen konflikt. Jag vill å min sida erkänna, att man givetvis bör taga en viss hänsyn till den opinion, som råder inom arbetarkretsar, och den ömtålighet, som där finnes för allt, som kan framstå som angrepp på deras solidaritetskänsla, vilken utan tvivel i och för sig har ett samhällsvärde.

Jag vill icke vidare upptaga tiden med att ytterligare ingå på denna fråga. Jag slutar med att uttala — herr Möllers alla starka ord till trots — att kammarerna icke kan anses arbetarfientlig, om den nu följer statsutskottets majoritet och beviljar det begärda anslaget med iakttagande av samma direktiv, som gällt förut.

Herr Waller: Herr talman! I egenskap av reservant skall jag be att få yttra några ord. Av uppgifterna i den kungl. propositionen framgår, att omfattningen av den hjälp, som lämnas, icke motsvarar föreliggande behov. Såsom herr Möller redan framhållit, är arbetslösheten verkligen omfattande och väsentligt mycket större, än den kommunala statistiken visar, vilket även har bestyrkts av den företagna arbetslöshetsräkningen. Erfarenheten har även visat, att jämsides med hänvisning till arbete kontantunderstöd i vissa fall äro ur det allmännas synpunkt att föredraga och att det sålunda icke är klok samhällsekonomi att vägra denna form av understöd.

Statsmakterna torde icke längre kunna blunda för, att arbetslösheten icke är en kristidsföreteelse, utan att den har erhållit en permanent karaktär. Detta faktum kräver i samhällets eget intresse en revision av gällande bestämmelser, vilka bestämmelser nu utesluta stora arbetargrupper från det allmännas hjälp. De arbetslösas hänvisning till arbete å annan ort än hemorten blir för många, särskilt för familjefäder, faktiskt en fullkomligt illusorisk hjälp. Därför böra, enligt min uppfattning, stora kommunala arbetsföretag i största möjliga omfattning främjas. Anslagsmedlen komma därigenom till effektivare användning och bli till större gagn. Detta torde kunna ske därigenom att en fast procentsats, t. ex. 50 % av nödhjälpslönerna inom vederbörande kommuner, lämnas. En hel del lokala arbeten skulle således även kunna åvägabringas. Enligt min uppfattning föreligga stora möjligheter till verkligt produktiva arbeten genom grundlig förbättring av de starkt trafikerade infartsvägarna till våra städer och stadsliknande samhällen. Ekonomiska kalkyler giva vid handen, att stora besparingar i kommunikationshänseende därigenom kunde vinnas för nationen. En under statens ledning stående, rationellt ordnad, planmässig verksamhet skulle i väsentlig grad och för många år framåt avsevärt lätta såväl statens som kommunernas bekymmer och svårigheter för de arbetslösas försörjning. De arbetslösa skulle härigenom kunna beredas en draglig utkomst vid utförandet av en verkligt produktiv verksamhet.

I propositionen återges ett uttalande av arbetslöshetskommissionen, att arbetslöshetsproblemet i väsentlig mån kunde sägas vara ett grovarbetarproblem, och flera omständigheter anföras, som medverka till detta. Nya tillskott till den redan stora reservarmén av grovarbetare ske oavbrutet, och det före-

*Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.*

(Forts.)

Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.
(Forts.)

bådas med stöd av befolkningsstatistiken en alltjämt fortgående tillväxt under den närmaste tioårsperioden till denna reservarmé. Nödvändigheten att taga itu med problemet på allvarligare och grundligare sätt, än hittills skett, kan ju icke bättre åskådliggöras. Ungdomsarbetslösheten tilltager även och spelar in som ett så allvarligt problem ur samhällets synpunkt, att det kräver den allra största uppmärksamhet. Fåfäng gå lärer mycket ont, lyder ett gammalt ordspråk, som statsmakterna i detta fall ha all anledning att taga sig en funderare över.

Jag skall icke ingå något närmare på den enligt mitt tycke hårda behandling, som hittills har kommit de arbetslösa till del. Den saken har ju redan på ett utförligt sätt behandlats av herr Möller. Jag vill endast påpeka ett par uttalanden, som gjorts av socialstyrelsen i dess till statsutskottet avgivna yttrande i ärendet rörande hjälpens omfattning. Yttrandet återfinnes på sid. 17 i utlåtandet, där det säges: »Med visst fog synes kunna göras gällande, att nödhjälpsarbetena bedrivits i jämförelsevis liten omfattning i förhållande redan till det hjälpbehov, som givit sig direkt tillkänna.» Längre ned på samma sida säges, att nödhjälpsarbete ej torde ha stått till förfogande i den utsträckning, som varit önskvärd. Och vidare: »Med utgångspunkt från ett sådant antagande gäller det alltså enligt styrelsens mening att söka finna lämpliga arbetsobjekt i ökad omfattning.»

Jag ber att få understryka dessa uttalanden, och jag vill endast tillägga, att för möjliggörande av det här av socialstyrelsen uttalade önskemålet är förutsättningen givetvis, att härför tillräckliga medel finnas att förfoga över. Det är detta, som vi reservanter ha beaktat, då vi hemställt om förhöjning av anslaget, och jag ber för min del att få yrka bifall till reservationen.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag anhåller att till kammarens protokoll få anföra, att när jag kommer att rösta för bifall till utskottets förslag, så innebär detta icke, att jag i allo gillar de riktlinjer, som för närvarande följas i fråga om statens åtgärder för bekämpande av arbetslösheten.

Hans excellens herr statsministern **Ekman:** Jag skall icke mycket förlänga debatten men i anledning av vad herr Möller yttrade ber jag att få säga några ord.

Herr Möller återupprepade i flera vändningar sin kända ståndpunkt, att det beslut, som förra året fattades i arbetslöshetsfrågan, innebure ett ändrat ställningstagande från riksdagsmajoritetens sida gent emot vad tidigare överenskommit. Herr Möller är lika väl som jag medveten därom, att vi andra ha en annan uppfattning om detta besluts innebörd och att riksdagsmajoriteten i det avseendet står enig. Jag förstår därför icke vad det skall tjäna till att gång på gång återupprepa detta påstående. Herrarna ha sin mening om detta, och vi andra företräda i det avseendet en annan mening.

Jag skall icke heller återvända till de speciella förhållanden, som rådde i det omtvistade fallet. Jag skall endast konstatera — och detta gent emot vad som påstått av socialdemokraterna ute i landet, i diskussioner och i anföranden av olika art — att det beslut, som riksdagen kom till i frågan, icke var ett hänvisningsförfarande utan att det tvärtom var ett avstängningsförfarande. Det är då i hög grad underligt, att man, när man argumenterar på den punkten, alltid talar om, vilken för arbetarna förhatlig innebörd som ligger i hänvisningsförfarandet.

Jag vill i detta sammanhang vidare konstatera, att såvitt de uppgifter, som förekommit i tidningarna om den uppgörelse, som i det omstridda stripafallet i dagarna träffats, denna uppgörelse innebär en accept, såvitt jag förstår, från arbetarnas sida av det timpenningsanbud, som förelåg redan tidigare.

Äro dessa uppgifter riktiga, verifierar detta den uppfattning, som riksdagsmajoriteten hade, att i det omstridda fallet låg det löneanbud, som gavs, i nivå med de allmänna löneförhållandena i orten. Härvid kan bortses från att i fråga om ackorden en förändring lär ha skett. Jag kommer senare till frågan om ackorden och vill då yttra någonting om dem och om vad med dem sammanhänger.

Herr Möller har, såsom ofta förekommit i diskussioner i denna fråga, talat om, att den svenska arbetslöshetspolitiken sådan den bedrivs av riksdagen i vissa avseenden mycket skiljer sig från den arbetslöshetspolitik, som bedrivs på andra håll. Därmed anser man sig ha tydligen givit bevis för, att det måste vara något fel med den svenska arbetslöshetspolitiken. Jag undrar, om icke herrarna i stället borde hålla med om, att därest man mera ingående angriper detta problem, om man försöker så långt man förmår och förstår att tänka sig in i vad en på annat sätt förd arbetslöshetspolitik skulle ha betytt i det långa loppet för arbetare och med dem jämställda på andra håll, kan man komma till motsatta resultat.

Jag skall endast påpeka tre olika fall. Jag tror, att den engelska kolgruvestrejken och vad därmed sammanhänger har ett visst samband med den arbetslöshetspolitik, som förts i England. En engelsk socialpolitiker har för mig uttalat en bestämd uppfattning om, att arbetslöshetspolitiken i England medverkat till det för alla parter ogynnsamma resultat, till vilket denna förödande sociala strid ledde. Slutresultatet blev, att icke blott arbetarna i England utan arbetarna över hela världen fingo kännning av denna strid.

När Danmark i dessa dagar sätter ned statsanslaget till sociala utgifter, inberäknat arbetslöshetsanslaget, med väsentliga belopp, så hänger detta, såvitt jag förstår, i vissa avseenden tillsammans med den arbetslöshetspolitik, som där förts. Danmark står icke inför sämre konjunkturer än Sverige, men ett faktum är att den folkmajoritet, som kommit till stånd genom de sista danska valen, är beredd att *nedsätta* anslagen till sociala utgifter på olika håll. Huruvida dylika verkningar i längden gagna arbetarnas strävanden, förefaller mig vara en fråga, som förtjänar ett närmare studium.

När man i dessa dagar i Norge accepterat obligatorisk skiljedom jämväl i intressetvister och genom avkunnade beslut där nedsatt gällande arbetslöner i första hand med 15 procent, kan man också där, såvitt jag förstår, spåra ett visst samband mellan industriens ställning i det landet och dess arbetslöshetspolitik. Det är icke, såsom herrarna tro, undantagslöst på det sättet, att varje ögonblicklig fördel, erhållen från staten på arbetslöshetshjälpsområdet och utan hänsyn tagen till, huru den verkar på industriens ställning i allmänhet, blir till fördel för arbetarklassen. Det är i detta avseende, jag så långt jag förstått sökt tränga igenom problemet och därvid kommit fram till, att en arbetslöshetspolitik, som visserligen i första ögonblicket kan synas nog så snäv, dock i längden för alla parter, industrien såväl som arbetarna, medför ett mera gynnsamt resultat. I detta ligger problemets kärna. Men till den saken få vi återkomma, när hela detta frågekomplex kommer upp hos oss i samband med framläggande av förslag till arbetslöshetsförsäkring.

Vad nu beträffar propositionen om detta anslag och statsutskottets ståndpunktstagande till den, vill jag säga, att det förefaller mig, att statsutskottet kan giva goda skäl för, att det anslagsbelopp, som det tillstyrkt, bör beviljas. Det är så, att i den socialdemokratiska motionen och i reservationen är det icke endast på en punkt som man, såvitt jag förstår, föreslår nyheter, utan det är på tre punkter, som jag finner sådana förekomma. Det är, såsom herr Möller öppet och klart erkänt, först i fråga om konfliktförhållandena och vad därmed sammanhänger, som detta kan konstateras. Därutinnan erkänner herr Möller, att det är ett nytt ställningstagande, som motionärerna företråda. Det är ju

Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.
(Forts.)

Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.
(Forts.)

något nytt som föreslås — jag skall nu icke gå in på den saken — när man på sid. 13 i reservationen, där man skisserar det nya ståndpunktstagandet, uttalar att det nu föreslagna icke låter sig förena med det tidigare ståndpunktstagandet jämväl från socialdemokratiskt håll. Detta är sålunda en nyhet.

En annan nyhet är det, som säges på sid. 8 nederst, nämligen: »Med den mera permanenta prägeln, som arbetslösheten numera har erhållit, synes därjämte anledning föreligga att till ny prövning upptaga frågan om en revision av de bestämmelser, vilka nu så gott som kategoriskt utesluta vissa stora och betydelsefulla arbetargrupper från det allmänna hjälpen.» Jag vill säga, att jag i det avseendet hyser sympati för den ståndpunkt, den socialdemokratiska motionen intager. Jag tror, att det icke blir möjligt, om man får en permanent arbetslöshet, att på detta sätt hålla vissa grupper ständigt ute från varje form av statsunderstöd. Men vi få icke vara blinda för, vare sig på den ena eller på den andra sidan, att ett medtagande av dessa grupper komplicerar frågan om den ersättning, som skall utgå, därför att man kommer ned till grupper, som i fråga om de lönebelopp, som i allmänhet åtnjutas, stå på en betydligt lägre inkomstnivå än dem, som denna lagstiftning hittills i flertalet fall omfattat.

Slutligen måste jag betrakta det som en nyhet, när man som grund för ersättning vill lägga jämväl, att man skall medräkna vid bestämmande av grovarbetarnas löner förekommande ackordsförtjänst på den öppna arbetsmarknaden. Jag förstår, att man kan giva vissa skäl för den saken, men nog måste det sägas, att det är en nyhet. Även jag har ansett, att man jämväl vid nödhjälpsarbeten bör giva ackordsmöjlighet och större förtjänstmöjligheter, och jag har ingen fruktan för att gå fram på den linjen. Jag anser det som en olycka, om arbetarna på det området *därmed* komma att få en väsentligt högre arbetsförtjänst. Men det är en sak, och en annan sak är, att man skulle söka över hela linjen såsom grund och utgångspunkt för bestämmande av den arbetsförtjänst, som skulle läggas till grund för nödhjälpslönerna, taga hänsyn till ackordsförtjänsten. Därvid kommer man till i ännu högre grad omtvistliga och svårbedömliga bestämmelser, när det gäller dessa löner, på samma gång som man för alla har att räkna med bottenlöner, som influeras av arbetarnas energi etc. på den allmänna marknaden.

När det sålunda i denna motion föreligger väsentligt nya hemställanden och anvisningar om andra förfaringssätt än hittills och då frågan ligger på det sätt som den gör, att man har icke mindre än två kommittéer, som skola förbereda arbetslöshetsfrågorna och söka få ihop ett hela ärendet belysande material, så hemställer jag, om vi icke skulle kunna vara ense om, att en ändring i förevarande avseende nu icke kan vara väl motiverad, utan att synnerligen goda skäl tala för ett bifall till utskottets hemställan.

Herr Sandler: Herr talman! Herr socialministern undvek mycket försiktigt i sitt anförande här nyss att komma i någon närmare beröring med det politiskt särskilt brännbara ämnet för arbetslöshetsdebatten i denna riksdag. Men då statsministern fick ordet senast, förde han oss tillbaka till den punkt, från vilken den nuvarande regeringen startat sin bana, till Stripa, som socialministern mycket omsorgsfullt sökte undvika. Jag vill, herr talman, ehuru det måhända kan vara olämpligt i den fridfulla förmiddagsstämning som råder, något påminna om vad som förekommit i denna angelägenhet.

Det har redan sagts av herr Möller, att det som från socialdemokratiskt håll föreslås är en brytning i fråga om konfliktdirektiven med de bestämmelser, som gälla för kompromissen av år 1922. Man gör ingen hemlighet av, att det är den verkliga innebörden av framstöten i detta fall. Detta har motiverats med att uppgörelsen blivit uppriven genom fjolårets riksdagsbeslut. Det är klart, att

den uppgörelse partierna emellan, som träffades år 1922, icke är träffad för evighet. Man kan mycket väl komma till en annan uppfattning och bryta uppgörelsen även av andra grunder, än att den ena parten frånträtt densamma. Jag vill icke fränkänna de borgerliga partierna deras goda rätt att, om de finna skäl därtill, uppsäga den överenskommelse, som träffades år 1922. Vad som emellertid föranlett, att striden omkring dessa konfliktdirektiv fått en så stark tillspetsning, är den omständigheten, att då uppgörelsen upprevs år 1926, skedde det under en mycket bestämd försäkran, att det icke skedde något upprivande, att man i själva verket endast vidhöll den ståndpunkt riksdagsmajoriteten hade intagit år 1922, och att den socialdemokratiska regeringen i stället hade för sin del genom det beslut den fattat i Stripafrågan frånträtt de riktlinjer, som av riksdagen blivit uppdragna.

Såsom var och en i kammaren känner, så gäller hela denna strid närmast frågan om arbetshänvisning, beträffande vilken från socialdemokratiskt håll gjorts gällande, att fjolårets riksdagsbeslut återinförde arbetshänvisning, under det att den borgerliga majoriteten gjort gällande, att arbetshänvisningen praktiskt låg innesluten i det år 1922 fattade beslutet. Det är ingen mening med att återupprepa alla argument pro et contra som förekommit i denna sak, det har statsministern rätt uti, men jag skall, eftersom jag, efter det att handlingarna i denna angelägenhet publicerats, fått i min hand ett aktstycke, som enligt min mening är av betydelse, då det gäller ett rent historiskt bedömande av vad 1922 års kompromiss innebar, tillåta mig att införliva något ur detta aktstycke med riksdagens protokoll. Jag tycker, att det med den roll, som konfliktdirektiven spelat i vårt politiska liv, kan vara befogat, att även detta material för frågans bedömande för framtiden blir bevarat i riksdagens protokoll.

Jag erhöi ur Thorssons kvarlåtenskap ett dokument, som han efterlämnat och som påtecknats såsom utgörande ett provisoriskt förslag till utskottsutlåtande från statsutskottets tredje och fjärde avdelningar år 1922. Detta aktstycke är av intresse för bedömande av frågan, huru riksdagskompromissen i denna fråga då kom till, och jag tror därför, att det bör finnas offentlig tillgång till detsamma.

Det framgår först av detta aktstycke, att man, då kompromissen verkställdes, var angelägen att införa den förändringen i uppställningen av statsutskottets utlåtande, att man strängt skilde den tidigare refererande framställningen av äldre praxis från det uttalande, som riksdagen respektive utskottet ville göra i frågan. I den förändrade form, som utskottets utlåtande fick genom kompromissen, infördes alltså de anmärkningsvärda orden efter referatet: »I fråga om dessa spörsmål vill riksdagen för sin del uttala», och så kommer det, som sedan så många gånger anförts i debatterna om denna fråga.

Före detta stycke kom emellertid ett annat stycke, som helt och hållet försvann vid uppgörelsen inom statsutskottet, och det stycket innehöll följande: »Statsutskottet har för sin del icke kunnat undgå att i dessa bestämmelser rörande de partiella konflikterna finna allvarliga betänkligheter. Till en början må sålunda erinras, att det torde vara kommun obetaget att oberoende av de statliga myndigheternas uppfattning anse arbetskonflikt vara av beskaffenhet att böra föranleda avstängning. I det åberopade statsrådsprotokollet synes man vidare hava utgått ifrån den tankegången, att arbetslösas hänvisande till blockerat arbete icke bör förekomma i fall, då sådan anvisning skulle av arbetarna i fråga uppfattas såsom stridande mot deras känsla av inbördes solidaritet. Konsekvensen härav kunde bliva, att i regel anvisning icke skulle anses befogad. Emellertid lämnas inga riktlinjer i övrigt rörande förfaringsättet gentemot de arbetare, vilkas solidaritetskänsla skulle respekteras. Enligt vad som inhämtats har hittills icke heller något prejudicerande beslut i sådan fråga

*Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.
(Forts.)*

Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.
(Forts.)

fattats av Kungl. Maj:t. Det synes utskottet angeläget att klarhet härutinnan vinnes. Partiella konflikter äro nämligen även under normala förhållanden vanliga, och det har gjorts gällande, att vissa tendenser på arbetarsidan förefinnas att inrikta sina konflikter med hänsyn just till de av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelserna, enligt vilka utsikter ansetts föreligga för att vid partiell konflikt bevara understödstillfällena för andra än de i densamma invecklade arbetarna. I varje fall kan en sådan taktik befordras av förvisningen av understödsverksamhetens orubbade fortgång under den avsevärda tid, som kan komma att förflyta intill dess slutligt avgörande träffats. Utskottet vill icke bestrida, att tvånget för de arbetslösa att antaga blockerat arbete eller avstängas i många fall kan ur arbetarnas synpunkt te sig som ett tryck på deras naturliga solidaritetskänsla. Härav lär emellertid icke följa, att viss grupp av arbetare, som av nu angivna skäl kan anse sig förhindrad antaga blockerat arbete, skall hava anspråk på att åtnjuta förmånen av arbetslöshetsunderstöd. Om också den svåra arbetslösheten motiverar det särskilda stöd åt arbetarna, som den nuvarande hjälpverksamheten innebär, så måste avgörande betänkligheter resa sig mot att låta detta stöd öva inverkan på resultatet av en arbetskonflikt, vilket otvivelaktigt vore fallet, om vid understödet bibehölls arbetare, som av sin samhörighetskänsla med de i konflikten direkt invecklade arbetarna kände sig ovillkorligt förhindrade att intaga dessas platser och sålunda samverka med dem gentemot arbetsgivarna.»

Hela detta stycke blev sedermera bortstruket vid kompromissens verkställande. I detta föredragna stycke finner kammaren en direkt polemik mot den socialdemokratiska regeringens uppfattning i frågan. Här talas uttryckligen om hänvisning till blockerade arbetsplatser. Allt detta kom bort vid kompromissen. Jag tillåter mig säga, att då den nuvarande statsministern hade ordet i första kammaren år 1926 och det var fråga om att angiva, var det uti riksdagskrivelsen av år 1922 var talat om arbetshänvisning, så hänvisade han till, att det var att hänföra till det uttrycket, att man fasthöll vid de förut gällande allmänna grunderna för hjälpverksamhetens bedrivande.

Nu befinnes det emellertid vid ett studium av detta aktstycke, att det innehåller själva det historiska förloppet av frågan om arbetshänvisning. Men det stycke, som handlar om arbetshänvisning, föll bort vid kompromissens verkställande, och någon annanstans har man icke kunnat hitta det.

Då statsutskottet övergår till att behandla frågan om statens neutralitet i arbetskonflikter, så göres där nästan ordagrant samma uttalande, som återfinnes i den definitiva riksdagskrivelsen. Det är fråga om partiella konflikter och huru man skall behandla dem. Där står det i det preliminära förslaget på följande sätt: »Det är ofta endast en praktisk lämplighetsfråga, huruvida den ena eller andra parten såsom stridsmedel för att genomdriva generella önskningsmål väljer den allmänna eller partiella konflikten. Den senare formen användes sålunda ofta i syfte att vinna ett prejudikat, med stöd av vilket man efter hand söker genomföra en reglering av arbetsförhållandena med allmännare räckvidd. Utskottet förbiser icke, att undantagsfall kunna inträffa, då en partiell konflikt har annan anledning och innebörd än den nu angivna och där sålunda särskilda synpunkter böra anläggas vid bedömandet. När emellertid en partiell konflikt icke kan anses vara av sådan beskaffenhet, utan dess resultat kan antagas äga betydelse för andra än de av densamma direkt berörda arbetarna, synes det utskottet naturligt, att den med hänsyn till sina verkningar på hjälpverksamheten bedömes enligt de principer, som nu gälla beträffande konflikter av allmän karaktär.»

Det var det preliminära förslaget. I det slutliga förslaget kom detta att hefta på följande sätt: »Många gånger torde strider å arbetsmarknaden, som uppträda under den partiella konflikten form, i själva verket vara ett led i en ge-

nomgående plan. avsedd att förändra löne- och arbetsvillkoren inom hela yrket respektive industrier. Där detta är förhållandet synes i nu ifrågavarande hänseende böra tillämpas samma principer, som vid allmänna konflikter, nämligen att all hjälpverksamhet från det allmännas sida upphör. Riksdagen förbiser dock icke att undantagsfall kunna inträffa, då en partiell konflikt har annan anledning och innebörd än den nu angivna. Säsom sådana kunna betraktas de partiella konflikter, vilka icke kunna skäligen anses i avsevärd mån inverka på de allmänna löne- och arbetsvillkoren inom facket på orten respektive landet. Vid dessa bör avstängning endast gälla de i konflikten direkt deltagande.»

Det är det nya i det vid kompromissen tillkomna stycket, som införts i den slutliga riksdagsskrivelsen. Det framgår sålunda därav, synes det mig, om man ser saken som ett historiskt förlopp, som det gäller att bedöma med tillhjälp av förefintliga aktstycken, att man i statsutskottet hade ett förslag till utskottsutlåtande, där det uttryckligen talades om arbetshänvisning. Detta stycke ströks. Det fanns ett stycke där till övervägande, där man ville utforma en utvidgad avstängningsregel, och det var ursprungligen skrivet så, att skillnaden emellan allmänna och partiella konflikter reducerades till det allra minsta; det var endast en praktisk lämplighetsfråga, sades det. Men i stället kom det i den slutliga riksdagsskrivelsen fram en klarare begreppsbestämning. Där angavs bland annat, huru de partiella konflikter skulle vara beskaffade, som skulle få behandlas såsom allmänna arbetskonflikter. Det kom in ett led där i denna genomgående plan, och så kommer något som är ytterst viktigt. Man nöjde sig icke med att skriva, att riksdagen förstod, att man skulle tillämpa särskilda synpunkter på vissa slag av partiella konflikter, utan man sade uttryckligen, att om det icke var partiella konflikter av den beskaffenheten, att de kunde likställas med allmänna konflikter, så skulle endast de direkt deltagande avstängas.

Jag kommer tillbaka till det, som för den nuvarande statsministern var själva grunden för hans ståndpunkt enligt det yttrande han hade i kammaren vid det illustra tillfället år 1926, nämligen att arbetshänvisning fanns i alla fall i riksdagsskrivelsen, fastän den icke stod uttryckligen omnämnd. Den fanns i de allmänna grunderna. Det är belysande för den sidan av saken att finna, att i det ursprungliga aktstycket arbetshänvisningen var behandlad sida vid sida med avstängningsregeln. Där slutade utskottet med precis identiskt samma ordalag, att riksdagen, samtidigt som den fasthåller vid de förut fastslagna grunderna, uttalar det och det, och så komma de bekanta att-satserna. Vill någon nu vid ett historiskt betraktande av frågan göra gällande, att om man tager bort arbetshänvisningen ur utskottets utlåtande och skärper den definitiva avstängningsregeln etc., det mystiska skulle inträffa, att samtidigt de avslutande ordalagen och allmänna grunderna skulle få ett nytt innehåll, som de icke haft förut. Jag tror för min del, att den historiska forskning, som kommer att syssla med denna sak — vi äro icke färdiga med det ännu — i sinom tid skall komma att fästa ett visst avseende vid de aktstycken, som föreligga från detta tillfälle, och jag anser mig vara i min goda rätt att få dessa aktstycken infogade i riksdagsprotokollet till den kraft och verkan det hava kan.

Det var ju i den rosiga morgonrodnadens tid, som dessa uttalanden fälldes om konfliktdirektiven, och man finner ju, att det låter på ett något annorlunda sätt nu icke blott i socialministerns uttalande utan även i statsministerns, såsom jag tyckte, modesta sätt att taga på frågan.

Ja, det har gått en tid sedan dess, vi ha från den rosiga morgonrodnaden kommit, skola vi säga, ungefär till zenith, och jag undrar om det icke börjar falla ett ganska obarmhärtigt ljus över de händelser, som ledde till den nuvarande regimens tillkomst.

*Anslag till
bekämpande
av arbetslösheten.
(Forts.)*

Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.
(Forts.)

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman! Det av herr Sandler nu gjorda meddelandet är icke någon nyhet. Han gav allmänheten det samma tillkänna i ett föredrag i fjol, i vilket han sökte åstadkomma en annan uppfattning i föreliggande sakfråga just genom att återgiva den nu åberopade handlingen. Om herr Sandler ville närmare tala med dem, som år 1922 voro med om uppgörelsen, så skall han få veta, att det då framkom en hel del olika såväl tryckta som skrivna förslag, som ventilerades, innan man kunde slutligen ena sig om det, som till sist förordades. Det fanns flera förslag, som gingo i en i förhållande till varandra motsatt riktning, där vardera parten ville för sin uppfattning erhålla så många medgivanden som möjligt. Och jag vidhåller fortfarande, att i det beslut, som slutligen fattades och som man formulerade på det sätt som skedde, inrymdes plats för ett hänvisningsförfarande av den omfattning, som fjolårets beslut bekräftade.

Herr **Möller**: Herr talman! Jag skall endast be att få giva en replik med anledning av herr statsrådets och chefens för socialdepartementet uttalande.

Herr statsrådet förklarade, att han i tre punkter i andra kammaren hade tillkännagivit sin anslutning till den humanare arbetslöshetspolitik, som vi för vår del sträva efter. Den första punkten var, att det skulle anordnas ett större antal platser vid nödhjälpsarbetena, och vidare att förhållanden på arbetsplatserna skulle förbättras och att kommunernas anspråk på statlig arbetslöshetshjälp skulle tillmötesgå i större utsträckning. Ätminstone fattade jag innehållet i punkterna på det sättet. Ja, det är naturligtvis gott och väl, och jag erkänner, att jag aldrig ett ögonblick har misstänkt, att den nuvarande socialministern i själ och hjärta står på den ståndpunkt, som arbetslöshetskommissionen givit uttryck åt och som i alla fall i stort sett haft riksdagsmajoritetens garanti bakom sig. Men det hjälper inte. Man kommer, såvitt jag förstår, inte fram till en i verklig mening mera human arbetslöshetspolitik på dessa linjer, därför att det aldrig kommer att finnas nödhjälpsplatser för mer än 50 procent av de arbetslösa. Om man säger, att kontantunderstödet endast tillämpas i enstaka undantagsfall, blir arbetslöshetspolitiken ändå i praxis så gott som oförändrad. Jag behöver väl inte gå in på någon bevisning för detta påstående, att det inte går för sig och att man helt enkelt inte kan praktiskt lösa problemet om hjälp åt de arbetslösa i något så när rimlig utsträckning på arbetslinjens väg. Det finns en tillräcklig bevisning härför i hela vår erfarenhet. Man behöver för resten ingen erfarenhet, ty eftertanken borde vara tillräcklig att säga, att det inte går.

Om vi då understryka nödvändigheten av att återupptaga den kontanta understödsverksamheten, anse vi icke, att man skall strö ut statens och kommunernas pengar för de arbetslösas fötter, utan det skall naturligtvis vara prövning av behovet. Men denna prövning skall inte vara av den beskaffenhet att den skall, annat än då verkliga skäl föreligga, leda till en vägran att lämna arbetslöshetshjälp. Jag vill inte upprepa vad jag tidigare sagt i mitt anförande utan endast erinra om, att enligt vår uppfattning kommer det att uppstå socialt skadliga följder, som även ur samhällssynpunkt äro så allvarsamma, att denna s. k. nyttiga arbetslöshetspolitik i själva verket blir ett farligt rötsår för hela samhället.

Eftersom herr socialministern missuppfattade mig, då jag talade om arbetskraftens rörlighet, vill jag nämna, att jag då endast citerade vad en industridkare här i Stockholm sagt, nämligen att han, då han behövde arbetare, icke kunde vänta på nödhjälpsarbetare utan fick lov att taga sådant folk, som fanns till hands. Detta anser jag för min del vittna om, att nödhjälpsarbetena icke blott ha goda sidor i kampen mot arbetslösheten.

Beträffande frågan, huruvida kommunerna skola i första hand taga hand om de arbetslösa, delar jag socialministerns mening så tillvida, att *kommunerna naturligtvis måste taga initiativet*. Initiativet måste utgå från kommunerna, därför att det är ju där man skall konstatera, huruvida arbetslöshet föreligger. Men när kommunerna taga upp sin verksamhet, skola de mötas av en verklig förståelse i sina strävanden hos arbetslöshetskommissionen, och det ha de icke gjort. Ty det har dock lett till sina absurditeter, att kommunerna hava avstått från att begära statens hjälp, därför att det bleve dyrare, än om de själva toge hand om sina arbetslösa.

Jag skall icke taga upp frågan om sjukkasselagen. Jag hade visserligen för min del, om jag själv varit i kammaren, stött det förslag som förelåg, om också utan entusiasm, därför att förslaget uppriktigt sagt var ganska dåligt. Vad sedan frågan om direktiven beträffar, vill jag endast erinra om, att striden i fjol icke rörde frågan, vilka timlöner som skulle tillämpas vid Stripa, utan striden rörde den fråga, där uppgörelse nu är träffad, nämligen vilka ackordspriser skulle tillämpas vid Stripa, och ingenting annat. I fråga om timlönen var man praktiskt taget ense. Det är sålunda raka motsatsen till vad herr statsministern antog, att detta skulle bekräfta, att riksdagens ståndpunkt i fjol var berättigad. Det är ju riktigt, att riksdagens beslut i fjol icke var ett beslut om hänvisningsförfarande i stripakonflikten utan om ett avstängningsförfarande, men vad som gjorde saken mest elakartad var i alla fall det nya s. k. förtydligandet. Visserligen är det ju klart, att även själva desavoueringen av den ståndpunkten, att stripafallet var att hänföra till de partiella konflikterna, hade elakartad natur, ty jag hyser fortfarande den åsikten, att riksdagen icke skall falla en regering i ämbetet med ett konstitutionsvidrigt förfaringssätt — om man tar hänsyn till konstitutionens anda men naturligtvis icke med hänsyn till dess bokstav.

Men det värsta som förekommit var i alla fall hänvisningsförfarandet och där avtrubbas på intet sätt min kritik av vad herr Lindqvist en gång uttalade såsom socialminister. Från socialdemokratiskt håll har, såvitt jag vet, ingen förnekat, att sådana fall kunna förekomma. Men därav draga vi på intet sätt de slutsatser, som lett till de nuvarande direktiven. Det är fullkomligt onödigt. Man har ofta sport, hur man vill definiera en okynneskonflikt. Ja, det är många ting som äro svåra att definiera, men när man står inför dem, kan det vara ganska lätt att komma överens, och dit hör med all säkerhet okynneskonflikternas speciella karaktär.

Herr statsministern förklarade upprepade gånger, att han tänkt igenom problemet, och att det är efter denna speciella tankeverksamhet, som han kommit till sitt resultat. Jag tvivlar naturligtvis icke på, att detta är riktigt, men jag vågar ändå i all anspråklöshet säga, att även jag har tänkt en liten smula på arbetslöshetsproblemet och de praktiska verkningarna av olika slags arbetslöshetspolitik.

Nu sade herr statsministern, att han kommit till den slutsatsen, att en snäv arbetslöshetspolitik i det långa loppet kan vara nyttigare. Bakom detta uttalande skymtar den gamla föreställningen, att om man endast för en snäv arbetslöshetspolitik, kommer arbetslösheten så småningom att försvinna och avvecklas eller i varje fall att pressas ned till ett minimum, och det är ju, efter mitt sätt att se, det enda som skulle kunna anföras till försvar för den arbetslöshetspolitik, som är arbetslöshetskommissionens. Det är som sagt det enda försvaret. Men hur man i denna dag efter arbetslöshetsräkningen den 5 maj kan göra gällande, att vår arbetslöshetspolitik ger sådana resultat, kan jag absolut icke fatta. Den engelska arbetslösheten, som här i landet ständigt tjänstgjort såsom ett slags skräckspöke, när man vill visa, varthän en human arbetslöshets-

*Anslag till
bekämpande
av arbetslösheten.*

(Forts.)

Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.

(Forts.)

politik skulle leda, har, om jag undantar de direkta verkningarna av kolkonflikten, i förhållande till antalet arbetare i England, icke varit större än den svenska arbetslösheten under praktiskt taget alla de år som gått, sedan vi passerade själva toppen av arbetslöshetsböljan. Det är en felaktig föreställning, som man suggererat på sådana personer, som, såvitt jag förstår, icke själva brytt sig om att taga del av statistiken på detta område. Den har i själva verket icke haft några farligare verkningar med avseende å arbetslöshetens omfattning än den svenska arbetslöshetspolitiken. Detta om det nyttiga i det långa loppet, denna gamla — jag tillåter mig säga det — fras är avslöjad såsom en fras. då vi i dag diskutera denna fråga. Den, som har någon tro på, att frasen har verkligt innehåll, måste väl ändå ställa däremot de faror för ett socialt förfall i samhället, som jag i mitt första anförande tillät mig påpeka. Det är väl också en verkan av en arbetslöshetspolitik, från vilken man icke kan bortse. När socialministern talade, hade jag det intrycket, att vi nästan stodo på samma ståndpunkt, om jag möjligen undantager konfliktdirektiven, där han icke uttalade någon särskild mening. I den frågan darrar i alla fall arbetslöshetskommissionen på manschetten, då den säger, att den anser, att dessa direktiv »tills vidare» böra bestå i oförändrat skick. Men om jag undantager detta, förefaller det, som om vi stode på samma ståndpunkt. Jag kan då blott icke förstå, hur man kan komma till det slut, att statsutskottets utlåtande är tillfredsställande. Det är icke någon överdrift att säga, att om man skall utsträcka hjälpen och öka med allenast 100 procent, så betyder denna ökning icke på långt när, att alla som anmäla sig såsom hjälpsökande också bliva hjälpta. Man får alltjämt endast räkna med en kvot. Men hur man skall kunna reda sig med detta anslag, även om det finns en besparing på 4 miljoner kronor, är obegripligt, även om hjälpen blott ökas i av mig nämnd omfattning. Jag är icke säker på att det går ens med 8 miljoner kronor, men nog förefaller det, som om det är det minimibelopp som behöves för att i praktiken omsätta de humana teorier, som även socialministern omfattade.

Det förefaller mig därför, som om den riktiga slutsatsen åtminstone i fråga om beloppet hade varit, att socialministern yrkat bifall till reservationen.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr Möllers anförande föranleder endast till det uttalandet, att jag naturligtvis icke menade, att arbetslöshetspolitiken ensam för sig är avgörande för de industriella och ekonomiska konjunkturerna inom landet, utan därtill medverkar också en del andra omständigheter. Men jag tror, att den icke är ett betydelselöst led vid förändret av en allmän och framgångsrik ekonomisk näringspolitik i landet.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Endast ett par ord för att belysa det sätt, varpå hans excellens herr statsministern ville tillrättalägga fakta för sin historieskrivning i detta spörsmål.

Herr statsministern anmärkte, att statsutskottet år 1922 stod på den ståndpunkten, att hänvisningsförfarandet skulle liksom förut fortsätta även vid partiella konflikter. Om statsutskottet stod på denna ståndpunkt, stod dock icke den nuvarande statsministern då såsom ledamot av statsutskottet på denna ståndpunkt, utan han stod tvärtom just på den ståndpunkten, som den Sandleriska regeringen intog 1926. Det är inte alls svårt att visa detta förhållande både från 1926 års protokoll och från uttalanden i övrigt av hans excellens herr statsministern.

Under fjolårets debatt angående denna fråga sade den nuvarande statsministern beträffande hänvisningsförfarandet, att det icke bortfallit. Arbetslöshetskommissionens yttrande till 1923 års riksdag hade anförts såsom bevis för, att hänvisningen bortfallit, men då sade hans excellens: »Samtidigt behand-

lade ju arbetslöshetskommissionen själv ett fall, i vilket sedermera hänvisning skedde. Då är det väl uppenbart, att när den talar om denna sak, så talar den och tänker som alla andra, nämligen på den allmänna regeln, på allmänna konflikter och på partiella konflikter med allmän karaktär.» Så läste den nuvarande statsministern handlingen i fråga vid detta tillfälle, och första kammaren trodde naturligtvis, att han läste rätt, ty det kunde ju inte falla någon människa in, att en person, som stod i begrepp att övertaga regeringsansvaret, kunde läsa tvärt emot vad som stod i den upplästa handlingen. Samtidigt läste emellertid en herre i andra kammaren, som icke hade herr Ekmans pekfinger, nämligen amiral Lindman, och han läste alldeles som det stod, och det var just raka motsatsen till vad den nuvarande statsministern läste. Där stod, att denna passus syftade just på partiella konflikter, och herr Lindman anförde följande: »Det var ur en handling, som är vidfogad detta utskottets betänkande, som herr statsministern lämnade den ingående redogörelsen i första delen av sitt anförande av huru dessa frågor tidigare hade behandlats, och där förekommer en passus, i vilken det står, att arbetslöshetskommissionen uttalat, att beträffande arbetsansvisning av arbetslösa till blockerade arbetsställen skulle visserligen sådan kunna ske, men riksdagen gjorde ingen ändring i beslutet av den 10 mars, att ingen skyldighet skulle föreligga för de arbetslösa att antaga sålunda erbjudet arbete. Detta var sålunda arbetslöshetskommissionens tolkning av riksdagsbeslutet.» Och herr Lindman fortsatte: »Jag vill betona, att när man läser detta arbetslöshetskommissionens uttalande måste man ju hålla fast vid, att detta visserligen är en tolkning, som arbetslöshetskommissionen icke själv vidhållit.» Varför kunde herr Ekman icke taga samma tillflykt som herr Lindman och säga, att kommissionen visserligen sagt så och så, men sedermera ändrat sig? Varför kunde den nuvarande statsministern icke taga denna tillflykt? Nej, ty han hade gått i borgen för att arbetslöshetskommissionen hade tolkat rätt i sitt utlåtande. Denna arbetslöshetskommission var den Pegelow-Järteska, och som kammaren torde erinra sig garanterade den nuvarande statsministern vid 1923 års riksdag, att denna kommission icke kunde överträffas av någon annan i fråga om att rätt tolka riksdagens ställning till direktiven. Den nuvarande statsministern gick i borgen för den saken på ett sådant sätt, att när denna arbetslöshetskommission under påsken avgick, uttalade han, att det icke var möjligt att hitta någon kommission, som kunde tolka direktiven så strikt i överensstämmelse med riksdagens mening. Därför fällde han den Brantingska regeringen, just på grund av att denna arbetslöshetskommission, den Pegelow-Järteska kommissionen, var så utomordentligt säker, då det gällde riksdagens ståndpunkt.

Den nuvarande statsministern är sålunda förhindrad att gå amiral Lindmans väg för att komma ifrån sin ståndpunkt, eftersom han har garanterat, att arbetslöshetskommissionen från 1922 verkligen hade förstått riksdagens direktiv. Följaktligen är det naturligt, att den nuvarande statsministern, då han ställde sig på den ståndpunkten, att 1926 års statsutskott icke införde någon nyhet i ifrågavarande hänseende, därvidlag var nödsakad att i detta fall läsa tvärt emot vad som stått i papperen och vad herr Lindman samtidigt i andra kammaren läste.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Mot allt vad herr Oscar Olsson yttrat torde det vara tillräckligt att göra ett par erinringar.

Herr Olsson började med att säga, att jag skulle ha sagt, att ingen förändring skett i hänvisningsförfarandet genom 1922 års överenskommelse. Det har jag aldrig påstått. Tvärtom skedde det då en mycket stark begränsning i hänvisningsförfarandet, och man reducerade det till vissa speciella fall, såsom jag påvisade i fjol.

*Anslag till
bekämpande
av arbetslösheten.
(Forts.)*

Anslag till
bekämpande
av arbetslös-
heten.
(Forts.)

Då herr Oscar Olsson återopade arbetslöshetskommissionens yttrande, som skulle utgöra bevis för, att den dåvarande arbetslöshetskommissionen uppfattade det så, som om hänvisning aldrig skulle förekomma, är det nog att erinra om, att kommissionen själv sedermera tillämpade hänvisningsförfarandet.

Herr **Olsson, Oscar**: Det var detta som herr Lindman försvarade sig med och som även den nuvarande statsministern försvarade sig med 1926. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att frågan om rikskabelbygget även varit före, innan arbetslöshetskommissionen avgav det yttrande, som behandlades av riksdagen. Följaktligen kan rikskabelbygget i detta fall icke anföras såsom bevis, ty arbetslöshetskommissionen avfattade sitt utlåtande efter det frågan redan varit under behandling, ett utlåtande, som således alldeles överensstämmer med vad herr Möller 1926 påpekade rörande uppfattningen av vad han kallade okynneskonflikter. Arbetslöshetskommissionen var sålunda vid detta tillfälle säkerligen av alldeles den uppfattningen som herr Lindman i motsats till herr Ekman utläste, och tydligen stod kommissionens uppfattning då i fullaste överensstämmelse med dåvarande socialminister Lindqvists uppfattning om, att visserligen kunde även partiella konflikter förekomma, då hänvisning kunde ske.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle bifalla den av herr Dahlén m. fl. i ämnet väckta motionen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Wallés* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 138, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av en allmän jordbruksräkning.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skogsvårdens befrämjande.

*Anslag till
skogsvårdens
befrämjande.*

I en till riksdagen den 4 mars 1927 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 211, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

1) för budgetåret 1927—1928 anvisa till skogsvårdens befrämjande att i mån av förefallande behov fördelas mellan vederbörande skogsvårdsstyrelser ett extra reservationsanslag av 500,000 kronor,

2) för budgetåret 1927—1928 i riksstaten uppföra
ej mindre bland inkomsterna under rubriken »uppbörd i statens verksamhet» med titel skogsvårdsavgifter ett belopp av 1,500,000 kronor

än även för uppehållande av skogsvårdsstyrelsernas verksamhet m. m. ett ordinarie reservationsanslag, att direkt utgå av skogsvårdsavgifter, av 1,500,000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

1) att riksdagen måtte för budgetåret 1927—1928 anvisa till skogsvårdens befrämjande att i mån av förefallande behov fördelas mellan vederbörande skogsvårdsstyrelser ett extra reservationsanslag av 500,000 kronor,

2) att Kungl. Maj:ts förslag i punkt 2 icke måtte vinna riksdagens bifall,

3) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående sådan ändring i förordningen om skogsvårdsavgift att i stället för nu stadgade 10 procent av samtliga inom vederbörande landstingsområde inflytande skogsvårdsavgifter till statskontoret skulle redovisas de skogsvårdsavgifter, som inom landstingsområdet inflöte från därinom belägna allmänna skogar, samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Herr Sederholm: I anledning av den utgång, som kommunalskattefrågan fått i kamrarna och som innebär, efter det förslag till sammanjämkning som nu föreligger till kammarens prövning, att första kammaren skulle i huvudsak fråntråda sitt beslut och biträda andra kammarens, ha i viss mån förutsättningarna för detta och ett följande utlåtande från jordbruksutskottet förändrats. På grund därav ber jag att få hemställa, att i detta utlåtande vissa ändringar företagas i motiveringen, nämligen att på sidan 6 uteslutes det stycke som börjar med: »Mot det av departementschefen», och slutar med orden »proposition nr 212», samt att på sidorna 8 och 9 utskottets yttrande i stället för den nuvarande skulle få följande lydelse:

»Genom riksdagens numera fattade beslut i anledning av ovanberörda proposition nr 105 kommer den genom skärpning av skogsaccislagen beräknade ökningen i skogsvårdsavgifterna att utebli. Då den lättnad i skogsbeskattningen, som sistnämnda proposition avsåg att åvägbringa, sålunda icke kommer till stånd, anser sig utskottet icke kunna förorda någon sådan ytterligare belastning i förevarande avseende, som innefattas i Kungl. Maj:ts förslag till höjning av den procent av till skogsaccis taxerat virkesvärde, efter vilken skogsvårdsavgift skall utgå. För beredande av de medel, som utöver nuvarande skogsvårdsavgifter och nu utgående statsbidrag erfordras för upprätthållande av skogsvårdsstyrelsernas verksamhet, synes därför en höjning av statsbidraget vara den utväg, som företrädesvis bör anlitas. Då det torde vara till fyllest, om, såsom i propositionen förutsatts, ifrågavarande inkomstökning tillföres skogsvårdsstyrelserna från och med år 1929, synes frågan om berörda anslagshöjning böra anstå till 1928 års riksdag.»

Anslag till
skogsvårdens
befrämjande.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets utlåtande med de nu föreslagna förändringarna.

(Forts.)

Herr statsrådet **Hellström**: Herr talman! Då det torde vara klart, att den föreliggande frågan står i ett mycket nära samband med det kommunalskatteförslag, som har förelagts riksdagen, skall jag icke upptaga kammarens tid med att närmare ingå på det nu föreliggande spörsmålet utan inskränka mig till att med några ord belysa innebörden av det förslag, som herr Sederholm nu har framlagt angående motiveringen på sidorna 8 och 9. Det gäller sättet, på vilket man skulle se till att få skogsvårdsstyrelsernas behov av ökade medel tillgodosett.

I det förslag, herr Sederholm nyss uppläste, står det: »För beredande av de medel, som utöver nuvarande skogsvårdsavgifter och nu utgående statsbidrag erfordras för upprätthållande av skogsvårdsstyrelsernas verksamhet, synes därför en höjning av statsbidraget vara den utväg, som företrädesvis bör anlitas.»

Detta förslag till finansiering av skogsvårdsstyrelsernas ekonomi avviker principiellt ifrån den ståndpunkt, som riksdagen hittills intagit. Skogsvårdsstyrelserna ha ett ganska stort medelsbehov, och deras ekonomiska ställning är för närvarande mycket ansträngd. Också ha till Kungl. Maj:ts inkommit flera framställningar ifrån olika skogsvårdsstyrelser och från skogsvårdsstyrelsernas förbund, med begäran om vidtagande av åtgärder för att förbättra skogsvårdsstyrelsernas ekonomi. Vid förra årets riksdag förelåg också frågan till behandling på grund av en motion, som väckts i andra kammaren, och jordbruksutskottet gjorde då ett uttalande, som jag skall be att få föredraga.

Jordbruksutskottet sade då: »Utskottet inser till fullo nödvändigheten av, att skogsvårdsstyrelserna äga tillgång till de medel, som äro erforderliga, för att de på ett tillredsställande sätt skola kunna fullgöra sina uppgifter. Att ett från det allmännas synpunkt stort intresse i detta avseende föreligger är uppenbart. Ehuru någon fullständig utredning därom icke föreligger, torde man nödgas utgå ifrån, att vissa skogsvårdsstyrelser — även med iakttagande av den strängaste sparsamhet — icke äga tillräckliga medel för upprätthållande av sin verksamhet. På grund härav håller även utskottet före, att särskilda åtgärder torde bli erforderliga för tryggande av skogsvårdsstyrelsernas ekonomi. Givetvis tarvas en ingående utredning i ämnet, ägnad att klarlägga såväl behovet av statens ingripande i saken som ock vilka åtgärder äro de lämpligaste för vinnande av ifrågavarande syfte.»

Detta jordbruksutskottets uttalande godkändes av riksdagen, och närmast med anledning därav begärde jag och erhöll Kungl. Maj:ts tillstånd att förra hösten tillkalla särskilda sakkunniga, som ha verkställt en utredning på detta område. Det visade sig vid den utredningen, att under åren 1923—1926 hade skogsvårdsstyrelserna en minskning i sina inkomster av icke mindre än 2,670,000 kronor, och för att täcka dessa utgifter hade skogsvårdsstyrelserna ingen annan utväg att tillgripa än att taga av de behållningar, som man lagt upp under högkonjunkturen. Dessa behållningar blevo emellertid därigenom mycket nedsatta, ja, flera av skogsvårdsstyrelserna måste förbruka hela behållningen. Icke mindre än fem av skogsvårdsstyrelserna hade förbrukat så mycket av behållningen, att deras tillgångar understego skulderna, och man kan sålunda säga, att de från viss synpunkt voro konkursmässiga. Ytterligare fyra av skogsvårdsstyrelserna hade så liten behållning, att den efter avdrag av skulderna icke uppgick ens till 10,000 kronor.

Det gjordes då av de sakkunniga en närmare undersökning, huruvida det icke skulle vara möjligt, att skogsvårdsstyrelserna skulle kunna inskränka sina utgifter. Utredningen visade emellertid, att skogsvårdsstyrelserna på grund av det svåra ekonomiska trångmål, i vilket de flesta av dem befunno sig, redan

vidtagit sådana åtgärder för minskande av utgifterna, att man icke ansåg sig kunna föreslå vidare sådana åtgärder, ifall verksamheten skulle uppehållas på sådant sätt, som förutsattes i 1923 års skogsvårdslag. Man fann på grund därav, att hela det belopp, som skogsvårdsstyrelserna behöfde, måste beräknas till minst 3 1/2 miljon kronor, och den brist som uppstod uppgick till 550,000 kronor, vilket belopp på ett eller annat sätt måste täckas. De sakkunniga utgingo ifrån, att man icke kunde antaga, att riksdagen skulle vara villig att av allmänna skattemedel lämna skogsvårdsstyrelserna det belopp, som erfordrades för att täcka denna brist, utan att den skulle täckas genom högre skogsvårdsavgifter, och det föreslogs därför av de sakkunniga, att det procenttal på det för skogsaccis taxerade virket, med vilket skogsvårdsavgifterna utgingo och som i förordningen var bestämt till 1.3, skulle höjas till 1.7.

Då nu förslaget om ändring i kommunalbeskattningen och i samband därmed ändring i lagen om skogsaccis förelåg, ansåg jag, att man kunde vinna det erforderliga beloppet genom en höjning endast till 1.5 procent. Nu har jordbruksutskottet avstyrkt detta förslag, och det har ju nyss motiverats med den utgång, som frågan om kommunalskatteförslaget fått här i riksdagen. I stället har utskottet föreslagit, att man skulle försöka skaffa de medel som behövas för täckande av skogsvårdsstyrelsernas medelsbehov, vilket uppskattades till minst 550,000 kronor, från de allmänna skattemedlen. Jag har för min del icke ansett, att man kunde gå den vägen, men då ett sådant förslag nu föreligger, är jag för min del mycket angelägen om, att riksdagen, om den godkänner det av herr Sederholm framlagda förslaget, skall göra detta med ögonen öppna för de ekonomiska och statsfinansiella konsekvenserna av ifrågavarande beslut.

Jag är angelägen att påpeka detta av två skäl. Först och främst vet jag att det strider mot den allmänna uppfattning, som är rådande hos skogsvårdsstyrelserna beträffande lämpligheten i att göra sig beroende av anslag, som skulle beviljas av riksdagen. Då skogsvårdsstyrelserna inrättades, ansåg man ju, att de skulle ha en mycket fri och självständig ställning. Skulle nu en större del av skogsvårdsstyrelsernas administration komma att bestridas av anslag, som skulle beviljas här i riksdagen för varje år av allmänna skattemedel, torde man icke kunna komma ifrån, att skogsvårdsstyrelserna komma att förlora en stor del av sin självständiga ställning. De komma så att säga att uppföras på stat och bli underkastade en reglering, som de hittills opponerat sig emot.

Detta är det ena av de skäl, jag haft att närmare understryka denna sak. Det andra är, att jag anser, att den jordbruksminister, som för nästa år skall göra upp förslaget till statsverksproposition på denna punkt, bör ha säkerhet för, att riksdagen verkligen har gått in för det förslag, som jordbruksutskottet här nu kommit med. Ty man kan alltid gå ut ifrån, att finansministern kommer att säga, att på grund av det statsfinansiella läget kan han icke gå med på en höjning av anslaget till skogsvårdsstyrelserna, och han torde också komma att peka på, att man bör i första hand se till, att skogsvårdsavgifterna bli höjda och att medlen sålunda tagas av skatter, som läggas direkt på skogarna, för vilkas räkning man skall använda dem. Det är för att jordbruksministern då skall hava säkerhet för, att riksdagen verkligen efter frågans diskuterande uttalat sig för, att denna ersättning skall lämnas av direkta skattemedel och icke genom höjning av skogsvårdsavgifterna, som jag velat bringa frågan på tal.

Jag säger för min del, att om jag kommer att få taga någon befattning med denna frågas framläggande nästa år, är jag alldeles nöjd, om det här ifrån auktoritativt håll förklaras, att riksdagen är villig att gå in för det förslag, som här är framlagt av jordbruksutskottet, att man icke skall tillgodose skogsvårdsstyrelsernas medelsbehov genom skogsvårdsavgifter utan genom direkta all-

Anslag till
skogsvårdens
befrämjande.
(Forts.)

Anslag till
skogsvårdens
befrämjande.

(Forts.)

männa anslag, eller att detta åtminstone indirekt erkännes genom att uttalandet lämnas oemotsagt.

Herr förste vice talmannen: Som herrarna torde ha observerat, var utgångspunkten för det yrkande, herr Sederholm gjorde, att det förelåg ett sammanjämningsförslag i det särskilda utskott, som haft kommunalskattelagstiftningen om hand. Om denna sammanjämkning veta vi officiellt ingenting, ty den föreligger ännu icke på bordet. Det förefaller mig därför vara något förhastat att nu på grund av det lämnade meddelandet vidtaga en förändring i det föreliggande utlåtandet. Jag får för min del hemställa, att detta ärende under sådana förhållanden återförvisas till jordbruksutskottet.

Herr Kvarnzelius: Herr greve och talman! För min del skall jag be att få uttala min anslutning till vad jordbruksutskottet här i sitt utlåtande anfört, i främsta rummet beträffande höjningen av skogsvårdsavgifterna. Jag anser, att det är en alldeles riktig grundsats, att i de län, som företrädesvis äro hänvisade till skogsdrift, nämligen de norrländska länen, Dalarne och Värmland, skall man icke taga ut större skogsvårdsavgifter, än som erfordras för att bestrida skogsvården inom länet.

Nu är det visserligen så, att av de skogsvårdsavgifter som uttagas föras 10 procent över till statskassan för att sedan fördelas, som det för närvarande heter i författningen, mellan samtliga skogsvårdsområden. Emellertid har ju ordet *samtliga* icke tillmätts så synnerligt stor betydelse, ty de län som ha rikligt med skogsvårdsavgifter få ingen del i dessa avgifter. Denna bestämmelse tillkom på sin tid på förslag av dåvarande jordbruksministern Petersson i Påboda, och den väckte mycket stark indignation särskilt i Norrland och andra skogrika län. Man ansåg där, att då inom dessa län skogsbruket är den förnämsta näringsgrenen var det hårt, att denna näringsgren skulle beskattas på det sättet, att man tog 10 procent och förde över till de sydligare länen, som huvudsakligen bedrevo jordbruk. Emellertid motiverades detta med, att det skulle ungefär svara emot den skogsvårdsavgift, som utgår ifrån kronans skogar. Men såsom framgår av jordbruksutskottets utlåtande, faller ju denna andel synnerligen ojämnt på kronoskogarna och på enskilda skogar. I Kopparbergs län äro vi i den lyckliga belägenheten, att vi befinna oss ungefär i jämviktsläge, det är något mindre än 10 procent av skogsvårdsavgifterna inom Kopparbergs län, som komma från kronoskogarna. Jag hälsar emellertid med tillfredsställelse jordbruksutskottets förslag, att en skrivelse i detta avseende skall avlätas, så att den del av skogsvårdsavgifterna, som kommer från kronoskogarna, direkt skall gå in till staten och att de övriga skogsvårdsavgifterna, som tagas ifrån de enskilda skogarna, få stanna inom länet. Då kan man knappast säga att man trätt någons rätt för nära. De medel, som då stanna inom länet, få gå till skogsvårdsåtgärder inom respektive län på de enskilda skogarna.

Bättre än att lämna bidrag genom förhöjd skatt anser jag vara att, såsom jordbruksutskottet föreslagit, lämna direkt statsbidrag för att befrämja skogsvården i det eller de län, där skogsvårdsavgifterna icke gå till synnerligen höga belopp. Det blir, om man går den vägen, åtminstone icke den orättvisan, att man tar skogsvårdsavgifter från de skogrikare länen, som äro hänvisade till att för sin framtid huvudsakligen stödja sig på sina skogar. Det kommer nämligen alltid att kännas som en bitter orättvisa för skogsägarna i Norrland, Dalarne och Värmland, om de skulle få betala mera i skogsvårdsavgifter, än de behöva för egen skogsvård.

Det finns beträffande denna sak en mycket stark opinion i dessa län. Jag har Kungl. Maj:ts förtroende att vara ordförande i skogsvårdsstyrelsen i

Kopparbergs län, och jag har alltid vid våra sammanträden funnit, att det är en enstämmig mening, att vi inom det nordligare Sverige måste slå vakt om våra skogsvårdsmedel, och om man nu får saken renodlad, vilket jag hoppas blir resultatet av den skrivelse, jordbruksutskottet här föreslår, är det klart, att man har utsikt att med större säkerhet hävda skogsägarnas rättighet att disponera över dessa medel.

Då jag nu har ordet, kan jag inte underlåta att fästa uppmärksamheten på en annan sak, som givetvis till en viss grad inverkar på, att en del skogsvårdsstyrelser ha så svårt att få debet och kredit att gå ihop, nämligen dessa små skogsvårdsområden, som vi ha i vissa delar av riket. För att endast ta ett exempel skall jag be att få fästa uppmärksamheten på, att Kopparbergs län i fråga om den areal skogsmark, som dess skogsvårdsstyrelse har att vårda sig om, svarar emot Göteborgs och Bohus, Hallands, Kristianstads, Malmöhus, Blekinge och södra Kalmar län. För att få ett jämförligt material i fråga om areal skulle man alltså behöva slå ihop alla dessa skogsvårdsstyrelserns områden till ett. Det är klart, att dessa relativt små skogsvårdsområden draga en viss administrationskostnad, som egentligen icke kommer skogsvården till godo utan är av mera funktionaristisk karaktär. För att inte störa det goda samarbete, som för närvarande gör sig gällande mellan de olika skogsvårdsstyrelserna, vill jag icke göra något yrkande i annan riktning, men jag har icke kunnat underlåta att fästa uppmärksamheten på, att här finns dock ett område, som förtjänar beaktande från vederbörandes sida, när man i fortsättningen skall pröva detta ärende.

Jag har velat säga dessa ord, därför att jag anser mig företräda en mycket enhällig mening inom alla de företrädesvis skogsproducerande skogsvårdsområdena. Jag har velat säga, att vi behöva ingen förhöjning av skogsvårdsavgifterna, om vi blott få behålla våra skogsvårdsmedel. Vi ha användning för dem. Vi skulle kunna göra av med mera, men vi kunna nödtorftigt dra oss fram med de nuvarande avgifterna. Naturligtvis skulle vi behöva offra betydligt mera på skogsdikningar, än vi, särskilt i Kopparbergs län, under de senare åren haft råd till, men det kommer ju ett särskilt anslag för det ändamålet, varigenom man skall kunna i större utsträckning tillgodose de krav, som från skogsägarnas sida göra sig gällande på att få hjälp för att göra sina skogsmarker mera produktiva.

Nu har det yrkats återremiss, och det kan ju hända, att det är formellt riktigt, att detta ärende tills vidare får vila. Det vill jag inte yttra mig om. Men i händelse det nu skall avgöras, ber jag att få uttala min anslutning till utskottets förslag.

Häri instämde herrar *Frändén, Tjällgren, Henrik Andersson, Gabrielsson, Schedin, Stenberg, Jonas Andersson* och *Per Andersson*.

Herr Sederholm: Skillnaden mellan den motivering, som finnes i utskottets tryckta utlåtande, och den, som jag här tagit mig friheten föreslå, är icke stor. Yrkandet, att i den mån skogsvårdsavgifterna icke räcka till, bristen företrädesvis skall fyllas genom statsmedel, är i båda fallen detsamma. Det är endast skälet till, att detta yrkande framställles, som är något olika uttryckt. I utlåtandet säges, att på grund av den skärpning i skogsaccisbeskattningen och därmed följande höjning även i den beskattning, som ligger till grund för skogsvårdsavgifterna, kan man påräkna en ökad inkomst av desamma av mellan 200,000 och 300,000 kronor. Vad som för övrigt behöves bör då, menar man, fyllas av statsmedel och icke genom en höjning av skogsvårdsavgifterna.

Nu har ju det skälet bortfallit, att man kan påräkna att få ett belopp av mellan 200,000 och 300,000 kronor i ökning av skogsvårdsavgifterna på grund

*Anslag till
skogsvårdens
befrämjande.
(Forts.)*

Anslag till
skogsvårdens
befrämjande.
(Forts.)

av en skärpning av själva taxeringsförfarandet, eftersom denna skärpning på grund av kommunalskattefrågans fall icke kommer till stånd. I detta fall finns ingen möjlighet till sammanjämkning, utan skogsaccislagen är rent avslagen i andra kammaren. Frågan är förfallen. Då komma dessa 200,000—300,000 kronor icke att stå till förfogande till år 1929, och det kommer alltså att behövas mera medel ifrån statens sida för att fylla den brist, som kan uppstå.

Det är alltså ingen skillnad med avseende å själva klämman, och det är ingen skillnad på riksdagens ståndpunktstagande med avseende å frågan, varifrån de felande medlen skola anskaffas. Det är endast en skillnad så till vida, att man icke kan påräkna någon ökning i skogsvårdsavgifterna på grund av förändrat taxeringsförfarande.

I anledning av vad herr Kvarnzelius här framförde ber jag att få understryka, att det är inte blott i de nordliga länen utan även i andra län en mycket stark känsla av, att man inte vill, att skogsvårdsavgifterna skola höjas, därför att de i vissa län äro otillräckliga. Skogsvårdsstyrelserna ha särskilt genom 1923 års lag fått sig pålagd en högst betydande ökning i fråga om de fiskaliska uppgifterna. Detta kräver ökade kostnader, och det är ett allmänt intresse, att dessa deras nya uppgifter bli på ett tillfredsställande sätt fyllda. Om nu skogsvårdsavgifterna i Blekinge och Hallands län äro fullkomligt otillräckliga för att fylla dessa uppgifter, kan det då vara rimligt att öka skogsvårdsavgifterna i Kopparbergs och Västmanlands län för att taga av dem och lämna ned till Halland? Det kan ju inte vara något intresse för skogsvårdsstyrelserna i dessa län, utan skola dessa fiskaliska uppgifter fyllas i dessa sydsvenska län, då är det ett riksentresse, att det beredes dem medel, och då böra också statsmedel anvisas.

Jag delar fullkomligt herr statsrådets uppfattning, att riksdagen skall med öppna ögon gå till beslut i denna sak, men jag menar, att det är riktigare att gå den väg, som jordbruksutskottet här har föreslagit.

Att nu föreslå denna väg, att ändra motiveringen på sätt jag uppläste i stället för att återremittera ärendet, skulle givetvis inte ha kommit i fråga, om vi inte befunnit oss så i riksdagens senaste timme som vi göra. Om vi nu få återremiss, skola vi skriva och trycka ett nytt utlåtande, och jag befarar, att när det utlåtandet kommit in och blivit bordlagt, blir det inför en synnerligt glest besatt kammare, som det kommer att handläggas. De ledamöter av utskottet, med vilka jag resonerat, ha därför ansett det lämpligare att få frågan behandlad och avgjord inför en någorlunda fulltalig kammare än så slumpvis, som skulle bli resultatet, om vi skulle få upp det efter pingst.

Under sådana förhållanden vill jag starkt ifrågasätta behovet av en återremiss, och jag ber fortfarande, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring i motiveringen, jag tidigare påyrkat.

Herr Hederstierna: Herr talman! Jag finner det alldeles orimligt, att vi, som herr Sederholm föreslår, nu skulle fatta ett beslut med anledning av ett annat utskotts utlåtande, som vi inte veta vad det innehåller. Det är väl därför nödvändigt, att ärendet återförvisas, såsom herr förste vice talmannen föreslog, och sedan vi fått det särskilda utskottets betänkande och sett vad det innehåller, få vi besluta i den här frågan. Förr kunna vi, så vitt jag förstår, inte här fatta något beslut.

Jag hemställer således om bifall till herr förste vice talmannens yrkande.

I detta anförande instämde herr *Vennersten*.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder förekommit följande yrkanden:

1:o) att vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering;

2:o), av herr *Sederholm*, att utskottets hemställan skulle bifallas med följande ändringar i motiveringen, nämligen att dels å sidan 6 uteslötes det stycke, som började med orden »Mot det» och slutade med orden »propositionen nr 212», dels ock å sidorna 8 och 9 utskottets yttrande ersattes med ett yttrande av följande lydelse: »Genom riksdagens numera fattade beslut i anledning av ovanberörda proposition nr 105 kommer den genom skärpning av skogsaccislagen beräknade ökningen i skogsvårdsavgifterna att utebli. Då den lättnad i skogsbeskattningen, som sistnämnda proposition avsåg att åvägabringa, sålunda icke kommer till stånd, anser sig utskottet icke kunna förorda någon sådan ytterligare belastning i förevarande avseende, som innefattas i Kungl. Maj:ts förslag till höjning av den procent av till skogsaccis taxerat virkesvärde, efter vilken skogsvårdsavgift skall utgå. För beredande av de medel, som utöver nuvarande skogsvårdsavgifter och nu utgående statsbidrag erfordras för upprätthållande av skogsvårdsstyrelsernas verksamhet, synes därför en höjning av statsbidraget vara den utväg, som företrädesvis bör anlitas. Då det torde vara till fyllest, om, såsom i propositionen förutsatts, ifrågavarande inkomstökning tillföres skogsvårdsstyrelserna från och med år 1929, synes frågan om berörda anslagshöjning böra anstå till 1928 års riksdag»; samt

3:o) att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på återremiss vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sederholm* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det under 2:o) här ovan upptagna yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att jordbruksutskottets utlåtande nr 79 skall visas åter till utskottet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i utskottets motivering, som föreslagits av herr *Sederholm*.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sederholm* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;

Nej — 60.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skogsvårdsavgift; samt

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skogsvårdsstyrelsernas förbund.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets memorial nr 2, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande de i utskottets utlåtande nr 1 framlagda förslag angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m.

På framställning av herr talmannen beslöts, att memorialet skulle företagas till avgörande avdelningsvis och avdelningen II punktvis.

Avdelningen I.

Utskottets hemställan bifölls, för så vitt den rörde första kammaren.

Avdelningen II.

Punkten 1.

Sammanjäkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

I sitt utlåtande nr 1 hade andra särskilda utskottet i motiveringen beträffande gymnasiet organisation (sid. 85—86) gjort vissa uttalanden angående obligatoriska och valfria ämnen å gymnasiet.

I en vid utskottets utlåtande fogad reservation (sid. 259 i utskottets utlåtande) hade herr *A. T. A. Wallerius* hemställt, att, under förutsättning av bifall till vad utskottet i övrigt hemställt, i utskottets motivering å angivet ställe måtte införas följande stycke:

»Under alla förutsättningar bör enligt utskottets mening undervisningsplanen för gymnasiet så bestämmas och anordnas, att ämnet kristendom bibehåller sin nuvarande obligatoriska ställning.»

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade första kammaren bifallit ett under överläggningen framställt yrkande, att i utskottets motivering skulle näst efter det stycke, som å sid. 85 började med orden »Undersöker man» och slutade med »allmänbildade natur», införas ett nytt stycke med den lydelse, som angivits i herr *A. T. A. Wallerius* å sid. 259 i utlåtandet upptagna reservation; andra kammaren däremot hade godkänt utskottets motivering i berörda hänseende.

Utskottet, som till behandling förehaft frågan om sammanjäknning av den skiljaktighet, som sålunda förefanns mellan kamrarnas ifrågavarande beslut, hade i den nu föredragna punkten hemställt, att kamrarna, med frånträdande av sina förut därutinnan fattade beslut, måtte besluta, att det stycke å sid. 86 i det tryckta utlåtandet, som började med orden »Gäller det» och slutade med orden »fria tillval», skulle erhålla följande lydelse:

»Gäller det sedan att välja ut de ämnen, som skulle utgöra den ovannämnda kärnan och således vara obligatoriska, anknyter utskottet i avseende härå till de allmänna synpunkter, som förut framhållits, och finner det självklart, att modersmålet ingår i såväl latin- som reallinjens ämneskärnor. Likaledes torde historien med hänsyn till dess utvecklande och uppfostrande betydelse böra tillhöra de obligatoriska ämnena, dock med väsentligt starkare betoning än nu av det i ämnet ingående momentet medborgarkunskap; i *historieundervisningen*

torde jämväl vissa ämnesmoment, som för närvarande ingå i kristendomsundervisningen å det högsta gymnasiestadiet, böra inrymmas. Självklart är ock, att latin bör vara obligatoriskt på latinlinjen, liksom matematik på reallinjen. Det fjärde obligatoriska ämnet måste, synes det utskottet, vara ett främmande levande språk. Härtill skulle så, enligt vad nyss sagts, komma ytterligare tre ämnen, samtliga genom fria tillval.»

Sammanjämningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.
(Forts.)

Vid förevarande punkt hade reservationer avgivits av, utom andra,

1) herrar *A. Dahl, K. J. Ekman, J. B. Johansson, E. A. Lundell, C. Lindskog, A. T. A. Wallerius* och *O. S. Holmdahl* samt fröken *B. Wellin*, vilka ansett, att sammanjämkning bort företagas sålunda, att utskottet föresloge, att å sid. 87 i utskottets utlåtande efter det stycke, som slutade med orden »gymnasiet genomsnittliga», bleve infört följande:

»Utskottet vill emellertid uttala den meningen, att undervisningsplanen för gymnasiet så bestämmes, att kristendomen genomgående bibehålles bland de obligatoriska ämnena, därvid må kunna vidtagas sådan anordning, att kristendoms-kunskap ej obligatoriskt ingår såsom ämne i studentexamen»;

2) herr *J. Bergman*, som på i denna reservation anförda skäl ansett, att sammanjämkning bort företagas sålunda, att utskottet föresloge, att å sid. 87 i utskottets utlåtande efter det stycke, som slutade med orden »gymnasiet genomsnittliga», bleve infört följande:

»Utskottet vill emellertid uttala den meningen, att undervisningsplanen för gymnasiet så bestämmes, att ämnet kristendom genomgående bibehålles bland de obligatoriska ämnena, varvid dock må kunna vidtagas sådan anordning, att kristendoms-kunskap ej obligatoriskt ingår såsom ämne i studentexamen.»

Herrar *K. V. Rydén, Olof Olsson, Oscar Olsson, I. H. E. Pauli, P. C. Jons-son, R. Wagnsson* och *I. E. B. Englund* hade anhållit att få antecknat, att de under utskottets överläggning om sammanjämkning av kamrarnas beslut i de under II: 1:o) och 2:o) omnämnda frågorna företrätt den meningen, att av konstitutionella skäl någon sammanjämkning icke bort äga rum.

Herr *Olsson, Olof*: Herr talman! Paragraf 63 i riksdagsordningen stadgar, att för den händelse kamrarna stanna i olika beslut, skall vederbörande utskott söka att sammanjämkna de olika meningarna — såvida möjligt är, som det står. Vi ha nu att fatta ståndpunkt till en sådan sammanjämkning, men innan jag går att i ett sammanhang beröra de båda punkter, som här föreligga, anser jag mig på grund av vad som förekom i utskottet böra göra ett par rätt banala anmärkningar.

Den första är denna, att besluten ju vanligtvis inte bestå bara av klämmar utan också av motiveringar. Och dessa motiveringar och klämmar stå i ett sådant inbördes sammanhang, att klämmarna inte peka åt ett håll och motiveringarna åt ett annat. Men motiveringarna ha aldrig fått spela en självständig roll vid sidan av klämmarna. Klämmarna äro huvudsaken, och motiveringarna spela endast rollen att belysa klämmarna. När det därför i paragraf 63 står, att vederbörande utskott skall söka sammanjämkna de olika meningarna, betyder detta inte någonting annat än att sammanjämkna de olika klämmarna — naturligtvis med ledning av vad som kan stå i motiveringarna. Och denna motiveringarnas osjälvständiga roll har fastslagits av praxis. De ha ytterst sällan varit föremål för sammanjämkning. De ha stympats, när kamrarna varit oense om dem på olika punkter, och när kamrarna varit alldeles oense, ha de fallit bort.

Den andra anmärkningen är den, att sammanjämkning inte kan ske, för den händelse kamrarnas beslut inte äro positiva. d. v. s. för den händelse kam-

Sammanjämkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

rarna inte vilja någonting i någon viss riktning — i varje fall bort från det nuvarande. Om således första kammaren vill en sak, och andra kammaren inte vill den — i de flesta fall har det ju varit tvärtom — kan ingen sammanjämkning ske. Detta är också något, som har fastslagits av en lång praxis, och det förändras inte av den omständigheten, som ju inträffat rätt ofta, att vid en sammanjämkning av större lagkomplex man handlat efter principen do ut des, d. v. s. »tar du det, så tar jag det, och släpper du det, så släpper jag det».

Om jag nu efter dessa föränmärkningar går till den fråga, som det här gäller, kan det sägas, att kamrarnas beslut i den här saken, kamrarnas *sakbeslut*, om jag får använda den glosan, falla under riksdagsordningens 63 § mom. 4, som lyder: »Vad kamrarna sammanstående besluta, det vare riksdagens beslut.» Vad riksdagen har beslutat är nämligen följande: Riksdagen har bemyndigat »Kungl. Maj:t att med aktgivande å de synpunkter, utskottet i det föregående gjort gällande, utfärda erforderliga föreskrifter angående planläggningen av arbetet inom gymnasium och lyceum». Detta är kamrarnas samstämmiga sakbeslut, men det syftar onekligen tillbaka på motiveringen — »med aktgivande å de synpunkter, utskottet i det föregående gjort gällande». Det är uppenbarligen så, att kläm och motivering här stå i ett mera intimt samband med varandra än som vanligtvis brukar vara fallet, och att man har svårt att riktigt förstå, vad klämman här skall betyda, för den händelse man inte går tillbaka till motiveringen.

Då jag ser saken uteslutande från konstitutionell synpunkt, menar jag, att jag mycket väl kan ta allt vad som står under memorialets »II. Angående utskottets motivering» i ett sammanhang, och om jag då tar studentexamen först, beror detta därpå, att jag finner den vara lättast. Här ligger det så, att båda kamrarna ha godkänt motiveringen. Denna innebar, att utskottet inte kunde tillstyrka någon av de motioner, som funnos här, varken den socialdemokratiska motionen eller herr Lindhagens eller herr Järtes. Men dessutom har andra kammaren bifallit reservationen, som ju innebar en skrivelse till Kungl. Maj:t. Första kammaren har, som vi alla veta, avslagit detta skrivelseförslag. Här har följaktligen den oformligheten ägt rum i andra kammaren, att man där bifallit skrivelseförslaget, men glömt att ur motiveringen rycka ut det stycke, där kammaren redan fattat beslut om att avslå de motioner från de olika kamrarna, som innehöllo förslag om en sådan skrivelse. Här ligger det följaktligen rent sakligt så, att andra kammaren vill skriva, första kammaren däremot vill inte, och det har förefallit mig, som om det således på den punkten inte förelåg den nödvändiga grunden för en sammanjämkning. Jag har därför inom utskottet förfäktat den meningen, att en sammanjämkning i det här fallet enligt vanlig konstitutionell praxis inte gärna kan äga rum.

Går jag därefter till den andra frågan, som i utskottets memorial kommer först, nämligen frågan om kristendomen, ligger saken så, att där ha båda kamrarna godkänt utskottets organisationsförslag ifråga om gymnasiet. Detta innebar ju, att man på gymnasiet skulle läsa sju ämnen, fördelade så att de fyra skulle utgöra en obligatorisk kärna och de tre återstående skulle kunna väljas till enligt alldeles fria tillval. Det innebar, vad kristendomen beträffar, inte, att den skulle avskaffas; det innebar endast, att det ämnet komme att spela samma roll som alla de övriga icke-obligatoriska ämnena. Men vid sidan av detta har första kammaren flickat in en passus, enligt vilken ämnet kristendom skulle bibehålla sin nuvarande obligatoriska ställning. I denna kammare har således också skett en oformlighet. Sammanjämknningen, som man nu begärt av utskottet, borde egentligen ha skett redan här i kammaren på det sättet, att förslagsställaren inarbetat denna passus i utskottets motivering i övrigt, ty så, som det nu står, strida dessa båda anvisningar emot varandra.

Det är motsatser, som inte kunna förenas, och redan av detta skäl synes det mig, att en saklig sammanjämkning var svår att göra inom utskottet. Men även om man tänker sig, att det, som flickats in, hade stått i ett naturligt sammanhang med det andra — antingen varit en begränsning eller en utvidgning av utskottets motivering — menar jag, att efter vanlig konstitutionell praxis någon sammanjämkning ändå inte kunnat äga rum utan att den del, som man här i kammaren flickat in, borde ha fallit bort ur motiveringen. Vi ha nämligen i sammanjämkningarnas historia otroligt många exempel på att så förfarits, och det är förmodligen endast undantagsvis — jag känner personligen inga sådana fall — då man förfarit annorlunda. Den sammanjämkning, som skedde år 1900 i rösträttsfrågan, är ett klassiskt exempel. Den gången voro båda kamrarna eniga om en skrivelse till Kungl. Maj:t om en fullständig och fördomsfri utredning av den politiska rösträttsfrågan, men motiveringarna från de olika kamrarna innehöllo rätt olika saker och ting. Konstitutionsutskottet lade fram ett förslag, där man samvetsgrant hade rensat ut allt sådant, som första kammaren hade bifallit, men andra kammaren avslagit. Och detta har sedermera varit dagligt bröd. Vi hade ju för en fjorton dagar eller tre veckor sedan ett bevillningsutskottsutlåtande angående ny tullutredning, där andra kammaren strök en del av motiveringen, som den ansåg vara farlig. Jag har frågat bevillningsutskottets ordförande, om detta kommer att vålla utskottet några svårigheter, då det gäller att redigera riksdagsskrivelsen, och han har förklarat, att så kommer inte att ske. Den punkt, som man strök i andra kammaren, kommer att falla bort av sig själv i skrivelsens motivering.

Jag har därför inom utskottet menat, att antingen klämman är oberoende av motiveringen — således är förstälilig utan denna — eller på visst sätt är beroende av motiveringen, d. v. s. verkar tom utan denna, så har den konstitutionell praxis i det stora hela — riksdagen gör ju då och då ett litet språng åt sidan — varit denna, att vad riksdagens båda kamrar i motiveringen varit ense om, det har ingått i riksdagens skrivelser, vad man däremot i motiveringen varit oense om, det har fallit bort. Jag har inte ansett, att det funnits någon som helst anledning att i förevarande fråga gå ifrån denna praxis.

Men om det nu är på det viset, att denna min uppfattning är riktig och delas av kammarens talman, då är det ju inte någon anledning för mig att framställa något yrkande. Skulle den däremot inte delas av kammarens talman, då är ett yrkande om avslag möjligen onödigt, och jag kommer vid sådant förhållande att subsidiärt stödja utskottets sammanjämkningsförslag.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! När man talar om en motivering, menar man ju i allmänhet anförandet av de skäl, på vilka klämman stöder sig. Men i en motivering i vidsträckt mening kan även ingå ett supplement till klämman. I motiveringen kan man intaga vissa uttalanden, till vilka klämman hänvisar, icke såsom skäl utan såsom moment i själva klämman, fastän de formellt fått stanna kvar i motiveringen. Den praxis, som då tillämpas rörande motiveringar i deras egenskap av anförande av skäl för en kläm, kan icke gärna åberopas för behandling på samma sätt av motiveringar av det andra slaget.

I det nu föreliggande fallet måste jag för min del säga, att även om jag skulle kunna vara med om att låta vanlig praxis rörande motiveringar tillämpas — det kan man ju mycket väl göra även på det här andra, om man så vill — så finns dock icke något tvingande skäl till att göra det. Jag

Sammanjämkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.
(Forts.)

Sammanjämkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

skall nu tillåta mig att taga ett exempel från 1909. Då förelåg ett fall så fullkomligt likartat med detta, att det är precedensfall just för den nu föreliggande frågan: 1909 års riksdag hade att behandla en kungl. proposition angående statsbidrag till enskilda läroverk och kommunala mellanskolor. I det särskilda utskottets nr 2 betänkande nr 4 fanns en punkt under I D 8, som lydde: »Skolan skall stå under inseende av överstyrelsen för rikets allmänna läroverk samt vara underkastad den kontroll och de bestämmelser i övrigt, som Kungl. Maj:t kan finna gått föreskriva.» I motiveringen fanns av utskottet följande uttalande: »I överensstämmelse med den av motionärerna uttalade uppfattningen anser utskottet, att inspektionen över de hygieniska förhållandena vid statsunderstödda flickskolor icke vidare bör tillkomma eforalstyrelserna, utan i likhet med inspektionen i övrigt ombesörjas av överstyrelsen för rikets allmänna läroverk. Däremot anser utskottet lämpligt, att i de ytterligare bestämmelser, som Kungl. Maj:t torde komma att utfärda rörande undervisningen i dessa skolor, den bestämmelse intages, att det tillkommer vederbörande eforus att hava uppsikt över det sätt, på vilket kristendomsundervisningen handhaves, i likhet med vad som gäller beträffande allmänna läroverk. Vad utskottet sålunda anfört, bör enligt utskottets mening äga tillämpning på inspektionen över statsunderstödda kommunala och enskilda mellanskolor.» Detta föranledde skilda beslut i kamrarna. Första och andra kammaren biföllo punkten I D 8, klämman alltså, identiskt lika men i första kammaren togs en motivering i enlighet med en reservation av herr von Mentzer. I andra kammaren togs en formulering i överensstämmelse med en reservation av herr Berg, och dessa två motiveringar skilde sig i den punkten, att andra kammaren tog bort det stycke, som handlade om kristendomsundervisningen, under det att första kammaren biföll herr von Mentzers formulering av förslaget rörande inspektion över kristendomsundervisningen. Särskilda utskottet nr 2 kom i sitt memorial nr 5 under 1:o) med förslag till sammanjämkning angående slutyrkandena och under 2:o) med förslag rörande sammanjämkning angående motiveringen, och i detta sammanjämkningsförslag hemställde utskottet, att båda kamrarna med frånträdande av sina beslut rörande motiveringen skulle godkänna vad utskottet från början föreslagit i motiveringen. Jag må säga, att både frågans art och behandlingssätt och själva föremålet för den tvistefrågan är så överensstämmande med vad som nu föreligger, att man måste erkänna, att det är ett verkligt precedensfall.

Går jag nu till det i dag föreliggande fallet, tillåter jag mig först och främst erinra om, att i den föredragningsordning, som var bestämd, fanns bl. a. bestämmelsen att sedan punkterna I A och C—H blivit genomgångna och likaledes B, »därefter, därest yrkanden framställts om ändring i utskottets motivering, i vad denna sammanhänger med utskottets hemställan under I. A—H, beslut fattas beträffande dessa yrkanden, att sedermera utskottets hemställan under avdelningen I punkt I föredrages momentvis med förbigående tills vidare av dess inledning», etc., »varefter inledningen till utskottets hemställan under avdelningen I föredrages». Nu hade utskottet under I. I hemställt om det beslut, som den föregående ärade talaren har relaterat, »med aktgivande å de synpunkter, utskottet i det föregående gjort gällande» beträffande föreskrifter angående planläggningen av arbetet inom gymnasium och lyceum. Därmed har man ju i själva klämman inryckt vissa direktiv, som äro angivna i motiveringen icke såsom motivering, ty här är ej fråga om skäl för klämman I, utan såsom komplement till vad klämman innehåller. Formellt föreligger en överensstämmelse i kamrarnas beslut rörande klämman, men reellt föreligger en olikhet, och denna olikhet hänför sig till två punkter, d. v. s. framför allt till första kammarens beslut angående kristendomsundervisningen.

Beträffande den andra punkten angående studentexamen är ju förhållandet

det, att intet yrkande framförts under punkt I, vare sig under litt. A—I i någondera kammaren rörande denna motiverings ändring, utan kamrarna ha bifallit densamma. Däremot kom under avdelning III i utskottets betänkande den socialdemokratiska motionen, som avsåg studentexamen. Strängt taget var ju frågan om studentexamen — i och med att punkt I bifallits med därtill hörande motivering — också bifallen och i alla händelser slutbehandlad, men i allt fall upptogs den som ännu icke slutbehandlad under avdelning III, och där var det, som andra kammaren biföll motionen, under det att första kammaren avslög densamma. Det skrivelseförslag, som där var i fråga, har alltså förfallit, och utskottet har icke haft någon anledning att gå in på någon sammanjämkning därvidlag. Men nu visar det sig, att inom utskottet föreligger det olika meningar om vad skrivelseförslaget skall innehålla, i anledning av dessa beslut. Då gör man å ena sidan gällande, att det är en lapsus av andra kammaren, att man icke ändrat motiveringen i fråga om studentexamen. Å andra sidan gör man gällande, att första kammarens beslut rörande kristendomsundervisningen skulle medföra, att icke blott det tillagda stycket faller bort utan att hela motiveringen, som avser gymnasieundervisningens anordnande, skall falla bort. Det förefaller mig, som om det vore den enklaste och mest naturliga vägen, att man för att icke ånyo få denna strid, när man skall justera skrivelsen, kommer till en överenskommelse rörande motiveringen i det sammanjämningsförslag, som nu är framlagt. Man kan ju realiter säga det, att andra kammaren har genom bifall i tredje punkten till förslaget om skrivelse rörande studentexamen tillika uttalat sig för att den icke är med på den motivering, som förefinnes rörande studentexamens bibehållande, och man kan ju likaledes säga angående kristendomsundervisningen, att beslutet är formellt illa utformat, att det icke passar in i det sammanhang det nu helt oförmedlat blivit ställt. Men meningen har utan tvivel varit att detta sammanhang skulle ändras. Då har jag att välja mellan en rent formell väg och en reell väg. Jag föredrar för min del den reella vägen att försöka sammanjämka, på det sätt som utskottet har föreslagit, både första kammarens ståndpunkt och andra kammarens ståndpunkt i de skilda frågorna, bägge två sammanhållna av punkten I. I i klämman, som hänvisar till motiveringen, angår just gymnasiet organisation och undervisningsplan. Det är just dessa formella synpunkter med reellt avseende fästade på den svårighet, som framdeles eljest skulle komma att uppstå, därest inom utskottet olika meningar skulle göras gällande beträffande riksdagens skrivelse — och med all säkerhet kommer det att bli olika meningar — som jag anser klokast och riktigast att taga sammanjämkningen och därmed få klarhet om vad skrivelsen skall innehålla.

Jag skall icke i detta sammanhang tillåta mig att ingå på själva sakfrågan om det sätt, på vilket sammanjämkningen har skett.

För närvarande, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag i punkt 1:o) rörande sammanjämkning av motiveringen.

Herr Leander: Herr talman! Jag skall icke inlåta mig på den konstitutionella sidan av saken utan vill överlämna åt de många rättslärdade i kammaren att utreda den frågan, försåvitt de annars kunna bli ense därom, vilket kanske icke är så säkert. Jag skall i stället be att med några ord få beröra den materiella sidan av den nu föreliggande punkten.

Utskottet säger om historieundervisningen att med hänsyn till detta ämnes utvecklande och uppfostrande betydelse, bör det tillhöra de obligatoriska ämnena i gymnasiet. Jag undrar dock, om icke kristendomsämnet kan tillmätas en fullt ut lika stor betydelse. När allt kommer omkring, lär det icke finnas något ämne, vilket i samma grad som kristendomsämnet kan dana verkliga karaktärer och tillföra de unga ett moraliskt stöd och den tröst och hjälp, som

Sammanjämningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

Sammanjäkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.
(Forts.)

de för övrigt behöva under vandrigen genom livet. Jag tror därför, att man icke heller rörande gymnasiets linjer har råd att utesluta detta ämne från de obligatoriska. Oaktat den ämnesträngsel, som ju faktiskt råder, borde det väl kunna vara möjligt, såsom ock en av reservanterna, herr Bergman, framhållit, att anslå en eller ett par timmar i veckan för detta ämne. Med min syn på saken kan jag alltså icke finna utskottets sammanjäkningsförslag tillfredsställande eller skänka det min röst. Det är för övrigt ganska oklart. I historieundervisningen skulle vissa ämnesmoment, såges det i sammanjäkningsförslaget, inrymmas, som nu ingå i kristendomsundervisningen. Men vilka äro nu dessa moment, eller hur skall saken ordnas? Vilka lärare skola meddela undervisningen? Även andra spörsmål uppstålla sig.

För min del har jag alltså att välja mellan rent avslag på sammanjäknningen eller anslutning till reservanternas förslag, försä vitt herr talmannen finner sig befogad att framställa proposition på dessa förslag. Enligt min mening blir det mer rena linjer, ifall man går på rent avslag. Då kvarstår ju varje kammares beslut oförändrat, och Kungl. Maj:t äger vid utfärdandet av den nya undervisningsplanen fria händer. Jag vågar uttala den förhoppningen, att första kammarens synpunkt på frågan skall komma att vinna nödigt beaktande, när framdeles en ny undervisningsplan skall utarbetas och fastställas, vilken Kungl. Maj:t det än blir, som får ombesörja denna angelägenhet. Det är i denna förhoppning för att icke säga förvisning, som jag anser mig böra yrka rent avslag på utskottets sammanjäkningsförslag i den nu föreliggande punkten. Det är ju ingen stor skillnad på denna ståndpunkt och den, som förordas av reservanterna egentligen, men som jag sade, tror jag, att linjerna bli mera klara genom ett rent avslag.

I herr Leanders yttrande instämde herr *Andersson, Elof*.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr talman! Den sammanjäknning, som av utskottet i fråga om kristendomsundervisningen föreslås, kan icke anses tillfredsställande, enär kristendomsämnet därigenom till väsentlig del skulle degraderas till att vara allenast ett valfritt ämne, varvid kan befaras, att det skulle komma att ganska allmänt bortväljas.

Den ungdom, som växer upp uti ett kristet land, bör ju dock även vid undervisningen göras förtrogen med den grundåskådning, på vilken detta lands samhällsbyggnad vilar. Men framför allt anser jag, att ett ämne av det ideella och karaktärsdanande innehåll, som kristendomsämnet har, är nödvändigt, om icke hela skolbildningen skall bliva blott en yttre formell kunskapstillägnelse utan djupare sammanhang med karaktären och det inre livet. En viktig synpunkt är även, att hela vår kultur och historia såväl i denna som i gångna tider icke kan rätt förstås och att omdömet därom blir skevt och famlande, om ej under skoltiden en någorlunda grundlig insikt i den kristna åskådningen, historien och kulturen inhämtats.

Det är därför av vikt, att ämnet även på det högre skolstadiet bibehålles såsom obligatoriskt undervisningsämne, om ock kan medgivas, att det i gymnasiet till följd av ämnesträngseln kanske måste nöja sig med ett begränsat timantal och att det, om så befinnes erforderligt, må uteslutas ur själva den slutliga *examen*. Det viktigaste är, att det alltjämt bibehålles såsom ett obligatoriskt *undervisningsämne*.

På det att Kungl. Maj:t måtte äga fria händer att vid det slutliga utformandet av skolans undervisningsplan beakta det nu framställda önskemålet i fråga om kristendomsundervisningen — vilket önskemål delas, jag vågar kanske påstå det, av flertalet i vårt land — finner jag mig föranlåten att nu yrka avslag på utskottets sammanjäkningsförslag.

I detta anförande instämde herrar *Bergqvist, John Karlsson, Karl Andersson, Rooth, Erik Anderson, Martin Svensson, Johan Bernhard Johansson, Boman, Johan Johansson, Lundell, Georg Dahl, Widell, Sundberg, Lithander, Jonas Andersson, Enhörning* och *Jansson*.

Sammanjämningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

Herr **Bergman**: Herr talman! Jag har samma invändning mot utskottets yrkande i denna punkt, som jag gjort emot samma utskotts yrkande i huvudfrågan, d. v. s. jag har två huvudanmärkningarna att framställa mot detsamma. Den ena är av mera formell natur, men dock, som jag tycker, ganska avgörande, och den andra är av realnatur.

Den första anmärkningen gäller den omständigheten, att här dyker upp helt plötsligt i riksdagens sista timme vid slutet av utskottets behandling av skolfrågan, utan egentlig diskussion på förhand, utan att saken varit antydd vare sig i regeringens proposition eller i den första utskottsbehandlingen, frågan om att ett visst ämne skall försvinna ur gymnasiet såsom obligatoriskt. Det har icke skett någon utredning härom. Varken skolöverstyrelsen eller andra sakkunniga ha blivit hörda om saken. Riksdagen inbjödes endast att utan vidare i en så viktig fråga som denna, som djupt intresserar ett synnerligen stort antal av vårt folk, fatta ett hastigt beslut mitt i riksdagens uppbrottsbrådskas. Detta beslut innebär visserligen endast en meningsyttring, som går vidare till Kungl. Maj:t, men man vet ju vilken betydelse en sådan meningsyttring, uttalad av den svenska folkförsamlingen, måste komma att ha. Att utan hörande av sakkunniga på området fatta ett sådant beslut kallar jag nu, liksom under huvuddebatten en hel del beslut beträffande andra ting, för politiskt lättsinne. Det är ingalunda ett för starkt uttryck. Detta politiska lättsinne har tyvärr präglat många av de olika yrkanden, som utskottsmajoriteten framlagt. Änden kröner verket i detta avseende.

Nu kanske någon vill invända, att det verkligen finns en utredning, nämligen i 1918 års skolkommissions betänkande och möjligen i de skolsakkunnigas yttrande. Men denna invändning är farlig: den gör utskottsbesluten blott ännu mer komprometterande; jag får erinra om, att skolkommissionen alls icke tänkte sig något sådant, som här nu är föreslaget. Skolkommissionen uttalade, att ämnet kristendom fortfarande skulle vara obligatoriskt, och anförde skäl för detta. De skolsakkunniga gingo ännu längre. Skolkommissionen hade nämligen velat låta ämnet få ett mindre antal timmar på reallinjen än på latinlinjen, men detta motsatte sig skolsakkunniga på angivna skäl. Något tal om att låta det försvinna från de obligatoriska ämnena förekommer sålunda varken i den ena eller i den andra sakkunnigmyndighetens utlåtande. Ingen hade under sådana förhållanden kunnat ana, att denna fråga nu skulle komma upp till behandling. Den är i den form, vari den här föreligger, icke på allvar förberedd.

Detta är det ena skälet. Det andra är ett sakskalet. Frågan är, som jag har påpekat i min reservation, för mig huvudsakligen en bildnings- och kulturfråga. Jag underskattar icke den religiösa betydelsen av saken, men den har ju här berörts av andra och därom kunna otvivelaktigt olika meningar hysas. Men jag anser, att den kulturella bildningssynpunkten är av så stor betydelse, att redan den i och för sig bör vara fullkomligt tillräcklig för att i detta fall avgöra en ansvarskännande kammarbeslut.

Det förhåller sig nämligen så, att kristendomens idéer och traditioner samt kyrkans institutioner och former till den grad ingripit i den allmänna kulturutvecklingen genom seklerna, att det måste uppstå en mängd luckor i den allmänna bildningen, därest undervisningen därom försvinner just på det stadium, då ungdomen har större förutsättningar att kunna förstå dessa ting än på ett tidigare stadium. Det är ju också några av de mest centrala objekt, en människa kan ägna sin tanke åt, som i detta ämne behandlas. Man kan icke förstå litte-

Sammanjämkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

raturhistorien, man kan icke förstå konsthistorien, man kan icke förstå filosofiens historia, för att icke tala om den politiska historien, utan att känna till, och icke alltför ytligt, den kristna kyrkans centrala personligheter, dess historiska utveckling o. s. v. Denna undervisning sådan den ges på gymnasiet är ju redan nu historiskt lagd, och den kommer att bli det alltmer. Jag önskar för min del icke någon konfessionell undervisning. Det kan anföras goda skäl för, att en konfessionell religionsundervisning icke behöver förekomma efter konfirmationsstadiet. Man kan också ur olika synpunkter diskutera frågan, om det överhuvud taget bör finnas konfessionell kristendomsundervisning i statens offentliga skolor, eller om den, som t. ex. i Amerika, bör överlämnas till de särskilda kyrkosamfundet och det enskilda initiativet.

Men här är det icke alls fråga om detta utan det är fråga om den historiska undervisningen i ett ämne, som har betydelse även för en mängd andra ämnen, såsom belysande dem och utgörande en förutsättning för att förstå dem.

Jag skall anföras ett mycket nära till hands liggande exempel, hämtat från en episod, som lär ha förekommit för några dagar sedan i en studentexamen. Där förekom Viktor Rydbergs kantat vid Uppsala universitets 400-årsjubileum för 50 år sedan — ämnet är ju aktuellt, ty samma universitet bereder sig nu att fira ett nytt jubileum av samma slag. Denna kantat hör som bekant till vår litteraturs utomordentligaste skapelser. Man kan ställa den fullkomligt i samma rangklass som Tegnér's Svea av 1811, samme skalds minnessång vid Svenska akademiens 50-årsminnesfest 1836, och andra stora skapelser inom vår diktvärld.

Denna kantat förelåg nu i studentexamen vid ett av våra gymnasier. Det visade sig där, att en del av studentkandidaterna, när det gällde att analysera dikten, icke alls förstodo den. Och varför? Jo, därför att den förutsatte en viss kännedom om religionshistoriska förhållanden, som de icke hade reda på. Det vittnar om, att det finns brister i detta avseende även nu, och att denna undervisning snarare behöver ytterligare förbättras. Jag tror emellertid, att detta fall väl får betraktas som ett undantag, men det vittnar i alla fall om hur mycket sämre det skulle bli, om man helt och hållet toge bort ämnet, såsom här är föreslaget.

Den ifrågavarande kantaten är, som bekant, uppbyggd på idén om mänsklighetens vandring genom seklerna fram mot ett för oss fördolt mål, allt framställt under bilden av Israels vandring genom öknen:

»Ur nattomhöljda tider
emot ett mål, fördolt för dig,
o mänsklighet, du skrider
i sekler fram din ökenstig!»

Senare delen av kantaten syftar på promotionen i Uppsala domkyrka, där den första gången föredrogs, medan promovendi ur de olika fakulteterna framträdde för att mottaga sina insignier. Början skedde med teologiska fakulteten, och då sjöngos de berömda orden:

»Tvivlar du att där i fjärran väntar ett förlovat land?
Smäktar du av törst och dignar hopplös ned i hetan sand?
Se, då manar Mosesstaven vatten fram ur klippans håll!
Därför genom öknen framåt, mäsklighetens Israel!
Staven har du än, som öppnar helga källan, där han slår;
klippan — vilket himmelskt under! — följer dig, vart än du går.
Bøj ditt knä vid hennes flöden, känn, hur hennes rena våg
svalkar dig med underbara krafter för ditt vandringståg.»

För att förstå den poetiska skönheten och det djupt gripande, till äkta andakt stämmande innehållet, måste man ju känna till den episod, som detta syftar på: legenden om hur Moses slog med sin stav på klippan i öken och hur vatten därvid forsade fram. Det var religionsvetenskapen, som Rydberg, vilken som bekant intog en synnerligen frigjord ställning i teologiska ting, gav sin uppskattning i dessa sköna och djupt kända ord.

Sedan kommo juristerna. Då beskrevs det, huru tåget gick fram, men först i lösa skaror, liksom damm för ökenvinden:

»Kan det tåget nå Jordanen, när ej ordning är däri?

Se, då reser sig mot himlen blixtomstrålat Sinai!» Och så utvecklas

bilden med jämförelsen, som väl de flesta torde sentera, om Sinai och lagen.

När därefter medicinarna skredo fram i sin procession, så sjöngs, huru tåget gick »genom svärd och lansar fram mot frihetens Jordan»:

»Men vi blekna kämpeskaror? Varför sjönk baneret ned?

Lömska feberormar smyga härjande i härens led.

'Var är räddning? ...'

Jo: Se hur kopparormen glänser, slingrad om profetens stav!

Och som Israel går frälsat av den helande symbol

vandre friska, starka släkten fram mot mänsklighetens mål!»

Medicinarna ha den s. k. Aesculapiistaven, som har formen av en orm, till symbol. Det var ett fyndigt grepp av skalden att finna denna liknelse. Men sägnen om kopparormen i Sinais öken måste man känna till för att verkligen kunna njuta av denna episod och få den rätta behållningen av dikten.

När sist filosofie doktorerna tågade fram för att få sina lagerkransar, sjöngs sista delen av kantaten. Där går tåget fram, men vem visar vägen? Jo, om natten går en eldstod framför det, och om dagen går en molnstod. Dessa episoder ur israeliternas ökenvandring måste man också känna. Eldstoden, »det är tankens ljus som lyser folket genom nattlig rymd», och molnstoden, den är »vävd av idealer». Så fortsätter dikten: »Siam står på diktens Nebo.» För att kunna förstå den bilden måste man ju veta, att Nebo enligt legenden var det berg, från vilket Moses såg det förlovade landet.

Det fordras alltså en kännedom om urkundernas berättelser, som icke är alltför ytlig, för att man skall kunna sentera denna dikt. Det skulle lätt kunna anföras en stor mängd andra exempel på betydelsefulla litteraturverk och berömda konstverk, som överhuvud taget icke kunna förstås utan att man känner till både Israels och kristna kyrkans historia och viktigaste urkunder. Det skulle innebära en sänkning av hela vår kulturnivå, om allt detta skulle försvinna från skolorna. De vördnadsvärda sägner, som berättas ur Israels gamla historia, bilda för övrigt tillsammans ett grandioöst epos. Man må tänka på, huru gamla testamentet, som visserligen innehåller en mängd idéer, som äro föråldrade för vår tid, dock samtidigt är en samling av några bland världens även estetiskt mest högtstående litteraturverk. Detta bör man icke låta ungdomen i den mest mottagliga åldern gå miste om, men det är just vad som kan befaras, om detta förslag går igenom, och det är häremot, som jag har reagerat. Och vad beträffar kyrkohistorien, bortsett från vad som där berättas om den mänskliga tankens strider under olika tidsåldrar och som jag icke nu vidare skall ingå på, så behövs den för att kunna förstå både den politiska och den kulturella utvecklingen i världen. För övrigt vill jag säga, att kristendomens uppkomst och första utveckling är en företeelse från antiken. Redan nu, med vår nuvarande undervisning, har kännedomen om antiken kommit att trängas in i en liten, obetydlig vrå av skolsystemet, på en hösttermin i första gymnasieringen. Det är bedrövligt att så skall ha skett,

Sammanjäkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

Sammanjämkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

när det gäller denna kulturfyllda tidsålder, som spelat en så oerhört stor roll för mänsklighetens utveckling. För att visa, vilken roll den spelat, behöver jag bara påpeka detta enstaka faktum, att hela kristendomen har sina rötter i antiken. Men där fanns för övrigt Sokrates och Platon, Demokritos och Epikuros och alla, ja, man kan nästan säga skaparna av alla våra filosofiska system. Världsåskådningarna bottna alla i antiken. Skall man nu taga bort den sista resten av vår antikkunskap, det man får veta om antiken via kristendomsundervisningen, så är det ytterligare en förlust för kännedomen om mänsklighetens allmänna kultursammanhang. Och detta just i vår tid, när själva stenarna tala ur de öppnade gravarna ifrån årtusenden tillbaka och slag i slag ge oss några blixtrika glimtar av den glansfulla kultur, som rådde på den tiden, och om vilken en bildad mänsklighet icke borde få vara okunnig. Det mest betydande, som man i undervisningen vid våra gymnasier får veta om antiken, är numera just vad den kristna traditionen meddelar. Nu vill man taga bort även detta.

Jag kommer således till det resultatet, att det skulle vara otidsenligt, om man genom antagandet av detta sammanjämkningsförslag skulle medverka till att låta ämnet kristendom försvinna från våra gymnasier, och jag ser saken, som sagt, icke närmast från religiös, ännu mindre från kessionell utan uteslutande i detta sammanhang från allmän kultursynpunkt.

Det är i hög grad märkvärdigt, när ett sådant förslag i sista stund kommer upp utan vederbörlig beredning, att det skall kunna inträffa i vårt gamla kulturland, att en, som man måste antaga, ansvarskännande regering då utan vidare accepterar ett sådant utskottsförslag utan att tänka på vad bara denna episod, för att icke nu tala om många andra detaljer, verkligen innebär. Jag hoppas, att de vädjanden, som i dag riktats till regeringen, måtte föranleda en justering av dess uppfattning i denna fråga och att man måtte slippa den sänkning av kulturnivån, som även denna detalj av skolförslaget i icke ringa grad skulle medföra.

Min mening är således — för att sammanfatta vad jag sagt — att ämnet kristendom, förutom dess vikt i och för sig, dessutom i den huvudsakligen historiska framställning, vari det förekommer på gymnasiet, är av synnerlig betydelse för en mängd profana kunskapsområden med hänsyn till den ingripande roll kristendomen och kyrkan spelat genom tiderna, att ämnet därför bör alljämt ingå såsom obligatoriskt undervisningsämne på gymnasiet, men att det må kunna uteslutas ur antalet av de i studentexamen obligatoriskt ingående ämnen. Jag räknar det icke med bland de stora huvudämnen, ifall man nu skall ha en kärna på ett fåtal ämnen med många timmar för vardera. Detta är ett ämne, som icke kräver många veckotimmar. Det har för närvarande endast två timmar. Skolkommisionen föreslog också, att det fortfarande skulle behålla två veckotimmar på latinlinjen, fastän kommissionen ville inskränka tiden något på reallinjen och stryka det på denna linjes allra sista stadium.

Det ligger icke någon nämnvärd garanti i talet om att man skulle få in vissa moment under historieundervisningen. Först och främst finns det ingen garanti för att historielärarna, utan någon särskild förberedelse för denna uppgift, skulle vara fullt kompetenta i varje fall att meddela en sådan undervisning. Man vet icke heller, vad dessa olika »moment» innebära, men jag fruktar, att de komma att betyda ungefär plus minus noll eller åtminstone icke väsentligen mycket mer än vad som för närvarande förekommer och måste förekomma i historieundervisningen.

För övrigt är det verkligen något ganska allvarligt, att man i det viktiga ämnet historia, som enligt skolkommisionens förslag skulle ha fyra timmar i veckan — det blir kanske mera nu efter det sista förslaget, men man har icke sett någon undervisningsplan ännu — skall plocka in icke bara medborgarkun-

skap, vilket särskilt betonats, utan även en del andra heterogena ämnen ur historiens hjälpvvetenskaper, element, som äro mycket viktiga i och för sig men som komma att på ett oroande sätt inskränka historiens egentliga kärna.

Jag har under de senaste dagarna — sedan min reservation i denna punkt blivit bekant — fått mottaga en mängd uttalanden i brev och telegram från historielärare och historiskt intresserat folk, som i alla avseenden ha instämt med den synpunkt, som jag här gjort gällande, och vilka ha uttalat sina farhågor för vad som skulle bli resultatet, ifall utskottets förslag skulle gå igenom. Det föreligger verkligen en fara både i detta och andra avseenden. Jag skulle, för att uttrycka mig en smula paradoxalt, vilja säga, att systemet Rydén är en så pass stor kulturfara, att det kan anses vara värt även ett korståg.

På grund av vad jag sålunda anfört skall jag be att få yrka avslag på utskottets sammanjämningsförslag.

Sammanjämningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.
(Forts.)

Herr Hederstierna: Jag tror, att kammarledamöterna skola hålla mig räkning för att jag icke ämnar yttra mig på samma sätt som den siste ärade talaren, dels därför att jag inte kan röra mig på samma höga koturn och dels därför att det inte ligger för min röst, men även därför att vi riksdagsmän önska få komma iväg härifrån så fort som möjligt. Jag skall i stället röra mig i den utgård, som herr Reuterskiöld nyss kallade formalistisk i motsats till den han ansåg såsom kasuistisk.

Vad som gör, att jag anser mig kunna yttra mig här med en viss sakkunskap, det är, att jag under några år varit ordförande i kanslideputerade, varvid min huvudsakliga sysselsättning var att snickra ihop de riksdagsskrivelser, som skulle expedieras, sedan de genomgått de olika tillfälliga utskotten i de båda kamrarna. Vad som då för oss alldeles givet ansågs vara ett klart åliggande var, att försöka taga ut allt, som på något sätt stötte vare sig den ena eller den andra kammaren. Man nöjde sig med att endast ha kvar det, om vilket man bestämt kunde säga att båda kamrarna varit med därom. Att därför, såsom nu detta särskilda utskott företagit sig, försöka snickra ihop något annat, som endera av kamrarna icke varit med om men som man trott möjligen ändå skulle kunna smältas, står bestämt i strid med den konstitutionella princip, som hittills alltid har drivits här — ja, alltid är kanske för mycket sagt, men så som praxis var, då jag tog emot ordförandeskapet i dessa kanslideputerade, var denna princip alldeles givet ett sine qua non. Jag skall icke säga mer om den saken.

Jag vill endast till sist tillägga, att det icke bara är en gammal tradition, att man skall förfara på det sättet, utan ett sådant förfarande är också grundat på båda kamrarnas självständighet. Den ena kammaren är lika självständig som den andra, och om den ena kammaren har reagerat emot något och sagt, att den icke vill vara med därom, får man icke förmå den på något sätt eller lura den att gå med på det, då den från början sagt, att den inte vill godtaga förslaget. Det står således i full överensstämmelse icke bara med den genom praxis utformade principen och traditionen, utan det står i full överensstämmelse med vår gällande grundlag, när jag, herr talman, ber att få yrka avslag å sammanjämningsförslaget.

Herr Sandegård: Endast ett par ord! Jag skall för min del gärna tillstå, att jag alltid varit av den mening att åtskilligt vore att vinna på kristendomsundervisningens inlemmande på gymnasiestadiet i den allmänna historie- och kulturhistorieundervisningen. Jag är nämligen övertygad om att kristendomens historiska egenart och betydelsefulla insats i kulturutvecklingen i allmänhet och vår västerländska andliga odling i synnerhet måste framstå klarare och riktigare genom att så att säga sättas i organiskt sammanhang med historiens kulturskapande makter i övrigt och med de faktorer, som

Sammanjäkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

betinga samhällsutvecklingen. Det är väl något av detta, som föresvävat utskottet, men — och det är det skäl, som jag för min del har för att i fortsättningen gå emot detta underbara reformraseri ifråga om vårt högre skolväsen — det är verkligen minst sagt svävande alltsammans. Och man får lov att vägra att låna ens det minsta lilla finger åt en reformvänlighet som, efter att först ha alldeles tappat bort tydligtvis ett av skolans allra viktigaste ämnen, nu med en ganska obesvärad gest förklarar sig högst nådigt tillåta, att »vissa moment av ämnet» må upptagas i historieundervisningen. Tegnér sade visst något en gång om det dunkelt sagda. »I historieundervisningen torde jämväl vissa ämnesmoment, som för närvarande ingå i kristendomsundervisningen å det högsta gymnasiestadiet, böra inrymmas», heter det i detta memorial. Herrarna ha väl i alla fall observerat att redan nu historieundervisningen måste innesluta vissa moment av kristendomsämnet, eftersom vår kristendom ändå icke kan fränkännas egenskapen att vara en fullt skönjbar historisk verklighet, ur vars tanke- och känslövärld för övrigt till och med den moderna demokratierna hämtat och fortfarande hämtar åtskilliga mycket omistliga andliga värden. Om det här åtminstone hade föreslagits för detta högre undervisningsstadium en smula vidgad och fördjupad religionshistorisk framställning, ägnad att orientera de unga i det ämne, som även ur allmänbildningens synpunkt i alla fall har lika mycket att ge — tänker jag — som t. ex. den nya lärobok i medborgarkunskap, som väl blir en av de närmaste frukterna av denna gymnasierreform — utskottet betonar nämligen, att ämnet medborgarkunskap härefter i historieundervisningen skall ägnas större uppmärksamhet — och här hade betonats nödvändigheten att ge utrymme för meddelande av en kristendoms-kunskap, som låtit den historiska synpunkten komma mera till heders än fallet tyvärr varit hittills! Nej, vi skola lita på Kungl. Maj:t och skolöverstyrelsen. Det förefaller mig dock, som om saken, ifall riksdagen gör det föreliggande uttalandet i denna punkt till sitt, är så klar som helst. Då har riksdagen som sin mening hävdad, att den nya skolorganisationen, när den träder ut i praktisk tillämpning, bör vara befriad från den tyngande ballast, religionsundervisningens besvärliga uppgift på detta stadium tydligen anses vara, och så är man av med den svåra saken. Ty det kan väl icke vara meningen eller få förutsättas, att Kungl. Maj:t och skolöverstyrelsen skola smussla bakom riksdagens rygg?

Jag tycker för min del, att det hela är så hopplöst rörigt, och om detta, ett kvantitativt sett litet område ompännande sammanjäkningsförslag skall anses typiskt för den vilja till fred och samförstånd i frågan, som efterlysts från visst håll, vill jag för min del säga, att det var i alla fall ganska oförsiktigt av herrarna att i det sista våga taga så lätt på en så viktig sak.

Jag yrkar, herr talman, avslag.

Herr Pauli: Herr talman! I fråga om den konstitutionella sidan av detta ärende har jag samma uppfattning som uttalats av herr Olof Olsson och herr Hederstierna. Jag har också låtit anteckna, att jag inom utskottet hävdad den uppfattningen, att här icke en sammanjäknning rätteligen borde ifrågakomma, då det gäller ärenden, i vilka kamrarna kommit till helt olika och varandra motsatta resultat. Men för den händelse att kammaren nu beslutar, att en sammanjäknning skall göras, ansluter jag mig, liksom herr Olof Olsson, subsidiärt till det av utskottet framställda sammanjäkningsförslaget i fråga om kristendomsundervisningen.

Här har i dag från flera håll, senast av herrar Sandegård och Bergman, rikstatts mycket hårda ord emot detta förslag. När herr Sandegård avslutade sitt anförande med att säga, att han inte kunde finna, att detta sammanjäkningsförslag var något verkligt tecken till freds- och samförståndsvilja, så vill jag verkligen fråga herr Sandegård vad han egentligen begär. Här har den

ena kammaren, med en rösts övertikt, bifallit herr Wallerius' reservation, medan den andra kammaren har med en förhållandevis betydande majoritet avslagit densamma. Begär herr Sandegård då verkligen, att ett sammanjämningsförslag, om ett sådant nu skall göras från dessa utgångspunkter, skall innebära helt och odelat bifall till första kammarens ståndpunkt? Jag kan åtminstone icke tolka hans uppfattning på något annat sätt. Det skulle naturligtvis vara tilltalande för herr Sandegård om så skedde, men jag undrar, om han kan finna det parlamentariskt riktigt och överhuvud taget motiverat.

Vidare gjorde den siste talaren flera anmärkningar, som voro ägnade att inge personer, som icke äro inne i den här saken, en alldeles felaktig uppfattning om frågans innebörd. Jag har för övrigt även i tidningarna sett liknande uttalanden. Den siste talaren sade, att om förslaget går igenom, skulle det innebära, att skolan skulle befrias från den besvärliga barlast, som man anser kristendomsundervisningen vara; han sade också, att utskottet först »tappat bort» ett av skolans viktigaste ämnen. Detta är ju fullkomligt oriktigt. Det har icke ifrågasatts att *avskaffa* kristendomsundervisningen i de högsta gymnasieringarna; det är endast fråga om, att ämnet inte skulle uppföras ibland det fåtal obligatoriska ämnen, som skulle utgöra de s. k. kärnämnen. Man kan lika gärna komma och påstå, att utskottet velat avskaffa, för att taga ett exempel från det naturvetenskapliga området, sådana ämnen som biologi, kemi och fysik, eftersom de icke heller upptagits ibland de obligatoriska kärnämnen. Jag tror icke, att herr Sandegård kan ha fått den uppfattningen i fråga om dessa ämnen, och då borde han lika litet komma och påstå det i fråga om kristendomsundervisningen.

Herr Sandegård uttalade en önskan om fördjupad religionshistorisk undervisning. Det är en önskan, som jag gärna biträder, men denna fördjupade undervisning får naturligtvis då huvudsakligen förläggas till själva kristendomsstimmarna, som ju komma att finnas kvar, även om alla elever icke komma att åläggas att delta i denna undervisning.

Herr Bergman höll ett mycket värtaligt anförande, uppbyggt kring ett »kärnämne», som bestod av Viktor Rydbergs bekanta jubelfestkantat. Anförandet var nog ur estetisk synpunkt verkningsfullt, och det framfördes med känsla och övertygelse. Olyckan var bara den, att hela denna del av anförandet och för övrigt vissa andra delar också gick fullkomligt på sidan av saken. När herr Bergman med mycken omständlighet upplyste, att man för att förstå denna dikt måste känna till de israelitiska legenderna, som skalden anspelar på, är detta ju i och för sig riktigt. Men, om vi först taga själva det sakliga fallet — att en pojke i Västerås av censorerna fått anmärkning i studentexamen, därför att han icke visat sig ha förstått denna dikt — så förstår jag icke, att skulden för detta kan skjutas på någon annan än hans lärare i litteraturhistoria, som försummat att ordentligt klargöra sammanhanget mellan dikten och de ifrågasvarande israelitiska legenderna. Herr Bergman menar emellertid tydligen, att felet ligger på kristendomsundervisningens konto. Men då vill jag erinra herr Bergman om, att dessa legenderna icke tillhöra de kurser, som läsas i de högsta gymnasieringarna, utan de inhämtas på ett mycket lägre undervisningsstadium, från vilket ingen människa ifrågasatt, att de skulle avlägsnas. När herr Bergman alltså utbroderar, hur viktigt det är att bibehålla kännedomen om kopparormen och eldstoden och Sinai berg och hela denna betydelsefulla legendkrans, så förefaller det mig som om han sloge in öppna dörrar. De sväva nämligen icke på något sätt i fara.

Däremot var det en annan reflexion, som jag gjorde, då herr Bergman talade om filosofiens symbol, molnstoden eller skyn, som svävade framför de vandrande, denna sky, som var »vävd av idealer». För att begripa detta måste väl lärjungarna icke bara känna till symbolen, utan också det, som denna symboli-

Sammanjämningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.
(Forts.)

Sammanjämkningsförslag ang. kristendomsundervisningen i gymnasiet.
(Forts.)

serar: filosofiens ideal. Jag förundrar mig över att herr Bergman, som här uppträder och försvarar kristendomsämnet obligatoriska ställning, icke av konfessionella grunder, säger han, utan av kulturella skäl och ur den allmänna bildningens synpunkt, icke med ett ord berör ett sådant ämne som filosofien, som ju på senare tiden också börjat få en mera historisk inriktning och omfatta delar av filosofiens historia. Jag måste för min del finna det minst lika beklagligt, att det ämnet borttages ifrån de obligatoriska ämnena. Ty det är dock så, att den kristna idévärlden ha eleverna fått göra bekantskap med ända från småskolan och upp i gymnasiet, men den ringa kännedom de hittills kunnat få om Platon och Kant och andra filosofer skulle nu berövas dem. Nu säger man, att de kunna få kännedom om detta på kristendomstimmarna. Herr Bergman försäkrade till och med att det icke var fråga om någon konfessionell undervisning, utan uteslutande fråga om en historiskt lagd undervisning, i vilken han kanske menar att det skulle ingå filosofiska moment. Men hur vågar herr Bergman försäkra detta? Jag undrar, om herr Bergman ens känner till, hur kristendomsundervisningen bedrives på gymnasiet vid hans eget läroverk. Jag skulle vilja be honom studera den lärobok i tros- och sedelära, som användes där, och se efter, huruvida den verkligen kan fränkännas en mycket stark konfessionell prägel.

Vidare talade herr Bergman om att han även av intresse för antiken ville bibehålla kristendomen på gymnasiet. Det förefaller mig vara ett egendomligt tal. Om man t. ex. tänker på vad som för närvarande tillhör den kyrkohistoriska kursen i de två sista gymnasieringarna, så faller detta helt och hållet inom tiden efter reformationen. De delar av kyrkohistorien, som sammanhånga med antiken, äro redan inhämtade förut.

Över huvud måste jag säga, att när jag tänker på herr Bergmans hela anförande och särskilt på den — jag skulle vilja säga — västgötaklimax, med vilken han slutade och vari han förklarade, att utskottets utlåtande och särskilt utskottets ordförande representera en »kultur fara» för vårt land, mot vilken han ville anordna ett korståg, så förefaller det mig, som om han hade hetsat upp sig och överdrivit dimensionerna i denna sak i mycket hög grad. Här är det, som jag redan sagt gentemot herr Sandegård, ingalunda fråga om att avskaffa kristendomsundervisningen ens på det högsta gymnasiestadiet. Det är endast fråga om att träffa ett lämpligt urval av de s. k. kärnämnen. När nu utskottet velat tillmötesgå första kammarens önskan genom att bereda större utrymme än förut åt särskilt de kyrkohistoriska momenten inom historieundervisningen, kan jag ej förstå, att detta skulle vara ägnat att väcka en sådan indignation. Jag kan ej förstå annat än att det är ett verkligt tillmötesgående. Sådana kyrkohistoriska moment finnas för övrigt redan i historieundervisningen, och om framställningen på dessa punkter lägges litet bredare, böra de kulturhistoriska önskemål, som herr Bergman så varmt hävdar, bli åtminstone i viss mån tillgodosedda.

Att andra kammaren skulle inbjudas att biträda första kammarens beslut, är, som jag redan förut sagt, fullkomligt orimligt begärt. Men är det så, att man icke vill acceptera sammanjämkningsförslaget utan avslå det, förstår jag, uppriktigt sagt, icke vad man ur realsynpunkt vinner. Man säger, att Kungl. Maj:t då kommer att stå fri, därför att vardera kammarens ståndpunkt kommer att framföras för sig. Men i riksdagsskrivelsen, vilken Kungl. Maj:t ända närmast har att taga hänsyn till, kunna omöjligen bägge ståndpunkterna vara framförda, utan där måste, såsom herr Hederstierna kraftigt underströk, själva tvistefrågan vara avförd. Det hela kommer att resultera i, att herr Wallerius' reservation ej kommer att lämna något som helst spår i riksdagsskrivelsen, och är det detta man önskar få till resultat, har jag för min del ingenting att invända.

Jag kan, som jag sökt visa, icke finna något berättigat i den överdrivna kritik, man riktat mot utskottets sammanjämningsförslag, och för den händelse det beslutas, att sammanjämkning skall äga rum, vill jag yrka bifall till detta förslag.

Sammanjämningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr andre vice talmannen.

(Forts.)

Herr Bergström, David: Det har här sagts, att de anmärkningar mot det föreliggande betänkandet, som komme att framställas på formella och konstitutionella grunder, framför allt vore att vänta på den sista punkten, och jag hade därför för min del tänkt att även själv vänta till denna sista punkt. Då emellertid en talare här, nämligen herr Hederstierna, har varnat kammaren för att söka, som det hette, snickra ihop någonting, delvis taget från den ena och delvis från den andra kammarens mening, och han därvid åberopat sig å sin erfarenhet från kanslideputerade, tror jag, herr talman, att vi göra klokt i att se litet längre tillbaka än denne talare gjorde. Jag skall icke företaga någon vidlyftig tillbakablick eller hålla något långt anförande, men jag vill dock för några ögonblick gå tillbaka till de erfarenheter, som man här i riksdagen har med avseende å sammanjämkande av kamrarnas skiljaktiga beslut.

Att man på detta område bör gå till väga med en viss varsamhet och se till, att man icke överträder grundlagens uttryckliga fast mycket allmänna bud, det är självklart. Men erfarenheten visar dock, att riksdagens båda kamrar härvidlag gått oändligt långt, gått vida längre än de här närvarande i allmänhet föreställa sig. De, som voro med i början av 1900-talet, torde ännu i dag erinra sig 1901 års riksdag. Det var ju den stora försvarsriksdagen, härordningsreformens riksdag, och vad inträffade då, mina herrar? Jo, då skedde en sammanjämkning, som — märkvärdigt nog, kan man ju säga — talmännen icke hade någon tvekan att föredraga och låta antagas av kamrarna, ehuru den icke bara innebar ändringar i motiveringen utan, såsom det heter i ett statsvetenskapligt arbete på detta område, tillika innefattade »många och betydande detaljförslag, vartill ingen motsvarighet funnits i kamrarnas beslut». När det har kunnat hända, tror jag man bör vara varsam i sina varningar med avseende på ett sammanförande ur olika motiveringar av ett förslag till uttalande av riksdagen, ett sammanförande, som här är fallet, av vissa vägledande synpunkter såsom underlag för ett riksdagsbeslut.

För övrigt, herr talman, är det icke många dagar sedan vi i denna kammare antogo ett dylikt sammanjämningsförslag, utan att någon stämman höjdes däremot. Det skedde på förslag av jordbruksutskottet i ett fall där kamrarna med avseende på motiveringen till ett skrivelseförslag hade stannat i olika beslut och där utskottet hade tagit sig för att snickra ihop en motivering, som var hämtad delvis på det ena och delvis på det andra hållet och som vi utan vidare antogo.

Efter denna utflykt på det formella och konstitutionella området, skall jag, herr talman, nu tillåta mig att övergå till det materiella och härom säga några ord. Jag håller mig då, i motsats till den närmast föregående talaren, till de två första opponenterna mot vad man kommit till i utskottets förslag, nämligen herrar Leander och Karl Johan Ekman. När jag hörde deras anföranden och i viss mån kanske också något av de följande anförandena, lät det för mina öron närmast som om man ville inge kammaren den föreställningen, att det vore meningen att avkristna den högre skolan i vårt land. Hur förhåller det sig emellertid med detta, om vi se på de beslut, som redan föreligga av riksdagen? Jo, det förhåller sig ju så, att i realskolan är och blir kristen-

Sammanjämkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.
(Forts.)

domsämnet obligatoriskt. Men mer än så, uti de fyraåriga gymnasierna blir detta ämne i den första ringen givet obligatoriskt, och det torde bli så — man kan ju fråga chefen för ecklesiastikdepartementet — att det blir obligatoriskt i de två första ringarna. Och i avseende på det 3-åriga gymnasiet med 3 ringar, lär det nog också där bli samma förhållande i den första ringen. Icke kan man då komma och säga, att det är meningen att avkristna dessa läroanstalter.

När man nu ser och hör vad som säges i riksdagen och utanför riksdagen och tänker tillbaka på vad som sades för ett 20-tal år sedan på detta område i vårt land, så märker man, hur olika strömningarna gå i landet. Vad sade på den tiden de, som ansågos vara de främsta företrädarna för de religiösa och fri-religiösa här i landet? Jo, då framställdes från dessa håll bestämda krav på rätt för personer, som tillhörde den svenska statskyrkan, att fritaga sina barn från kristendomsundervisningen i skolan och särskilt i den högre lärdoms-skolan. Då gick strömningen i en alldeles motsatt riktning mot nu. Nu kommer man från enahanda håll och yrkar på obligatorisk undervisning i detta avseende. Man går icke så långt, att man säger, att den skall vara obligatorisk även för dissenters. Dissenters ha ju rätt för närvarande att fritaga sina barn från deltagande i kristendomsundervisningen i våra skolor. Men eljest vill man nu göra den obligatorisk. Jag tror, att om man litet grand besinnade sig, om man ville låta detta vara detta, så skulle man icke mot vad som här är föreslaget av det särskilda utskottet nr 2 finna någon anledning att resa detta enorma motstånd, som man på sina håll söker driva fram. Det är ej fråga om att här lägga om samhället och samhällsuppfattningen. Det sker icke, mina herrar, genom lagar och förordningar. Det är andra medel, som då skola till, och det är ju också andra medel, som skola till och som böra användas av dem, som vilja behålla det svenska samhället såsom ett kristet samhälle. Det är helt andra vägar, man därvidlag skall gå.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den nu föredragna punkten.

Herr Winberg: Herr talman! Jag visste visserligen förut, att det icke finns mer brännbara ämnen att behandla i riksdagen än sprit, tullar och religion, men jag trodde knappt, att den senare frågan skulle få en så framskjuten plats vid detta tillfälle, som nu blivit fallet. Jag kan respektera människor, som ha en ärlig religiös övertygelse, även om den är av annan art än den jag har. Men när de gamla politiska syndarna stå upp och vittna, såsom om de allena skulle ha intresset och den rätta insikten i religiösa spörsmål, få herrarna ursäkt mig, om jag icke kan vara med längre. Då vädrar jag åtskilligt av humbug i detta, det få ni ursäkt mig. Jag kan respektera herr Leander och hans yttrande, men när han säger, att det icke torde finnas något ämne, som på samma sätt som kristendomsundervisning är ägnat att dana karaktärer och skapa människor av en högre typ, så är det, som allt annat här i världen, relativt och byggt på rent subjektiv uppfattning. Ty om vi skulle närmare börja titta på, hur de speciellt kristna folken leva i dessa dagar och uppträda mot icke kristna folk, tror jag, att ställningen är sådan, att det ej finns någon anledning för de kristna att sätta sig på allt för höga hästar i det avseendet. Och när herr Ekman säger, att han inte kan vara med om att detta ämne blir valfritt, ty då skulle man icke välja det, så vad är det annat än ett underkännande av detta ämnets förmåga att i tävlan med andra göra sig gällande? Man tror icke på innebörden av dess betydelse, och därför kan man icke lämna det åt valfriheten utan måste tvångsinföra det i undervisningsplanen. Ja, mina herrar, tro ni icke mera på er religion, tycker jag inte, att ni böra tala så mycket om den. Jag hade trott, att de, som verkligen äro religiösa, hade den känslan, att deras religion ägde den inneboende kraften att av sig själv kunna

tränga sig fram. Men ni tvärtom tro, att den inte alls kan upptaga tävlan som valfritt ämne och att den därför måste tvångsvis införas.

Emellertid var det icke detta, som närmast föranledde mig att begära ordet, utan det var egentligen herr Bergmans uttalande. Jag förvånade mig redan över herr Bergmans uttalande, när vi behandlade denna fråga förut, och jag måste uppriktigt säga, att en del av vad jag då uttalade beträffande herr Bergman, måste jag i dag återtaga, ty jag kan icke få någon annan uppfattning av hela herr Bergmans ståndpunkt speciellt i denna fråga, än att han kommit att intaga den i något slags stämning av förargelse över saker och ting, dels i samband med behandlingen av denna skolreform, dels kanske med politiska saker, som ligga längre tillbaka i tiden. Därför har han nu av ödet tvingats att uppträda tillsammans med dem, som egentligen alltid varit ansedda som kulturens verkliga motståndare. Det är ödets ironi, detta, att våra gamla kulturradikaler gå till graven under bravorop från de gamla kulturfienderna. Och det hjälper icke att i det avseendet lägga sitt uttalande så lyriskt som herr Bergman i dag gjorde. Faktum är verkligen, att han kommit på en helt annan sida om linjen i fråga om upplysningsväsendet än jag älskat att anse honom befinna sig tidigare. Herr Bergman säger, att det är nödvändigt, att kristendomsämnet är obligatoriskt, därför att vi måste mer och mer anknyta till antiken. Vad är det för tal? Vilken bild får man av antiken genom Moseböckerna, herr Bergman? Är det verkligen att anknyta till antiken, att studera dessa primitiva historieböcker från ett litet folk, som för närvarande ej alls har någon historia, och i vilka böcker romarna, babylonierna och en hel del andra samtida folk målas ut som hedningar och kulturfiender, vilka det vore tillåtet för israeliterna att fullständigt utrota från jorden? Bli det en förnuftig utgångspunkt för att anknyta studiet av antiken? Jag bestrider det på det allra bestämdaste, och jag beklagar endast, att en mera tillfällig känslöstämning och politiska omständigheter förmått en person som herr Bergman, som jag dock alltid ansett för en kulturkämpe, visserligen på den borgerliga sidan, och som en framsynt man, att till den grad glömma sitt föregående, som han nu gör. Det skulle kanske icke finnas så starka skäl att uppehålla sig vid den punkten, men det verkar beklämande, när man ser, hur man vill blåsa upp dessa saker till dimensioner som de icke ha. Om det här åtminstone hade rört sig om *religionsundervisning i allmänhet*, skulle jag ha kunnat förstå saken, men när man vill blåsa upp speciellt *kristendomsundervisningen* till sådan betydelse, som man här gjort, har jag all anledning att ställa mig litet undrande.

När herr Sandegård säger, att kristendomsundervisning alldeles bestämt har betydligt större betydelse än den undervisning i medborgarlära, som nu skall förekomma, då bevisar det endast riktigheten av vad jag alltid sagt, att en präst alltid är i första hand präst, han må sedan tillhöra vilket politiskt parti som helst.

Herr talman! Rent formalistiskt sett skulle man kunna komma fram till den ståndpunkt, som en del talare här kommit till, att man i det läge som frågan ligger knappast skulle kunna tänka sig möjligheten av en sammanjämkning. Vill man emellertid se saken realistiskt, vill jag hålla före, att det finns möjlighet till sammanjämkning, och därför ansluter jag mig till utskottets förslag i den föredragna punkten.

Herr **Hammarskjöld: Hjalmar:** Herr talman! Jag skall se på frågan ur en vida anspråklösare synpunkt än de synpunkter, som gjordes gällande av föregående talare. Men jag tror, att min synpunkt icke saknar vikt och att den till och med bör vara i och för sig avgörande.

En sammanjämkning enligt grundlagens mening mellan två likställda kamrars beslut bör ju såsom regel och i princip förutsättas vara någonting, som

Sammanjämkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.
(Forts.)

Sammanjämkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.
(Forts.)

ligger så mycket som möjligt mitt emellan de båda kamrarnas beslut, vilka beslut äro likvärdiga, oberoende därav, om det ena beslutet fattats med större majoritet än det andra.

Emellertid veta vi ju alla, att man under omständigheternas tvång funnit sig föranlåten att ofta nog sammanjämkningsvis föreslå den ena kammaren att biträda den andra kammarens beslut, och så långt må det kunna försvaras. Men en sammanjämkning, som för den ena kammaren innebär en avgjord försämring av läget, en sådan sammanjämkning kan ej gärna anses vara en sammanjämkning i grundlagens mening.

Nu har det redan sagts, att det från första kammarens synpunkt — jag menar då naturligtvis den majoritets synpunkt, som fattat ifrågavarande beslut — är bättre, att icke en sammanjämkning kommer till stånd, om sammanjämknningen skall vara sådan som här är föreslaget. Genom en sådan sammanjämkning, som här är föreslagen, skulle nämligen första kammaren desavouera sig själv, under det att däremot, om sammanjämknningen ej antages, dock alltid står kvar första kammarens beslut, sådant det fattats för några dagar sedan. Detta gäller, vare sig följderna av sammanjämkningsens uteblivande är, att större eller mindre del av motiveringen bortfaller.

Men härtill kommer ännu något annat, som gör detta sammanjämkningsförslag ännu mera omöjligt som sammanjämkningsförslag. Förslaget innehåller nämligen en inbjudan att i historieundervisningen intaga vissa ämnesmoment, som för närvarande ingå i kristendomsundervisningen å gymnasiestadiet, en inbjudan, som naturligtvis avser de ur undervisningssynpunkt som viktigast ansedda delarna av kristendomsämnet. Kan någon då föreställa sig annat än att en sådan inbjudan skulle komma att innebära en lockelse att icke alls bibehålla det stympade kristendomsämnet, den återstående delen därav, icke ens såsom valfritt ämne, således något ur första kammarens synpunkt sämre än till och med andra kammarens beslut var i förevarande sak?

Jag har icke ansett mig böra gå in på den konstitutionella frågan, som behandlats av så många andra och icke heller på kristendomsämnets betydelse, som också behandlats av så många andra, men jag anser, att denna synpunkt, huruvida den föreslagna sammanjämknningen är en verklig sammanjämkning eller icke, är en synpunkt, som bör komma under allvarligt beaktande.

Herr talman! Jag yrkar avslag å den föreslagna sammanjämknningen.

På framställning av herr andre vice talmannen beslöts, att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades friherre *Beck-Friis* för tiden från och med den 3 innevarande månad till riksdagens slut samt herr *Schlyter* från och med den 4 till och med den 9 innevarande juni.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.54 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 1 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Fortsattes överläggningen rörande avdelningen II punkten 1 i andra särskilda utskottets memorial nr 2, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande de i utskottets utlåtande nr 1 framlagda förslag angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m.

Sammanjämningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

Herr Holmgren: Herr talman! Det kan ju tyckas inte vara stor anledning att yttra sig i denna fråga, då just ingen är närvarande, men jag vill i alla fall i korthet säga min mening till protokollet.

Det har under debatten här i dag och även under huvuddebatten för några dagar sedan framförts den uppfattningen, att det av organisatoriska skäl och av skolpedagogiska skäl inte skulle vara lyckligt, att ännu ett ämne på gymnasiet gjordes obligatoriskt. Det förefaller mig, som om dessa skäl skulle vara ganska tungt vägande. Jag skall emellertid inte ingå på den saken, därför att den ligger utom mitt eget erfarenhetsområde, men jag vill säga några ord om den principiella sidan av saken.

Mycket kan ur principiell synpunkt sägas både för och emot, att kristendom upptages som obligatoriskt ämne på gymnasiet. Men om man tänker på, varför man vill, att ämnet kristendom skall vara obligatoriskt, förefaller det mig — och jag tycker att debatten i förmiddags givit mig ytterligare anledning att hysa den uppfattningen — att det skulle vara känslan av, att man därigenom vill ivra för ungdomens moraliska fostran, för ungdomens inriktande i en ideell sinnesriktning. Sådan var innebörden framför allt i herr Leanders anförande men också i viss grad i herr Karl Johan Ekmans anförande.

Kristendomens morallära är väl, kan man säga, det ädlaste och största, som människoanden frambragt på den tid, då denna lära framkom, och man kan väl också säga, att vi allt fortfarande i många avseenden inte kunna frambringa något större och troligen aldrig kunna komma ifrån, att det högsta och sista ordet ur moralisk synpunkt i många stycken blivit sagt med denna läras moralbud.

Det finns andra — och det var särskilt herr Bergman — som anse, att kristendomen bör vara obligatoriskt ämne på gymnasiet framför allt ur andra synpunkter, nämligen ur historiesynpunkt och ur den synpunkten, att det är nödvändigt för vår kultur, för nationens kultur, att den kristna idéläran göres obligatorisk, så att alla få tillägna sig den.

Jag måste för min del säga, att jag sympatiserar i hög grad med båda dessa uppfattningar om den stora vikten av, att ungdomens fostran inriktas ideellt och inriktas moraliskt, och att jag också anser det vara nödvändigt, en kulturell nödvändighet, att alla hava kännedom om den kristna troslärans historia och om dess idéinnehåll.

Men jag kan inte från dessa utgångspunkter i alla fall komma till slutsatsen, att det skulle vara riktigt eller att det skulle vara önskvärt, att kristendoms-

Sammanjämkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

ämnet blir obligatoriskt på gymnasiet. Herr Bergmans uppfattning i det avseendet har ju förut på förmiddagen kritiserats av herrar Pauli och Winberg, och jag kan i mycket beträffande slutsatserna instämma i vad särskilt herr Pauli då sade.

Det tyckes mig, som om man här skulle ha glömt bort en sak och jag kan inte påminna mig, att det alls framförts något i debatten i den riktningen, om inte möjligen av herr David Bergström, nämligen att kristendomsundervisningen visserligen är en undervisning i morallära, kan man säga — ehuru väl detta enligt min erfarenhet upptager en mycket obetydlig del av kristendomsundervisningen — och att den är en undervisning i den kristna lärans historia och idéinnehåll. Men den är inte bara detta. Kristendomsundervisningen ger inte bara åt barnen, åt ynglingarna, kännedom om denna kristna troslära, utan kristendomsundervisningen medför också ett tvång på dem, att de skola tro på denna kristna troslära. Det är något, som man inte kan komma ifrån, utan som man måste tänka på, när det gäller att bedöma, om det är riktigt, att kristendomen skall vara ett obligatoriskt ämne.

Under min skoltid kände jag det som ett starkt tvång och har aldrig upphört att känna det såsom något upprörande, att ungdomen skall tvingas till en viss åskådning i religionsfrågor, vilket ju faktiskt sker, så snart det är en obligatorisk kristendomsundervisning. Man måste komma ihåg, att det är en troslära som det här är fråga om. Således handlar undervisningen icke om något som man *vet* vara sanning utan om något, som man *tror* vara sanning utan att sådana skäl därför föreligga, att förståndet kan godkänna detta som bevisat. Det är ju ofrånkomligt, att saken ligger så till, då fråga är om en troslära. Således innebär också kristendomsundervisningen utan tvivel nu såsom den alltid gjort ett tvång på barnen att tro de dogmer, som omfattas av denna lära, såsom till exempel läran om Kristi gudom, om treenigheten, om jungfru Marias obefläckade avlelse, om Jesu underverk o. s. v.

Jag kan inte finna det vara riktigt, att detta ämne skall vara obligatoriskt och att ungdomen skall tvingas att omfatta någon viss religiös åskådning. Det kan jag omöjligen göra! Det måste anses vara ett religiöst åsiktstväng, och detta gör, att jag för min del redan därav ovillkorligen måste draga slutsatsen, att kristendomen inte bör vara ett obligatoriskt undervisningsämne. Man kan ju säga, att obligatorisk blir kristendomen även enligt detta förslag på skolans tidigare stadium, och det är ju sant, men jag anser också detta vara olyckligt. Den frågan föreligger dock inte här, utan här är det bara fråga om gymnasiet.

Jag måste anse, att det strider emot religionsfrihetens grundsats, att kristendomsämnet skall vara obligatoriskt, och jag måste säga, att denna religionsfrihet är ett fundament för all frisinnad åskådning. Därför kan jag, herr talman, inte komma till annan slutsats, än att det inte kan vara lyckligt och lämpligt, att kristendomsämnet är obligatoriskt på gymnasiet, utan jag anser, att det bör få vara föräldrarnas sak att bestämma, om deras barn skola deltaga i denna undervisning eller ej.

Jag ber således att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr von Geijer: Herr talman! Jag hade egentligen antecknat mig vid punkt 2 eller rättare punkt 3, men då diskussionen under en stor del av förmiddagen rört sig jämväl om denna punkt, så att det blivit en principdebatt om frågan i dess helhet, och jag måste anta, att kammaren näppeligen vill ha en förnyad principdebatt på punkt 2, ber jag nu att få säga några ord angående just denna, vilken enligt min mening är av den beskaffenhet, att den på grund av konstitutionella skäl bör avstyrkas.

Det är ju så, att några regler för sammanjämkning mellan kamrarnas olika

beslut ger inte grundlagen, utan det är praxis som sådan, som kommit att vara normerande och bestämmande. Det är å andra sidan klart, att man ur praxis söker några givna, fasta punkter, och då måste jag säga, att så långt mina studier gått och så långt min erfarenhet sträcker sig, har en av dessa bestämda, fixa punkter varit, att därest den ena kammaren beslutat en skrivelse och den andra kammaren avslagit detta, skall förslaget om en skrivelse såsom sådant anses förfallet för den riksdagen. Det är mot denna regel, som det förefaller mig, att utskottet, när det i fråga om studentexamen föreslår en sammanjämkning, har brutit, och det är därför jag för min del måste yrka avslag på denna punkt.

Det framhölls för en stund sedan, att förutsättningen för, att denna min mening är riktig, är, att det skulle vara en fristående skrivelse, och en sådan tycker jag det är i detta fall. Om vi se efter, hur skrivelseförslaget kommit upp, så finna vi först, att departementschefen säger, att han för sin del inte anser tillräckligt vägande skäl förebragta vare sig för studentexamens borttagande eller för dess ersättande med en examen av helt annan karaktär och annat mål. Jämväl för censorsinstitutionens bibehållande tala enligt departementschefens mening starka skäl. Således intet förslag i dessa delar föreligger i propositionen. Det blir status quo, ingenting annat. Sedan komma motionärerna, herrar Möller och P. A. Hansson, och föreslå, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för studentexamens avskaffande och ersättande med en för ett individualiserat arbetsätt bättre avpassad form av kunskapskontroll. Det är således ett alldeles fristående nytt förslag med begäran om en skrivelse i denna del. De övriga motionärerna, herrar Lindhagen och Järte, behöver jag väl inte uppehålla mig närmare vid, då deras yrkande i stort sett är detsamma.

Ovanpå detta säger utskottet: »Utskottet, som således ej kan tillstyrka det yrkande, som gjorts i försträmda två motioner, liksom ej heller herr Lindhagens ovanberörda motion, har intet att erinra mot vad departementschefen i avseende på studentexamen anfört.» Därmed är frågans sammanhang med propositionen avkopplat, såvitt jag förstår. Sedan antar andra kammaren som bekant det tillägg, som innefattas i herr Olof Olssons reservation. Det förefaller mig, som om detta yrkande vore alldeles fristående som sådant, och då kan enligt min mening ingen sammanjämkning ske. Det är, som herr Olsson i början av debatten sade: Den ena kammaren har sagt att den vill inte skriva, och den andra att den vill. »Vill inte», således rent noll å ena sidan och med noll kan ingenting sammanjämkas, vilket just är fallet härvidlag.

Det kan ju nu sägas, att det hela ändå är så sammanvävt, att det kan betraktas som en enhet. Det var, om jag förstod herr Reuterskiöld rätt, den tankegång, som låg bakom hans anförande. Det förefaller mig, som om frågan enligt sin egen natur varit fristående, och vad den inte haft av denna egenskap, har den fått endast av det sätt, varpå riksdagen behandlat den, genom att å ena sidan avslå den och å andra sidan godkänna motiveringen i särskilda utskottets utlåtande.

Herr Reuterskiöld hade, såvitt jag förstod honom rätt, till stöd för den meningen, att härvidlag icke förfores orätt, egentligen endast att andraga, att det faktiskt inte skrives till Kungl. Maj:t om denna sak. Det är ingen skrivelse, som avgår från riksdagen därom. Ja, men det är ju just det, som det är frågan om. I herr Reuterskiölds yttrande låg enligt min mening ett erkännande av det principiellt riktiga i vad jag för en stund sedan anförde, men han sade att saken låg inte till på samma sätt i detta fall, enär det här inte var fråga om någon skrivelse utan endast om motiven. Men om motiven till en fallen skrivelse kan man väl inte tala. Om jag fäster mig vid ordalydelsen i denna skrivelse, så undrar jag om det inte är med den som med kaptenens

Sammanjämningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

bortflugna hatt. Den stod på räkningen varje år och det blev anmärkning från redaren. Så ett år var den borta, och då sade redaren: »Nu står inte hatten på räkningen längre.» »Nej», svarade kaptenen, »den står där inte, men den finns där ändå.»

Om man ser på vad som här är föreslaget, så är det både till form och till innehåll ett rent yrkande om en skrivelse. Det är mot den praxis, som kanske på denna väg vill börja göra sig gällande i riksdagen, som jag, herr talman, ber att få inlägga min gensaga. Jag kan inte inse annat, än att här är en viss fara för framtiden genom att en kammare, som bestämt avslagit ett yrkande, på detta sätt på omvägar kan bli tvingad att vara med om något, den ej velat antaga.

Jag ber, herr talman, att på dessa grunder få yrka avslag å utskottets sammanjämningsförslag beträffande studentexamen.

Herr Dahl, Adolf: Herr talman! Om man, som här i dag har skett, ställer det föreliggande betänkandet under synpunkten av konstitutionell praxis, så bör det enligt min tanke göras sträng åtskillnad på de båda särskilda punkterna under romerska siffran II. Det torde väl inte vara någon meningsskiljaktighet därom, att i oändligt många fall sammanjämkning har av utskottet föreslagits och även av riksdagens kamrar godkänts, när det gällt sammanförandet av särskilda motiveringar. Visserligen får man det intrycket av den av herr Rydén m. fl. avgivna reservationen liksom även av herr Olof Olssons anförande i dag på förmiddagen — åtminstone fick jag den uppfattningen, att han dvaldes i den åsikten — att en sammanjämkning av skilda motiveringar inte var förenlig med hittills gängse plägsed. I detta stycke har emellertid herr Reuterskiöld redan, som jag tror övertygande påvisat, att en sådan mening inte är hållbar, och detta kan ju för övrigt med oändligt många exempel styrkas. Däremot är jag givetvis villig att ge såväl herr Olof Olsson som nu senast konstitutionsutskottets ordförande rätt däruti, att till en sammanjämkning mellan den ena kammarens beslut om skrivelse och den andra kammarens avslag på ett skrivelseförslag med en motivering, som i vissa stycken berör samma område, torde kanske med större svårighet ett motstycke kunna uppletas. Jag ber då att med ett par ord få ange anledningen till, att jag för min del inte inom utskottet har motsatt mig en formell sammanjämkning av denna innebörd.

Frågan ligger ju så, som tidigare snuddats vid under debatten, att denna kammare genom ett formellt förbiseende hade godkänt en viss motivering rörande den s. k. linjedelningen på gymnasiet, där kristendomsundervisningen inte direkt berördes utan lämnades åsido. Först senare, under behandlingen av motionerna, gjordes här ett yrkande, som ledde till ett positivt beslut, som invercade på den redan godkända motiveringen. I andra kammaren åter godtog man motiveringen i fråga om studentexamen med precis samma lydelse, vari första kammaren godkänt den, och från den sida, där man ville i sak haft ändring, förbisåg man att framställa yrkande därutinnan. Först senare, då man kom till motionerna, framställdes yrkande om bifall till motionen angående studentexamens avskaffande, vilket yrkande också blev av kammaren bifallet. Yrkandet om en skrivelse i sådan riktning stod ju stick i stäv med den redan godkända motiveringen. På grund av förbiseende i vardera kammaren förefanns sålunda det läget, att kamrarna på skilda punkter stannat för beslut, som stodo emot varandra.

I detta skick kom ärendet till utskottet i och för sammanjämkning. Då framkom frågan, huruvida man inte, för att rädda kamrarna undan den prekära situation, vari de genom vissa förbiseenden kommit, skulle försöka göra en sammanjämkning på båda punkterna, och innan man egentligen

kom in på realiteten av sammanjämkningens innehåll, enades man om att göra ett försök i sådan riktning. Sedermera, då man kom in på realfrågan, visade det sig, att den sammanjämkning, som bjöds i fråga om kristendomsundervisningen, var av mycket mager beskaffenhet enligt uppfattningen hos dem, som ville verka för kristendomsundervisningens bibehållande i gymnasiet, under det däremot formuleringen av sammanjämkningen i fråga om studentexamen var sådan, att den nog kunde godkännas av både den ena och den andra meningsriktningen. Det fanns då inte något skäl att uppriva den förut träffade överenskommelsen om en formell sammanjämkning, utan denna fullföljdes, men de ledamöter av utskottet, som inte voro tillfredsställda med realinnehållet i sammanjämkningsförslaget ifråga om ämnet kristendom, voro naturligtvis oförhindrade att ena sig om en reservation angående utformningen av sammanjämkningen på den punkten. Denna tanke har också, som herrarna funnit, fullföljts, och resultatet föreligger i form av en reservation, som återfinnes på sid. 8 i betänkandet.

Jag vill för att sammanfatta min mening sålunda vitsorda, att en sammanjämkning av skrivelseförslag och icke skrivelseförslag med en till ärendet i övrigt angränsande motivering i och för sig är, såsom jag tror, tämligen enastående, men den har haft sin förklaring i sammanhanget av de skilda delarna av frågan, och jag tror inte, att den, som herr von Geijer befarade, kan anses vara av prejudicerande betydelse för framtida behandling av likartade spörsmål.

Beträffande för övrigt själva sammanjämkningen, så ber jag att med anledning av ett par yttranden, som här fällts, få säga några ord. Herr Hammar-skjöld yttrade på förmiddagen, att en sammanjämkning, som i sig innebär en försämring för endera kammaren, inte är en sammanjämkning, i grundlagens mening. Häremot ber jag att få göra den erinran, att en sådan anmärkning i själva verket torde träffa nästan varje sammanjämkning ty sammanjämkningsinstitutet såsom sådant innefattar väl i sig alltid, att endera kammaren måste göra en eftergift, som från den kammarens uppfattning är en försämring av dess tidigare intagna ståndpunkt. Jag kan åtminstone inte tänka mig något praktiskt fall, då man kan komma fram till ett sammanjämkningsresultat, som inte innebär, att den ena kammaren måste göra en positiv eftergift även av något, som den funnit vara ett önskemål. Sålunda menar jag, att även om man här finner, att denna kammare har fått göra en viss eftergift, så behöver det i och för sig näppeligen innebära en grund för avslag. Sedan är det naturligtvis en annan fråga, huruvida eftergiften är av en sådan till grunden gående betydelse, att jag inte vill vara med på det framlagda sammanjämkningsförslaget, och i den delen är jag alldeles ense med den ärade talaren, vilket också visas av den reservation, som jag biträtt.

I fråga om den principiella sidan av saken har herr Hederstierna framlagt en uppfattning, som enligt min tanke är dess mindre hållbar. Herr Hederstierna har med hänvisning till den analogi, han här trots sig finna i kanslideputerades behandling av liknande spörsmål, velat avvisa detta sammanjämkningsförslag. Herr Hederstierna häntydde på, att kanslideputerade städse ha funnit det vara med sin uppgift förenligt att omsorgsfullt sovra bort alla de delar av kamrarnas särskilda beslut, som varit mot varandra stridande, och endast uppta de delar, som varit överensstämmande. Ja, det är naturligtvis fullkomligt riktigt, men det beror väl därpå, att kanslideputerade ha en helt annan ställning och en helt annan uppgift, än vad ett riksdagens utskott har i fråga om sammanjämkning. Kanslideputerade ha den rent expeditionella uppgiften att sammanföra kamrarnas särskilda beslut i form av en skrivelse, som skall föreläggas kamrarna till antagande. Utskottet däremot har till uppgift att proponera för vardera kammaren ett försök att sammanjämka deras stridiga

Sammanjämkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.
(Forts.)

Sammanjäkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

beslut i någonting nytt, grundat visserligen på de särskilda beslut, som vardera kammaren för sig fattat, innefattande kanske något sammanfallande, men i varje fall utmynnande i ett förslag med annat innehåll än kamrarnas förut fattade beslut. Jag kan alltså inte på något sätt finna mig övertygad om, att denna analogi har någon som helst bärkraft, och då herr Hederstierna tillade, att detta kanslideputerades förfaringssätt inte endast innebär en god tradition utan också sakligt sett är av betydelse för att upprätthålla kamrarnas självständighet var för sig, så nödgas jag säga, att det tycker jag faller alldeles vid sidan av saken. Kamrarna ha ju fullkomlig befogethet att upprätthålla sin självständighet var för sig. De kunna ju anta eller förkasta det sammanjäkningsförslag, som utskottet förebragt, och finns det majoritet för en viss mening här, så upprätthåller kammaren på det mest effektiva sätt sin självständighet genom att säga nej till sammanjäknningen, precis som herr Hederstierna yrkade. Inte finns det någon fara för kamrarnas självständighet genom att ett utskott på ett från herr Hederstiernas synpunkt mindre omsorgsfullt sätt tillvaratar sammanjäkningsinstitutets möjligheter. Kamrarna ha ju alltid full prövningsrätt.

Nu tror jag emellertid inte, att det i denna punkt formellt sett föreligger någon så synnerlig fara, men i fråga om realiteten är jag såsom sagts ense med dem, som yrka avslag på sammanjäkningsförslaget i punkt 1 under II.

Beträffande studentexamen måste jag säga, att det är mig ungefärligen egalt, om sammanjäkningsförslaget antas eller inte. Faller förslaget, så är läget det, att den samstämmiga motivering, som båda kamrarna ha godkänt, står kvar. Sålunda kommer väl den utgående skrivelsen att på denna punkt innehålla ett tillstyrkande av studentexamens bibehållande. Jag skulle för min del gärna ha sett, att det blivit någon liten avmjukning i den nuvarande studentexamen, men den saken kan nog rättas till i annan ordning senare. Det blir i alla fall för kammaren ett ytterligare tillfälle att ta ståndpunkt till dessa spörsmål den gången, när kammaren skall behandla frågan angående skrivelseförslaget. Det är ju visserligen inte brukligt att skrivelseförslag tillvinna sig någon särskild uppmärksamhet från kammarens sida, utan de behandlas ju i regel som rena expeditionssaker. Men när det är en så synnerligen uppseendeväckande sak som denna, där eventuellt skrivelseförslaget utformning kan hänga på olika uppfattning angående kamrarnas beslut i sammanjäkningsfrågan, så har kammaren alldeles särskild anledning att ha uppmärksamheten fäst vid det förslag till skrivelse, som kommer från utskottet, och den dag, som det ligger före, kan kammaren ha anledning att åter ta upp diskussionen.

För närvarande har jag, herr talman, intet yrkande.

Herr Bergman: Herr talman! Jag har att replikera några invändningar, som gjorts av vissa talare mot vad jag hade tillfälle att säga på förmiddagen.

Jag skall be att få uppta den siste av dessa talare först, nämligen herr Holmgren. Han började på ett sätt, som blott föranleder mig att instämma. Men ju längre han kom i sitt anförande, dess mer måste jag taga avstånd från hans uppfattning. Han gjorde gällande en teori, som jag för min del finner fullkomligt orimlig, den teorien nämligen, att här skulle vara fråga om ett brott mot religionsfrihetens grundsats och ett åsiktstväng. Jag är en fiende till allt åsiktstväng och alla ingrepp på religionsfriheten. Denna sak ser jag, som jag sagt i min reservation, uteslutande som en kunskapsfråga. Det är en uppgift för undervisningsanstalter av det slag, det här är frågan om, att meddela den mognare ungdomen på detta stadium, där den äger bättre förutsättningar än tidigare, verklig kunskap om den religion, som majoriteten

i landet bekant sig till och som spelat en så stor historisk roll för vårt folk under ett helt årtusen och för många andra folk genom snart ett par årtusenden. Det är ur den synpunkten, som jag ser saken, och hur man kan säga, att en sådan kristendomsundervisning, historiskt meddelad, som den skulle bli — jag har ju särskilt betonat, att det inte är fråga om konfessionell undervisning — skulle innebära ett tvång till att tro, som herr Holmgren säger, kan jag absolut icke förstå. Hur i all rimlighets namn kan man ålägga en lärjunge att tro? Vilken lärare skulle vara i stånd att ålägga en lärjunge att tro, om han inte vill? Det begriper jag inte. I förflutna tider förekom visserligen ett slags tvång på detta område. Det förekom t. ex. i läroanstalterna, att vissa ynglingar kommanderades fram för att förrätta bön. Men, mina herrar, det förekommer inte nu, åtminstone icke enligt min erfarenhet; det finns kanske något gymnasium, där det ännu förekommer, men jag har inte sett till det på många, många år, och det bör ej heller enligt min mening få förekomma. Det är religionsläraren själv, som förrättar bön. Men jag vill erinra om, att vad själva morgonbönen, som ju är en aktiv religionsakt, angår, har egendomligt nog ingen föreslagit, att den skulle avskaffas. Det kunde annars snarare vara något att diskutera om, ifall den kan anses innebära något religionstvång. Här är det uteslutande fråga om avskaffande av ett kunskapsmoment av allra största betydelse för den, som vill ha något kultur-sammanhang i sina kunskaper om mänsklighetens utveckling. Jag avvisar sålunda fullständigt den invändningen från herr Holmgrens sida.

Vidare skall jag be att få ta upp till bemötande vad herr Pauli sade. Han ansåg, att det förelåg en rätt betydande majoritet i andra kammaren. Det är en anspråkslöshet, som förvånar med hänsyn till röstetalen. Jag kommer ej ihåg dem exakt, men jag vill minnas, att de voro ungefär 100 mot 94 eller något sådant; det var i alla fall en mycket liten skillnad i röstetal. Om man jämför detta med det jämviktssläge, som förelåg i första kammaren, så finner man, att bägge kamrarna tydligen varit synnerligen tveksamma i denna allvarliga fråga, och just den omständigheten, att de varit så tveksamma, borde, synes det mig, föranleda, att man följer regeln in dubio non est agendum, åtminstone till dess man får saken i någon mån utredd. Inga sakkunniga ha ju nämligen nu hörts i frågan. Den framkastades i sista stund utan utredning, som så mycket annat i skolutskottsförslaget. Ingen sakkunnig har här yttrat sig *ex officio*, medan de, som yttrat sig icke officiellt i pressen och som höra till de sakkunniga på området, såvitt jag sett allesamman avstyrkt.

Herr Pauli ansåg vidare, att den s. k. sammanjämkning som här föreslås, skulle innebära ett tillmötesgående mot dem, som önska ha kvar ämnet kristendom. Nej, herr Pauli, talet om tillmötesgående här är fullkomligt obegripeligt, det synes mig vara ett rent hån, liksom det var i ett föregående fall, men här i ännu högre grad. Ty förslaget att utesluta kristendomen ur de obligatoriska ämnenas krets på gymnasiet motiverades inom utskottet av majoritetens talesmän just med, att det vore önskvärt och riktigt, att dessa kunskaper meddelades i historieundervisningen. Det är detta, som utskottsmajoritetens förslag innebär, och ingenting annat är det, som denna s. k. sammanjämkning innebär. Det är ingen verklig sammanjämkning utan en inbjudan till den ena kammaren att utan vidare ansluta sig till den andras beslut. En sådan »sammanjämkning» kan ju också stundom förekomma, men då hade det väl varit bättre och ärligare att öppet säga, att man inbjuder första kammaren att ansluta sig till andra kammarens beslut.

Kärnan i herr Paulis anförande, såvitt det rörde mig, var emellertid, att han fäste uppmärksamheten på, med anledning av det exempel, jag anförde, att Israels arvsägner om ökenvandringen meddelas på lågstadiet och icke på

Sammanjämningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

Sammanjämningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

gymnasiet. Det kan så vara. Jag kunde ju gärna ha tagit ett annat exempel; det finns många att välja på och detta var särskilt aktuellt. Jag anser dock för min del, att man på gymnasiet borde få en ur historisk och litterär synpunkt givnen, fördjupad exposé över just sådana religiösa folktraditioner, i vilka kristendomens ursprung och kommande utveckling bottnar. För övrigt läser man ju även på gymnasiet — det föreslogs åtminstone i skolkommissionens förslag, vill jag minnas — valda stycken ur kristendomens urkunder, särskilt ur bibeln. Det har både kunskapsvärde och stämningvärde, och även etiskt värde tvevelsutan, icke sällan därjämte högt litterärt och historiskt värde. Vilket tankedjup och även vilken dramatisk kraft ligger t. ex. inte i Jobs boks tänkvärda filosofi! Man kan jämföra den, för att gå till den grekiska antiken, med Aischylos' dramer, som också bottna till tanke-innehållet i en sådan djup filosofi. En annan sak, som det är av ganska stort historiskt värde att känna till, är israeliternas uppfattning av kungadömet och vissa konstitutionella frågor, något som spelat en stor roll i fråga om reformerta folks uppfattning av kungadömet och som till och med spelat en betydande roll vid revolutionen mot Stuartarna t. ex. och i många andra fall. Detta har verkligen sitt historiska intresse och sin synnerligen stora betydelse.

Herr Winberg gav mig en lektion i vad som menas med antiken. Jag måste ju erkänna, att ingen är för gammal att lära, men jag har sysslat med antiken mellan 40 och 50 år, jag har skrivit den utförligaste framställningen av antikens historia som existerar i Sverige, och jag trodde, att jag kände ungefär, vad begreppet »antiken» innebär, nästan lika bra som herr Winberg. Han menar med antiken tydligen endast greker och romare. Han tycktes för övrigt se synnerligen låga och personliga bevekelsegrunder i mitt partitagande och förmenade, att det bottnade i någon förargelse över utgången av skolfrågan i det hela och kanske även i »något, som ligger bakom detta i tiden». Det är ungefär vad folk sade även för 15 år sedan, då jag uppträdde i en annan fråga emot majoriteten av mina meningsfränder. Detta skulle bottna, sade man då, i min förargelse över att jag inte blivit insatt i den dåvarande nykterhetskommittén — liksom om det skulle ha varit något så eftersträfvansvärt! Jag kan försäkra, att om jag hade varit med i den kommittén, skulle jag ha gjort gällande alldeles precis samma åsikter inom kommittén som utanför den. Detta är mutatis mutandis förhållandet här också. Men jag medger, att min ståndpunkt bottnar i något, som ligger bakom, mycket långt bakom denna dag. Den bottnar nämligen i något, som ligger mer än 40 år tillbaka, ty minst så länge har jag haft de åsikter om religionen, som jag här gör gällande. Jag fick dem så att säga redan då jag satt på gymnasiebänken och lyssnade till en av Sveriges bästa religionslärare, den utmärktaste, som kanhända funnits i detta land och vars lärjunge jag hade lyckan att vara i tre år på gymnasiet, nämligen Pontus Wikner. Det namnet väcker en annan idéassociation, som jag ber att få adressera till herr Pauli. Han undrade, om inte filosofiens historia vore värd att komma på schemat också. Jo, gärna det, det är alldeles riktigt! Vi hade Wikner också till lärare i filosofi, och jag minns detta jämväl med samma glädje som det andra. Det var i intetdera fallet någon dogmatisk undervisning, utan en ur den fria tanken framsprungnen sådan. Man kan ju ägna en timme åt filosofi och en timme åt kristendom på gymnasiet, men nu föreligger endast den senare av dessa frågor. Endast den frågan är aktuell här. Jag har dock ingenting emot det andra ämnet heller. Det är ju så med dessa bägge ämnena, att de ej kunna jämföras med flertalet av de övriga ämnena, ty kristendom är ett stämningssämne av annat slag än de andra ämnena, som ha mera tekniskt värde, om jag så får uttrycka mig. Det är något, som ger ungdomen en viss

väggkost med på vandringen genom livet. Jag skulle icke vilja beröva ungdomen denna väggkost. Men även filosofiens historia kan ge värdefull andlig näring. Det är på samma sätt med åtskilliga litteraturläsningmoment i undervisningen, som ej heller behöva nödvändigt göras till föremål för något examensväsende, men som ungdomen har utomordentlig nytta och andlig näring av. Låt dem få ett intryck både av Kristus, Sokrates och Platon! De äro alla personligheter från antiken, som resa sig himmelshögt över dagens små storheter.

Herr Winberg tycktes förmena, att Israels historia icke hörde till antiken. Israel var ett mycket litet folk men på grund av den ofantligt stora religionshistoriska betydelse, som det folket fått, är det med detta folk på samma sätt som med det lilla grekiska folket, som också var ett litet folk, splittrat i en massa små, sins emellan rätt oeniga stadssamhällen. Det var väl icke politiskt sett så särdeles märkvärdigt med dessa strider som det talas om i dess historia, och med de retoriska bataljerna på deras små torg. Men dessa händelser kommo att få en symbolisk och andlig betydelse, som sträcker sig vida över den yttre ram, de på sin tid hade. Så också med Israels historia. För övrigt ber jag att få säga till herr Winberg, som även känner till bibeln — han har ofta citerat den här i kammaren — att då Kristus vandrade omkring i Kapernaum eller vid Tiberias eller i Jerusalem, mötte han på den tiden överallt just en hellenistisk kultur. Palestinagrävningarna i våra dagar visa detta med största tydlighet. Det är väl ändå antiken, om något! Och Kristi egen förkunnelse innebär visserligen en stark motsättning mot den då gängse epikureiska filosofien, men den har många beröringspunkter med stoicismen.

Jag skall slutligen be att få säga, att då herr Pauli anför exempel ur en föräldrad lärobok, som är starkt konfessionell, så drabbar inte den anmärkningen mig, ty jag har gjort gällande, att det bör vara en konfessionslös undervisning av historisk art med borttagande av just det konfessionella inslaget. Vill man ha en konfessionell undervisning, må det vara på det stadium, som föregår eller sammanfaller med konfirmationsundervisningsstadiet. Jag kan ju gärna godkänna den teorien. Därför kan man också begränsa gymnasialstudierna i kristendom till kanske en timme i veckan, om man inskränker den till kyrkohistoria och religionshistoria.

Beträffande slutligen mina ord om den Rydéniska kulturfaran, vilka herr Pauli här vände sig emot och som han ansåg överdrivna, så vill jag fästa uppmärksamheten på, att jag sade detta med leende mun och med en viss, såsom sådan angiven, paradoxal tillspetsning, som innebär, att det icke skulle uppfattas alldeles efter orden utan såsom de gamla sade, *cum grano salis*. Jag betecknade själv uttrycket som en överdrift. Men det ligger dock något av sanning däri.

Jag ber att fortfarande få vidhålla mitt yrkande om avslag på sammanjämkningen.

Herr Olsson, Oscar: Jag skall inte besvara kammaren med några vare sig diktanalyser eller stämmingsvärden. Jag skulle tro, att herr Bergman hade kunnat använda sin tid litet bättre än att slösa bort den på en ständig ängslan över sina utskottskamraters och riksdagens politiska lättsinne, särskilt ställt i motsats till hans moraliska ofelbarhet i detta hänseende. Om han använt den tid, som åtgått till denna ängslan, till att sätta sig in i vad det här är fråga om, då är jag säker om, att mycket av vad han här sagt skulle ha varit osagt.

Det är rätt besynnerligt med herr Leanders ängslan och herr Bergmans och herr Karl Johan Ekmans lamentationer över det undanskjutande av kristendomsämnet, som kommit till synes dels i skolförslaget och dels i sammanjämk-

Sammanjämkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.
(Forts.)

Sammanjäkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

ningsförslaget. Faktum är, att kristendomsundervisningen redan i utskottsförslaget och ännu mera vid sammanjämkningen fått en bättre ställning på gymnasiet än den för närvarande har. Herrarna skola komma ihåg, att för närvarande ägnas åt kristendomsämnet i gymnasiets klasser högst två timmar i veckan under gymnasieåren. Enligt utskottets förslag skall kristendomsämnet visserligen bli ett frivilligt ämne, men ett ämne, som eleverna skola få tillfälle att ordentligt studera, och som säkerligen får en tid av åtminstone fyra timmar i veckan i stället för dessa två. Det blir således möjlighet till ingående studier i ämnet enligt utskottsförslaget.

Nu sade herr Ekman — det var förresten en ganska besynnerlig replik, han där kom fram med — att det blir inte många lärjungar, som i framtiden komma att välja detta ämne, ehuru majoriteten av svenska föräldrar likväl är angelägen om, att detta ämne skall finnas i skolorna. Hur i all världen hänger det yttrandet i hop? Är majoriteten av svenska folket intresserad för kristendomsundervisning på gymnasiet, så är det väl denna majoritet, som bestämmer, hur många elever som skola läsa ämnet på gymnasiet även om det blir frivilligt! Således enligt utskottets förslag och ännu mera enligt sammanjäkningsförslaget får svenska folkets majoritet nu tillfälle att för sina barn erhålla en bättre kristendomsundervisning, än man hittills haft. Så förhåller det sig med kristendomsämnets avskaffande enligt utskottsförslaget!

Hur skulle förhållandet bli med den av herr Bergman här skisserade ordningen? Han är ju den ende, som givit en utförligare motivering för sin reservation. Han säger, att om vi blott få behålla kristendomen såsom obligatoriskt ämne och om vi blott få påtvinga lärjungarna kristendomsämnet på gymnasiet, skulle de kunna reda sig med två eller till och med en timme i veckan. Det är just på den punkten, som herr Bergman visar, att han inte brytt sig om eller haft tid för andra sakers skull att tränga in i förslaget. Detta sammanjäkningsförslag innebär, att på gymnasiet skulle man kunna studera ämnet ordentligt, vilket man inte kan för närvarande. Varje skolman vet, att när det gäller, entimmesämnena och tvåtimmesämnena i hela raden skolämnena, kan det bara bli tal om att sitta och flåhacksa litet i ämnet under tiden. Herr Bergman kan vara med om kristendom såsom entimmesämne på gymnasiet. När ett ämne läses en timme i veckan, de veckor då man inte har lov och inte har skrivning och inte är sjuk o. s. v., vet varje lärare, hur mycket det blir med en sådan undervisning; han vet, hur uppåt väggarna galet det är ur pedagogisk synpunkt. Det finns mycken anledning till den anmärkning mot herr Bergman för osaklighet, som han själv kommit fram med mot andra.

Vidare kan jag inte förstå, hur en historielärare med en något så när modern uppfattning om undervisningen i sitt ämne kan resonera så som herr Bergman. Herr Bergman är historielärare själv, men det kan inte i någon mån förmå mig att ändra mening beträffande orimligheten i hans ståndpunktstagande.

Herr Bergman påtalade i sin reservation, att historieämnets gamla kärna sammanpressas genom att man däri tager med vissa historiska delar av kristendomsundervisningen, och så talar han också om, att detta system skall leda till en »rapsodisk encyklopedi av allt möjligt». Men faktiskt är, att den gamla historieundervisningen var just en historieundervisning av encyklopedisk natur, d. v. s. ett skelett utan levande must och kärna. Den nya historieundervisning, som det här är fråga om, resulterar icke i någon encyklopedi. Den nya undervisningen får just sin levande karaktär på grund av att samhällsutvecklingen och den ekonomiska utvecklingen tagas med i detta ämne. Den gamla kärnan, som herr Bergman så strängt håller på, den politiska historien, är en mycket viktig del av historien, men denna politiska historia får sin vikt och betydelse endast i den mån den kommer i samband med samhällsutvecklingen, med den allmänna samhällshistorien. På samma sätt är det med kristendomens gemen-

skap med historieundervisningen. Det är fullkomligt orimligt att tänka sig, att kristendomsämnet på det sätt, som herr Bergman och med honom högerreservanterna säga sig vilja ordna med det, skall kunna få den betydelse, som herr Bergman vill tillmäta detta ämne.

Herr Bergman säger själv, att de delar av kristendomsämnet, som han vill ha med, äro inte de dogmatiska delarna utan de historiska delarna. I sina försök att svänga sig ifrån herr Holmgrens anmärkningar om tvång i religionsundervisningen ville herr Bergman göra gällande, att med den väg han går, får man inte någon annan kristendomsundervisning än en rent historisk. Vad är det som skiljer herr Bergmans reservation ifrån utskottets utlåtande? Jo, herr Bergman kräver, att det är en teolog, som skall undervisa. Det är skillnaden. Det skall vara en person av den rena evangeliska läran, som sköter undervisningen och icke en historielärare. För övrigt kan jag icke se, att någon skillnad föreligger. Då skulle jag tro, att herr Holmgren liksom herr David Bergström få rätt i de anmärkningar, de voro inne på, då de satte herr Bergmans ståndpunkt i motsättning till den ståndpunkt, som alltid varit liberalismens och kulturfrisinnets ståndpunkt här i landet i fråga om religionsundervisning.

Herr Bergman påpekade vidare, att sakkunskapen utanför kammaren i sina tacksamhetsbetygelser till honom o. s. v. hade uttalat sig för den ståndpunkt, som han ställt sig på. Ja, denna opinion har tagit sig utomordentliga uttryck. Den främste i Sveriges kyrka har ju skrivit om den saken, att varje tänkande människa i Frankrike, Förenta staterna och Holland nu håller på en skola med konfessionell kristendomsundervisning. Ty det är ju konfessionell kristendomsundervisning det här gäller. Det är med sådana överord, man försöker driva riksdagen till en annan ståndpunkt än riksdagen förut intagit i denna fråga.

Herr Pauli vederlade så pass grundligt herr Bergmans utredning rörande kristendomens betydelse för litteraturundervisningen, att där just inte mycket är att tillägga. Men när herr Bergman tog Viktor Rydbergs kantat som exempel, var han därmed inne på farliga vägar. — Ja, jag har tid att vänta, tills kammaren lugnar sig. Det tar litet längre tid bara, men jag anser, att jag har yttranderätt i denna fråga lika väl som andra kammarledamöter. — När herr Bergman, säger jag, tog denna kantat som exempel för att därigenom visa, att kunskapen i Israels historia var nödvändig för att förstå vår stora diktning, låg det mycket nära till hands för herr Bergman att påpeka, att om man skall förstå både Viktor Rydberg och hela vår romantiska poesi kräves kännedom och betydligt djupare kännedom om den platonska filosofien. Herr Bergman var ju för övrigt i sitt sista anförande inne på, att den antika filosofien borde vara ett obligatoriskt ämne lika väl som kristendomsundervisningen!

Jag skall slutligen be att få instämna med herr Hammarskjöld, då herr Hammarskjöld proklamerar, att med hur liten röstövertikt ett beslut än fattas i den ena kammaren, är det beslutet lika giltigt som den andra kammarens beslut. Och jag vill tillägga, att det går jag med på, till och med om beslutet fattas med så liten majoritet, att en högerman kvittat med två socialdemokrater för att majoritet skulle kunna uppnås, såsom skett i detta fall. Inte ens den omständigheten, att majoritet uppnås genom att en högerman, låt vara i god tro, kvittat med två meningsmotståndare, inte ens den omständigheten — det skall jag ge herr Hammarskjöld rätt i — kan på något sätt minska betydelsen av hela kraften av den ena kammarens beslut jämfört med den andras. I det fallet är jag således fullkomligt ense med den talaren. Men då herr Leander och herr Bergman och många andra gå emot sammanjämningsförslag och vilja fälla det under uttrycklig motivering, att en blivande ecklesiastikminister eller den nuvarande ecklesiastikministern skall taga hänsyn till kammarens beslut i

Sammanjämningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.
(Forts.)

Sammanjämkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

motiveringen på grund av den debatt, som här föres, och den omröstning som i kamrarna företagits, ber jag ändå få säga, att om de mena, att den hänsyn skall tagas på grund av något visst reellt underlag för detta beslut, då är verkligen detta reella underlag här så pass litet, att det skulle vara högst besynnerligt, om det skulle kunna utöva något inflytande alls på saken.

Det personliga utfall, med vilket herr Bergman slutade sitt anförande, då han talade om utskottets ordförande som en kulturfara, mot vilken man borde draga i korståg, har han sedan förklarat vara en kvickhet, som han var ledsen över, att man inte förstod utan att han skulle nödgas komma med sin förklaring. Just i denna fråga är emellertid denna kvickhet så mycket mer misslyckad, som utskottets ordförande — som herr Bergman vet eller borde veta — inte alls har något ansvar för gymnasiet undervisningsplan. Det vet ju varje människa, att denna plan med en grupp kärnämnen och sedan fritt tillvalda ämnen för att möjliggöra verkliga studier på gymnasiet först har framsprungit hos och utarbetats av den förra ecklesiasastikministern och att det således är han, som närmast skulle hava framställts som kulturfaran i detta hänseende. Nu är det ju så, att denne modige och noble man hellre tyckes vilja spotta åt det håll, alla andra spotta, som äro bildade och modiga män, och därför föredrar att vända sig åt det hållet framför att gå in i en saklig debatt och rikta sina anmärkningar åt det håll, där de sakligt höra hemma. Men den synpunkten, herr talman, finner jag inte böra vara av större betydelse för kammarens hållning än hela den s. k. bildade opinion, som har föredragit att sätta upp dylika uttalanden som sina starkast bärande sakskaäl i hela skoldiskussionen.

Herr Bergqvist: Herr talman! Jag hade i denna debatt tänkt inskränka mig till det instämmande, jag gjorde i herr Karl Johan Ekmans yttrande, men efter den långa diskussion, som här har förts, anser jag mig böra göra ett litet inlägg från de synpunkter, varifrån jag ser hela denna fråga.

Jag vill då först ge ett förnyat uttryck åt mitt beklagande av, att kristendomsämnet icke skall bibehållas såsom ett genomgående obligatoriskt ämne genom hela gymnasiet, och det gör jag därför, att jag har den uppfattningen, att kristendomen är ett framför andra grundläggande ämne, icke blott för ungdomens karaktärsbildning utan även för dess allmänna bildning. De uppfattningar av kristendomens väsen, som kommit till uttryck här under debatten, anser jag icke motsvara vad kristendomen till sitt innersta väsen är, och jag anser mig böra framhålla detta så mycket mer, som herr Holmgren har ansett sig böra uppdraga en skiss av vad kristendomen enligt hans mening är. Jag trodde knappast, att han med sin djupa, vetenskapliga bildning och sin, såsom jag tror, mycket sanningskära personlighet skulle kunna frambara en så ytlig uppfattning. Jag får säga, att detta smärtade mig, därför att jag var övertygad om, att en professor i herr Holmgrens ställning skulle se frågan djupare än vad här skedde.

Herr Holmgren framhöll, att kristendomen är en lära om något, som man ej vet vara sanning, utan som man tror vara sanning. Ja, så långt kan jag gå med. Men så säger han, att det i själva verket förnämligast är en lära om Kristi gudom, treenigheten och den obefläckade avlelsen. Att draga fram dessa dogmer såsom det mest kännetecknande för kristendomen tror jag inte står i full överensstämmelse med ett opartiskt och djupare betraktelsesätt, ty kristendomen är någonting vida mera än bara vissa dogmer och läror, vilka kunna vara utformade i bristfällig och mänsklig form. Det där om den obefläckade avlelsen förstår jag för övrigt verkligen icke, att herr Holmgren skulle blanda in här, ty det är någonting, som inte alls hör till den protestantiska och lutherska bekännelsen, eftersom vi veta, att med den obefläckade avlelsen menas, att jungfru Maria skulle ha avlats på ett obefläckat sätt. Jag förmodar, att herr

Holmgren åsyftade Jesu avlelse, men där är det fråga om en övernaturlig avlelse, som inte alls har med dogmen om den obefläckade avlelsen att göra. Den dogm, som herr Holmgren omnämnde, härstammar från en bulla, vilken påven i rom utfärdade som trossats för den katolska kyrkan under mycket sen tid — omkring mitten av 1850-talet. Nå, detta lämnar jag nu därhän. Jag fordrar inte, att herr Holmgren skall vara fackman inom teologien, lika litet som jag kan vara fackman inom medicinen. Men jag har i alla fall velat påpeka detta.

När jag alltså vänt mig mot herr Holmgren, har jag ej gjort det i någon ond eller ovänlig avsikt, utan därför att jag velat betona, att man ej träffar kärnan med att säga, att kristendomen består av vissa dogmer och trosläror, som barnen skola tvingas att tro. Nej, kristendomen är någonting annat och mera. Den svarar på de djupaste och viktigaste frågor, som överhuvud taget uppstå i vårt medvetande. Ingen tänkande människa kan undgå att fråga sig: »Varifrån härleder sig mitt ursprung, och varthän går jag? Vilket är mitt mål?» Kristendomen svarar: »Det finnes en god och kärleksfull Fader, ur vars hand du utgått, och målet för dig är att återvända till Honom.» Inom mig känner jag disharmoni, när jag ser skillnaden emellan vad jag är och vad jag borde vara. Var finnes den människa, som inte i sitt innersta har känt denna inre oro, vilken tar sig uttryck i samvetet. Vad säger kristendomen? Jo, den svarar därtill, att det finnes försoning för allt sådant, vari vi framstå som felande. Denna försoning står att vinna för envar, och det skänker hjärtat frid. Må vi betänka, hur många människor det är, som blivit lyckliga genom erfarenhet härav.

Jag tänker vidare på ett människoliv. Det är som en skugga. Knappt vet man av, förrän man är en gråhårig man och står på gravens bredd. Självmant inställer sig ofta den tanken: skall det verkligen vara slut i och med döden? Är en människas tillvaro så efemär, att den omspanner endast 70 à 80 år på sin högsta höjd, ofta mycket mindre? Då svarar kristendomen: Det är icke slut med döden. Det finnes ett odödlighetshopp. Jag vill fråga vad det är, som kan ge människan en större inre tröst och styrka, än just tron härpå.

Detta är enligt min uppfattning det väsentliga och bärande, ja själva kärnan i kristendomen. Sedan må det vara med utanverken hur som helst. Dem kan man lämna därhän. Man kan lämna åsido, vad de formulerade lärosatserna betyda och huruvida de äro på ett fullkomligt eller på ett bristfälligt sätt uttryckta. Men detta innersta kommer alltid att kvarstå såsom en sanning, så länge det finnes en människoande, som inom sig har en evighetstörst, och en sådan törst kommer att finnas, så länge en människa trampar denna jord.

Nu kanske man säger: Ja, detta är sådana saker, som man meddelar barnen i de lägre klasserna, på det lägre skolstadiet. Visserligen, men om man går upp till det högre stadiet, där man lämnar en mera historisk undervisning i kristendomen, vad är det annat man där meddelar, än vad kristendomen har verkat i livet, vad den har haft att betyda för människosläktets utveckling och för kulturen på olika områden, vilka personligheter den har skapat, vilka inrättningar den frambragt, vilken kärlek i världen, som genom kristendomen har kommit till synes? Och jag tror, att detta kan vara lika viktigt, ja viktigare för en lärjunge på det högsta stadiet att lära känna än mycket annat.

Jag vill visserligen icke underkänna herr Bergmans syn på saken. Jag gillar fullkomligt, allt vad han har sagt om att kristendomen har en stor kulturhistorisk betydelse, en bildande betydelse i allmän mening, men jag måste säga, att detta icke är allt. Den har en större betydelse, en djupare personlighetsbetydelse, som går långt utöver dess bildningsbetydelse. All bildning, skolbildning och annan bildning, måste gå utefter två linjer. Den ena linjen är den intellektuella, och den andra linjen är den etiska, ja, kanske detta uttryck »etiska» inte täcker det hela, utan man måste lägga till det »religiösa», detta,

Sammanjämningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

Sammanjäkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

som inverkar på viljan och hjärtat. Jag är alldeles viss om, att det är farligare, om man låter det intellektuella i bildningen bli det övervägande och det enda, än om man låter det rent etiska och religiösa få en mera framträdande plats. Det har funnits folk, som stått intellektuellt högt men etiskt lågt. Historien visar, att sådana folk icke kunnat äga bestånd.

När jag tänker på vad kristendomen innerst är, så är det ju klart, att det för mig måste kännas smärtsamt, att detta ämne icke längre skall räknas till dem, som skola vara obligatoriska genom hela gymnasiet. Jag har denna uppfattning, därför att jag tror, att vårt folk därigenom gör en förlust. Man kanske säger: De, som icke gå igenom ett gymnasium, få icke någon religionsundervisning längre än till de äro 13, 14 eller 15 år, men dessa, som komma upp i gymnasiet, äro äldre. Mycket sant och riktigt! Men jag vill säga, att ju mera en människa får av intellektuell bildning, desto större barlast behöver hon också av etisk och religiös fostran, ty den intellektuellt framskjutne har i samhället ett större ansvar än den, som står på ett mindre utvecklat intellektuellt plan. Därför tror jag icke, att denna invändning kan ha så mycket att betyda.

Nu har utskottet velat räkna första kammaren en hand genom att föreslå en sammanjäkning, där det heter, att »i historieundervisningen torde jämväl vissa ämnesmoment, som för närvarande ingå i kristendomsundervisningen å det högre gymnasiestadiet, böra inrymmas». Det är dock en hand, som inte har mycket att ge, och det är inte underligt, att de, som bidrogo till första kammarens beslut i denna fråga, måste ställa sig avvisande mot det förslag till sammanjäkning, som här föreligger. Det är nog lika gott, att man nu gör rent bord och återgår till den ståndpunkt, som förelåg, när de båda kamrarna hade fattat sina särskilda beslut.

Jag tager för givet, att första kammarens beslut i denna fråga blir avslag på sammanjäkningen, men jag tar också för givet, att detta avslag kommer att tolkas olika ifrån olika håll, kanske på sina håll på det sättet, att man vill göra gällande, att första kammaren vid det slutliga avgörandet inte ens kunde bevara vad som var erbjudet åt densamma. En sådan tolkning måste givetvis underkännas. Blir detta sammanjäkningsförslag förkastat, så innebär det precis vad herr Hammarskjöld i dag förut har framhållit, nämligen att det ger för litet och utgör en allt för stor försämring av kammarens beslut för att det skulle kunna antagas. Man måste tolka det på det sättet, att kammaren icke blott vidhåller sitt förut gjorda uttalande i ämnet utan med ett avslag här ytterligare understryker detsamma.

Det är på nu anförda grunder, herr talman, jag yrkar avslag på sammanjäkningsförslaget.

Herr andre vice talmannen som alltjämt ledde kammarens förhandlingar, åskade nu medelst klubbslag ljud och yttrade: Det ser ut, som skulle det behövas, att jag erinrar kammarens ledamöter därom, att vi här ha att behandla ett rätt så litet och klart begränsat sammanjäkningsärende, men däremot icke att diskutera den kristna religionens vare sig kärna eller utanverk.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! När jag yttrade mig förra gången, tänkte jag, att man genom att bena upp ämnet och framlägga det i enkla och allmänna drag skulle kunna begränsa diskussionen till just vad den borde syssla med. Jag sökte därjämte framhålla, att frågan behövde ses i belysningen av den praxis, som hittills hade utvecklat sig. Mot de slutsatser, som jag drog på grund av denna praxis, har man sedermera på sina håll opponerat sig. Jag tänker exempelvis på herr Dahl, som förklarade, att i fråga om motiveringarna och deras betydelse vid sammanjäkningen kunde han för sin del inte dela den uppfattning, som jag gjorde mig till tolk för. Det är emellertid rätt

underligt, att i den vetenskapliga behandlingen av den fråga, som vi nu ha före — exempelvis i professor Gränströms »Om formerna för behandling av skiljaktiga beslut» — finnes det praktiskt taget inte något exempel på en sammanjämkning av motiveringar. Det finnes exempel på, att man liksom sökt draga över motiveringarna till klämmarna för att på det sättet få en fylligare kläm, men det finns inte exempel på, att man gått att sammanjämkna motiveringar i någon större utsträckning. Författaren säger också, att man i detta fall förfar på det sättet, att de ting, som kamrarna äro ense om, komma med i skrivelserna, och de saker och ting, som kamrarna äro ense om, falla bort helt enkelt. Men nu har herr Reuterskiöld ett exempel, nämligen från 1909, då det gällde en skolorganisation, och då det också gällde ämnet kristendom. Jag skulle vilja säga, att detta enstaka exempel är signifikativt. Ty det är nämligen så, att när kristendomen kommer på tal, då ha även kammarledamöter synnerligen svårt att hålla sig till det konstitutionella. De glida så lätt över till det konfessionella. Och det tror jag, att vi här i dag ha haft briljanta exempel på — inte minst i den brist på rimliga mått, som har karakteriserat den debatt, som här gått av stapeln. Ty inte borde väl egentligen denna lilla sammanjämningsfråga ge någon som helst anledning vare sig till vittnesbörd eller trosbekännelser eller predikningar — så vitt jag förstår. Naturligtvis finns det nyanser i den måttlöshet, som utvecklats av de olika talarna, och jag vill inte jämställa herrar Leander, Sandegård, Bergman och Bergqvist med varandra — det är en skala, som glider uppåt.

Vad jag annars närmast hade tänkt att ytterligare med några ord belysa var det anförande, som herr Hammarskjöld höll. Han gav nämligen diskussionen ett nytt inslag. Han sade, att det fanns en viss risk i det sammanjämningsförslag, som förelåg, nämligen den risken att kristendomen som självständigt ämne kanhända rent av komme att försvinna, för den händelse man antog sammanjämningsförslaget.

Det var ett sakligt inlägg och bör behandlas sakligt. Det finnes en del i detta herr Hammarskjölds yttrande — en tanke, som nästan genast faller in. Man kan ju nämligen mycket väl tänka sig, att historieämnet skulle kunna vidgas ut till att omfatta ett högre timental, så att man i undervisningen lätt skulle kunna lägga in just de moment i religionshistoria och möjligen annat, som enligt sammanjämningsförslaget skulle läggas in där. Men det finns i alla fall ett par saker, som göra, att den risken nog inte är så stor. Det är först och främst motståndet från en del föräldrar, såsom redan har påpekats, men det är vidare så, att våra gymnasialstudier skola leda fram bl. a. till vissa befattningar, och så länge vi ha präster i vårt land, så länge tänker jag mig att lärjungar på gymnasiet komma att välja ämnet kristendom. Faran skulle bli verkligt stor, för den händelse man ökade den tendens, som under en tid har varit rådande, nämligen att rekrytera vår prästkår inte bland akademici utan bland friseminarieutbildade. Men jag förmodar, att man inom eklestikdepartementet kommer att se till, att den tendensen inte antar alltför stora dimensioner.

Jag tror således inte, att den faran föreligger; åtminstone föreligger den inte f. n., och vi lagstifta ju för en tid framåt, som aldrig blir så lång.

När jag sist hade ordet, gjorde jag inte något yrkande. Jag tänkte mig nämligen, att man eventuellt skulle komma att gå på avslag i två omgångar: ett avslag, som var mera konstitutionellt, och ett annat, som var mera materiellt betonat. Jag var heller inte riktigt på det klara med, huruvida talmannen komme att överhuvud taget framställa proposition på sammanjämningsförslaget i denna del. Såsom saken nu ligger, förstår jag, att ett avslag är ett avslag, hur det än motiveras. Under sådana omständigheter, då jag inte har att välja på en eventuell röstning om kontraposition emellan det ena avsla-

Sammanjämningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.
(Forts.)

Sammanjäkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

get och det andra för att sedermera behöva välja ett tredje yrkande, utan då jag är hänvisad till en annan roll, anser jag det, herr talman, vara rimligast att nu yrka avslag, under åberopande av, att jag för min del förmenar, att en sammanjäknning enligt konstitutionell praxis inte bort kunna äga rum.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Då under diskussionen hava förekommit dels ett par vädjanden till regeringsbanken, dels ett par erinringar mot regeringens ståndpunkt, torde det tillåtas mig att säga några ord.

Jag vill erinra om hur denna fråga ur regeringens synpunkt ter sig. I den proposition, vari skolreformen framlades, hade icke något speciellt förslag på denna punkt blivit framställt. Däremot hade det skisserats, hur man tänkt sig undervisningen bedriven på gymnasialstadiet. Man hade där pekat på, att det skulle behövas en koncentration av kunskapsstoffet, och departementschefen utvecklade saken så: »För att de olika gymnasielinjerna skola kunna i detta hänseende fylla sin uppgift, synes studiearbetet inom en var av dem böra koncentreras kring en kärna av ämnen till begränsat antal och med så långt ske kan inre samhörighet. Jag är övertygad om att arbetet komme att avsevärt vinna härpå. Den nuvarande tids- och kraftödande splittringen i studierna skulle kunna åtminstone i väsentlig grad försvinna, och lärjungarna kunde småningom nå fram till en arbetsmetod, som ledde till större självständighet och gäve dem, åtminstone i någon mån, en uppfattning om vetenskapligt arbetssätt och vetenskaplig metod.»

Så skisserades i propositionen den arbetsmetod, den koncentration, som där förordades. Då utskottet kom med sin hemställan, befanns, att man på det området hade upptagit denna tanke och utfört den i preciserade förslag. Man hade där gjort sig till talesman för, att en kärna av ämnen skulle bestämmas, och man angav också i ganska uttryckliga ordalag, huru många och vilka dessa ämnen skulle bli. Man fixerade antalet till fyra och angav i det sammanhanget också, vilka dessa ämnen skulle vara. Den motiveringen mottogs ju i riksdagen, utan att någon direkt erinran däremot gjordes i det sammanhanget, och den blev också godkänd.

Men sedan man sålunda på det sättet hade biträtt en anvisning om skolans organisation, kom man till den s. k. Walleriusska reservationen, där det heter: »Under *alla* förutsättningar bör enligt utskottets mening undervisningsplanen för gymnasiet så bestämmas och anordnas, att ämnet kristendom bibehåller sin *nuvarande* obligatoriska ställning.» Detta innebar sålunda ett ytterligare preciserande både av ämnets ställning och, man kan säga, i viss mån även av ämnets omfattning. Strax förut hade ecklesiastikministern i ett yttrande här i kammaren sökt framhålla, att på detta område behövde ytterligare utredning företagas och att det var nödvändigt, att man hade största möjliga frihet att pröva frågan för att kunna få organisationen av de nya gymnasierna så god som möjligt.

Det var inför den situationen, att man stod i färd med att i strid, kan man säga, emot en nyss antagen motivering, från riksdagens sida precisera bestämda och detaljerade krav ifråga om ytterligare ett obligatoriskt ämne, som jag för min del liksom också mina i denna kammare röstberättigade kamrater i regeringen ansågo, att man var inne på en olycklig väg. Bemärkas bör nämligen, att man samtidigt från deras sida, som biträdde herr Wallerius' förslag, i det stora hela underkände detsamma, vad metoden beträffar. Det var ur den synpunkten, som jag för min del liksom också flera av mina kamrater röstade mot, att i detta sammanhang ett dylikt preciserande rörande kristendomsämnet skulle ske.

Nu har ett sammanjäkningsförslag kommit, och i detta har man i motiveringen sökt giva en ny och annan anvisning. Jag tror, att ungefär samma

skäl, som föranledde mig att vid ett föregående sammanträde rösta emot, att man på det sättet från riksdagens sida skulle föregripa frågans prövning och binda Kungl. Maj:t, tala för att i fortsättningen största möjliga frihet lämnas för en verklig utredning och ny prövning av hela detta ärende. Det är klart, att vilken Kungl. Maj:t det än blir, som kommer att behandla denna sak, måste den taga hänsyn till de uttalanden, som i riksdagen gjorts beträffande de olika ämnena och deras ställning.

Sammanjämningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

Jag skulle kunna stanna här, men jag vill dessutom tillägga, att under frågans fortsatta behandling har jag också börjat undra, om ur konstitutionell synpunkt den sammanjämkning, som man här är inne på, verkligen är rekommendabel. Jag vill inte säga, att det är konstitutionellt sett oriktigt att gå fram på sätt utskottet föreslagit. Men nog prejudicerar man här — det förefaller mig vara obestriddigt — en utvidgning av sammanjämningsförfarandet, som man ur kammarens och kanske ur hela riksdagsarbetets synpunkt har anledning att hysa bestämda betänkligheter emot. Jag får säga, att denna uppfattning i första ögonblicket inte gjorde sig så starkt gällande hos mig, men i den mån jag haft tid och möjlighet att studera ämnet, hava dessa betänkligheter ökat.

Jämväl ur denna synpunkt kommer jag sålunda till det resultatet, att ett avslag i nuvarande situation förefaller att vara det starkast motiverade ståndpunktstagandet. Jag kommer därför att vid den nu förestående voteringen rösta i överensstämmelse därmed.

Rop på proposition hördes nu.

Herr Pauli: Jag skall ej ingå i några repliker. Jag vill endast göra en ändring i det yrkande jag förut har framställt. Jag trodde då, liksom herr Olof Olsson, att det skulle bli möjligt att här först taga ställning till frågan, huruvida sammanjämkning överhuvud taget skulle äga rum, och sedan till frågan om den reella sidan av saken. Men då jag fått veta, att så ej skall ske, och då hela den förda diskussionen, icke minst den starka kritiken ur konstitutionella synpunkter, synes mig peka på lämpligheten av, att vi här enas på en linje för avslag, så kommer jag att liksom herr Olof Olsson rösta för avslag av konstitutionella skäl.

I detta sammanhang kan jag ej underlåta att framhålla, att jag ej kan finna det riktigt med en sådan tolkning av ett eventuellt avslagsbeslut här i kammaren, som biskop Bergqvist för en stund sedan ville göra gällande. Här komma att bakom avslaget stå motiv av den mest olika natur, och därför kan man ej ha rätt att tyda ett sådant beslut så, att kammaren skulle däri ha inlagt, att den »vidhåller och understryker» sin förut intagna ståndpunkt. Det betyder endast, att kammaren av olika skäl, konstitutionella och reella, ej har velat gå med på en sammanjämkning. Och som jag förut har sagt, så kan jag ej finna, att det praktiska resultatet blir något annat än en riksdagsskrivelse, i vilken den Walleriusska reservationen är struken. Sedan blir det naturligtvis regeringens sak att taga den hänsyn, som den kan finna motiverad, till vad som har förekommit, men jag anser icke, att i själva avslaget och den därpå vilande riksdagsskrivelsen kan finnas något positivt stöd för herr Bergqvists och hans meningsfränders ståndpunkt.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på nu anförda grunder.

Häri instämde herrar *Sandler* och *Schlyter*.

Herr Holmgren: Jag får tacka herr Bergqvist för det älskvärda och från sårande ord fria sätt, varpå han nyss kritiserade det anförande jag höll för en

Sammanjämkningsförslag ang. kristendomsundervisningen å gymnasiet.

(Forts.)

stund sedan. Jag tror emellertid, att biskopen alltför hastigt bedömde mitt anförande. Han anförde mot det, att jag hade lämnat en felaktig skiss av vad kristendom är, då jag förklarade, att den var en lära om Kristi gudom, om treenigheten m. m., och att jag tagit fram dessa dogmer som det mest kännetecknande för kristendomen. Det var alldeles ej min mening. Jag exemplifierade med anförande av dessa dogmer kristendomsläror, som måste betecknas som trossaker och ej som bevisade sanningar, vilket herr Bergqvist själv nyss erkände vara förhållandet. Vad beträffar den obefläckade avlelsen, så ber jag om ursäkt. Det var ett misstag från min sida. Därav kan man dock draga den slutsatsen, att även en obligatorisk kristendomsundervisning på gymnasiet, sådan som jag har fått, ej garanterar mot en ganska bristfällig kultur i detta avseende.

Gentemot herr Bergman vill jag säga, att jag undrar, om man kan få en obligatorisk kristendomsundervisning, som kan garanteras bli konfessionslös så, som herr Bergman avser. Det tillåter jag mig att betvivla redan av det skälet, att en hel del kristendoms lärare på gymnasiet äro präster och sålunda själva troende. Hur skulle det kunna undgås, att dessa påtryckta lärjungarna sin trosuppfattning, även om de skulle försöka att vara fullt indifferent?

Herr **Trygger**: Jag skall endast be att få deklarerera min ståndpunkt i denna fråga. Den är, att jag i den första punkten hyser den meningen, att man bör förkasta sammanjämkningsförslaget, därför att det icke tager skälighänsyn till första kammarens beslut, och vad den nästa punkten beträffar, så anser jag, att sammanjämkningsförslaget bör förkastas därför, att sammanjämknings icke bort äga rum.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de därunder framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å utskottets i den nu ifrågavarande punkten gjorda hemställan, för så vitt den rörde första kammaren; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Sammanjämkningsförslag ang. omläggning av studentexamen.

Punkten 2.

I sitt utlåtande nr 1 hade andra särskilda utskottet under avdelningen III hemställt, att, utom andra, de av herr G. Möller m. fl. och herr P. A. Hansson i Stockholm m. fl. väckta motionerna (I: 254 och II: 417) måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under avdelningarna I och II, icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

I berörda motioner hade yrkats, utom annat, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för studentexamens avskaffande och ersättande med en för ett individualiserat arbetssätt bättre avpassad form av kunskapskontroll.

I anslutning till sin ovannämnda hemställan hade utskottet å sid. 90—92 i utlåtandet gjort vissa uttalanden beträffande studentexamen.

I en vid utskottets hemställan fogad reservation hade herr *Olof Olsson* m. fl. förklarat sig anse, att utskottet i anslutning till den uppfattning, som i fråga om studentexamen uttalats i de av herr Möller m. fl. och herr Hansson i Stockholm m. fl. väckta motionerna (I: 254 och II: 417), bort hemställa, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för studentexamens avskaffande i dess nuvarande form och ersättande med en för ett individualiserat arbetssätt bättre avpassad form av kunskapskontroll.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade första kammaren bifallit utskottets berörda hemställan, varemot andra kammaren, med avslag å vad utskottet hemställt i fråga om motionerna I: 254 och II: 417, bifallit den av herr Olof Olsson m. fl. i avseende härå avgivna reservationen.

Sammanjämningsförslag ang. omläggning av studentexamen.

(Forts.)

Utskottet hade i den nu föredragna punkten yttrat:

»Med anledning av vad sålunda förekommit får utskottet — som visserligen finner frågan om skrivelse till Kungl. Maj:t i förevarande ämne hava förfallit, men som håller för önskvärt, att kamrarnas skiljaktiga uppfattning varder sammanjämkad genom ett uttalande i motiveringen — hemställa, att kamrarna, med frånträdande av sina förut fattade beslut, måtte besluta, att det stycke å sid. 91 i det tryckta utlåtandet, som börjar med orden 'Utskottet har' och slutar med orden 'studentexamen anfört', skola erhålla följande lydelse:

'Utskottet har sökt mot varandra väga de brister, som studentexamens nuvarande anordning uppvisar, och de fördelar, som bibehållandet av en kunskapsprövning av dylik art medför. Det har därvid synts utskottet påtagligt, att fördelarna dock äro övertvägande och att ett borttagande av studentexamen icke kan anbefallas. Däremot håller utskottet före, att vissa jämkningar i studentexamens anordning böra vidtagas, så att densamma framdeles mindre än för närvarande lämnar utrymme för tillfälligheter ävensom att i övrigt i bestämmelserna om dess anordning rent pedagogiska synpunkter och krav varda vederbörligen beaktade. Huruvida en mera genomgripande omläggning av studentexamen i framtiden kommer att bliva nödvändig på grund av studiearbetets omläggning å gymnasiet, saknar utskottet anledning att nu uttala sig om, så mycket mer som det torde kunna förväntas, att Kungl. Maj:t med all uppmärksamhet kommer att följa denna angelägenhet och på grundval av vunna erfarenheter vidtaga de åtgärder, som må anses av omständigheterna påkallade. Utskottet, som således ej kan tillstyrka det yrkande, som gjorts i förstnämnda två motioner, liksom ej heller herr Lindhagens ovanberörda motion, har intet att erinra mot vad departementschefen i avseende på studentexamen anfört.'»

Herr **Trygger**: Herr talman! Jag skall be att få yrka avslag å utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å utskottets i den nu föredragna punkten gjorda hemställan, för så vitt den rörde första kammaren; och förklarades den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till kommunala gymnasier; och

nr 4 i anledning av väckt motion angående inbyggande i den fyrklassiga realskolavdelningen vid högre allmänna läroverket i Kristianstad av I. H. Dahls läroanstalt.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang.
behörighet till
folkskolläro-
befattning för
vissa läro-
verkslärare
m. fl.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion angående viss ändring i fastställda villkor för behörighet att söka och innehava befattning som lärare vid folkskola.

Uti en inom andra kammaren väckt, till andra särskilda utskottet hänvisad motion, nr 423, hade herr *A. Engberg* föreslagit, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 116 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda möjligheten av sådana ändringar i gällande skolförfattningar, att den, som förvärvat kompetens som adjunkt vid läroverk eller genomgått högre lärarinneseminarium, måtte förklaras behörig att söka och innehava befattning som lärare vid folkskola, samt för riksdagen framlägga förslag i ärendet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att herr Engbergs berörda motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd för-
anleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Olof Olsson, K. J. Ekman, Oscar Olsson, I. H. E. Pauli, T. E. Ström, P. C. Jonsson, R. Wagnsson, I. E. B. Englund* och *G. A. Mosesson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes utreda frågan, huruvida och under vilka förutsättningar den, som förvärvat kompetens som adjunkt vid allmänt läroverk eller genomgått högre lärarinneseminarium, borde förklaras behörig att söka och innehava befattning som lärare vid folkskola, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill sagda utredning kunde giva anledning.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det förslag, som det här gäller, är ett förslag om en skrivelse rörande utredning, huruvida personer med adjunktskompetens — således ej endast med akademisk examen utan och med högre lärarutbildning — skulle kunna tjänstgöra även vid folkskolor. Det skulle aldrig hava fallit mig in att här gå med på ett beslut, som ej varit mycket försiktigt formulerat, men det är denna reservation, som föreslår, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes utreda frågan, huruvida och under vilka förutsättningar den, som förvärvat kompetens som adjunkt vid allmänt läroverk eller genomgått högre lärarinneseminarium, skulle kunna anställas även i folkskolan.

De flesta människor, som ej närmare tänkt över saken, äro högst förbluffade över, att en adjunktskompetent person ej skall kunna få lov att bli lärare vid en folkskola. De invändningar, som anföras däremot från saklig synpunkt, äro huvudsakligen de, att dels har en adjunkt ej idkat akademiska studier i alla ämnen, i vilka han skulle undervisa i folkskolan, dels är det ej säkert, att han är kompetent i fråga om övningsämnen.

Beträffande den första invändningen vill jag fästa uppmärksamheten på, att alla med adjunktskompetens dock ha studentexamen i alla ämnen, och jag får säga, så seminarielärare jag är, att den kompetens i fråga om kunskaper, som studentexamen ger, nog kan jämföras med den kompetens, som folkskolläroexamen ger. Vad således kunskapskompetensen beträffar, så är det ju givet, att adjunkterna måste vara överlägsna folkskollärarna.

Vad sedan övningsämnen beträffar, så är det ju alldeles tydligt, att det aldrig kan tänkas komma en Kungl. Maj:t, som föreslår, att adjunktskompetenta personer utan att behärska övningsämnen skulle kunna få folkskollärartjänster, i vilka övningsämnen ingå. Det är således ingen risk på det hållet heller.

Man kan nu fråga: är det verkligen av någon betydelse för folkskolan, att

adjunktskompetent folk får rätt att tjänstgöra såsom folkskollärare? Ja, på landsbygden kanske ej i så stor utsträckning, fastän på vissa håll även där, men i städerna är det av betydelse. I vissa städer har man redan differencierat folkskolan, så att i de högsta klasserna undervisas det i ett främmande språk. Då är det ju alldeles tydligt, att det kan vara av betydelse att kunna anställa en kompetent språklärare, och en sådan får man ju lämpligen genom att anlita en i språk adjunktskompetent person. Men det finnes också andra ämnen, särskilt i städerna, men även i stora landsbygdskommuner med väl utvecklat skolväsende, där det kan vara av betydelse, att man kan få sådana lärare. I sådana skoldistrikt, där man har en påbyggnad på folkskolan, en sjunde och en åttonde klass, är det i fråga om åtskilliga ämnen av synnerligen stor betydelse att få folk med högre kompetens i kunskapshänseende än vanliga folkskollärare äga.

Det är således åtskilligt, från folkskolans egen synpunkt, som talar för, att en sådan utredning som denna bör komma till stånd, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den utlåtandet bifogade reservationen.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! När utskottet har avstyrkt den föreliggande motionen under en välvillig motivering, så beror det därpå, att utskottet anser, att de tillfällen, då de personer, varom här är fråga, skulle kunna komma i åtanke till en folkskollärbefattning, äro så få, att vederbörande då kunna söka dispens hos Kungl. Maj:t. De få fall, som den senaste talaren har berört beträffande vissa klasser i folkskolor i vissa städer, som skulle kunna ha mer nytta normalt av en sådan här anordning, äro så fåtaliga i jämförelse med det stora flertalet folkskolor, att man måste ställa sig mycket betänksam mot en utredning för närvarande av generell innebörd. Då man har sagt, att den läroverksreform, som här av riksdagen beslutats, skulle kunna få konsekvenser för folkskolan, så vill jag säga, att det särskilt för landsbygdens folkskola skulle vara ganska betänkligt, om den skulle få en överkvalificerad kraft, som i och med detsamma ställde större anspråk, i den mån den bleve allmänna använd, på högre löner.

Ur denna synpunkt, och då det stora flertalet folkskolor ej alls har behov av dessa överkvalificerade krafter, och då alltså de undantagsfall, där för den enskildes del en kompetensförklaring skulle vara behöflig, en sådan kan vinnas genom dispens, samt då frågan om språkundervisning i vissa folkskoleklasser i vissa städer är en fråga alldeles vid sidan av det hela, så ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr talman! Denna fråga har icke någon större betydelse, men det förhåller sig så, att i de större städerna har man inrättat undervisningen i folkskolans högre klasser — särskilt där det finnes en sjunde eller en sjunde och en åttonde klass — så, att man har ämneslärare. Dessa skolor äro så utvecklade, att man känner behov av att ha mera kvalificerade lärarkrafter, och det kan ej hjälpas, att man då har kastat sina ögon på de adjunktskompetenta lärarna. Jag tror, att det skulle vara ganska lämpligt att tillmötesgå motionärens förslag. Det kan ju aldrig bli tal om, att sådana lärare söka sig till folkskolorna på landsbygden, utan här är det fråga om att fylla behovet för dessa mera utvecklade folkskolor, som kunna finnas i de större städerna. Om man ej tillmötesgår detta krav, så kan man ju göra, som herr Reuterskiöld rekommenderade, att man nämligen anlitar dispensvägen, men det förefaller mig vara ganska motbjudande, att en adjunktskompetent lärare skall behöva söka dispens för att kunna förklaras behörig såsom lärare vid folkskola. Och jag föreställer mig, att i fall man avslår detta krav, så kan det leda till, att utbildningen av folkskollärare vid seminarierna kommer

*Ang.
behörighet till
folkskollärbefattning för
vissa läroverkslärare
m. fl.
(Forts.)*

Ang.
behörighet till
folkskolläro-
befattning för
vissa läro-
verkslärare
m. fl.
(Forts.)

att utvidgas så, att alla kunna bliva kompetenta att också mottaga sådana lärarbefattningar, varom här är fråga, under det att man eljest skulle kunna reda sig med att anlita krafter utanför folkskollärarkåren, så att den ej i allmänhet behöver utbildas för att några få av densamma skulle kunna mottaga sådana platser.

Dessa äro de skäl, som gjort, att jag biträtt reservationen, till vilken jag således ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herr *Björnsson*.

Herr Dahl, Adolf: Den tanke, som motionären här har framfört, är även efter min mening behjärtansvärd, och det är endast den omständigheten, att det förefaller mig, som om en mera fyllig motivering hade bort föreläggas, innan riksdagen tager initiativ i frågan, som gjort, att jag för min del anslutit mig till majoriteten. I själva utformningen av utskottets utlåtande har jag ej deltagit, fastän detta ej framgår av detsamma. Jag har emellertid fäst mig vid en särskild passus i utlåtandet, där det heter, att man anser, att den föreliggande motionen knappast synes erbjuda en lämplig utgångspunkt för ett riksdagsinitiativ i ärendet, varför utskottet stannat för ett avstyrkande. Jag vet ej riktigt, vad den ärade utskottsordföranden, som lär ha fört pennan här, syftat på, men jag har nästan en misstanke om, att han haft i livligt minne själva den yttre beskaffenheten av det framlämnade motionspapperet. Motionen var nämligen nedskriven med en visserligen driven men dock något hastig handstil på en matsedel från Sandhamns Express. Det var således icke riktigt förtroendeingivande i fråga om sin rent yttre beskaffenhet. Det är kanske ej det, som utskottets ordförande syftar på men det kan i alla fall giva en viss tankekombination. Jag vill ej därmed hava sagt, att ej uppslaget kan vara ägnat att allvarligt övervägas, och jag anser, att det är synnerligen värt ett övervägande, och jag hoppas och tror, att det oavsett den form, i vilken det har framkommit, skall med den behandling, som frågan kommer att få inför Kungl. Maj:t, komma att erhålla ett gynnsamt slut i den riktning, som även jag för min del vill finna vara önskvärd. Jag ber emellertid att få i sak framhålla, att själva bekymmersamheten ligger väl i frågan angående möjligheten att bibringa dessa adjunktskompetenta herrar den kompetens i de praktiska övningsämnen, som det här också gäller, särskilt gymnastik och sång. Gymnastiken kanske kan klara sig, men hur det kan gå med sången, torde vara litet mera tvivelaktigt.

Herr Pauli: Herr talman! Den välvilliga motivering, som förekommer i utskottsutlåtandet, har ju ytterligare understrukits av den siste ärade talaren. Han var så välvillig, att det förvånade mig, att vi ej fått mottaga honom i reservanternas krets. Beträffande hans gissning, att motionens yttre utseende skulle ha medverkat till utskottets avvisande hållning, har jag svårt att tänka mig att den kan vara riktig. Även om Sandhamns Express och dess matsedlar här ha spelat någon tillfällig roll, så kan detta väl ej ha ingivit utskottet någon förskräckelse för en obefogad »expressfart» i ärendets behandling.

Här är det ju ej fråga om något annat än en begäran om utredning. Och utskottet för sin del säger, att Kungl. Maj:t kanske lämpligen kan taga spörsmålet i dess helhet under en allsidig omprövning. Utskottet ger alltså självt ett finger åt kravet på en utredning i denna fråga.

Herr Dahl tyckte nu, att det behövs en utredning för att begära utredning! Det är väl ändå för mycket begärt. Om man medgiver, att det kan finnas skäl från folkskolans egen synpunkt — särskilt folkskolans i städerna, i fråga om språkundervisningen, som antagligen snart kommer att fordras på schemat

i de högsta klasserna — och man även från det andra hållet kan peka på, att ett behov med all säkerhet kommer att infinna sig, så förefaller det mig rätt omotiverat att motsätta sig detta utredningskrav. Visserligen är det kanske ej för närvarande så, att det är något större antal adjunktskompetenta personer, som skulle vilja begagna sig av denna möjlighet, och jag tror icke, att det någonsin blir något större antal. Men efter den skolreform, som nu är genomförd, kommer det att om en viss tid bli ganska svårt för dem, som vid universitetet skaffat sig adjunktskompetens, att finna lämplig anställning vid de allmänna läroverken, och då bör åtminstone denna möjlighet stå öppen. Jag vill erinra om, att vi genom denna skolreform ha överflyttat en hel del personer vid de kommunala mellanskolorna, som ej äga adjunktskompetens, till adjunktstjänster. Det förefaller då ej vara någon orimlig kompensation, om man låter utreda frågan, huruvida man ej till folkskolornas eget bästa skulle kunna skapa förutsättningar för adjunktskompetenta att inneha folkskollärartjänst, såsom i motionen föreslås. Jag tycker, att det hela är synnerligen billigt och rimligt, och jag vädjar till kammaren att bifalla reservationen.

*Ang.
behörighet till
folkskolläraryrket
befattning för
vissa läro-
verkslärare
m. fl.
(Forts.)*

Herr Bergström, David: Herr talman! Utskottet har visserligen avstyrkt att taga initiativ med den utgångspunkt, som är given i motionen, men utskottet har uttryckt sig ofantligt både välvilligt och sakligt, då utskottet har sagt: »Emellertid äger Kungl. Maj:t möjlighet att utan riksdagens hörande i särskilda fall vidtaga åtgärder i det av motionären angivna syftet ävensom att taga spörsmålet i dess helhet under en allsidig omprövning, därest skäl därtill anses föreligga.» Jag tror, att detta uttalande är tillräckligt i denna stund även från första kammarens sida, och ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson, Olof: Jag tycker, herr talman, att det är en smula beklagligt, att detta ärende kommer i kölvatten så att säga av den föregående frågan, som ju i någon mån upprörde kammaren, och det skulle därför lätt kunna hända, att kammaren i sin tillfälliga upprördhet inte har tillräckligt sinne för det här, som ju visserligen — det måste man säga — inte är någon större fråga. Men jag tycker för min del, att det är så naturligt och rimligt, att en man, som har tagit studentexamen, som har legat vid akademien så länge, att han tagit akademiska examina och som har gått provår, skall kunna få undervisa i en folkskola. Jag kan uppriktigt sagt inte förstå, att man inte redan har gjort den saken klar för sig, att en man av dessa kvalifikationer inte bör behöva gå in med en dispensansökan för en viss folkskollärareplats. Är det inte mycket bättre att få en generell bestämmelse, som reglerar de förhållanden, under vilka en man med kvalifikationer, avsedda för helt andra befattningar, skall kunna tjänstgöra i befattningar, som egentligen ligga under dessa hans kvalifikationer? Vad som kan behövas här är väl egentligen endast bestämmelser om undervisningen i de s. k. övningsämnen. Det kan näppeligen vara någonting annat, förefaller det mig, som behöver regleras. Jag skulle därför vilja — i likhet med vad ett par föregående talare ha gjort — uppmana kammaren att liksom för ett ögonblick besinna sig och ta välvilligt sikte på vad det här gäller, och när detta har skett då stanna för det beslut, som är rimligt i detta fall, det vill säga stanna för ett bifall till den reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet.

I herr Olof Olssons yttrande instämde herrarna *Norling* och *Sandegård*.

Herr Reuterskiöld: Ja, också jag ber kammaren betänka vad det nu verkligen gäller. Det gäller här ej så mycket de enskilda lärarna, som det gäller folkskolans egen karaktär, och ur folkskolans egen karaktärssynpunkt och med

Ang.
behörighet till
folkskolläro-
befattning för
vissa läro-
verkslärare
m. fl.
(Forts.)

hänsyn till den ståndpunkt, som man väl ändå får lov att intaga allt fortfarande, nämligen att folkskolan icke skall bli *ett* med läroverken, att folkskolan icke skall vara blott en förberedande skola till läroverken, utan att den skall ha sitt eget mål att fylla och därför mest är betjänt med sina egna lärare, så ber jag, herr talman, att kammaren ville behjärta folkskolans intresse i detta fall och avslå motionen.

Herr **Olsson, Olof**: Jag vill, herr talman, gentemot herr Reuterskiöld säga, att folkskolan naturligtvis aldrig kan förändras till det sämre därigenom, att den får bättre kvalificerade lärare.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan godkänna den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Olsson, Oscar**, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och godkännes den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Ang.
statsverkets
inkomster
från restaurangbolagen
m. m.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion, I: 183, om utredning rörande statsverkets inkomster från de s. k. restaurangbolagen m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 183, hade herr *Lithander* hemställt, att riksdagen ville besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om en utredning i vad mån statsverket fått minskade inkomster därigenom, att verksamhet överförts från systembolagen till de s. k. restaurangbolagen, samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill denna utredning gäve anledning.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Nils Anton Nilsson* och *Georg Dahl*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade,

samt att utskottet bort hemställa, att första kammaren måtte bifalla den i förevarande motion, I: 183, gjorda hemställan.

Herr Dahl, Georg: Herr talman! Av den reservation, som finnes vidfogad utskottets betänkande, framgår, att jag icke kunnat biträda dess mening. Jag ber nu att med några ord få utveckla den uppfattning, som legat till grund för reservationen.

Reservanterna ha icke ansett nödigt att ingå på någon prövning av lagligheten av sättet för restaurangbolagens tillkomst. Ej heller vilja vi fälla något omdöme om lämpligheten beträffande denna anordning i och för sig, om vi också finna vad motionären i detta avseende anfört, vara värt allt beaktande.

Däremot hava vi funnit de former, varunder dessa bolag utöva sin verksamhet, i vissa avseenden påkalla statsmakternas uppmärksamhet. Detta gäller i främsta rummet bristen på kontroll och behovet att begränsa bolagsledningarnas handlingsfrihet. För närvarande tyckes denna ganska obeskuren. Kontrollstyrelsen inlåter sig sålunda icke, efter vad den meddelat, på någon förhandsprövning av restaurangbolagens inköp av restauranger och fastigheter. Styrelsens samtycke har icke inhämtats ens vid en affär av så omfattande dimensioner som Stockholms allmänna restaurangaktiebolags inköp av aktiebolaget Fenixpalatset. Styrelsen anser och förklarar uttryckligen, att då dessa bolag stå helt under systembolagens kontroll och i övrigt som varje annat aktiebolag äro underkastade för dem gällande lagstiftning, i kontrollhänseende ingenting brister. Men vad innebär nu detta? Jo, just det, att systembolagen genom att överflytta sin utskänkingsrörelse på ett dotterbolag själva undandraga sig den kontroll i fråga om denna viktiga del av sin verksamhet, som kontrollstyrelsen författningssenligt skulle utöva. Även om så skulle vara, att styrelsens revisor i systembolagen också skulle väljas till revisor i dotterbolagen, ligger det i öppen dag, att denna revisor ej kan ersätta styrelsens egen övervakande verksamhet. Saken har ju för övrigt utvecklats på det sätt, att det största restaurangaktiebolaget redan i sin ordning bildat ett par dotterbolag. Ju flera ätteléd, som uppstå inom den familjen, desto svårare, för att ej säga omöjligare blir rörelsen att kontrollera, och desto större bliva möjligheterna för den ena eller andra bolagsstyrelsen att göra affärer på egen hand.

Ytterligare möter frågan om vinstmedlens disponerande. Kontrollstyrelsen gör med mycket eftertryck gällande, att vinsten av matserveringen bör av restaurangbolagen få reserveras till mötande av de dåliga tiderna, när dessa komma, och till avsättningar för förnyande av inventarier. Vidkommande vinsten av maldrycksförsäljningen förklaras det vara en lämplighetsfråga, vart denna vinst bör gå.

Vad nu beträffar behovet av fondbildningar, må det sägas, att få affärsföretag mindre än dessa kunna behöva bilda fonder för mötande av de dåliga tiderna och att förnyelsefonder så mycket mindre kunna vara erforderliga, som den successivt skeende nyanskaffningen bör bestridas av de årliga vinsterna.

Men framför allt bör framhållas, att för vinstmedlen böra gälla samma bestämmelser som för systembolagens egna. Hade dessa själva utövat utskänkingsrörelsen, lider intet tvivel om att de uppkommande vinsterna skolat ingå till statsverket, inklusive den, som uppkommit på försäljning av mat, maldrycker och annat. Om nu systembolagen föredraga att utöva denna verksamhet genom dotterbolag, bör och får icke detta leda till någon minskning av statens rätt. I detta avseende bör ingen eftergift ske.

I anmärkta hänseenden finner jag utredning vara erforderlig. Huruvida denna bör verkställas ensamt för sig eller inordnas i ett större sammanhang, blir ju Kungl. Maj:ts sak att avgöra.

*Ang.
statsverkets
inkomster
från restaurangbolagen
m. m.
(Forts.)*

Ang.
statsverkets
inkomster
från restaurangbolagen
m. m.
(Forts.)

På dessa grunder anhåller jag om bifall till den av herr Nils Anton Nilsson och mig avgivna reservationen.

Herr Österström: Herr talman! Ett huvudfel i såväl reservationen som motionen i detta ärende är, såvitt jag förstår, att man vill se denna fråga ur enbart ekonomisk synpunkt. Emellertid måste den också ses såsom den verkligt stora sociala fråga, som den är. Min erfarenhet på detta område är ju inte så vidare stor, men jag har under utskottsbehandlingen av detta ärende sökt att komplettera denna erfarenhet. Jag måste också säga, att de undersökningar, som vi gjort, peka i en alldeles bestämd riktning, nämligen den, att dessa restaurangbolag, om de skötas riktigt, ha en utomordentligt stor uppgift att fylla. Jag har varit i tillfälle att se litet närmare på det största av dessa restaurangbolag och även på ett av de allra minsta, och jag måste säga, att det förefaller, som om dessa bolag på ett mycket lyckligt sätt skulle komplettera en behöblig enskild restauratörverksamhet. Genom den centralisation och den koncentring, som de möjliggöra, skapas förutsättningar för en social insats, som på ett utmärkt sätt i sin tur kompletterar hela andan och andemeningen i den nuvarande rusdrycksförsäljningsförordningen. Jag kan inte tänka mig, och utskottet kan inte tänka sig, att riksdagen vill gå in för den meningen, att man skulle försöka krama ut ur hela denna verksamhet i ekonomiskt avseende allt, som möjligen går att krama ut ur densamma. Ty skulle riksdagen gå in för en sådan ekonomisk rovdrift, frukta vi, att priset för denna rovdrift inte bara *kan* bli alldeles för dyrt, utan att det också *kommer* att bli alldeles för dyrt, och att man därmed har gått tillbaka till ett förhållande, till förmån för vilket ingen ansvarig stämna på årtionden har vågat höjas. Men detta är och måste vara den principiella utgångspunkten för bedömandet av denna fråga. Om man menar, att dessa restaurangbolag verkligen ha en uppgift att fylla inte minst i socialt avseende, måste man ju också se till, att de få förutsättningar att på det bästa möjliga sätt fylla denna uppgift och dessa åtaganden. Men dessa förutsättningar skänkas icke, för den händelse man vägrar dem att taga varje som helst risk. En sådan svältpolitik för restaurangbolagen skulle i själva verket betyda ingenting annat än att deras allra viktigaste uppgift och förutsättning komme att läderas och omöjliggöras. Utskottet tror, att styrkan i dessa restaurangbolag i själva verket är den möjlighet till smidig anpassning efter ett behov, som de representera. Nu är det ju så, att ett behov kan föreligga och vara full lojalt, utan att man på förhand kan våga sitt huvud på att det är möjligt att exploatera detta behov med någon vinst.

Om jag fattade reservanten rätt, anmärkte han i detta sammanhang på restaurangen Fenix-palatset och dess historia. Jag tror, att detta exempel är illa valt. Det kan ju inte bli tal om att gå in i detaljer vid denna timme och efter den långa debatt, som förut här i dag förts i åtskilliga frågor, men jag tror, att man kan säga, att restaurangen Fenix är ett mycket intressant socialt experiment, som visserligen av flera skäl måste avvecklas men beträffande vilket det inte finns någon som helst anledning att taga restaurangbolaget i Stockholm för huvudet eller ge det alltför mycket klander. Om man tränger in i frågan, tror jag snarare, att man skall finna, att det förhåller sig alldeles tvärtom.

Talet om restaurangbolagens monopolställning är ju inte bara i hög grad överdrivet, det är ju positivt oriktigt. Jag tror inte, att det finnes en sådan monopolställning, eller, rättare sagt, man kan vara säker på detta. Jag är också övertygad om att ledningen för dessa restaurangbolag icke är så dum, att den strävar att få monopol på detta område. Den nöjer sig alldeles säkert med den i och för sig mycket viktiga uppgiften att komplettera den en-

skilda restauratörverksamheten. Om också saklig kritik här som i alla andra fall är berättigad och på sin plats samt kan lända till nytta, kan jag, herr talman, i detta sammanhang inte underlåta att säga, att nog tror jag, att det ligger så till, att man gärna kan unna dessa restaurangbolag den arbetsro, som deras synnerligen ömtåliga uppgift verkligen borde kunna berättiga dem till. Det rör sig dock — det bör kammaren vara medveten om — om ett av de intressantaste och kanske mest storstilade sociala och ekonomiska experiment, inte bara i detta land utan kanske i hela Europa, och jag inbillar mig, att man inte skall kunna bestrida, att detta experiment har utfallit på ett mycket hedrande sätt.

Nu säges det visserligen, att det är nödvändigt att få en utredning, och man är inte nöjd med den utredning, som kontrollstyrelsen på utskottets begäran har presterat. Det är möjligt, att det finns luckor i denna utredning. Jag skulle emellertid tro, att allt vad som är möjligt att överhuvud taget få fram återfinner man i denna kontrollstyrelsens utredning. I varje fall gör man klokt i att ställa sig skeptisk till detta resonemang om att staten skulle taga någon vinst av själva matserveringen i samband med utskänkningsen. Utskottets ståndpunkt är en helt annan. Utskottet har gått in för ett resonemang av den innebörden, att man skall, så långt det är möjligt, försöka åstadkomma en rationell klyvning i detta fall, d. v. s. matserveringen skall betala sina omkostnader, och utskänkningen skall svara för de med densamma oundvikligen förbundna utgifterna. Även om det är sant, att denna klyvning aldrig kan genomföras så, att den slår absolut ut, är det säkerligen inte någon illa grundad förhoppning att säga, att nog kommer man till ett resultat, som är ganska korrekt, om man strävar därefter.

Ingen inbillar sig väl, tror jag, att jag och kanske majoriteten i utskottet äro några hänförda beundrare av det s. k. Brattsystemet. Men ärligheten fordrar, det nödgas jag säga, att man vidgår, att i den mån som restaurangbolagen hava kommit in så att säga i skottlinjen för den beskjutning, som från olika håll ägnas det system, som har fått namn efter doktor Bratt, dess främste förespråkare, äro bolagen inte så litet orättvist behandlade. Tager man kändedom om denna verksamhet, kommer man ovillkorligen till det resultatet, att man nödgas hysa den allra största respekt både för den personliga ledningen av dessa företag och även för de principer, som äro avgörande för den verksamhet, restaurangbolagen handhava, och jag tror, herr talman, att det är mycket goda grunder, som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lithander: Herr talman! Utskottets ärade ordförande gjorde gällande, att detta icke är enbart en ekonomisk fråga, utan även ett socialt spörsmål. Jag skall inte gå in på den sociala delen av denna fråga, ty den motion, som jag tillåtit mig väcka, har endast varit ett led i strävandet att få dessa saker mera in under allmän kontroll än vad som för närvarande är fallet. Det har ursprungligen varit systembolag, som fullgjort denna uppgift, men dels på grund av den maktställning kontrollstyrelsen haft och dels till följd av den av bolagen skapade organisationen har man kommit in i ett läge, där det allmänna icke har samma inblick i saken, som om systembolagen själva fortfarande hade handhaft denna uppgift, såsom från början var tänkt.

Utskottet har, liksom även kontrollstyrelsen i sitt utlåtande, uppehållit sig mycket vid den sociala delen av frågan, men man har gått åtskilligt vid sidan om det ekonomiska spörsmålet. Utskottet har hänvisat till den utredning, som till nästa år är avsedd att ske i samband med avgörandet av frågan om parti-handeln och hänvisar till bevillningsutskottets betänkande i sistnämnda fråga,

Ang.
statsverkets
inkomster
från restaurangbolagen
m. m.
(Forts.)

Ang.
statsverkets
inkomster
från restaurangbolagen
m. m.
(Forts.)

där bevillningsutskottet uttalar, att enligt dess mening är det önskvärt, att Kungl. Maj:t i samband med förslag i berörda hänseende framlägger all den utredning, som kan erfordras för att tillfälle må beredas riksdagen att i ett sammanhang pröva frågan om de statsfinansiella intressen, som äro bundna vid ej blott partihandeln utan även detaljhandeln med rusdrycker. Men har man icke givit något bestämt direktiv om att även den nu föreliggande frågan skall beröras vid utredningen, kan det mycket väl hända, att vi, när vi komma in på nästa år, stå inför samma förhållande, att man ignorerar frågan.

I motionens kläm yrkas på en utredning, i vad mån statsverket fått minskade inkomster därigenom, att verksamheten överförts från systembolagen till de s. k. restaurangbolagen samt att Kungl. Maj:t måtte till riksdagen inkomma med de förslag, vartill denna utredning giver anledning. Ett strävande att försöka åt staten förskaffa allt vad den bör hava synes mig vara något, som varje riksdagsman bör kunna ena sig om. Vi skola inte blanda bort korten eller söka komma ifrån det väsentliga i denna punkt genom att rulla upp hela spørsmålet om den sociala frågan i detta hänseende, utan vi skola taga sikte på de ekonomiska synpunkterna i detta fall. Jag kan aldrig få för mig, att kontrollstyrelsen har rätt i sitt resonemang, då styrelsen säger, att det icke finnes något förbud emot att ordna med dotterbolag. Det är väl i alla fall så, att inte allt, som inte är förbjudet, är tillåtet. Kontrollstyrelsen har en bestämd regel att följa, nämligen rusdrycksförsäljningsförordningens 19 § 9 mom., som stadgar, att systembolagens hela nettovinst av all den rörelse bolagen idkat skall tillfalla statsverket. Jag kan då inte förstå, att man fyller betingelserna på denna punkt, om man bildar aktiebolag och dotterbolag och sedan förklarar, att dessa ha rätt att göra vad de vilja. Ingen skall kunna säga mig, att ett dotterbolag får lov att göra vad som är förbjudet för ett systembolag, och jag vill göra gällande, att dylika bolag exempelvis inte ha rätt att köpa fastigheter. Det synes mig, att kontrollstyrelsen inte har följt föreskrifterna i nyssnämnda paragraf på denna punkt. Och jag skulle vilja till kontrollstyrelsens ärade chef — vilken väl, eftersom han tillhör denna kammare, är här närvarande, förmodar jag, när vi behandla anmärkningar gentemot kontrollstyrelsen — eller till hans närmaste man rikta den frågan, huruvida kontrollstyrelsen lämnat sitt medgivande åt dessa dotterbolag att företaga fastighetsköp och göra avskrivningar och fonderingar, som alldeles säkert systembolagen icke hava rätt att göra. Jag skulle som sagt, då jag nu har ordet, vilja framställa denna fråga till dem, den må sedan besvaras i kväll eller på annat sätt. Har kontrollstyrelsen reda på eller har den icke reda på, huruvida det övermål, som är offentligt påvisat i Göteborg, existerat? Har kontrollstyrelsen haft denna fråga under behandling eller ej? Man har i det utlåtande, som kontrollstyrelsen avgivit, gått vid sidan om både denna sak och fastighetsköpen. Man har icke heller svarat på den frågan, vilken förklaringen är till att i Norrköping restaurangbolaget kunnat klara sig utan någon subvention, medan restaurangbolagen i Stockholm och Göteborg subventionerats med 2 miljoner kronor. Vi ha här upplevat, att efter det min motion blivit väckt — detta må nu vara anledningen eller icke, i varje fall har det skett, sedan kritiken offentligt framstälts — har restaurangbolaget där nere återbördat 216,000 kronor, som bolaget förra året fått. Är det i alla fall inte skäl, att riksdagen går in på dessa frågor och ser till, om detta är rätt eller icke och om staten får vad staten skall hava eller ej?

Det är, herr talman, många saker, som man skulle kunna gå in på i detta sammanhang, och jag borde kanske också göra det. Men hänsynen till kammaren och till den långt framskridna tiden gör, att jag i varje fall inte nu skall gå in därpå, utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herrar Georg Dahl och Nils Anton Nilsson avgivna reservationen, som inne-

bär, att riksdagen skulle besluta, att en utredning i detta fall bör komma till stånd, huruvida staten har fått och får vad den bör hava eller icke.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Greve Lagerbjelke: Herr talman! För att icke diskussionen i denna fråga skall alltför mycket sväva ut, anser jag det vara all anledning att hålla sig till den hemställan, som motionären gjort i sin motion och i vilken hemställan reservationerna för sin del instämt. Klämman lyder så, att motionären hemställer om en utredning, i vad mån statsverket fått minskade inkomster därigenom, att verksamheten överförts från systembolagen till de s. k. restaurangbolagen, samt att Kungl. Maj:t måtte till riksdagen inkomma med de förslag, vartill denna utredning giver anledning.

När motionären talar om att systembolagen förut själva omhänderhaft denna verksamhet, åsyftas härmed det s. k. föreståndaresystemet. Motionären tyckes nu utan vidare föreställa sig, att statsverket genom anordningen med restaurangbolag får mindre inkomster, än om det gamla systemet skulle hava bibehållits. Detta framgår bäst av att motionären ur klämman uteslutit det vanliga uttrycket »huruvida» och endast begär utredning, »i vad mån» statsverkets inkomster hava minskats. Det är då ganska anmärkningsvärt, att under den långa tid före restaurangbolagens tillkomst, då det s. k. föreståndaresystemet tillämpades, förekommo ständiga anmärkningar mot detsamma. Om jag håller mig till Stockholm, gjorde där det dåvarande Göteborgssystemets i Stockholm revisorer upprepade anmärkningar just på grund av de små inkomsterna för systembolagen. Även Stockholms stadsfullmäktige biträdde i princip dessa anmärkningar från bolagets revisorer, och det var just de anmärkningar, som sålunda gjordes emot föreståndaresystemet, som föranledde tillkomsten av det ursprungliga restaurangbolaget i Stockholm. Det lär väl finnas föga anledning att antaga, att om föreståndaresystemet nu skulle återinföras och Stockholms allmänna restaurangbolag — om man nu håller sig till förhållandena i huvudstaden — skulle upphöra, det skulle komma att bli större inkomster. Det skulle väl förvisso bli motsatsen efter all erfarenhet. Att här göra någon sifferuppställning för att visa det ena eller det andra är alldeles lönlöst, men man kan väl ändå jämföra förhållandena, sådana de voro före restaurangbolagens tillkomst, med de nuvarande förhållandena. Gör man detta, finner man, att under föreståndaresystemets tillämpning här i Stockholm slukade utskänkningsomkostnaderna den större delen av den på utskänkningskomkostnaderna uppkomna bruttovinsten, och detta oaktat ölet då tillhörde rusdryckerna. Men för närvarande, under restaurangbolagsystemet, utgöra utskänkningskostnaderna endast omkring $\frac{1}{5}$ av bruttovinsten på utskänkningskomkostnaderna. Detta synes mig vara förhållanden, som tala för sig själva. Det synes mig också — det vill jag här framhålla — vara ganska naturligt, att om, såsom fallet är med ett restaurangbolag, man har bildat ett särskilt bolag för att sköta denna uppgift och har en ledning, som är särskilt kvalificerad härför, skall det bli ett bättre resultat än om systembolagen, vilkas styrelser äro sammansatta för helt andra uppgifter, skola mer eller mindre på måfå skaffa sig föreståndare för att på så sätt låta restaurangerna skötas. Det lär väl vara alldeles givet, att restaurangbolagen kunna på ett bättre sätt tillgodose de sociala synpunkterna, som ju ändå hava sin stora betydelse här, än om det är föreståndare, som skola sköta restaurangerna, delvis på sin ekonomiska risk. Det hjälps inte, att dessa låta de privatekonomiska synpunkterna bli övervägande, och detta framgår även ganska klart därav, att vi här i Stockholm hava sådana företag, som skötas med föreståndare, och åtminstone på det ena av dessa äro priserna på maten högre än på Stockholms allmänna restaurang-

*Ang.
statsverkets
inkomster
från restaurangbolagen
m. m.
(Forts.)*

Ang.
statsverkets
inkomster
från restaurangbolagen
m. m.
(Forts.)

bolags restauranger. Det kan i detta avseende förtjäna anmärkas, att i ett yttrande av år 1921 har också Stockholmssystemets styrelse framhållit såsom sin erfarenhet, att de av enskilda föreståndare drivna folkrestaurangerna ha bestämda tendenser att hålla högre pris än dem, som restaurangbolaget sett sig i stånd att tillämpa i sin matservering.

Detta gör, herr talman, att jag finner det vara så långt ifrån, att det skulle bli en större behållning för det allmänna, om man skulle återgå till föreståndaresystemet, att motsatsen, efter vad erfarenheten visat, skulle bli förhållandet. Jag får sålunda yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lithander: Herr talman! När den siste ärade talaren gör sina kalkyler och kommer till den slutsatsen, att det för allmänheten är fördelaktigare, som det nu är, förbiser han ju i alla fall de subventioner, som lämnats och som jag i mitt första anförande påpekade, nämligen bland annat 2 miljoner kronor till Stockholm och Göteborg, under det att Norrköping icke har någonting. Men det är ju för övrigt inte bara detta förhållande. Det är ju också den omständigheten, som även saknas i kontrollstyrelsens beräkning, att nu få bolagen också försälja pilsnerdricka, vilket har gjort, att de under ett antal år subventionerats med 5 miljoner kronor.

Det råder ju i alla fall olika meningar om dessa saker, och det kan inte skada, att man från riksdagens sida tillser, hur det förhåller sig.

Eftersom jag har ordet, herr talman, ber jag att få säga, att jag i mitt första anförande förbisåg, att om man vill göra en fråga till ett ämbetsverk, bör denna på grund av grundlagens föreskrift gå via Kungl. Maj:t. Jag är ledsen, att jag i dessa dagar verkligen glömde bort Kungl. Maj:t!

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Greve Lagerbjelke: Herr talman! Bara ett par ord! Jag ville vara så kortfattad som möjligt, då jag förra gången hade ordet. Då nu herr Lithander emellertid har talat om subventioner till folkrestaurangerna, måste jag säga, att det är väl ändå obilligt begära, att dessa restauranger utan vidare skola med sin förtjänst på matserveringen betala omkostnaderna för utskänkingen. Anställes en jämförelse med hur det är i fråga om de överlåtna rättigheterna, framgår det alldeles uppenbart, att om folkrestaurangerna skulle hava samma förtjänst på spriten som innehavarna av överlåtna rättigheter, skulle folkrestaurangerna få vida större bidrag än de nu hava.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lithander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givnen varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang.
statsverkets
inkomster
från restaurangbolagen
m. m.
(Forts.)

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förläggning av 1:a flygkåren till Västerås m. m.

Ang. första
flygkårens
förläggning.

Uti en till riksdagen avlåten, den 11 mars 1927 dagtecknad proposition, nr 222, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen

dels besluta, att 1:a flygkåren skulle förläggas till Västerås,

dels ock medgiva, att kronoegendomen fyra mantal Hässlö nr 1, 2, 3 och 4 i Badelunda socken av Västmanlands län finge från och med den 14 mars 1928 överflyttas från domänstyrelsens till flygstyrelsens förvaltning och statens domäners fond därvid nedskrivs med ett mot egendomens taxeringsvärde svarande belopp.

Denna proposition hade, såvitt densamma icke avsåge överflyttning från domänstyrelsens till flygstyrelsens förvaltning av ifrågavarande kronoegendom och i samband därmed skeende nedskrivning av statens domäners fond, remitterats till statsutskottet, som i det nu förevarande utlåandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

a) avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition, i vad densamma avsåge att första flygkåren skulle förläggas till Västerås;

b) i anledning av nämnda proposition i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning och för 1928 års riksdag framläga förslag i fråga om förläggningen av första och andra flygkåren.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Lindblad*, *Nilsson* i Malmö, *Johansson* i Hälsingborg och *Ward*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition, i vad densamma avsåge första flygkårens förläggande till Västerås;

2) av herr *Hammar skjöld*, som dock ej antytt sin mening.

Herr *Nilsson*, *Johan*, i Malmö: Herr talman! I riksdagens försvarsbeslut 1925 ingick även det ärende, som kammaren nu har att behandla. Det bestämdes nämligen då, att första flygkåren skulle förläggas till Uppsala. Detta beslut tillkom icke utan vanliga förberedelser och kan alltså icke på något vis betraktas som ett hastverk. Förberedande utredningar hade blivit verkställda av departementschefen vilken upptog förslaget i den proposition, som 1925 godkändes av riksdagen. Emellertid framkom i försvarsutskottet yrkande att man i stället för Uppsala borde välja Västerås till förläggningsplats. Jag tror att detta yrkande mindre framkom därav, att Västerås ansågs vara en lämpligare förläggningsplats än Uppsala, än på att man på något sätt ville giva Västerås en ersättning för det regemente, som enligt beslutet skulle indragas. I försvarsutskottet uppstodo långa debatter om saken, och man enade sig slut-

Ang. första
flygkårens
förläggning.
(Forts.)

ligen om att utse en delegation, som skulle bese såväl förläggningsplatsen i Västerås som Uppsala. När delegationen efter besöket avgav redogörelse för försvarsutskottet, var man tämligen enig om att den rätta platsen för förläggningen var Uppsala. För min egen del hade jag en förutfattad mening i denna sak. Jag ansåg nämligen, att man icke hade behandlat Västerås rättvist, då man gjort en omplacering av regementena och förlagt ett regemente uppåt landet i stället för i Västerås, som hade varit den rätta platsen. Jag reste således den gången dit med den bestämda tanken, att jag skulle försöka i vad på mig ankom få första flygkåren till Västerås. Efter det jag besökt såväl Västerås som Uppsala, kunde jag emellertid, hur gärna jag än velat intaga en annan ståndpunkt, icke annat än rösta för en förläggning till Uppsala.

Under fjolåret framkom så ett förslag om vissa förberedelser för flygkårens förläggning till Uppsala. I sammanhang därmed uppstod emellertid i statsutskottet den tanken, framförd av den nuvarande försvarsministern, att man borde utreda ärendet än en gång och undersöka, om man icke kunde få en annan förläggningsplats än Uppsala. Såsom kammarens ärade ledamöter hava sett i handlingarna, kunde departementschefen i år föreslagit Västerås som förläggningsplats för flygkåren. Man skulle alltså undgå Uppsala och förlägga två flygkårer till Västerås. Andra flygkåren har genom 1925 års beslut redan placerats där.

När detta ärende i år kom till statsutskottets första avdelning voro vi i det närmaste eniga om att det vore olämpligt att förlägga två flygkårer till en plats. När denna sak diskuterades 1925, förlade man flygkåren med hänsyn till landets sträckning och efter strategiska synpunkter. Detta gjorde, att man fick förläggningarna tämligen jämnt fördelade landet över. Man framhöll den gången, att det vore olämpligt att förlägga flera flygkårer på en och samma plats, därför att det i händelse av bombardemang under krig skulle medföra alltför stora risker. Det ansågs bättre att hava kårerna fördelade på fyra platser, vilket ju då också blev riksdagens beslut. Vi voro visserligen flera, som redan i fjol, då vi även besökte platsen, voro av den meningen, att man borde stanna för en förläggning till Uppsala, men man brukar ju merendels i riksdagen, när ett krav på utredning framkommer, såvitt möjligt tillmötesgå det. Man har således utrett spörsmålet, och som jag nyss nämnde, har departementschefen föreslagit, att även första flygkåren skall förläggas till Västerås.

För mig har frågan även varit av ekonomisk innebörd. När den i år kom före i statsutskottet, var jag gärna med om ytterligare utredningar där för att undersöka, huruvida man kunde få en billigare förläggning än i Uppsala. Vi voro nämligen, som jag sade, ense om att man icke borde förlägga två kårer till Västerås. Vi begärde och fingo då genom flygstyrelsen en utredning till stånd, huruvida man icke skulle kunna placera den nu i Västerås liggande flygkåren till Hägernäs och till Rindön. Denna utredning har emellertid visat, att förläggande av första flygkåren i Västerås blir mycket dyrt, och utgifterna bliva ännu högre, om man placerar andra flygkåren vid Rindön och Hägernäs. Under sådana omständigheter är det klart, att man gärna stannar inför det första förslaget, som riksdagen redan har godkänt och som enligt min och många uppfattning innebär den bästa förläggningsplatsen och därtill den billigaste.

Medan en förläggning av första flygkåren till Västerås skulle kosta 1,040,000 kronor, bliva motsvarande kostnader i Uppsala 960,000 kronor, detta under förutsättning, att Ultuna lantbruksinstitut får alla sina önskingar uppfyllda. Bl. a. skulle man då flytta de i närheten av flygfältet liggande byggnaderna vid institutets gård, vilket kostar 208,000 kronor. Emellertid är jag säker på, att om riksdagen skulle hålla på sitt beslut om kårens förläggande till Uppsala, skulle ingen regering komma att offra 208,000 kronor på en sådan flyttning. Det förefaller mig vara alldeles orimligt att kasta bort pengar till intet på

det sättet. Om man alltså nedskriver summan av 960,000 kronor med 208,000 kronor, äro vi nere vid 752,000 kronor. Uppsalaalternativet ställer sig alltså ännu förmånligare ur ekonomisk synpunkt. Lantbruksinstitutet har naturligtvis icke tyckt, att det vore så trevligt, om man tager en bit av dess jord, men i det belopp av 752,000 kronor, som jag nyss nämnde, ingår ett anslag av 53,000 kronor för jordinköp delvis i stället för den mark, som skulle användas till flygplatsen. Lantbruksinstitutets styrelse har vidare gjort en erinran att det för invallning av flygfältet beräknade beloppet icke skulle räcka. Kostnaderna skulle bliva större än man utgått ifrån. På den punkten har emellertid institutet ingenting bevisat. Man har gjort ett påstående, men den utredning, som är gjord av flygstyrelsen, får väl i detta fall som i alla andra vara den, till vilken man sätter sin tillit.

Nu har emellertid, såsom framgår av handlingarna, majoriteten inom statsutskottet hemställt, att man ytterligare skall utreda detta ärende. Min bestämda uppfattning är, att det efter en sådan utredning alltjämt skall framgå, att Uppsala-förläggningen är den billigaste och lämpligaste. Under sådana omständigheter ifrågasätter jag, huruvida man längre bör uppskjuta realiserandet av denna del av 1925 års beslut. Det förefaller mig, som om riksdagen nu borde fatta ett definitivt beslut och alltså bestämma, att första flygkåren skall ligga på den plats, som bestämdes i det 1925 fattade beslutet. Då jag alltså, herr talman, anser, att man icke kan vinna något på en ytterligare utredning av detta ärende, hemställer jag om bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Widell: Herr förste vice talman! Att jag tillhör statsutskottets majoritet och nu kommer att yrka bifall till utskottets hemställan, innebär icke, att jag i sak skulle intaga en annan ståndpunkt än reservanterna. Liksom dessa anser jag det icke böra ifrågakomma, att två flygkårer förläggas till en och samma plats. Jag anser, att de böra läggas på olika lällen, och vore jag tvungen att nu träffa ett val mellan å ena sidan Kungl. Maj:ts proposition om både första och andra flygkårens förläggande till Västerås och å andra sidan 1925 års riksdags beslut om första flygkårens förläggande till Uppsala, måste jag för min del ställa mig på reservanternas sida och rösta för en förläggning till Uppsala. Vid den förberedande behandlingen av detta ärende på statsutskottets första avdelning visade det sig emellertid, att meningarna voro till den yttersta grad delade. Avdelningens sex ledamöter delade sig på till att börja med fyra och sedermera tre olika yrkanden. Under sådana omständigheter låg naturligtvis den möjligheten nära, att kamrarna skulle komma att stanna i olika beslut, och vad resultatet i så fall skulle bliva, var litet svårt att säga, då gemensam votering här naturligtvis icke kan äga rum. Då därtill kommer, att onekligen åtskilliga frågor, som sammanhånga med förläggningen av såväl första som i viss mån även andra flygkåren, kunde behöva underkastas en ytterligare utredning, innan riksdagen definitivt tager ståndpunkt till detta viktiga ärende, och det avgörande, som nu träffas, ju blir bestämmande för en lång framtid, ansåg jag, att jag borde avsluta mig till det kompromissyrkande, som framkom och som gick ut på, att man icke i år borde fatta ett definitivt beslut, utan begära ytterligare utredning till nästa års riksdag. Naturligtvis har jag ingalunda förbisett de olägenheter, som följa med ett sådant uppskov, men jag tror dock, att de icke behöva bliva alltför stora. Därest, såsom statsutskottets majoritet säger, att den finner synnerligen önskligt, utredningen så bedrives, att proposition i ärendet kan framläggas i början av nästa års riksdag, torde det icke vara omöjligt för statsutskottet att avgiva utlåtande redan under februari månad. Det dröjsmål, som under sådana omständigheter komme att uppstå, bleve ju icke

Ang. första flygkårens förläggning.

(Forts.)

Ang. första
flygkårens
förläggning.

(Forts.)

allt för stort. Jag anhåller därför, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lithander: Herr talman! Jag begärda ordet för att trycka på en särskild punkt, nämligen att man ju i allmänhet bör försöka få fördelade risker. Sedan dess har den ärade representanten för statsutskottet haft ordet, varvid han förklarar, att han i den punkten vore av samma mening och där gäve reservanternas rätt. Jag vill framhålla, att denna synpunkt i föreliggande fråga är mycket viktig. När vi hava ett flygvapen med de enheter vi nu hava, kan det icke vara välbetänkt och klokt att förlägga två av kårerna till ett industrisamhälle, vilket redan som sådant drager fiendens angrepp till sig, så att vi, om en katastrof skulle inträffa, förlorade två kårer på en gång. Det måste vara klokare att fördela riskerna, fränsett alla andra skäl, som tala för en förläggning på olika håll, såsom de militära myndigheterna framhållit. Det har upplysts om att ett fullföljande av riksdagens redan en gång fattade beslut att förlägga den första flygkåren till Uppsala av vår högsta sakkunskap på området ansetts vara det riktiga ur strategisk synpunkt. Om landet angripes, gäller det att vara med i leken så fort som möjligt, och då spelar det en viss roll, om stridskrafterna äro i närheten av det som skall skyddas eller om de äro långt borta. Den andra platsen representerar en inre linje, och även den behövs, men vi böra icke förlägga båda kårerna på en punkt inne i landet. Jag förstår mycket väl, att vid behandlingen av en riksdagsfråga som denna lokala synpunkter av olika slag göra sig gällande och även att man i ett utskott gör en kompromiss för att få fram ett enhetligt förslag. Jag vill dock vädja till kammarerna, om vi icke i en fråga som denna böra se bort både från lokala synpunkter och från de skäl, som gjort, att man sökt komma till en kompromiss i utskottet, för att i stället se till det som ur försvarets synpunkt måste vara det bästa. Vi lekmän kunna på den punkten icke gärna göra något annat än följa den främsta sakkunskap vi hava, och vi hava från chefen för generalstaben och chefen för flygvapnet ett överensstämmande uttalande om att det ur försvarets synpunkter icke vore välbetänkt att förlägga första flygkåren, som representerar den första krigsberedskapen, på något annat ställe än som förut beslutats, nämligen till Uppsala.

Den siste ärade talaren nämnde, att han för sin del liksom utskottet yrkar ytterligare utredning. Jag ber då att få fästa uppmärksamheten på att departementschefen har förklarar, att det föreligger tillräcklig utredning i ämnet, och att även departementschefen i den förutvarande socialdemokratiska regeringen för sin del varnat för uppskov. I dessa tider, då det sannerligen icke råder lugn och ro ute i världen, är det nog icke det rätta ögonblicket att i avvaktan på ytterligare utredningar uppskjuta den åtgärd, som för oss skall trygga den första krigsberedskapen, särskilt när det gäller ett vapen med en så fenomenalt stark och hastig utveckling som flygvapnet.

Jag kan för min del, herr talman, icke vara med om ett yrkande, som innebär ett uppskov, utan jag ber på de skäl, som äro framhållna i reservationen och som jag för min del finner vara mycket vägande, att få yrka bifall till densamma.

Herr Sederholm: Jag har icke begärt ordet i denna fråga för att uttala någon avvikande mening från den som utskottet kommit till. Jag tror tvärtom, att det är synnerligen välbetänkt, att utskottet och riksdagen gå in för en förnyad utredning av frågan. Jag är emellertid närmast uppkallad av en del yttranden av herr Nilsson i Malmö beträffande förhållandena vid Ultuna och den utgård till Ultuna, Kungsängen, varom här närmast är fråga. Han ville reducera de kostnadsberäkningar för ersättande av Kungsängen, som lantbruksin-

stitutets styrelse har gjort och som för övrigt av lantbruksstyrelsen hava förklarats vara alldeles för låga. Ultunastyrelsen har velat hävda och hävdar allt fortfarande, att den för att bedriva undervisning vid institutet i nuvarande omfattning och ännu mera, i händelse institutet skulle komma att utvidgas, behöver såväl Ultuna huvudgård som Kungsängen eller en gård, lika väl belägen och av motsvarande storlek. Det går att erhålla en sådan gård för Ultuna genom besittningstagande av en del ängar och jordar, som redan nu tillhöra kronan, samt genom inköp av andra marker. Dessa kunna läggas tillsammans med den ringa del av Kungsängen, som skulle bliva över och lämnas ograverad, ifall flygfältet förlades dit. Men då skulle byggnaderna, om de fortfarande skulle användas, komma att ligga i en utkant av egendomen. Med kännedom om vilken betydelse en lämplig arrondering har i förhållandet mellan ägornas läge och byggnaderna inser man, att detta skulle medföra högst betydligt ökade driftskostnader. Styrelsen måste därför hävda, att en förflyttning av egendomens byggnader är en nödvändighet för att upprätthålla driftens räntabilitet.

Nu säger den ärade reservanten, att något sådant naturligtvis icke kan komma i fråga. En förflyttning skulle kosta över 200,000 kronor, och han menar, att man då kan räkna ned kostnaderna för flygfältets förläggning med motsvarande belopp. Om man försämrar egendomens räntabilitet och alltså dess värde med ett belopp, som motsvarar kostnaden för byggnadernas flyttande, kan det väl dock ej vara riktigt att bortse från denna värdeminskning, även om man avstår från att flytta byggnaderna. Det är naturligtvis likväl en kapitalförlust för staten, om något sådant skulle ske, och det skulle i hög grad försämrade egendomens möjlighet att utnyttja ifrågavarande jordar på ett riktigt sätt. Det går alltså efter min mening inte att räkna bort en obehaglig utgiftspost för att få siffrorna att peka i den riktning man önskar. Vidare måste man naturligtvis räkna därmed, att om nu andra marker skola tagas i besittning av kronan, naturligtvis även det är en kapitalförlust för kronan. Det är marker, som nu utnyttjas och som sedermera visserligen skulle tagas in under Ultunas produktion, men som skulle användas i stället för andra produktiva marker, som åtminstone till väsentlig del komme att tagas i besittning för flygfältet och i väsentligt mindre grad kunna utnyttjas för jordbruksproduktion.

Här har talats om att Ultunastyrelsen ifrågasatt, att invallningskostnaderna varit för lågt beräknade. Det är nog inte bara ett löst påstående. Det är visserligen icke grundat på ingående undersökning av förhållandena på de ställen, där vallen skulle dragas fram, men det är grundat på utlåtande av sakkunnig lantbruksingenjör i orten, som väl känner förhållandena där och har erfarenhet av sådana invallningar på liknande mark i trakten samt därför varnar för att gå in för en invallning utan att man gjort en noggrann undersökning beträffande jordens genomsläpplighet och dylikt. En sådan undersökning har icke blivit företagen. Det har visserligen skett vissa ofullständiga undersökningar, men de äro för bedömande av denna fråga alldeles otillräckliga. Detta har naturligtvis för Ultunastyrelsen ingen betydelse, men man kan såsom riksdagsman varna för att gå in för en sådan anläggning, innan undersökningar verkligen utförts. För övrigt innebär varje invallning en betydligt ökad risk vid jämförelse med de platser, där man kan räkna på markens torrläggning utan invallning. Även om vattnet kan hållas borta, är det risk för att vattenståndet kommer att hålla sig så nära jordytan, att marken blir lös och därför olämplig. Ett genombrott av vallen är ju också något, som rätt ofta förekommer. Det är väl från allmän synpunkt önskvärt, att man söker minska sådana risker, särskilt vid anläggningar, som hava med försvaret att göra.

Det kan naturligtvis icke för institutets styrelse föreligga något som helst intresse att motarbeta vad som från försvarets synpunkt kan vara önskvärt och

Ang. första
flygkårens
föreläggning.
(Forts.)

lämpligt, och det har jag heller icke velat med detta mitt anförande. Men jag vill stryka under, att det å andra sidan är viktigt, att man i sina beräkningar tager hänsyn till de verkliga riskerna och icke räknar med en viss tendens i syfte att få fram en kalkyl, som går i den riktning, dit man förut har bestämt, att man vill komma. Är det så, att Kungsängen ovillkorligen är den enda plats, som kan och bör komma i fråga, får man naturligtvis böja sig därför, men å andra sidan anser jag, att det är fullt lika viktigt, att man då räknar med att Ultuna lantbruksinstitut får den compensation, som behövs för att göra riskerna och förlusten för institutet så ringa som möjligt och att man medräknar alla därför erforderliga kostnader.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Utskottet och reservanterna äro ju ense i den punkten, att två flygkårens föreläggning till en plats icke är att förorda. I den negativa sidan stämma de bägge överens, men skillnaden mellan utskottets majoritet och reservanterna ligger ju däri, att utskottsmajoriteten icke positivt förordar någon viss annan plats än Västerås, utan låter föreläggningen bero på en ny utredning, under det att reservanterna stanna vid att riksdagen borde vidhålla sitt tidigare beslut angående föreläggning till Uppsala. Då jag nu har begärt ordet, är det icke alls för att anföra vare sig några ekonomiska eller militära synpunkter på frågan, utan endast för att fästa uppmärksamheten därpå, att Uppsala i allt fall är i första hand en kulturort, i första och sista hand *en universitetsort med alla de dyrbara byggnader och anstalter, som där finnas för undervisningens och forskningens behov.* Jag tror, att när man väger det ena mot det andra, skall det vara mycket tunga skäl, som skola låta vägen falla till förmån för en föreläggning av flygkåren till Uppsala *emot* det universitetsintresse, som jag tror det vara att icke få den dit. Jag är tacksam, att utskottet genom sin hemställan möjliggjort ett beaktande av vad jag tror vara universitetets intresse och synpunkt, nämligen att Uppsala *icke* bör bliva en dylik föreläggningssort. Jag tror icke, att jag behöver upptaga kammarens tid med att något närmare ingå på denna fråga, men jag stryker under, att vid valet denna synpunkt bör vara synnerligen tungt vägande och jag vill tillägga efter min tanke även utslagsgivande.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hammarskjöld, Carl Gustaf: Herr vice talman! Vissa erinringar ha riktats mot de föreslagna föreläggningssorterna för första och andra flygkåren. Jag anser, att dessa erinringar i vissa avseenden äro berättigade, men jag har tillika den uppfattningen, att det är ganska svårt att här i landet finna en i alla avseenden idealisk föreläggningssort för en flygkår på grund av terrängförhållandena i vårt land. I detta fall inverkar även en annan omständighet, nämligen att det av ekonomiska skäl ansetts önskvärt att för flygkårens föreläggning använda etablissemang, vilka blivit lediga i samband med den förestående regementsindragningen. Platserna för dessa etablissemang hava valts efter helt andra synpunkter än de, vilka göra sig gällande vid föreläggning av flygkårer. I vissa fall hava de tillkommit efter 1892 års härordning och i andra fall genom 1901 års härordning. Vid den tidpunkten fanns icke något flygväsen. I detta särskilda fall är det fråga om första och andra flygkåren. Andra flygkåren består uteslutande av marinflygplan, och även i första flygkåren skola marinflygplan ingå i avsevärd omfattning. Det är helt naturligt, att man vid valet av platserna för truppförbandens kaserner icke tog hänsyn till att de skulle komma i omedelbar närhet av ett vatten, som kan medgiva bekväm start och landning för marinflygplan. Även om man gör en förnyad utredning, kommer man sannolikt till

det resultatet, att man icke kan finna en i alla avseenden idealisk plats såsom förläggningssort för dessa flygkärer. Det är naturligtvis beklagligt, om vissa av de olägenheter, som uppstå, även skulle drabba så förnäma institutioner som Ultuna lantbruksinstitut och universitetet i Uppsala. Men jag tror icke, att man bör överdriva de olägenheter, vilka skulle uppkomma för universitetet. Det är visserligen sant, att en flygkår drager till sig luftanfall, men Uppsala är en ort, som i alla händelser icke kan anses skyddad för luftanfall. Uppsala är en av de förnämsta järnvägsknutarna norr om Stockholm, där fem olika järnvägslinjer sammanlöpa. Även om genom flygkårens förläggning dit faran för luftanfall kommer att ökas, bör man å andra sidan taga med i beräkningen att skydd mot luftanfall icke ensamt kan vinnas genom försvarsanordningar på marken, utan att man härför även måste äga tillgång till egna luftstridskrafter. Om dylika äro förlagda till Uppsala, finnas de närmare till hands.

Vid bedömande av denna fråga måste man framför allt beakta de olägenheter, som äro förenade med att förlägga tvenne flygkärer till en och samma ort. Det har framhållits att risken för bombardemang därigenom ökas. Man kan genom ett enda lyckat bombardemang förstöra en avsevärd del av våra luftstridskrafter. Av andra flygkåren äro delar under en stor del av året för övningsändamål förlagda utom förläggningssorten. Sälunda ordnas under vintern en skola i Hägernäs, och på sommaren finnas flygstationer bland annat i Göteborg och vid kustflottan. Dessa detacherade styrkor utgöra emellertid endast en jämförelsevis ringa del av flygkårens mobiliseringsmaterial. Vad Hägernäs beträffar äga övningarna där under vintern rum på Värtans is med övningsplan på hjul.

I detta sammanhang måste man även beakta baseringen. Alla veta, att flottan kan anordna tillfälliga baser i våra skärgårdar, men icke dess mindre anser man att flottan har behov av flera fasta baspunkter. De permanenta baserna i Karlskrona och Stockholm skola bibehållas liksom även Älvsborgs fästning och Hemsö fästning, vilka förläggas i materialreserv. På samma sätt är det också med våra luftstridskrafter. För dem kunna även anordnas tillfälliga flygbaser, men de ha liksom flottan och kanske i ännu högre grad än denna behov av flera fasta baser. Det är därför icke likgiltigt, om man i mellersta Sverige äger tvenne fasta baser eller endast en enda bas. Jag tror, såsom jag redan nämnt, att man icke kan vinna synnerligen mycket genom en förnyad utredning. När det gäller att genomföra inskränkningar enligt 1925 års beslut, så mötes varje framställning om uppskov med mycket litet tillmötesgående. Det kan då icke vara lämpligt att uppskjuta de utbyggnader, vilka stå i sammanhang med denna försvarsanordning. För min del skulle jag kunna vara med om andra kombinationer än den, vilken innefattas i 1925 års beslut, dock under den uttryckliga förutsättningen, att första och andra flygkåren förläggas å skilda orter. I det läge, vari frågan råkat, anser jag mig böra ansluta mig till den av herr Lindblad m. fl. avgivna reservationen.

Herr statsrådet **Rosén**: Herr talman! Jag ber om ursäkt att jag på grund av heshet har litet svårt att yttra mig för tillfället, men jag måste dock säga några ord i den föreliggande frågan.

Mot herr Johan Nilssons historiska skildring av ärendet skulle åtskilligt vara att invända. Jag skall emellertid bemöta honom blott på en punkt, nämligen i det avseendet att man inom försvarsutskottet efter en studieresa till Uppsala och Västerås skulle hava blivit tämligen enig om att Uppsala vore lämpligast. Jag tillhörde visserligen försvarsutskottet, men icke den delegation, som sändes till de båda nämnda platserna för att studera förhållandena.

*Ang. första
flygkårens
förläggning.
(Forts.)*

Ang. första
flygkårens
förläggning.
(Forts.)

Men jag erinrar mig att, när delegationen kom tillbaka och avlämnade sin rapport om erfarenheterna, den befanns vara delad på två linjer. Den ena ansåg, att Uppsala var bäst och den andra ansåg, att Västerås var bäst, och de voro lika manstarka, så någon enighet var det icke.

Herr Lithander uttalade, att det föreligger ett enhälligt utlåtande från de högsta sakkunniga, generalstabschefen och flygchefen, och att man bör böja sig för denna sakkunskap. Herr Lithander förbiser, att det finnes en annan sakkunnig, nämligen marinestabschefen, som även yttrat sig. Hans yttrande förekommer på sid. 16 i propositionen. Efter att hava berört de olika synpunkterna för och emot Uppsala och Västerås slutar han med att föreslå en allsidig utredning av frågan om 1:a flygkårens organisation och förläggning. »Skulle», säger han, »frågan om 1:a flygkårens förläggning avgöras utan att föregås av en dylik utredning», så uttalar han att de av honom anförda synpunkterna måtte vinna beaktande.

Vilka synpunkter var det? Jo, att Västerås var lämpligare än Uppsala. Jag trodde, att herr Lithander hade en ganska stor aktning för den sakkunskap, som marinestabschefen obestriddligen företräder.

Beträffande de ekonomiska synpunkterna förefaller det mig som om reservanterna hade tagit något lätt på dem. Jag anser mig böra erinra om, att den beräkning angående kostnaderna för 1:a flygkårens förläggning till Uppsala, som förelåg i 1925 års försvarsproposition, slutade på ett belopp av 335,000 kronor, vilket belopp anvisades. Ingen del av detta belopp har emellertid ännu tagits i bruk. Nu har flygstyrelsen gjort en kostnadsberäkning, som slutar på ett belopp av 683,200 kronor eller något mer än dubbelt så mycket som man beräknade år 1925.

Reservanterna åberopa, att chefen för flygvapnet uttalat, att de av styrelsen för Ultuna beräknade kostnaderna för nybyggnader för jordbruket icke skulle vara erforderliga, enär några nybyggnader icke skulle behövas. Och frågan om inköp av Sävja äng vill man låta tillsvidare lämna öppen. Jag nödgas för min del sätta större värde på styrelsens för Ultuna sakkunskap på jordbrukets område än flygchefens sakkunskap i detta avseende. För den skull har jag sett mig nödsakad att till de av flygstyrelsen beräknade kostnaderna, 683,200 kronor, lägga 208,500 kronor, som reservanterna nu vilja draga ifrån. och vi äro då uppe i 960,700 kronor. För min del är jag tämligen övertygad om, att även detta belopp är för lågt. Har man gott om pengar, så kan man ju giva ut dem, ifall man tror att man bäst gagnar försvarsanstalterna genom att offra pengar för invallningar och dylikt arbete, som knappast skulle behöva ifrågakomma, om man valde en lämpligare plats. Jag förmodar på tämligen goda grunder, att beloppet är för lågt, därför att om kåren förlägges till Uppsala, så måste det bli en filial till densamma vid Ekoln. Avståndet mellan Uppsala och Ekoln är så stort, att säkerligen vissa anläggningar komma att krävas vid Ekoln, vilka icke nu beräknats. Även andra synpunkter mot Uppsala skulle kunna anföras, men jag vill endast säga, att jag finner det mindre försvarbart att för en liten flygkår disponera en kasern, avsedd för ett helt artilleriregemente.

Ja, jag anser ur olika synpunkter, att det är mindre lämpligt att förlägga flygkåren till Uppsala, men jag vill förklara, att jag givetvis icke har något emot den utredning, som utskottet ifrågasätter. Kan en bättre utredning göras och kan en lämpligare förläggningssort finnas, så har jag intet däremot.

Herr Westman: Herr talman! Jag skall endast säga några få ord i denna fråga.

Det har under ärendets behandling med tydlighet ådagalagts, att förläggningen av en flygkår till en viss ort medför ökad risk för bombardemang för

den orten i händelse av ett krigsutbrott. Denna synpunkt har tillmätts betydelse ur militär synpunkt av generalstabschefen och ur industriell synpunkt av herr Lithander, som befarar, att de industriella anläggningarna i Västerås skola komma i fara. Det är kanske icke då märkvärdigt, om jag fäster uppmärksamheten, liksom för övrigt herr Reuterskiöld redan gjort, vid den kulturella synpunkten. Herr Reuterskiöld har redan understrukit vilken förlust det skulle betyda för vårt land, om universitetet i Uppsala med dess dyrbara anläggningar bleve utsatt för förstörelse, och för min del vill jag säga, att om det skulle inträffa att universitetsbiblioteket bleve förstört, så skulle vårt land tillfogas en förlust, som helt enkelt vore oersättlig. Under sådana omständigheter kan det icke betraktas som ett lokalt intresse, om man gör gällande, att Uppsala icke är rätta orten för förläggningen av första flygkåren.

När chefen för generalstaben hade ordet, följde jag hans anförande med den största uppmärksamhet för att höra, om han skulle tillmäta den synpunkt, som jag tillåtit mig framhålla, någon vikt, men det enda jag fann av hans anförande, som kunde vara av betydelse ur den synpunkten, var att han sade, att Uppsala i alla fall icke vore skyddat mot luftangrepp, även om flygkåren icke förlades dit. Det är tydligen riktigt att så är förhållandet, men jag hemställer, huruvida icke det skydd en flygkår kan bereda Uppsala kan ernås icke bara på det sätt att kåren förläggas till Uppsala, utan även på det sätt, att kåren förläggas till någon annan för försvaret lämplig punkt.

Jag hoppas att det beslut, som i dag kommer att fattas, skall komma att undanröja den risk för universitetet, som hotar till följd av reservanternas hemställan. Om utskottets förslag antages av riksdagen och det blir en ny utredning, så skulle jag bevekligast vilja anhålla, att de synpunkter, som ligga mig om hjärtat, bli beaktade vid denna utredning. Det kan, såsom statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framhållit, finnas andra möjligheter att lösa denna fråga, utan att behöva förlägga flygkåren till en plats, beträffande vilken det är utrett att den icke är den lämpligaste.

Herr talman! Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Ett par ord endast med anledning av den siste talarens yttrande.

Jag undrar om icke herrar Reuterskiöld och Westman befinna sig i samma situation som gångna tiders lantbrukare, då de försökte undgå järnvägar. Järnvägarna ansågos bliva någonting störande, och man ville helst att de icke skulle gå genom trakter, där man hade sina hemman. I fall första flygkåren icke förläggas till Uppsala och något flygfält där icke kommer till stånd, så är jag övertygad om att Uppsala en gång kommer att djupt ångra att man avstått från denna möjlighet. Den civila flygtrafiken gör stora framsteg i världen och det är uppenbart, att den tiden icke är långt borta, då våra större samhällen behöva landningsplatser. Om icke förr så kommer Uppsala stad att få ångra det då.

Det har sagts av chefen för generalstaben att Uppsala är en järnvägsknut och följaktligen en lämplig plats för mobilisering. Det är givet att, i fall något ofredsmoment skulle inträffa, denna plats kommer att bli hemsökt av flygare oavsett om det finnes en flygkår där eller icke. Det kommer för övrigt fortfarande att finnas ett regemente där, vadan riskerna med militärförläggning redan finnas i Uppsala. I så fall skulle den flygkår, som vissa förklarar sig vilja avstå ifrån, kunde kanske behövas för att möta tänkta anfall. Skall man tala om värdefulla vetenskapliga institutioner i Uppsala som hinder för en förläggning dit, så undrar jag, om icke Stockholm har ett ännu större antal sådana institutioner att bevara. För övrigt peka erfarenheterna från kriget

Ang. första
flygkårens
förläggning.
(Forts.)

Ang. första
flygkårens
förläggning.
(Forts.)

på, att Uppsala icke blir mera befriat från risker, därest flygkåren förlägges till en annan plats.

Sedan anför herr Sederholm, att det icke är riktigt att räkna ned kostnaderna med 208,000 kronor, som en förflyttning av byggnaderna på egendomen skulle komma att kräva. Som motiv för flyttning av gården kan framhållas att den kommer att ligga i yttersta kanten av jordområdet. Jag vill då framhålla, att, om man skickar vilken praktisk lantman som helst till Uppsala, så är jag övertygad om att han skall finna en sådan utgift för flyttning alldeles meningslös. Men det är klart att man kan uttala önskingar. Om jag har ett jordområde, så är det naturligtvis bäst att gården ligger mitt inne i jordområdet, men absolut nödvändigt är det icke.

Nu ha vi reservanter emellertid varit så försiktiga att vi velat stå på den säkra sidan och därför tagit upp dessa 208,000 kronor. Vi ha försiktigtvis också tagit upp utgifter för invallning, ehuru det vid det besök, som vi gjorde i fjol under själva islossningen, då vattenflödet var rikligt, konstaterade att icke ens då behövdes den invallning, som det här är tal om. Men för att vara på den säkra sidan ha vi tagit upp hela beloppet av 960,000 kronor. Men Västeråsalternativet slutar i alla fall med ett belopp, som är nära 100,000 kronor högre.

Majoriteten är kanhända av samma mening som vi att man bör stanna inför Uppsalaalternativet, men då säger herr Widell att, i fall kamrarna komma att stanna i olika beslut, man skulle komma i en mindre behaglig situation. Den meningen kan jag icke alls dela. Om t. ex. första kammaren bifaller reservationen och andra kammaren bifaller utskottets förslag, så faller frågan, men den återfaller då till vad 1925 års beslut innebar. Och då blir det verklighet av vad man i det avseendet den gången önskade både här och i andra kammaren. Jag anser alltså, att ingen fara är å färde om första kammaren nu fattar beslut och söker bringa ur världen de icke realiserade rester, som ännu finnas från år 1925.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Hederstierna: Herr talman! Vad jag särskilt fäst mig vid i detta utskottsutlåtande och som berett mig mycken glädje är det, att jag däri ser en ganska bestämd hänvisning från utskottet, att man skall undersöka möjligheten att förlägga en flygkår till Hägernäs—Rindön. Det är, såvitt jag kan förstå, av synnerlig vikt och intresse för Stockholms stad, att, om det är möjligt av taktiska och strategiska skäl, förlägga en flygkår just där. Om det är något, som vi här i Stockholm bäva för, så är det just att vi vid första krigstillfälle, som sorgligt nog kan komma över oss, kunna vänta en lufteskader över Stockholm. Det blir säkert det första en fiende gör, om han attackerar vårt land, att angripa huvudstaden för att demolera alla möjliga byggnader och anläggningar, som vi ha, och alla järnvägar, som gå genom staden. Det pågår just i detta avseende en stark rörelse här i staden att söka på egen hand reda sig så gott man kan, till dess att staten kan bli intresserad att göra något.

Det är klart, att under sådana förhållanden den möjlighet, som här framskymtar, att en undersökning skall göras om eventuell förläggning av en flygkår utanför Stockholm, för oss är av största intresse. Det är på grund av min livliga önskan, att denna sak verkligen skall bli undersökt och även skall befinnas realiserbar ur strategisk synpunkt, som jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Endast ett par ord. Jag har litet svårt att förstå denna jämförelse mellan järnvägarna, som en del personer förr i tiden

inte ville ha framdragna till sina orter, och flygvapnet. Jag hade aldrig tänkt mig, att flygvapnet skulle vara något kommunikationsmedel. Om man får ett landningsfält eller dylikt för *flygtrafik* är en sak. Men att få *flygvapnet* förlagt till Uppsala är något helt annat, som jag för min del alldeles bestämt måste motsätta mig. Jag vill säga, att den omständigheten, att det redan nu för universitetet — och Uppsala *är* universitetet — finns risker, är ingen anledning att öka dessa risker, allraminst att öka dem på ett så effektivt sätt, som det innebär, att dit förlägga en flygkår.

Ang. första
flygkårens
föreläggning.
(Forts.)

Kvantitativt må visserligen vara, att Stockholm har mycket större betydelse i kulturellt avseende. Kvalitativt är detta på ett visst område kanske icke fallet, och under alla förhållanden måste jag bestrida, att den omständigheten, att man har ett regemente eller en flygkår och sådana anstalter på en viss ort är något särskilt moment i försvarsavseende för den orten. Jag tror det mera attraherar än det tager bort faran, och den fara, som ändock finnes för ett angrepp, får man söka avvärja på annat sätt, genom tillfälliga försvarsanordningar och icke genom anstalter, som locka till angrepp.

Under sådana förhållanden ber jag, herr talman, alldeles bestämt och enträget att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Lindblad m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 146, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Lindblad m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till socialstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statsskulden m. m.; samt

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för avbetalning å statsskulden.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. Kreditkassans fortsatta verksamhet.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till fonden för mötande av förluster å aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 jämte i ämnet väckta motioner.

Uti den till riksdagen den 4 januari 1927 avlåtna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1927—1928 hade Kungl. Maj:t under åberopande av det vid propositionen under rubriken »Utgifter för kapitalökning» fogade utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden samma dag föreslagit riksdagen att såsom kapitalökning för fonden för mötande av förluster å aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 för budgetåret 1927—1928 anvisa ett anslag av 7,000,000 kronor.

I anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade väckts två likalydande motioner, den ena inom första kammaren, nr 100, av herr *E. Wigforss* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 207, av herr *B. Eriksson* m. fl., däri hemställts, att riksdagen måtte till fonden för mötande av förluster å Kreditkassan av år 1922 avsätta ett belopp av fem miljoner kronor; samt att riksdagen måtte hemställa om förslag från Kungl. Maj:t angående formen för den fortsatta avvecklingen av Kreditkassans engagemang i överensstämmelse med i motionen angivna riktlinjer.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt herrar *Wigforss* m. fl. och *B. Erikssons* m. fl. berörda motioner (I: 100 och II: 207)

a) såsom kapitalökning för fonden för mötande av förluster å aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 för budgetåret 1927—1928 anvisa ett anslag av 5,000,000 kronor;

b) medgiva, att tiden för Kreditkassans verksamhet förlängdes till utgången av år 1928;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående den lämpligaste formen för avvecklingen av Kreditkassans engagemang samt för nästkommande års riksdag framlägga det förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda.

I motiveringen hade utskottet anfört bl. a.:

»Utskottet anser följaktligen, att någon förlängning av den vid slutet av innevarande år utgående tiden för kassans verksamhet bör medgivas, men att denna utsträckt tid dock bör begränsas så mycket som möjligt.

Utskottet förväntar emellertid, att kassans styrelse, under tiden till dess nästa års riksdag fattat beslut i frågan, icke vidtager några åtgärder, som kunna inskränka riksdagens fria och obundna beslutanderätt.

Detta direktiv bör dock icke fattas så, att det utgör hinder för vidtagande från styrelsens sida av åtgärder, som kunna befinnas nödiga för verksamhetens fortsatta och behöriga drivande vid under kassans kontroll stående industriella verk. Någon avyttring av kassans tillgångar bör icke äga rum i andra fall än där sådant för nämnda verksamhets drivande kan befinnas påfordrat.»

Herr statsrådet **Lyberg**: Herr talman! Visserligen finner jag det beklagligt, att utskottet föreslagit, att det av Kungl. Maj:t äskade anslaget för mötande av förluster på Kreditkassans verksamhet skall sänkas med 2 miljoner kronor. Men jag måste ju erkänna, att jag å andra sidan inte kan säga så mycket om, att riksdagen vill bestämma, i vilken takt avskrivningar på dessa förluster skola ske. Det gäller, kan man säga, i eminent grad en riksdagens

egen angelägenhet, och dessutom är det ju så, att budgetläget utan tvivel kan anses kräva, att avvecklingen sker i mindre snabb takt än jag hade hoppats, då statförslaget gjordes upp. Jag måste dock i förbigående säga, att jag inte riktigt kan förstå, att den motivering, som utskottet angivit för denna sänkning, nämligen att enligt utskottets uppfattning »kassans verksamhet torde böra få fortgå ytterligare ett år», är något skäl för sänkningen.

Ang. Kreditkassans fortsatta verksamhet.
(Forts.)

Emellertid har jag begärt ordet, inte för att säga detta, utan för att uttala mina betänkligheter med hänsyn till utskottets motivering och de direktiv, som i denna motivering angivits såsom bestämmande för kassans verksamhet under nästa år. Jag finner det visserligen naturligt, att riksdagen inte önskar, att kassan skall ge sig ut på några vidlyftigheter och inte heller att kassan skall vidtaga några avvecklingsåtgärder av mera ingripande innebörd, särskilt i vad angår de stora poster i bankaktier, som Kreditkassan förfogar över. Men utskottet har, såvitt jag förstår, *formulerat* direktiven på sådant sätt, att kassan under det kalenderår, som stundar, egentligen inte skulle kunna göra något annat än utreda, huru efter detta års utgång avvecklingen av kassans engagemang skall ske, och i övrigt lägga armarna i kors, möjligen med undantag i vad angår rena indrivningsåtgärder, med påföljd av lagsökning och konkurs, i fall betalning inte kan presteras. Ty utskottet säger: »Utskottet förväntar emellertid, att kassans styrelse, under tiden till dess nästa års riksdag fattat beslut i frågan, icke vidtager några åtgärder, som kunna inskränka riksdagens fria och obundna beslutanderätt.» Läsaren vet knappast vad dessa ord betyda. Satsen *kan* betyda, att egentligen ingenting alls får göras. Men än mera tänkligt är nästa stycke, där det heter: »Detta direktiv bör dock icke fattas så, att det utgör hinder för vidtagande från styrelsens sida av åtgärder, som kunna finnas nödiga för verksamhetens fortsatta och behöriga drivande *vid under kassans kontroll stående industriella verk. Någon avyttring av kassans tillgångar bör icke äga rum* i andra fall än där sådant för nämnda verksamhets drivande kan befinnas påfordrat.»

Jag tror väl inte, att det kan ha varit meningen att säga, vad där egentligen står, nämligen att i själva verket kassan inte skulle kunna få vidtaga exempelvis en rekonstruktionsåtgärd, som möjligen är alldeles nödvändig för att inte riskera konkurs och för att undgå ökade förluster, som i händelse av konkurs skulle komma att inträffa. En dylik rekonstruktion kan emellertid regelmässigt inte ske utan åtminstone formell avyttring av tillgångarna. Ej heller förefaller det tänkbart, att utskottet kan ha menat, att inte ackordsöverenskommelser med gäldenärer skulle kunna träffas. Sådana ackordsöverenskommelser få nämligen ofta karaktären av avyttring av tillgång. Detta senare har betydelse särskilt för engagemang, som beröra sparbanker, som kassan måst stödja. Ordalagen skulle beträffande dessa engagemang innebära — om innebörden vore, vad jag inte tror meningen vara — att ackordsöverenskommelser inte skulle kunna träffas angående dem, utan blott lagsökning få ifrågakomma, som slutligen eventuellt skulle följas av konkurs.

Jag har ansett mig böra säga detta för att möjligen från utskottets sida få ett svar, som skingrar mina betänkligheter. Helst skulle jag önska, att de satser, som jag nyss har läst upp, utginge ur den blivande riksdagsskrivelsen. Jag förmodar, att i allt fall, efter vad som förevarit, kassan inte kan komma att ge sig in på några vidlyftigheter, i all synnerhet som riksdagen redan tidigare har uttalat, att kassan ej får ikläda sig några nya engagemang.

Herr Jeansson: Herr talman! Utskottets hemställan avser ju att tillgodose det i riksdagen ofta uttalade önskemålet, att kassans avveckling skulle påskyndas så mycket som möjligt. Det kan då inte, enligt den uppfattning jag fick vid ärendets behandling på avdelningen, ha varit utskottets mening, att

Ang. Kreditkassans fortsatta verksamhet.
(Forts.)

genom inskränkning i den befogenhet, som styrelsen hittills har haft, förhindra styrelsen att kunna påskynda avvecklingen. Det är ju självklart att, som statsrådet nyss nämnde, det kan inträffa förhållanden under tiden, som nödvändiggöra för styrelsen att fatta beslut om realiserandet av vissa tillgångar. Om den motivering, som herr statsrådet har vänt sig emot, ändras genom att man stryker den punkt, som lyder: »Någon avyttring av kassans tillgångar bör icke äga rum i andra fall än där sådant för nämnda verksamhets drivande kan befinnas påfordrat», så kan den misstolkning, som herr statsrådet har befarat, icke äga rum, utan det står då klart, att den rörelsefrihet, som kassans styrelse hittills haft, enligt utskottets hemställan också står kvar under det kommande året, intill dess ett nytt förslag framlägges.

Jag ber sålunda att, i anledning av vad jag yttrat, få hemställa, herr talman, att kammaren måtte bifalla statsutskottets hemställan i klämman, men att den nyss nämnda satsen på sid. 11 i utskottets utlåtande måtte utgå ur motiveringen.

Herr Kvarnzelius: Ehuru jag inte deltagit i detta ärendes slutliga handläggning inom utskottet, har jag dock tidigare på avdelningen tagit del av det samma. Jag medger, att motiveringen skulle kunnat vara tydligare än den är, men att den fått denna formulering hänger närmast samman med att det inom avdelningen höjdes mycket starka röster för att man skulle binda kassans styrelse i avseende på dess rörelsefrihet av orsaker, som det här inte finnes någon anledning att gå in på. Så mycket kan man emellertid säga, att det är en sammanjämkning av olika meningar, som här kanske icke blivit tydligt affattad, och om jag för min del inte vill göra någon invändning emot att den passus strykes, som herr Jeansson föreslog skulle utgå, vill jag dock å andra sidan säga, att de, som biträtt denna formulering, i så fall kanske skulle känna sig mindre tillfredsställda. Med anledning därav ber jag få hemställa om bifall till utskottets förslag i denna del.

Vad beträffar nedsättning av beloppet till 5 miljoner kronor, berodde detta närmast på att utskottet ansåg att en något långsammare avveckling av de förluster, som äro förenade med Kreditkassans verksamhet vara väl motiverad. Det är dock förluster, som ha tillkommit under en ovanlig situation, och det är orimligt, att man belastar de närmaste årens skattedragare med hela denna börda. Det är nog lämpligare om den blir fördelad på ett större antal år. Enligt uppgifter, som varit synliga i tidningarna, skulle ju den nu kända bristen i Kreditkassans engagemang belöpa sig till omkring 13 miljoner, kanske något mer. Förra året avsattes det 8 miljoner. Avsätter man nu 5 miljoner, har man ju täckning ungefär för de tills dato kända förlusterna. Därjämte ha vi inom avdelningen, när vi handlagt ärendet och på grund av de upplysningar vi fått, kommit till den bestämda uppfattningen, att det för staten är fördelaktigare med en långsam avveckling, att man alltså inte bör forcera avvecklingen av dessa engagemang. En del av de företag, som belasta kassan, äro stadda i tillfrisknande, och värdena stiga år för år. Om inte något oförutsett inträffar, bli säkerligen många av dessa företag så bärkraftiga, att staten kan få sitt igen. Det är några industriengagemang, som äro av annan karaktär. Jag kan gärna nämna t. ex. Forsbacka, som sannolikt under alla förhållanden kommer att medföra förlust för staten. Hellefors däremot visar ju tendenser att så småningom bli en självförsörjande och bärkraftig industri, och om man går på en försiktig avveckling, torde man sålunda inte behöva befara någon egentlig förlust på detta bruk.

Herr Westman: Herr talman! Jag begärde ordet, när den förste talare, som företrädde utskottet och som skulle uttolka den egentliga innebörden av utskottets motivering, yttrade, att meningen med denna motivering är den, att

utskottet avser att påskynda avvecklingen så mycket som möjligt. För min del har jag inte kunnat läsa utskottets motivering i den andan. Jag föreställer mig, att man med skäl kan få det intrycket av utskottets motivering, att utskottet avser med sina, låt vara, något svävande ord, att avvecklingen bör bli så gynnsam som möjligt för det allmänna och att den bör ske under sådana omständigheter, att de synpunkter, som med hänsyn till statsintresset böra beaktas, också få göra sig gällande vid avvecklingen. Jag ber få uttrycka den förhoppningen, att utskottet står på denna ståndpunkt, även om därav skulle följa, att vinstmöjligheten för ett eller annat enskilt bankföretag därigenom skulle komma att begränsas.

Jag ansluter mig till utskottets förslag under uttrycklig förklaring, att jag läser utskottets motivering på detta sätt, och jag kan under sådana omständigheter naturligtvis inte vara med om den strykning av en viss punkt i utskottets motivering, som påyrkats av den förste talare, som företrädde utskottet. Jag ber alltså få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wigforss: Jag vill endast understryka vad statsutskottets ordförande yttrade, att det här utlåtandet tydligen har kommit till genom en överenskommelse, och det förefaller, som om det skulle vara ganska olämpligt att i denna sena timme draga upp en stor strid om alla de mycket omfattande intressen, som stå bakom detta betänkande.

Jag hemställer sålunda, att denna omstridda sats måtte få kvarstå och att man inte försöker att däri inlägga annan betydelse, än den som är avsedd.

Herr statsrådet Lyberg: Herr talman! Jag vill endast säga, att då jag yttrade några ord i denna fråga, var det inte för att upptaga strid, utan för att få klarlagt, hur det är meningen, att kassans verksamhet skall bedrivas under det kommande året. Och jag tillåter mig till herr Wigforss säga, att det inte är jag ensam, som ej kunnat godkänna vad utskottet sagt, såvida man får läsa vad som säges efter ordalydelsen, utan det gäller framför allt dem, som skola handhava Kreditkassans verksamhet. Det är därför jag helst velat ha ett mera auktoritativt uttalande än lösa yttranden här i kammaren om, att vad som skrivits skall läsas på annat sätt än ordalagen ange.

Herr Fehr: Herr talman! Då jag nyligen fått förtroendeuppdraget att vara ordförande i Kreditkassans styrelse, må det tillåtas mig att yttra ett par ord.

Det är mycket beklagligt att få så pass oklara direktiv som de av utskottet föreslagna. Jag tänker särskilt på den av herr Jeansson påpekade satsen. Jag kan icke se, att det kan vara möjligt för styrelsen, om den punkten står kvar, att under det nu instundande året företaga någon som helst avveckling inom Kreditkassans olika engagemang. Jag är väl på det klara med, att herr Westmans riktlinjer för avvecklingen överensstämmer med dem, som måste hävdas — en långsam, försiktig avveckling — men jag kan då inte erkänna, att däri måste ligga ett avbrytande av avvecklingsarbetet under instundande år. Jag skulle därför vilja tillåta mig att hemställa om bifall till herr Jeanssons yrkande.

Herr Vennersten: Herr talman! Ehuru jag har deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende och sålunda jämte de övriga närvarande måste anses nödgad att stå för vad som i motiveringen är uttalat, så måste jag erkänna, sedan min uppmärksamhet blivit närmare fäst på vanskligheten att av denna motivering draga några klara slutsatser, att jag anser, att det skulle vara syn-

Ang. Kreditkassans fortsatta verksamhet.
(Forts.)

Ang. Kreditkassans' ort-satta verksamhet.
(Forts.)

nerligen lyckligt, om man kunde göra bättre klart, vad man verkligen menar. Jag måste säga, att jag delar herr statsrådets uppfattning, att de ordalag, som här använts, äro olyckligt valda, och om man nu tycker om att låta det stanna i detta oklarhetens tecken på grund av att det skulle bero på någon slags kompromiss, om vilken jag för min del inte vet någonting, så må detta gälla vad det kan. Men för egen del kommer jag, oavsett att jag varit med om utskottets motivering, att i klarhetens och redans namn rösta för det förslag, som är framlagt av herr Jeansson.

Herr Wigforss: Jag skulle gärna vilja fråga de herrar, som vilja ha ändring i denna punkt, i vilket hänseende de anse, att vi kunna vinna något därmed, när det i föregående stycke uttryckligen står: »Utskottet förväntar emellertid, att kassans styrelse, under tiden till dess nästa riksdag fattat beslut i frågan, icke vidtager några åtgärder, som kunna inskränka riksdagens fria och obundna beslutanderätt.» Anser herr Fehr, att det med den satsen är förenligt att avyttra sådana engagemang, om vilka det kan råda delade meningar, huruvida en avyttring verkligen från statens sida sett är förmånlig? Såvitt jag kan läsa dessa rader, innebära de ett *förbud* för något sådant. Men i andra stycket står det uttryckligen: »Detta direktiv bör dock icke fattas så, att det utgör hinder för vidtagande från styrelsens sida av åtgärder, som kunna finnas nödiga för verksamhetens fortsatta och behöriga drivande vid under kassans kontroll stående industriella verk.» Och för att det inte skall missförstås, tillägges det: »Någon avyttring av kassans tillgångar bör icke äga rum i andra fall än där sådant för nämnda verksamhets drivande kan finnas påfordrat.»

Eftersom herrarna vilja taga upp frågan, är det alldeles tydligt, såvitt jag kan läsa detta, att man därmed menar, att det inte kan bli tal om att avyttra de, låt oss säga, bankföretag, som staten för närvarande äger eller kontrollerar. Det är kärnpunkten i det hela.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Mitt namn står också antecknat på detta utlåtande, men det beror på att jag som suppleant i statsutskottet ryckte in helt hastigt, så att jag icke hann närmare granska utlåtandet. När jag nu läser denna sats, får jag verkligen säga, att jag tycker den ser litet konstig ut, och man frågar sig, vad anledningen är till den formulering, som utskottet här använt, när det uttryckligen har införts ett förbud för kassans styrelse att vidtaga sådana dispositioner, som denna styrelse tidigare ägt att företaga. Då även finansministern anser, att detta stycke bör utgå, kan jag inte finna denna önskan annat än befogad och att skötseln av Kreditkassans angelägenheter liksom förut bör överlämnas åt kassans styrelse.

Jag ber med dessa korta ord få yrka bifall till det av herr Jeansson framställda förslaget.

Herr Vennersten: Jag tror inte, att herr Wigforss behöver hysa några starkare farhågor för att man icke efter den nu förda debatten skall förstå vad meningen är. Det vore naturligtvis lyckligare om man skrev om det hela och gjorde det klarare, men det tillåter väl inte tiden. Man föreslår nu strykandet av sista punkten, vilket dock möjliggör såvitt jag förstår, att kassans styrelse kan handhava sitt uppdrag på ett rationellt sätt, och det är väl ändå meningen.

Herr Westman: Både utskottets motivering och den i dag förda debatten hava hållits i förtäckta ordalag. Jag tror likväl, att det står klart för oss litet var, vilka intressen som stå emot varandra bakom de båda yrkanden, som här

framställt. Jag tror, att det så tydligt visar sig, vad som här försiggår, att det är onödigt att fästa uppmärksamheten därvid på ett mera uttryckligt sätt. Jag vidhåller mitt yrkande.

Ang. Kreditkassans fortsatta verksamhet.
(Forts.)

Herr **Fehr**: Jag skulle vilja hemställa till herr Westman, om han inte ville uttala sig litet tydligare. Jag känner nämligen för litet till om kassans engagemang och de frågor som därmed sammanhånga för att förstå vad han i sitt sista anförande åsyftade.

Herr **Westman**: Jag vill endast erinra om, att det finns ett gammalt ord som säger, att den, som Gud ger ett ämbete, honom ger han också förmågan att sköta det.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering, dels ock, av herr *Jeansson*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, att den å sid. 11 i det tryckta utlåtandet förekommande meningen: »Någon avyttring av kassans tillgångar bör icke äga rum i andra fall än där sådant för nämnda verksamhets drivande kan befinnas påfordrat» utelämnades.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jeansson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 150 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som påyrkats av herr *Jeansson*.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 151, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av förordningen av automobilskattemedel, dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställningar om vissa anslag till vägar, dels ock i dessa ämnen väckta motioner.

Ang. fördelningen av automobilskattemedel m. m.

Uti den till riksdagen den 4 januari 1927 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1927—1928 hade Kungl.

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)

Maj:t under sjätte huvudtiteln föreslagit riksdagen *dels* att till förbättring och underhåll av städernas för automobiltrafiken viktiga gator och vägar för budgetåret 1927—1928 anvisa ett extra reservationsanslag av 4,800,000 kronor, att direkt utgå av automobilskattemedel, *dels ock* att till förbättring och underhåll av för automobiltrafiken viktiga vägar och broar å landsbygden m. m. för budgetåret 1927—1928 anvisa ett extra reservationsanslag av 19,200,000 kronor, att direkt utgå av automobilskattemedel.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet förefatt till behandling följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 49, av herrar *J. Johansson* i Friggeråker och *E. Svensson* och den andra inom andra kammaren, nr 83, av herr *G. Johanson* i Hallagården m. fl.,

dels en inom första kammaren av herr *J. B. Johansson* i Fredrikslund väckt motion, nr 50,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 136, av herrar *N. Anton Nilsson* och *J. Jönsson* och den andra inom andra kammaren, nr 84, av herr *N. Månsson* m. fl.,

dels ock en inom andra kammaren av herr *P. Bergström* i Bäckland väckt motion, nr 216.

Vidare hade Kungl. Maj:t under punkten 26 av förenämnda huvudtitel föreslagit riksdagen *dels* höja det ordinarie förslagsanslaget till bidrag till vägunderhållet på landet, nu 5,500,000 kronor, med 3,000,000 kronor till 8,500,000 kronor, att med 4,000,000 kronor direkt utgå av automobilskattemedel, *dels ock* medgiva, att från förevarande anslag finge utgå tilläggsbidrag, som avsåges i 9 § i lagen den 13 juni 1919 om ödebygdsvägar.

I anledning av Kungl. Maj:ts sistnämnda förslag hade inom riksdagen väckts följande motioner, nämligen inom första kammaren nr 51 av herr *N. Gabrielson* m. fl. och nr 135 av herr *N. Wohlin* m. fl. samt inom andra kammaren nr 219 av herr *G. Johanson* i Hallagården m. fl. och nr 212 av herr *C. A. Andersson* i Storegården m. fl.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 24 februari 1927 avlåten proposition, nr 175, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, under åberopande av det vid propositionen fogade utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden nämnda dag, föreslagit riksdagen

dels antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ i förordningen den 28 maj 1926 (nr 161) om fördelning av automobilskattemedel;

dels ock att, med ändring av Kungl. Maj:ts i 1927 års statsverksproposition framlagda förslag angående upptagande under sjätte huvudtiteln i riksstaten för budgetåret 1927—1928 av det ordinarie anslaget till bidrag till vägunderhållet på landet, i nämnda riksstat uppföra ifrågavarande ordinarie anslag sålunda:

Bidrag till vägunderhållet på landet, förslagsanslag	kronor 4,250,000
Ytterligare bidrag till vägunderhållet på landet, förslagsanslag, att direkt utgå av automobilskattemedel	» 4,250,000.

I anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition hade inom riksdagen väckts åtskilliga motioner.

Sålunda hade i en inom första kammaren av herrar *H. Andersson* och *A. O. Frändén* väckt motion, nr 209, hemställts, att riksdagen måtte

dels antaga i motionen infört förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ i förordningen den 28 maj 1926 (nr 161) om fördelning av automobilskattemedel;

dels ock att, med ändring av Kungl. Maj:ts i 1927 års statsverksproposition framlagda förslag angående upptagande under sjätte huvudtiteln i riksstaten för budgetåret 1927—1928 av det ordinarie anslaget till bidrag till vägunderhållet på landet, i nämnda riksstat uppföra ifrågavarande ordinarie anslag sålunda:

Bidrag till vägunderhållet på landet, förslagsanslag kronor 8,500,000.

Vidare hade herr *O. Jeppsson* m. fl. i en inom andra kammaren väckt motion, nr 311, yrkat, att riksdagen, med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 175, måtte besluta viss ändring i 3 § i förordningen den 28 maj 1926 om fördelning av automobilskattemedel.

Slutligen hade i en inom andra kammaren av herr *N. Månsson* i Erlandsro m. fl. väckt motion, nr 322, hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts i proposition nr 175 framlagda förslag, i vad det avsåge bestridande med automobilskattemedel av det jämlikt väglagen utgående bidraget till vägunderhåll och vinterväghållning.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställda förslag och herr Johanssons i Fredrikslund berörda motion I: 50 samt med avslag å de av herrar Johansson i Friggeråker och *E. Svensson*, *Gabrielsson* m. fl., *Wohlin* m. fl., *N. Anton Nilsson* och *Jönsson* samt *H. Andersson* och *Frändén* inom första kammaren väckta motionerna (49, 51, 135, 136 och 209) och de av herrar *Johanson* i Hallagården m. fl., *Månsson* i Erlandsro m. fl., *Anderson* i Storegården m. fl., *Bergström* i Bäckland samt *Jeppsson* m. fl. inom andra kammaren väckta motionerna (83, 84, 212, 216, 219, 311 och 322)

a) till förbättring och underhåll av städernas för automobiltrafiken viktiga gator och vägar för budgetåret 1927—1928 anvisa ett extra reservationsanslag av 4,800,000 kronor, att direkt utgå av automobilskattemedel;

b) till förbättring och underhåll av för automobiltrafiken viktiga vägar och broar å landsbygden m. m. för budgetåret 1927—1928 anvisa ett extra reservationsanslag av 19,200,000 kronor, att direkt utgå av automobilskattemedel;

c) 1) i riksstaten för budgetåret 1927—1928 uppföra ordinarie anslaget till vägunderhållet på landet sålunda:

Bidrag till vägunderhållet på landet, förslagsanslag	kronor 4,250,000
Ytterligare bidrag till vägunderhållet på landet, förslagsanslag, att direkt utgå av automobilskattemedel	» 4,250,000.

2) medgiva, att från förevarande anslag finge utgå tilläggsbidrag, som avsåges i 9 § i lagen den 13 juni 1919 om ödebygdsvägar;

d) för sin del godkänna vid utlåtandet fogat förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 och 3 §§ i förordningen den 28 maj 1926 (nr 161) om fördelning av automobilskattemedel.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts, att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis och momentvis med inledningen till utskottets hemställan sist.

Punkterna a) och b).

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)*

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)

Punkten c).

Mom. 1.

I motiveringen till detta moment hade utskottet anfört:

»Vad först angår förslaget om att av det till bestridande av ordinarie väghållningsbidraget erforderliga anslaget å 8,500,000 kronor halva beloppet eller alltså 4,250,000 kronor skulle utgå av automobilskattemedel är, såsom departementschefen ock framhållit, att märka, hurusom vägunderhållet genom automobiltrafiken häftigt stegrats. I motsvarande utsträckning hava också statens utgifter för bestridande av den å staten belöpande anparten av dessa utgifter växt. Ej heller bör förbises den nedgång i inkomsterna från statens järnvägar, som automobiltrafiken i alltmera kännbar grad visat sig medföra; vissa merutgifter för säkerhetsanordningar, vägkorsningar m. m. tillskyndas också statens järnvägar på grund av automobiltrafiken. Under sådana förhållanden torde få anses skäligt, att täckning för dessa statens kostnader till en viss del beredes från automobilskattemedlen, och utskottet har för sin del intet att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag i denna del.»

Beträffande frågan om automobilskattemedlens användande för allmänna vägunderhållsanslaget hade reservation anförts av herrar *Nilsson* i Gränebo, *Johansson* i Fredrikslund, *Olsson* i Kullenbergstorp, *Olsson* i Blädinge, *Persson* i Fritorp och *Anderson* i Storegården, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava följande lydelse:

»Vad först angår Kungl. Maj:ts förslag att från det till beredande av ordinarie väghållningsbidraget erforderliga anslaget å 8,500,000 kronor halva beloppet skulle utgå av automobilskattemedel, vill utskottet framhålla det betänkliga i att på detta sätt genom särbeskattning bereda täckning för en ordinarie statsutgift, och utskottet måste för sin del ställa sig avvisande mot detta Kungl. Maj:ts förslag.»;

samt att utskottet bort under mom. c) 1) hemställa, att riksdagen måtte höja det ordinarie förslagsanslaget till bidrag till vägunderhållet på landet, nu 5,500,000 kronor, med 3,000,000 kronor till 8,500,000 kronor.

Herr Nilsson, Petrus: Herr talman! Det föreliggande utskottsförslaget, som i huvudsak ansluter sig till Kungl. Maj:ts proposition, innehåller i fråga om automobilskattemedlens fördelning två nyheter. Dels föreslås, att det nu uppräknade förslagsanslaget för vägunderhållet på landet, 8,500,000 kronor, till hälften måtte bestridas med automobilskattemedel, och dels att anslaget till vägunderhåll av automobilskattemedel till de väghållningsdistrikt, i vilka vägunderhållet helt övertagits av vägkassan, skall höjas från 10 till 15 % av underhållskostnaderna, inklusive förvaltningskostnaderna.

Allt sedan statsbidrag till vägunderhållet på landet först beviljades har det utgått av allmänna skattemedel, alltså sedan flera år av inkomst- och förmögenhetsskatten. Det är således en nyhet som här föreslås, att detta anslag även skall bestridas av automobilskattemedel och i skattehänseende en ny betänklig princip, att för vissa bestämda ändamål upptaga särskilda skatter. Som skäl härför anföres, att trafikanterna, i detta fall automobilägarna, skola bidraga till bestridandet av den slitningskostnad på vägarna, som de åsamka, och som bestrides av statsmedel. Men jag vill påpeka, att när detta anslag första gången av riksdagen beviljades, skedde detta under den förutsättningen, att det beträffande vägunderhållet borde helt utgå till de väghållningsskyldiga. Det torde för dessa synpunkter kunna anföras flera skäl. Dessutom skulle man kunna säga, att statens kostnader för vägväsendet genom automobilskattemedlen indirekt lättats. Automobilskattemedlen tagas nu i stor utsträckning i an-

språk till ombyggnad, förstärkning och förbättring av vägarna och bidra-
 med belopp, som jag är förvissad om eljest skulle få anvisas från anslaget till
 allmänna vägfonden. Anslaget för vägbyggnader och ombyggnad av vägar
 uppgår för närvarande icke till mer än 3,000,000 kronor, under det att för sam-
 ma ändamål jämte brobyggnader av automobilskattemedlen för år 1927 beräk-
 nats tagas i anspråk 14,600,000 kronor. Det är alltså ett betydligt avsevärdare
 anslag, än vad som lämnas ur allmänna vägfonden.

Man kan ju alltså säga, att automobilskattemedlen redan nu i avsevärd grad
 tagas i anspråk just för det ändamål, som eljest avsetts att bestridas med stats-
 anslag eller med andra statsmedel än automobilskattemedel. Ävenså synes det
 sannolikt, att om icke vägbyggnader i nu pågående omfattning bedreves, arbets-
 lösheten skulle komma att ökas och att staten även på den grund kanske skulle
 få anslå avsevärt större belopp till arbetslöshetens lindrande än nu är fallet. Det
 kan alltså anföras åtskilliga skäl för att man inte nu bör taga av automobil-
 skattemedlen för lindring av statens bidrag till vägunderhållet.

Herr finansministern har ju visserligen på det sättet sökt fylla en lucka i
 budgeten. Jag vill för tillfället inte yttra mig om, huruvida inkomst- och ut-
 giftsförslaget om icke den föreslagna höjningen av bilskatten beviljas kommer
 att gå ihop. Men i det ärende, som för en stund sedan var föremål för första
 kammarens beslut, har man ju sänkt anslaget med 2 miljoner kronor. Alltså
 vinner man här en besparing av detta belopp i jämförelse med vad i budgeten
 föreslagits. Likaså hava riksdagens kamrar beslutat att icke sänka stämpel-
 skatten å fondpapper. Härigenom kommer naturligtvis ytterligare att inflyta
 avsevärd inkomst under kommande budgetår utöver vad som beräknats. Lika-
 så ha enligt en tabell, som är upprättad inom statsutskottet, gjorts åtskilliga
 besparingar å flera anslag, uppgående till 2- å 300,000 kronor.

Det skulle därför möjligen kunna tänkas, att även om kammaren nu beslutar,
 att dessa medel skola såsom hittills utgå av statsmedel, budgetförslagets debet
 och kredit ändå kommer att gå ihop. Jag vill inte här bestämt yttra mig där-
 om, då statsutskottet icke haft att taga ställning till den saken, ty den kom-
 mer först senare på riksdagens bord. Men all anledning föreligger att anta, att
 detta är möjligt. Skulle det ej låta sig göra, anser jag det vara bättre, att auto-
 mobilskattemedlen ingå i budgeten till ett visst belopp. Med vad jag sagt vill
 jag därför betona, att jag anser det principiellt betänkligt att slå in på denna
 väg.

Jag kommer alltså, herr talman, beträffande denna punkt att yrka bifall till
 en vid utskottets utlåtande fogad reservation, vars motivering har följande ly-
 delse: »Vad först angår Kungl. Maj:ts förslag att från det till beredande av
 ordinarie väghållningsbidraget erforderliga anslaget å 8,500,000 kronor halva
 beloppet skulle utgå av automobilskattemedel, vill utskottet framhålla det be-
 tänkliga i att på detta sätt genom särbeskattning bereda täckning för en ordi-
 narie statsutgift, och utskottet måste för sin del ställa sig avvisande mot detta
 Kungl. Maj:ts förslag.»

Rörande klämman i den nu föredragna punkten kommer jag sålunda även
 att yrka bifall till reservationens kläm, nämligen att riksdagen måtte höja det
 ordinarie förslagsanslaget till bidrag till vägunderhållet på landet, nu
 5,500,000 kronor, med 3,000,000 kronor till 8,500,000 kronor.

Vad vidare beträffar den andra punkten, kommer ju denna sedermera att fö-
 redragas. Men jag skall även rörande punkt 2 med herr talmannens tillåtelse
 medan jag nu har ordet yttra några ord, isynnerhet som den även står i visst
 samband med den nu föredragna punkten enär den totala tillgången av automo-
 bilskattemedel kan påverka beslutet av huru stor procent, som bör tilldelas
 vägdistriktet i underhållsbidrag.

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)

Fördelningsplan av 1927 års automobilskattemedel visar att 17,300,000 kronor skulle tillkomma landsbygden, och av denna summa skulle 2,700,000 kronor användas till det direkta underhållet, medan 14,600,000 kronor skulle utgå till ombyggnad, förstärkning och förbättring av vägarna jämte brobyggnader. Av den summa, som tilldelas landsbygden, blir det en rätt så obetydlig del som går till det verkliga vägunderhållet, endast 15—16 % av alltsammans. Och därför kommer redan nu största delen av automobilskattemedlen att gå till ombyggnad, och förbättring av vägar.

Den stora allmänhet som härav beröres och de väghållningsskyldiga ute i landet följa denna fråga med stor uppmärksamhet. De anse, att en alltför obetydlig del av automobilskattemedlen kommer det verkliga, direkta vägunderhållet till godo. De anse vidare, att vägunderhållet ännu är alltför betungande och att detta först och främst borde lättas med automobilskattemedel. Det finns ju så mycket kvar, att man skulle kunna tillgodose förbättring och ombyggnad av vägar, även om man skulle för vägunderhållet taga ytterligare en eller annan miljon av detta belopp. Ty först och främst bör vägbanan hållas i gott skick — och grundförbättringar sedan utföras, så fort det låter sig göra! Men om grunden för det stora vägnätet nu på några få år skulle ombyggas, är jag förvissad om, att detta kommer att draga så dryga kostnader, att det skulle bli alltför betungande att på en kort tid sätta vägarna i ett från grunden gott skick. Inriktades grundförbättringarna i första hand på de mera trafikerade och betydelsefulla vägarna för att sedan efter hand även komma andra vägar inom distrikten till godo, så kanske mera av bilskattemedlen kunde tillföras det egentliga underhållet. Ty väghållarna anse, att de 10 %, som de hittills fått, utgjort en försvinnande liten del i förhållande till den ökning av underhållsördan, som betungat dem, och att bidraget varit så oväsentligt, att de ansett sig icke hava någon märkbar hjälp därav. Och man har undrat, om riksdagen icke funnit någon utväg att avhjälpa dessa missförhållanden.

Nu har ju herr statsrådet — glädjande nog — föreslagit någon ökning av det automatiska bidraget till de väghållningsdistrikt, som helt överflyttat vägunderhållet till vägkassan. Även detta är en förbättring och ett steg i rätt riktning. Men då jag anser, att riksdagen bör taga ett något större steg än statsrådet föreslagit, har jag anslutit mig till reservationen, vari hemställes att bidraget må höjas till 20 % och till vilken jag senare, när den punkten kommer att föredragas, ämnar yrka bifall.

Sedan har ytterligare — motionsvis och även i reservationen — framställts ett yrkande, att de väghållningsdistrikt, som icke helt överflyttat vägunderhållet till vägkassan, borde för de vägar, som övertagits erhålla bidrag. Riksdagen har ju hittills konsekvent motsatt sig en sådan utsträckning i fördelningen av automobilskattemedlen, kanske med hänsyn till att den skulle förhindra ett rationellt vägunderhåll, som numera ansetts böra ske genom vägkassan. Men jag må ju säga, att det kan föreligga skäl för att en del väghållningsdistrikt, där småvägarna kanske mera utgöras av skogsvägar men de stora stråkvägarna av genomfartsvägar för automobiler, icke överflytta underhållet på vägkassan. Det kan ju hända, att även dessa vägdistrikt erhålla något fast bidrag av automobilskattemedel för dessa vägar. Reservanterna göra gällande i detta fall, att om en ordentlig fördelning i bokföringen ägde rum, skulle även en uppdelning av kostnaderna för de olika vägarna inom vägdistriktet nöjaktigt kunna genomföras. Då nu automobilskattemedlen äro föreslagna att höjas från 10 till 15 procent och, om denna kammare följer medkammarens beslut, till 20 procent, synes det föreligga skäl för att lämna även sådana distrikt bidrag av automobilskattemedlen för de vägar som övertagits till underhåll.

Jag tror inte, att ett sådant beslut skulle försena överflyttandet av vägun-

derhållet på vägkassan, ty var och en förstår ju, att om underhållet av de stora vägarna är överflyttat på vägkassan och de små vägarna underhållas in natura av en del väghållare, blir detta vägunderhåll in natura så pass betungande i förhållande till det andra, såvida icke ny vägdelning kommer att äga rum, att dessa väghållningsskyldiga komma att påfordra, att vägunderhållet skall ske genom vägkassan.

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)

Om ett beslut nu i år skulle äga rum i denna riktning, tror jag sålunda icke, att detta i någon mån skulle försena eller förhindra överflyttningen av vägunderhållet till vägkassan. Det är alltså någon skillnad i detta förhållande i år mot förra året, och det kan därför nog finnas skäl för att även dessa väghållningsdistrikt på det sättet kunde erhålla något bidrag.

Nu kan det ju sägas, att det finns möjlighet för dessa väghållningsdistrikt att på annat sätt, nämligen medelst uppskattning av vägunderhållet på dessa stora trafikvägar, erhålla automobilskattemedel för detta vägunderhåll. Ja, det är visserligen sant, men det betonades från flera håll vid förra årets riksdag och jag vill minnas särskilt av landshövdingarna här i kammaren, som naturligtvis äro mycket förtrogna med denna fördelning, att det skulle vara till fördel med automatiskt utgående bidrag. Detta gör, att jag för min del kan ansluta mig därtill och anser, att det vore en gård av rättvisa, om man i detta avseende kunde göra någon jämkning.

Med vad jag nu sagt tillåter jag mig i den föredragna punkten yrka bifall till reservationen. Då de övriga punkterna komma att föredragas, ämnar jag även yrka bifall till reservationerna vid respektive punkter.

Häri instämde herr *Johansson, Johan* och herr *Schedin*.

Herr statsrådet Meurling: Jag ber att få yttra några ord angående vad som legat till grund för det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget, som även biträts av statsutskottet. Jag upptar då i tur och ordning de tre i de föreliggande reservationerna berörda frågorna, som även av herr Petrus Nilsson nys berörts, nämligen för det första frågan om, huruvida automobilskattemedlen kunna få användas till den allmänna väghållningen, för det andra, med vilken procentsats automobilskattemedlen skola utgå till väghållningsdistrikten och, för det tredje, huruvida dylika bidrag skola utgå även till sådana väghållningsdistrikt, där man har underhåll in natura.

Vad den första frågan angår, nämligen huruvida automobilskattemedlen skola kunna användas till det i riksstaten uppförda anslaget till allmänna väghållningen, får man erinra sig, att denna fråga ytterst bottnar i spörsmålet, huruvida den nya motortrafiken själv skall bära sina vägslitningskostnader eller huruvida dessa kostnader skola läggas på skatteobjekt, som hava ringa eller intet samband med själva vägtrafiken. Denna fråga växer i betydelse för varje dag, allteftersom motortrafiken utvecklas med avseende å den rent yrkesmässiga trafiken och själva väghållningen således kommer att representera en viss nyttighet, som tillhandahålles den stora näring, som representeras av den yrkesmässiga automobiltrafiken.

Denna fråga får sin skarpaste belysning i det aktuella konkurrensproblem, som föreligger mellan motortrafiken och järnvägarna. Vid den konferens, som under de senaste dagarna hållits i denna fråga, har från flera håll framhållits, att den verkligt springande punkten härvidlag är, att de bägge med varandra konkurrerande trafikmedlen verkligen bliva ekonomiskt jämställda i det avseendet, att de båda var i sin mån betala sina egna kostnader. Det duger inte, att denna konkurrensfråga får utvecklas under de förhållandena, att järnvägarna få betala alla sina kostnader och att dessa läggas på trafikanterna, under det att motortrafiken får utvecklas, utan att kostnaden för slitningen och under-

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)

hållet av vägarna lägges på trafikanterna. För motortrafikens egen utveckling är det nödvändigt, att denna fråga blir uppklarad, så att man inte längre med skäl skall kunna säga, att trafiken utvecklar sig såsom en snyltgäst på andra intressen och andra skattedragande, vilket påstående nu är det vanligaste motivet i diskussionen om konkurrensen mellan järnvägar och automobiler.

Principen, att automobiltrafiken skall betala sina egna vägkostnader, är ju redan erkänd. Den har vunnit burskap över hela världen, och överallt går utvecklingen kraftigt i den riktningen, att motortrafiken skall själv övertaga väghållningskostnaderna. Även här hemma har detta erkänts genom införandet av den nuvarande automobilskatten, och frågan är enligt min mening endast numera, i huru hög grad detta bör ske. I detta avseende vill jag erinra, att motortrafiken genom den direkta automobilskatten betalar ungefär 25 procent — eller något mindre — av hela den svenska väghållningen. Om jag inskränker frågan endast till själva vägslitningen och det löpande vägunderhållet, betalar motortrafiken något mindre än hälften därav. Frågan är sålunda, huruvida denna ännu så länge rätt ringa andel av den allmänna väghållningen, som vilar på motortrafiken, skäligen kan på något sätt ökas.

Om jag tänker på, huru kostnaderna för den allmänna vägslitningen för närvarande betalas, ligger ju frågan på det sättet, att kostnaderna för vägunderhållet enligt väglagen primärt åligga de väghållningsskyldiga, men dessa hava på grund av det allmänna trafikintresset erhållit bidrag av staten för täckande av en del av dessa kostnader. Vägunderhållningskostnaderna äro således delade i två delar: 70 procent, som vila på de väghållningsskyldiga och tagas ut enligt vägskattegrunderna, och 30 procent, som vila på riksbudgeten och väl ytterst få anses utgöras genom den reglerande inkomst- och förmögenhetsskatten. Båda dessa delar, både de 70 procent, som direkt åvila de väghållningsskyldiga, och de 30 procent, som ligga på de inkomst- och förmögenhetsskattskyldiga, äro naturligtvis stadda i precis samma ökning på grund av den växande motortrafiken, och när man ansett det riktigt, att dessa genom motortrafikens ökning stegrade kostnader för vägunderhållet uttagas av motortrafiken, så gäller detta enligt min uppfattning lika mycket dem, vilka betala skatt enligt vägskattegrunderna, som dem, vilka betala skatt enligt grunderna för inkomst- och förmögenhetsskatt. Det förefaller orimligt, att man genom direkt skatt på motortrafiken försöker bereda det ena slaget av skattskyldiga lättnad för den ökade vägslitningen men lämnar det andra slaget av skattskyldiga helt och hållet utanför. Skulle man göra någon skillnad i det fallet, förefaller det mig, som om det funnes mera skäl att bereda lättnad beträffande den del av vägskatten, som tagas ut på inkomst- och förmögenhetssidan, därför att denna del träffar till avsevärd del *icke* landsbygdens skattedragande, som här är fråga om, utan städernas skattedragande. Av de 30 procent, som uttagas, komma ej mindre än något över 11 miljoner kronor att uttagas från städernas skattedragande till bekostande av landsbygdens vägväsende. Sedan ha ju givetvis städernas skattedragande, utan åtnjutande av något statsbidrag, sin egen väg- och gatubörda att bära.

Mig förefaller det således uppenbart rimligt, att då både de 70 och de 30 procenten stiga på grund av automobiltrafikens ökade slitning på vägarna, skola båda dessa kategorier erhålla lättnad.

För att visa i vilken grad de 30 procent, som äro uppförda på riksbudgeten och träffa de inkomst- och förmögenhetsskattskyldiga, vuxit på grund av landsbygdens motortrafik, ber jag att få nämna några siffror. Före 1918, vilket ju var genombrottsåret för vår motortrafik, kunna vi säga, uppgick det bidrag, som lämnades på riksbudgeten till vägunderhållet, till ett ganska fixt belopp — variationerna från år till år voro mycket små — och det rörde sig om c:a 1,350,000 kronor per år. Nu är därtill att lägga, att före 1918 ut-

gick detta bidrag med en andel av $\frac{3}{10}$, under det denna andel efter 1918 har höjts till $\frac{3}{10}$. För att således kunna jämföra förhållandena före och efter år 1918, bör jag fördubbla det belopp, som utgick före 1918, så att jag får det fullt ekvivalent med det efterföljande. Jag fördubblar sålunda de 1,350,000 kronorna, för att få dem beräknade efter samma skala som de utgå efter för närvarande, och beräknar alltså den tunga, som vilade på statsbudgeten före 1918, till 2,700,000 kronor. Från och med 1918 steg emellertid detta belopp på grund av den genom motortrafiken starkt ökade slitningen. Det steg hastigt år efter år och är som bekant i föreliggande stat för nästa budgetår upptaget till icke mindre än 8,500,000 kronor, ett belopp som emellertid uppenbarligen är beräknat i underkant och som redan nästa år kommer att få högst avsevärt höjas, dels på grund av den ännu kvarstående knappa beräkningen, dels på grund av att vinterväghållningen i år har tillkommit. För nästa eller därefter nästkommande budgetår kommer säkerligen denna siffra att överstiga 10,000,000 kronor, och det dröjer bara ett par år, innan det blir ett par miljoner till.

Den ökning, som sålunda åstadkommit för de inkomst- och förmögenhets-skattskyldiga på grund av statsbidraget till landsbygdens vägväsende, har således under motortrafikens inverkan på dessa få år stigit från 2.7 miljoner till ett belopp, som från närmaste budgetåren kan beräknas till över 10 miljoner och för innevarande år till drygt $8\frac{1}{2}$ miljoner. Det är således redan nu en ökning av 6 miljoner kronor och ökningen uppgår snart till 8 miljoner. Det förefaller mig under sådana förhållanden ingalunda vara någon orimlighet att såsom bidrag till denna ökning lämnas de 4 miljoner, som nu äro upptagna i motorskatt. Jag vågar påstå, att man ur rättvisans synpunkt icke kan göra någon erinran mot att motortrafiken även på detta område får till en rimlig del ersätta de direkta omkostnader, den förorsakar och det är ju på denna grund det kungl. förslaget upptagit ett bidrag av 15 procent, motsvarande ungefär 4,250,000 kronor att utgå av automobilskattemedel.

Nu invänder man, att man här gör intrång på väghållarnas primära rätt till monopol på automobilskattemedlen. Det har aldrig varit meningen från början, säger man, att andra än de direkt väghållningsskyldiga, som betala vägskatt, skulle få lättnad av automobilskattemedel. Jag vill lämna därhän, huruvida detta är riktigt. Jag tvivlar på att man så noga gjorde klart för sig, vilka som skulle få lindring, när man första gången beslöt automobilskatten, men jag lämnar, som sagt, den frågan alldeles å sido. Man har dock helt och hållet bortsett från detta förhållande genom att för den nya statsandelen skapa en helt ny skattesats. Man har ökat skatten med just det belopp, som erfordras för att lämna bidraget till staten, och man har därigenom lämnat vägdistriktet i okvald besittning av hela den skatt som från början beslöts och nu endast tagit det ytterligare tillägget för statens räkning.

Det har emot denna skatteökning vidare anförts, att den i onödan belastar själva trafiken, att det är en onödig pålaga, som kommer att verka hindrande på trafikens utveckling. Jag tror emellertid, att man då gör sig skyldig till en betydande överdrift. Den nya skattesats, som nu är föreslagen, höjer automobilskattens slutsumma ifrån 24 miljoner till 28,250,000 kronor. Den innebär således en ökning i själva skatten av ungefär 18 procent, och räknar jag detta i procent på hela driftkostnaden för bilarna, på deras totala omkostnader, finner jag, att den lilla skatteökning, det här är fråga om, knappast torde utgöra 2 procent av bilarnas driftkostnader, en summa, som väl näppeligen kan betecknas som prohibitiv för trafikens utveckling.

Herr Petrus Nilsson har vidare kommit in på de tvenne andra frågor, angående vilka reservation föreligger, och jag anhåller att få i detta samman-

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)

hang avfärda bägge dessa frågor, på samma sätt som herr Nilsson gjorde. Det gäller då i andra hand frågan om de procentuella bidrag, som av automobilskattemedel skola utgå till vägdistrikten.

Jag skall be att omedelbart få rätta ett ganska stort misstag, som i diskussionen då och då kommer till synes. Man talar om att vägdistrikten för närvarande ha ett bidrag till sitt vägunderhåll av 10 procent. Detta är naturligtvis en sanning med modifikation. De hava ett betydligt större bidrag. Jag har nämligen icke blott dessa 1.7 miljoner kronor, som herr Nilsson talade om och som utgöra det s. k. *automatiska* bidraget, utan även det bidrag, som utgår icke automatiskt utan efter närmare prövning, sedan man undersökt, huruvida de vägar, det avser, äro särskilt hårt ansträngda av automobiltrafik. Det automatiska bidraget har ju den karaktären, att det utgår, utan att man reflekterar över huruvida dessa kostnader, som det utgår som bidrag till, orsakats av automobiltrafik eller av vanlig körtrafik eller vad det vara må, men därutöver medger ju författningen, att bidrag av precis samma karaktär och till precis samma skattelättnad av länsstyrelserna utmätas för underhåll av sådana vägar, vilkas slitning är i särskilt hög grad orsakad av automobiltrafiken. I denna ordning, som ju har åtskilliga fördelar och kan bli mycket mera sakligt riktig, hava högst avsevärda belopp utbetalats och utbetalas alltjämt. Under föregående år utbetalades i denna ordning över 1.600,000 kronor, således nästan lika mycket som de 10 procent, som utgingo automatiskt, och dessutom utgingo i samma ordning anslag till vägmaskiner och dylikt, vilket ju får betraktas som direkta anslag till underhållet, med icke mindre än 1 miljon kronor. Tar man hänsyn till detta, finner man, att det är icke 10 procent och 1,700,000 kronor, som under det senaste året utgått för underhåll till vägdistrikten, utan det är ett belopp av icke mindre än 4,300,000 kronor, som utgått till underhåll.

Den fråga, som nu föreligger, är huruvida den *automatiska* delen av underhållsbidraget skall ökas från 10 till 15 procent, enligt utskottets förslag, eller till 20 procent, enligt reservanternas, och jag skulle då vilja endast med ett par ord nämna, varför Kungl. Maj:t föreslagit 15 procent i detta fall och huruvida detta förslag egentligen är logiskt byggt på det förslag som förut godkänts av riksdagen. 1926 års riksdag godkände, efter åtskillig tvekan mellan 10 och 15 procent, ett belopp av 10 procent som automatiskt bidrag till vägdistrikten. Vid framläggande av detta förslag var det säkerligen vars och ens underförstådda mening, att dessa 10 procent skulle i framtiden ökas, i den mån automobilskattemedlens egen automatiska ökning medgav detta, och jag kan meddela att jag för min egen del, med den erfarenhet jag hade om automobilskattemedlens ökning, då räknade med att dessa 10 procent skulle inom loppet av två eller tre år kunna ökas till 15 procent. Nu har denna ökning emellertid gått fortare, och det visar sig att redan i år, således efter ett års förlopp, är det möjligt att göra denna ökning till 15 procent, och denna ökning har då visat sig möjlig, utan att därvidlag behöver tagas i anspråk mera än den naturliga ökningen av automobilskattemedlen. I det fallet har man således gått in för en fullt systematisk linje, som automatiskt medför, att all den ökning av automobilskattemedlen, som uppstår, skall avstås till ett ökat underhållsbidrag till vägdistrikten, och det är den återstående delen, den som går till vägförbättringar och dylikt, som bibehålles orubbad men som man begär att den åtminstone icke skall minskas.

För att ange, hur denna motivering ligger till rent räknemässigt, ber jag att få nämna siffrorna för 1926 och 1927. 1926 inflöto i automobilskattemedel tillhoppa 21,600,000 kronor, och därav gingo enligt författningen 17,300,000 kronor till landsbygden. Drar jag därifrån de 1,700,000 kronor, som gingo till det automatiska 10-procentsbidraget, och de 1,600,000 kronor, som gingo

till det s. k. extra underhållsbidraget, återstodo 14 miljoner kronor, som kunde användas till direkta vägförstärkningar. Dessa 14 miljoner kronor äro — det ber jag att här få påpeka — ett ganska knappt belopp. De representera icke mer än cirka 600,000 kronor för varje län och icke mer än c:a 37,000 kronor för varje vägdistrikt. Var och en som vet, hur anslagsfrågorna ligga för de olika länen och för de olika distrikten, måste förstå, hur liten denna summa är. Jag kan nämna som belysande, att enligt årets rapporter uppgår summan av samtliga länsstyrelseras äskanden till för året oundgängliga förbättringsarbeten, vilka skulle tillgodose av automobilskattemedel, icke till dessa 14 miljoner kronor utan till 31 miljoner kronor. Jag kan nämna som exempel, att i Norrbotten, där det finns tillgängligt ett belopp av 290,000 kronor av automobilskattemedel, äro av länsstyrelsen anmälda som för året erforderliga nära 1 miljon kronor, och för Jämtlands län, där ett belopp av 440,000 kronor är tillgängligt, har man begärt 990,000 kronor. Jag vill med detta endast påpeka, att den siffran av 14 miljoner kronor, som återstår av disponibla automobilskattemedel, sedan man tagit bort underhållsbidraget, är alltså att betrakta såsom ganska knapp.

Hur ställer sig då denna sak för 1927? Jo, den ställer sig så, att man beräknar de totala automobilskattemedlen till 24 miljoner kronor, och av detta kommer landsbygden till godo ett belopp av 19,200,000 kronor. Skall jag i extra underhållsbidrag betala ut ungefär detsamma som föregående år — det är ju rimligt att anta, att den siffran åtminstone icke minskas — och dessutom fortfarande ha kvar mina 14 miljoner kronor — åtminstone — till förbättringsarbeten, återstår en rest av 3,600,000 kronor i stället för de föregående 1,700,000 kronor att användas till automatiskt bidrag. Med den successiva övergång, som skett från naturaunderhåll till underhåll genom vägkassorna, svara dessa 3.6 miljoner för nästa år precis emot 15 procentens bidrag, jämfört med det föregående årets 10 procent, och det är på detta vis man kommit fram till att automobilskattemedlens successiva ökning precis medgivit procentens höjning nu från 10 till 15.

I detta sammanhang skulle jag gärna vilja påpeka, eftersom vi talade om de 14 miljonerna och deras tillräcklighet, att det finns en angelägenhet, som är nästan lika viktig som behovet av ökat underhållsbidrag till vägdistriktet, och det är, att vägdistriktet beredas tillfälle att i lämpliga fall icke behöva satsa ända till en tredjedel av anläggningskostnaderna för förbättringsarbetena. Hitills har man i regel med automobilskattemedel bidragit till två tredjedelar av arbetskostnaden, och en tredjedel har lagts på distriktet. Detta har allmänt ansetts för betungande, och sista riksdagen uttryckte önskvärdheten av att denna andel av två tredjedelar skulle ökas med hänsyn till vägdistriktens bristande ekonomiska förmåga här och där och deras tunga av genomgående vägar och stora vägföretag. I enlighet därmed har också alltså en förskjutning ägt rum, så att automobilskattebidragen ökats ifrån två tredjedelar till tre fjärdedelar, åtta tiondelar och ända upp till nio tiondelar. Denna ökning gör emellertid, att de 14 miljoner, som stå till buds, komma att till sin effektivitet mer och mer smälta samman. Då de på detta sätt måste räkka till en större andel, komma de att motsvara allt mindre och mindre arbeten, och det är givet, att om jag än ytterligare minskar dessa 14 miljoner kronor genom att ge ökade underhållsbidrag, kommer jag också att beskära möjligheten att ge ökat anslag till anläggningsarbeten. Man trollar icke fram penningar genom att ändra procentsatsen i författningen, och det jag i detta avseende ger med ena handen, kommer jag att alldeles givet få lov att taga bort med den andra.

Nu kan man säga, att frågan om de 10 procentens ökning till 15 eller 20 procent icke är så förfärligt stor, men jag tror det är en riktigare linje att hålla den automatiska andelen låg och låta länsstyrelserna i mån av behov och

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)

företagens vikt utmäta anslagen till särskilda vägar och anläggningar på mera sakligt sätt.

Vad slutligen angår den allra sista frågan, nämligen huruvida anslag av automobilskattemedel till underhåll skall kunna lämnas även till distrikt, som icke övertagit naturaunderhållet, vill jag påpeka, att den frågan ju numera smält ihop till en ganska ringa fråga. Vi äro redan uppe i 75 procents övergång till underhåll av vägkassorna, och frågan kan ju uteslutande gälla de återstående distrikten. Men med avseende å dessa distrikt är det, som jag påpekat, redan full möjlighet — och den begagnas också — att till de särskilda vägar, som äro ansträngda av automobiltrafik och som av vägkassan övertagits till underhåll, lämna extra underhållsbidrag. Hela det resultat, reservanterna på denna punkt avsett, är det således redan nu möjligt att nå, då det ligger i länsstyrelsernas hand att ordna denna sak på mycket mera smidigt och enkelt sätt. än en ändring i gällande bestämmelser skulle medföra. Jag undrar, om det icke måste betraktas som rätt onödigt, att nu, då vi närma oss tidpunkten för naturaunderhållets fullständiga upphörande, här göra en ändring, som icke kommer att medföra någon saklig förändring utan endast en formell ändring i ordalydelsen.

Herr Wohlin: Som motionär i fråga om första punkten av detta betänkande skall jag tillåta mig att säga några få ord.

Med intresse åhörde jag herr statsrådets redogörelse för de synpunkter, som varit för honom bestämmande, då han föreslagit den ganska uppseendeväckande åtgärden att låta en väsentlig del av det ordinarie väganlaget täckas av automobilskattemedel. Herr statsrådets synpunkter kunna icke hindra mig från att i två hänseenden uttala betänkligheter mot den sålunda föreslagna nya principen. Dels innebär detta förslag, att en viss skatt, i detta fall till och med en viss del av en skatt, skall tagas i anspråk för statsregleringen på sådant sätt, att detta belopp går till ett visst, särskilt specificerat ändamål. Redan denna princip är ur budgetsynpunkt betänkelig, ty vart skulle det leda, om man i vår svenska budget skulle slå allmänna in på ett dylikt tillvägagångssätt? Att taga en viss bestämd inkomst och därmed täcka en viss bestämd utgift skulle ju leda till ett upprivande av den princip, som varit vägledande i vår budgetbehandling, nämligen att alla inkomster inflyta till statsregleringen för att sedan efter olika bestämmanden gå ut till olika utgifter. Men principen är även i så måtto betänkelig, att sedan automobilskatten kom till hava de därav härflytande medlen reserverats för de kostnader, som uppstått på grund av automobilernas slitning av vägarna. Det ordinarie väganlaget har däremot sedan gammalt utgått av skattemedel. Det torde ha varit en överenskommelse mellan statsmakterna, då automobilbeskattningen infördes, att denna skulle behandlas på sätt som hittills skett och icke tagas i anspråk för täckande av ett anslag, som sedan gammalt varit täckt av vanliga skattemedel. Herr statsrådet har till försvar för denna åtgärd åberopat att automobiltrafiken under de senare åren givit ökade medel och ytterligare slitit på vägarna, varför det kunde vara skäligt att övergå till den princip, som av honom nu för första gången knä-satts. Jag tror, att konsekvensen kan bli, att man i fortsättningen kommer att fullfölja den inslagna vägen och så småningom kommer måhända det ordinarie väganlaget i sin helhet att täckas av automobilskattemedel, och därmed är ju den gamla av landets väghållare hävdade principen, att detta ordinarie anslag bör täckas av skattemedel, helt och hållet uppgiven. Det är för resten rätt egendomligt, att de automobilskattemedel, som framkomma genom de nu existerande automobilskatteförfattningarna, skola gå till samma ändamål som hittills, men den merinkomst, som inflyter genom skärpningen av beskattningen, skall utgå till detta särskilda ändamål. Man kan väl ändå inte dela upp en skatteinkomst

på sådant sätt. Om man har en bensinskatt av 5 öre, skall denna gå till ett visst ändamål, men om man höjer bensinskatten med ett öre, skall den uppkomna ökningen gå till ett annat ändamål. En sådan sönderdelning av en skatteinkomst i två delar, varav den ena delen skall gå till ett visst ändamål och den andra delen till ett annat, är ju rätt ovanlig. Nej, låt mig säga, att alla herr statsrådets skäl till trots är det egentligen nog en helt annan sak, som har föranlett detta förslag. Det är naturligtvis, som alla veta, ett statsfinansiellt nödläge och ingenting annat, som i grunden varit den verkliga orsaken till det nu framlagda förslaget. För att få budgeten att gå ihop, har finansministern måst till sin kollega kommunikationsministern göra en hemställan om en anordning av detta slag. Ja, jag kan ju förstå en sådan statsfinansiell situation, men jag skulle ha önskat, att kommunikationsministern vid denna framställning från sin kollega hade visat ett något fastare uppträdande och en bättre vakt-hållning kring det ordinarie vägenslagets hittillsvarande natur. Det hade nog stått i bättre överensstämmelse med vad landets väghållningsskyldiga lantmän i stor utsträckning önska.

Såsom frågan nu ligger, har emellertid icke endast regeringen utan även ledamöterna av bevillningsutskottet tyvärr kommit i ett tvångsläge. Så som särskilt inkomstberäkningarna för närvarande ställa sig för bevillningsutskottets ledamöter är det nämligen alldeles klart — och det torde icke vara något hinder att uttala den uppfattningen redan i dag — att dessa 4,250,000 kronor, som skulle behövas för den händelse man ville undvika den av kommunikationsministern föreslagna anordningen, tyvärr ej kunna åstadkommas på något annat sätt än att man går fram med förslag antingen om höjd kaffetull eller också en höjning av procentalet för inkomst- och förmögenhetsskatten. Det förra är från min synpunkt önskvärt, men tyvärr icke möjligt, det senare är möjligt från andra synpunkter, men från min synpunkt icke önskvärt.

Vid sådant förhållande kan jag icke sluta med annat än att yrka bifall i huvudsak till den *motivering*, som innehålles uti den reservation, som vid denna punkt är avgiven av herr Nilsson i Gränebo m. fl. Jag hemställer alltså, att det stycke i utskottets utlåtande på sidan 10, som börjar med orden »Vad först angår förslaget» och som slutar på sidan 11 med orden »Kungl. Maj:ts förslag i denna del» ersättes med följande: »Vad först angår Kungl. Maj:ts förslag, att från det till beredande av ordinarie väghållningsbidraget erforderliga anslaget å 8,500,000 kronor halva beloppet skulle utgå av automobilskattemedel, vill utskottet framhålla det betänkliga i att på detta sätt genom särbeskattningsbereda täckning för en ordinarie statsutgift, och utskottet måste för sin del ställa sig starkt betänksamt mot detta Kungl. Maj:ts förslag. Likväl har utskottet med hänsyn till det statsfinansiella läget ansett sig böra biträda detta Kungl. Maj:ts förslag.» Beträffande återigen själva klämman kan jag som ledamot av bevillningsutskottet i detta tvångsläge icke göra något yrkande.

Herr Vennersten: Herr talman! För att det icke skall saknas en röst från statsutskottets majoritet i denna debatt, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt. I det tvångsläge, i vilket vi befinna oss, behöver jag icke öka antalet av de argument, som redan äro framförda för det yrkande, jag nu gjort, utan besparar kammaren den tid, som därtill skulle åtgå.

Jag skall också i tidsbesparande syfte be att få nämna, att då jag ansluter mig till höjningen till 20 procent av de av Kungl. Maj:t föreslagna 15 procent för det från automobilskattemedel utgående bidraget till vägunderhållet, har jag gjort det på den grund, att jag funnit de från väghållningsskyldiga framkomna kraven i detta avseende vara i högsta grad berättigade. Om kammaren här i kväll beslutar fastställa bidraget till 20 procent, liksom det redan har

Ang.
fördelningen
av automobils-
kattemedel
m. m.
(Forts.)

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)

beslutats i medkammaren, kan jag icke tänka mig, att Kungl. Maj:t skulle ha något nämnvärt däremot att invända, då det ju icke innebär något annat än ett fortgående i något raskare takt på den väg, som Kungl. Maj:t i det avseendet redan har slagit in på.

Beträffande sedan frågan, huruvida de väghållningsdistrikt, där vägkassorna icke övertagit hela vägunderhållet, fortfarande skulle stå utanför, har jag funnit övertygande skäl anförda för att även dessa måtte bli delaktiga i den förmån, som här är fråga om, och detta synes mig vara ännu nödvändigare än förut, om man, som jag nu hoppas, höjer den nyss berörda procenten till 20, varigenom ju orättvisan i annat fall skulle framstå ännu hårdare än förut.

Jag ber sålunda att få ansluta mig till det yrkande, som i dessa två senare avseenden redan har bebådats, och jag kommer att instämma däri, när den fjärde punkten föredrages.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Genom att man tagit ut denna särskilda skatt för ett bestämt ändamål har, det torde väl alla finna, en utveckling på vägväsendets förbättring kommit till stånd. Då man nu här opponerar sig emot att man skulle gå ifrån denna princip, är det ju på sätt och vis riktigt, men å andra sidan får man icke här bortglömma, att den skatt, som går ut efter de gamla grunderna, är beräknad att utgå till samma ändamål som hittills, medan här är fråga om den ökade skatt, som är avsedd att täcka det belopp på 4,250,000 kronor, varmed det stora väganslaget har höjts, kan man ju säga, på det senaste året.

Vad nu beträffar den åberopade principen, hade den visserligen kunnat bibehållas, om man haft tillgång till dessa medel på annat sätt i budgeten, och det har ju bjudits riksdagen ett sätt att kunna bibehålla denna princip, nämligen då det föreslogs att höja biltullen. Hade detta förslag bifallits, hade man icke behövt gå ifrån denna princip och ändå fått in medel, som varit erforderliga för att täcka hälften av detta belopp. Men det ville man icke.

Nu säger herr Nilsson i Gränebo, att efter de besparingar, som nu ha gjorts, skulle det måhända ha varit onödigt att öka bilskatten. Jag vill då i min egenskap av ordförande i bevillningsutskottet erinra därom, att budgetens ställning är sådan, att det torde vara absolut nödvändigt att nu taga denna skatt, om man icke vill, såsom herr Wohlin här erinrade om, tillgripa andra skatter. Det är nämligen så att för detta år beräknas budgeten komma att visa en förlust av omkring 9 miljoner kronor eller precis den förlustsumma, som uppstått på statens järnvägar. Man nödgas också för det kommande året räkna med en minskning, i jämförelse med vad statsverkspropositionen har beräknat, på 4 miljoner kronor i inkomsterna från statens järnvägar. Det må ju icke förundra ifall man i detta sammanhang kanske gör den reflexionen, om icke dessa stora förluster på statens järnvägar ha något sammanhang med den ökade motortrafiken och att det i så fall kan finnas någon anledning till att taga ut någon del av dessa förluster genom ökad beskattning av biltrafiken.

Det finns ju vidare en hel del andra utgifter, som tillkommit och måste täckas. Därvid vill jag också peka på det förhållandet, att kassafonden kommer att vid budgetårets slut utgöra *endast* omkring 24 miljoner kronor, och då torde det icke vara tillrådligt, att man räknar för snävt i kommande utgifts- och inkomstförslag.

Vad sedan beträffar de 15 eller 20 procenten, om man skall tala om dem också i detta sammanhang, har jag för min del icke något emot att reservanternas förslag vinner kammarens bifall. Det torde ju innebära, att det i någon mån blir en lättnad för vägunderhållarna, om de få det automatiska bidraget ökat, men givetvis minskas därigenom i någon mån bidraget till de s. k. vägförbättringar, som bestå i breddning av vägar, rätning av vägar och utgrävning av

backar m. m. Det synes mig emellertid, när man reser ute i landet och med den erfarenhet, man har från sina egna landamärena, att dessa arbeten dock ha pågått i ganska raskt tempo, och man får väl ge sig till tåls litet och låta det dröja ännu några år, innan man får allting i ett tillfredsställande skick. Det finns ju visserligen fortfarande ofantligt mycket att göra på detta område, men det syns mig också vara av synnerlig stor vikt, att man får de nuvarande vägbanorna så fort som möjligt i ett bra skick, och bilisterna och motortrafiken ha utan tvivel ett mycket stort gagn av de nuvarande vägbanornas förbättring.

Jag vill i detta sammanhang erinra om, när man nu talar om detta anslag och den ökade skatt, som blir en följd av det beslut, som eventuellt kommer att fattas, att den fördel, som bilisterna ha av bra vägar, väger upp till fullo den nackdel, som ligger i att de skola få betala något ökad bilskatt.

Jag kan däremot icke finna någon anledning att gå in på den principen, att man skall ge automatiskt bidrag även till vägdistrikt, där väggkassan icke helt övertagit vägarna. Det finns icke någon anledning till att gå ifrån den princip, som hittills har gällt i det fallet, och det synes mig, som om utvecklingen går i mycket hastigt tempo emot att samtliga vägar komma under väggkassorna. Under de två å tre år, som nu gått, ha inemot 70 procent redan gått in under väggkassorna, och det är ju bra mycket arbete och bråk, som undslippes, ifall man allmänt går in på den principen. Man slipper ifrån väguppskattningar och vägdeltningar. Här talas det nu om, att det i vissa distrikt finns en massa mindre vägar, som det icke torde vara fördelaktigt att övertaga. Det kan icke hindra, att man kan förfara på så sätt, att om ett väghållningsdistrikt övertager alla vägar och icke vill ha alla till direkt underhåll under egen regi, det kan leja bort mindre betydelsefulla vägar till entreprenörer, som få underhålla dem.

Vad beträffar den nu föredragna punkten, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Lyberg**: Herr talman! Om det förhåller sig så, som herr Wohlin förmodade, nämligen att förslaget tillkommit på det sättet, att jag i ett finansiellt nödläge vänt mig till min kollega kommunikationsministern med begäran om hjälp att skaffa pengar, torde herr Wohlin få erkänna, att kommunikationsministern icke endast villfarit min begäran, utan därjämte lyckats på ett överväldigande sätt motivera denna begäran om medel av riksdagen.

Jag passar emellertid på att ännu en gång understryka vad jag tidigare i annat sammanhang sagt i denna kammare, eller att den skatteökning, som nu är i fråga, icke skall beviljas, om välgrundade skäl ej finnas för en skatteökning ur synpunkten av denna ifrågasatta skatts sammanhang med vägunderhållet, och sålunda icke bör tagas enbart med hänsyn till svårigheterna att få budgeten att gå ihop. Förefinnas icke fullgoda skäl av denna art, böra givetvis medel tagas från annat håll.

Enligt mitt förmenande åtminstone, ha emellertid, som jag nyss antydde, synnerligen starka skäl anförts för förslaget, som jag sålunda ser det. Men jag kan naturligtvis icke förneka, att, om dessa 4 $\frac{1}{4}$ miljoner kronor icke anskaffas på det sätt, som nu är i fråga, pengarna måste skaffas på annat sätt, och i anledning av vad särskilt den förste ärade talaren sade om att det borde gå ganska bra att få budgeten att gå ihop, även om man icke erhöle dessa 4 $\frac{1}{4}$ miljoner, ber jag att med några ord få vitsorda vad som gentemot detta påstående har anförts av bevillningsutskottets ordförande. Det förhåller sig så — såvitt man nu kan överblicka ställningen — att riksstatsens *utgiftssida*, om man tar med besparingar, utgiftsökningar och dylikt pro et contra, kommer fram till en nettominusning av ungefär 2,300,000 kronor,

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)

därvid då ingår såsom största post den nyss beslutade sänkningen med två miljoner av anslaget till täckande av förluster på Kreditkassans verksamhet.

På *inkomstsidan* återigen kan man icke få inkomsterna att balansera mot utgifterna på annat än följande sätt. Man måste räkna med den av herr Nilsson omtalade minskningen i det beräknade överskottet från statens järnvägar, eller 4 miljoner kronor, vilken beror därpå att järnvägsstyrelsen, då meddelande ingick för statregleringsarbetet, hade en annan uppfattning om möjligheterna i detta avseende än som sedermera befunnits stämma med inkomsterna under det första kvartalet innevarande år. Vidare måste man helt stryka posten diverse inkomster, en post på 3.5 miljoner kronor, detta beroende på att under de allra sista veckorna genom speciella undersökningar från finansdepartementets sida kunnat konstateras, att vi med all sannolikhet ha att motse beslut av högsta instans om skatterestitutioner till så stora belopp, att posten helt blir konsumerad, d. v. s. den beräknade differens mellan vissa diverse inkomster och vissa diverse utgifter, som denna post egentligen utgör, kommer att förvandlas till ett minus.

Den inkomstminskning på 7.5 miljoner, som man sålunda måste räkna med, kan man kompensera, som jag tror utan några större risker, genom dels en höjning av de beräknade tullintäkterna med 2 miljoner kronor, dels vidare en höjning av stämpelmedelsintäkten med ungefär 1 miljon kronor. Denna senare höjning är delvis beroende på avslaget på den kungl. propositionen angående sänkt fondstämpel, men därjämte på att det visat sig komma att inflyta mera medel på denna inkomstpost under löpande året än man beräknat. Vidare ha vi från riksbanken fått en halv miljon kronor mera än som ursprungligen ställts till förfogande, och slutligen kunna vi, om malmavtalet går igenom, i förhållande till budgetförslaget räkna på en merinkomst av statens aktier på ungefär 1.4 miljoner kronor. Om jag därtill lägger några andra smärre poster, kommer jag till en nettominskning av inkomsterna, som med ungefär 50,000 kronor överstiger utgiftssidans nettominskning.

Efter dessa förändringar kommer nog nästa års budget att bli mera spänd än vad jag trott skulle behöva bli fallet, och även brista därutinnan, att på framtiden skjutits vissa anslag, särskilt det anslag på 2 miljoner kronor till Kreditkassan, som jag nyss talade om.

Det är sålunda uppenbarligen riktigt, vad som nyss sagts av såväl bevillningsutskottets ordförande som av dess vice ordförande, att, om dessa 4 $\frac{1}{4}$ miljoner icke skaffas på sätt som nu är ifrågasatt, de måste skaffas på något annat, sannolikt på något av de sätt, som antytts av dessa herrar.

Jag vill sluta med att tillägga, att jag för min del icke kan inse, varför det från budgetteknisk synpunkt, såsom herr Wohlin förmenade, skulle vara någonting oegentligt att reservera en viss inkomst för en viss utgift. Detta förekommer icke så sällan i riksstaten. Vi ha ju vad vi kalla för »kommunicerande rör» på flera huvudtitlar. Det synes mig tvärtom ligga nära till hands, att vi åstadkomma en dylik kombination i sådana fall, då inkomstens natur och utgiftens natur så att säga harmoniera, stå i ett tydligt samband med varandra. Jag tror därför, att denna betänklighet, om den nu överhuvud taget var avsedd att vara vägande, egentligen icke alls behöver spela in vid behandlingen av den föreliggande frågan.

Herr Kvarnzelius: Herr förste vice talman! Jag är ledsen över att ytterligare behöva förlänga denna diskussion, men jag anser mig pliktig att säga några ord.

Enligt 60 § i gällande väglag skola tre tiondelar av den uppskattade vägunderhållskostnaden utgå av statsmedel, och detta belopp har för innevarande

budgetår varit uppfört i budgeten med 5,500,000 kronor. Kungl. Maj:t föreslår nu, att det skall uppföras i budgeten 8,500,000 kronor, men därav skall utgå på vanligt sätt såsom hittills endast 4 $\frac{1}{4}$ miljoner, medan man för de återstående 4 $\frac{1}{4}$ miljonerna ämnar söka täckning i en del av en för ett visst ändamål utgående skatt, automobilskatten. Jag kan för min del icke undertrycka, att jag till fullo delar de rent principiella betänkligheter emot en sådan åtgärd, som uttalats av herr Nilsson i Gränebo och herr Wohlin.

Nu är ju emellertid situationen den, att andra kammaren redan fattat beslut i denna fråga, och om första kammaren nu stannar vid ett annat beslut, skulle det betyda en gemensam votering. Med hänsyn till att vi nu stå så strax före pingst, kan man icke gärna räkna med möjligheten att få denna gemensamma votering före helgen, och under sådana förhållanden får jag resignera och finna mig i att till protokollet ha uttalat mitt beklagande av att en sådan väg beträffs, att man för en viss statsutgift på detta sätt tillgriper en objektbeskattning.

Vad sedan angår 3 § i författningen angående disposition av automobilskattemedel, delar jag den uppfattning, som här tidigare uttalats, nämligen att det skulle vara något mycket rimligt, att de väghållningsdistrikt, som endast övertagit viss del av vägunderhållet, stråkvägar och dylikt, även skola komma i åtnjutande av understöd av bilskattemedel. I det avseendet lämnades i fjol en enligt min uppfattning fullständigt bindande motivering av landshövding Hammarskjöld.

Emellertid har andra kammaren även i denna fråga fattat beslut i annan riktning. Jag finner sålunda icke heller här anledning att vidhålla min uppfattning, utan anser, att första kammaren gör bäst i att även i detta avseende biträda vad andra kammaren beslutat.

Slutligen har andra kammaren också beslutat höja det bidrag, som skall utgå av automobilskattemedel till bestridande av den verkliga kostnaden av vägunderhållet, vilket bidrag för närvarande utgör 10 procent, till 20 procent. Om icke första kammaren i denna punkt fattar samma beslut som andra kammaren utan biträder Kungl. Maj:ts förslag, skall antingen statsutskottet gå till en sammanjämkning, som då skulle stanna vid 17.5 procent, eller också skall frågan gå till gemensam votering. Även härvidlag anser jag det bättre, ifall denna kammare biträder det beslut, som andra kammaren har fattat.

Så som frågan nu ligger, skulle jag naturligtvis vilja ha en något annorlunda formulerad motivering än utskottets, men då ett bifall till ett yrkande därom endast skulle resultera i att hela motiveringen bortfaller, skall jag nöja mig med att till protokollet ha fått uttala min mening.

Herr Gabrielsson: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet sade, att man icke skall kompensera endast det ena slaget skattskyldiga och bereda lättnader för dem, utan även se till, att andra få del av samma lättnad. Därvid gjorde herr kommunikationsministern en jämförelse mellan den procent, som av bilskattemedlen utgår till bidrag åt väghållarna, och den del, som staten utbetalar. Om man emellertid här vill kompensera rättvist, borde, enligt min beräkning, av bilskattemedel utgå bidrag med 35 procent av hela kostnaden till väghållarna, när det utgår 50 procent till staten. Staten har förut utbetalat 30 procent till vägunderhållet, men nu skall av bilskattemedel tagas hälften av detta belopp. De återstående 70 procenten, som närmast väghållarna skola svara för, skulle alltså behöva bestridas till hälften av automobilskattemedel, för att det skulle vara riktigt att påstå, att man här gjorde samma rättvisa åt båda hållen.

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)

Vidare säger herr kommunikationsministern, att bilarna icke få vara snyltgäster ute på vägarna, och drog upp jämförelsen med järnvägarna och konkurrensen med dem. Nu är det väl emellertid så, på grund av den utveckling, som motortrafiken tagit, att det huvudsakligast är bilar från städerna som trafikera landsbygdens vägar, och detta har ökat vägghållarnas kostnader till mer än det dubbla mot förut. Som bekant betala emellertid stadsborna icke någon som helst vägs katt. Då kan det väl heller icke vara oriktigt, att vägghållarna få kompensation i samma utsträckning, som staten själv gör anspråk på att få det.

Nu skall jag icke, då tiden är så långt framskriden, uppehålla kammaren längre, ehuru här skulle kunna framdragas många argument till stöd för min uppfattning. Jag vill endast peka på ett annat liknande förhållande — jag syftar på totalisatormedlen. Det sades, när totalisatorn infördes, att intäkten helt skulle komma hästaveln till godo, utöver det belopp, med vilket staten förut bidragit till detta ändamål. Men nu har statsbidraget till hästaveln i alla fall helt och hållet indragits, och så småningom lär det nog bli meningen att indraga statsbidraget även till vägunderhållet, i synnerhet om vi gå vidare på den här föreslagna vägen.

Jag har uttalat dessa mina betänkligheter i en av mig avlämnad motion med yrkande om avslag på Kungl. Maj:ts proposition i ämnet. När emellertid ställningen nu är sådan, att man icke utan detta arrangemang kan få statsbudgeten att gå ihop, skall jag icke framställa något yrkande, men jag uttalar den förhoppningen, att kammaren, när vi komma till nästa punkt, måtte fatta beslut om att höja det direkta vägghållningsbidraget av automobilskattemedel till 20 procent.

Herr statsrådet **Meurling**: Herr talman! Jag har förut utvecklat de motiv, som för mig ha varit bindande, då jag föreslagit 15 procents bidrag till vägdistrikten. Jag har också uttalat den farhågan, att om man nu höjer detta till 20 procent, kommer man i själva verket att med ena handen ge, vad man med den andra tvingas att återtaga.

Under sådana förhållanden kan det ju mycket väl hända, att saken icke har någon större betydelse, därför att den i alla fall kommer att reglera sig själv. Och då andra kammaren nu har godtagit förslaget om en ökning till 20 procent, skall jag be att få meddela, att jag i frågans nuvarande läge för min del icke har något att erinra mot de 20 procenten.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice-talmanen, att därunder yrkats dels bifall till utskottets i det nu föredragna momentet gjorda hemställan, dels ock att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i motsvarande del av den av herr Nilsson i Gränebo m. fl. vid utlåtandet först avgivna reservationen. Dessutom hade i fråga om utskottets motivering framställts olika yrkanden, till vilka herr förste vice talmannen ville återkomma efteråt.

Sedermera gjordes propositioner enligt de i fråga om utskottets hemställan förekomna yrkandena; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets yttrande beträffande frågan om automobilskattemedlens användande för allmänna vägunderhållsanslaget skulle godkännas, dels ock, av herr *Wohlin*, att utskottets yttrande i denna del skulle erhålla följande lydelse: »Vad först angår Kungl. Maj:ts förslag, att från det till beredande av ordinarie vägghållningsbidraget erforderliga anslaget å 8,500,000 kronor halva beloppet skulle utgå av automobilskattemedel, vill utskottet framhålla det be-

tänkliga i att på detta sätt genom särbeskattning bereda täckning för en ordinarie statsutgift, och utskottet måste för sin del ställa sig starkt betänksamt mot detta Kungl. Maj:ts förslag. Likväl har utskottet med hänsyn till det statsfinansiella läget ansett sig böra biträda detta Kungl. Maj:ts förslag.»

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets yttrande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wohlin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som i avseende å motiveringen i statsutskottets utlåtande nr 151, godkänner utskottets yttrande beträffande frågan om automobilskattemedlens användande för allmänna vägunderhållsanslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Wohlins* därom gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Mom. 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten d).

Såsom förut angivits hade utskottet i denna punkt hemställt, att riksdagen måtte för sin del godkänna vid utlåtandet fogat förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 och 3 §§ i förordningen den 28 maj 1926 (nr 161) om fördelning av automobilskattemedel.

3 § 1 mom. a) av ifrågavarande förordningsförslag lydde:

»Till väghållningsdistrikt, vars samtliga vägar övertagits till underhåll medelst vägkassan, utgår bidrag med femton procent av distriktets verkliga kostnad för vägunderhåll och vinterväghållning under nästföregående kalenderår, dock allenast därest vägunderhållet hela det året ålegat vägkassan; och skall därvid i nämnda kostnad jämväl inbegripas all förvaltningskostnad, som icke uppenbarligen avser byggande av väg.»

Beträffande frågan om procentsatsen för det från automobilskattemedlen utgående bidraget till vägunderhåll hade reservation anförts av herrar *Vennersten*, *Nilsson* i Gränebo, *Hallin*, *Johansson* i Fredrikslund, *Olsson* i Kullenbergstorp, *Olsson* i Blädinge, *Holmgren*, *Persson* i Fritorp, *Olofsson* i Digernäs och *Anderson* i Storegården, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att 3 § 1 mom. a) i det under d) av utskottets hemställan omförmälda förslaget till förordning i ämnet borde i den del, varom nu vore fråga, hava följande lydelse:

1 mom. — — —

a) Till — — — med två tiondelar av distriktets — — — — —

Ang.
fördelningen
av automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)

Herr Nilsson, Petrus: Herr talman! I denna punkt skall jag be att få yrka bifall till reservationen och hemställer sålunda, att motiveringen till denna punkt måtte få följande lydelse:

»Beträffande därefter frågan om höjning av det från automobilskattemedel utgående bidraget till vägunderhåll vill utskottet erinra om de förslag, som motionsvis framkommit rörande ytterligare ökning av detta bidrag utöver av Kungl. Maj:t föreslagna 15 procent. Med hänsyn till den stora börda, som vägunderhållet för närvarande utgör för de vägunderhållningsskyldiga, föreligger enligt utskottets mening goda skäl för en dylik ytterligare höjning. För att emellertid icke i alltför hög grad inkräkta på de övriga ändamål — vägförbättringar m. m. — som automobilskattemedlen avse att tillgodose, har utskottet ansett sig böra stanna vid en höjning till 20 procent.»;

samt vidare, att paragrafen måtte få en lydelse, som motsvarar denna motivering, så att det i texten alltså måtte stå »— — — med två tiondelar av distriktets — — —». Yrkandet återfinnes på sidan 14 i utskottets tryckta betänkande.

Herr Bergqvist: Herr talman! Jag vill endast tillkännagiva, att jag i utskottet biträtt den mening, som fått sitt uttryck i reservationen, ehuru mitt namn icke kommit att stå bland reservanternas. Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Jag kan ansluta mig till det förslag till ändring av motiveringen, som här framställts av herr Nilsson i Gränebo. Jag gör detta i syfte, att kamrarna måtte komma till samstämmiga beslut. Andra kammaren lär nämligen ha tagit 3 § med ändring av siffran 15 till 20, och under sådana förhållanden hemställer jag, att första kammaren i fråga om själva yrkandet måtte antaga 3 § i förslaget till förordning, sådan den är formulerad på sidan 15 i utskottets betänkande, men med den ändringen, att siffran 15 utbytes mot 20.

Herr Vennersten: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den under punkt 2 avgivna reservationen.

Herr Nilsson, Petrus: Herr talman! Jag skall be att få instämma i det av herr Kvarnzelius nyss framställda yrkandet. Jag känner visserligen icke till, vilket beslut som fattats i andra kammaren, men i reservationen finnes på sidan 14 ett förslag om ändring av det i utskottets förslag till förordning förekommande uttrycket »femton procent» till »två tiondelar». Detta uttryck »två tiondelar» kan ju lätt ändras till 20 procent.

Jag vet icke, vad som har beslutats i andra kammaren, men är det så, som herr Kvarnzelius säger, att där beslutats en höjning till 20 procent, skall jag be att få förena mig med hans yrkande.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmälades och bordlades första särskilda utskottets memorial:

nr 7, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första särskilda utskottets utlåtande nr 1 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunalskattelag m. m. jämte i ärendet väckta motioner;

nr 8, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första

särskilda utskottets utlåtande nr 2 i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 146 med förslag till lag om ändrad lydelse av 19, 20 och 21 §§ i lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets avlöning, nr 203 med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 15 och 35 i förordningen den 21 mars 1862 (nr 15) om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd m. m., och nr 207 med förslag till lag om ändring i lagen den 16 oktober 1908 (nr 110, sid. 1) angående lindring i främmande trosbekännares skattskyldighet till svenska kyrkan samt hennes prästerskap och betjäning m. m.;

nr 9, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första särskilda utskottets utlåtande nr 3 i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 197 med förslag till lag om ändring i 6, 59 och 83 §§ lagen den 23 oktober 1891 (nr 68, sid. 1) angående väghållningsbesvärets utgörande på landet och nr 206 med förslag till förordning om ändrad lydelse av 52 § i stadgan den 22 juni 1911 (nr 63) om skjutsväsendet jämte i förstnämnda ärende väckta motioner;

nr 10, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första särskilda utskottets utlåtande nr 4 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 202 med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet m. m.;

nr 11, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första särskilda utskottets utlåtande nr 5 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 238 med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 6 och 12 §§ handelsbalken m. m.;

nr 12, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande första särskilda utskottets utlåtande nr 6 i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse angående förslag till formulär för deklarationsblanketter; samt

nr 13, angående arvode åt dess sekreterare m. fl.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1.42 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.